

Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 1996-1997

**Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw
USAID GEMINI Small Business Project**

Warszawa 1998

Publikacja pod redakcją Michała Kubisza

Autorzy:

dr Mieczysław Bąk
Krzysztof Berger
Magdalena Borysewicz
dr Józef Chmiel
Dariusz Chrzanowski
Włodzimierz Dzierżanowski
dr Grażyna Gęsicka
dr Ewa Jaźwińska-Motyłska
Tomasz Kiliański
Tadeusz Korobkowiak
dr Przemysław Kulawczuk
Cezary Miżejewski
Małgorzata Skrzek-Lubasińska
prof. dr hab. Leszek Zienkowski
Anita Żuk

Konsultacja:

Graham Bannock
Urszula Biedrzycka
Beata Cywińska – Stachowicz
Andrzej Dziurdzik
Krystyna Gurbiel
Natalia Letki
Artur Nowicki
Jakub Osiński
Malcolm Toland
Aleksandra Sztetyło
Mirosław Zieliński

Redakcja językowa:

Maria Dziedzic-Wesołowska

© Copyright by Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw

ISBN 83-909049-1-8

Wydane przez: PAB-Font
na zlecenie: USAID GEMINI Small Business Project

Skład i łamanie: PAB-Font
Druk i oprawa: ARS-Druk

Projekt okładki: Włodzimierz Walus

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie:

Krystyna Gurbiel - Dyrektor Generalny Polskiej Fundacji Promocji i Rozwoju
Małych i Średnich Przedsiębiorstw

Streszczenie raportu

1. Zmiany makroekonomiczne w Polsce w latach 1996-1997

- 1.1. Produkt krajowy brutto
- 1.2. Produkcja przemysłowa. Inwestycje
- 1.3. Inflacja
- 1.4. Bezrobocie
- 1.5. Wynagrodzenia
- 1.6. Deficyt budżetowy
- 1.7. Handel zagraniczny
- 1.8. Polska na tle Europy

2. Stan sektora MSP w 1996 roku

- 2.1. Udział przedsiębiorstw różnej wielkości w wytwarzaniu PKB i wartości dodanej brutto w 1996r.
- 2.2. Stan i wielkość sektora MSP w 1996 r.
 - 2.2.1. Liczba przedsiębiorstw aktywnych
 - 2.2.2. Pracujący w sektorze MSP
 - 2.2.3. Wielkość przychodów MSP
- 2.3. Sytuacja finansowa MSP
- 2.3.1. Dochody właścicieli przedsiębiorstw najmniejszych
- 2.3.2. Rentowność brutto i netto w przedsiębiorstwach różnej wielkości
- 2.4. Rozwój sektora MSP w latach 1995-1996
- 2.4.1. Wzrost liczby przedsiębiorstw i liczby pracujących
- 2.4.2. Kierunki i intensywność inwestowania
- 2.5. Przedsiębiorstwa małe i średnie w układzie regionalnym
- 2.5.1. Lokalizacja MSP
- 2.5.2. Zmiany w przestrzennym układzie MSP w latach 1994-1996
- 2.5.3. MSP a regionalne rynki pracy
- 2.5.4. Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów
- 2.5.5. Przestrzenne zróżnicowania nakładów inwestycyjnych w MSP
- 2.6. Podsumowanie

3. Przedsiębiorcy jako grupa społeczna

- 3.1. Przedsiębiorcy na tle innych grup społeczno-zawodowych w Polsce
- 3.1.1. Cechy społeczno-demograficzne przedsiębiorców
- 3.1.2. Pochodzenie przedsiębiorców

3.1.3.	Sytuacja materialna przedsiębiorców	
3.2.	Wewnętrzne zróżnicowania w grupie przedsiębiorców	
3.3.	Podsumowanie	
4.	Instrumenty finansowania MSP w latach 1995-1997	
4.1.	Źródła finansowania MSP	
4.2.	Instrumenty finansowania MSP	
4.2.1	Kredyty bankowe	
4.2.2.	Poręczenia kredytowe	
4.2.3.	Leasing	
4.2.4.	Venture capital	
4.2.5.	Papiery wartościowe w obrocie publicznym	
4.2.6.	Pożyczki ze źródeł niebankowych	
4.2.7.	Dotacje	
4.3.	Podsumowanie	
5.	Polityka wobec MSP	
5.1.	Polityka państwa wobec sektora MSP: dokumenty programowe	
5.1.1.	Strategia społeczno-gospodarcza	
5.1.2.	Strategia integracji z Unią Europejską	
5.1.3.	Polityka przemysłowa	
5.1.4.	Polityka wobec małych i średnich przedsiębiorstw	
5.1.5.	Polityka rynku pracy	
5.1.6.	Program decentralizacji państwa	
5.1.7.	Program reformy ubezpieczeń społecznych	
5.1.8.	Polityka regionalna	
5.1.9.	Strategia działań na rzecz likwidacji skutków powodzi	
5.2.	Realizacja polityki państwa wobec MSP w 1997 r.	
5.2.1.	Reforma centrum i działania parlamentarne	
5.2.2.	Polityka przemysłowa i polityka wobec MSP	
5.2.3.	Polityka finansowa	
5.2.4.	Programy związane z polityką rynku pracy	
5.2.5.	Programy rozwoju obszarów wiejskich	
5.2.6.	Działania związane z usuwaniem skutków powodzi	
5.3.	Podsumowanie	
6.	Zmiany prawne wprowadzone w 1997 r., istotne dla prowadzenia działalności gospodarczej	
6.1	Wykaz aktów prawnych uchwalonych w 1997 r., mających wpływ na działalność MSP.....	
6.2.	Ocena systemu prawnego	
6.2.1.	Nowy porządek konstytucyjny	
6.2.2.	Dostosowanie polskiego prawa do norm europejskich	
6.2.3.	Prawne środowisko powstawania i funkcjonowania MSP	

6.2.4.	Prawo podatkowe i celne
6.2.5.	Pakiet tzw. „ustaw powodziowych”
6.2.6.	Prace legislacyjne
6.3.	Podsumowanie
7.	Otoczenie biznesu
7.1.	Organizacje reprezentujące przedsiębiorców
7.1.1.	Opis podstawowych typów organizacji przedsiębiorców, stan prawny
7.1.2.	Liczba organizacji
7.1.3.	Czas rozpoczęcia działalności
7.1.4.	Terytorialny rozkład organizacji przedsiębiorców
7.1.5.	Członkostwo w organizacjach przedsiębiorców
7.1.6.	Rodzaje działalności
7.1.7.	Źródła finansowania działalności
7.2.	Instytucje wspierające przedsiębiorczość
7.2.1.	Charakterystyka instytucji wspierających przedsiębiorczość
7.2.2.	Liczba instytucji wspierających przedsiębiorczość
7.2.3.	Terytorialny rozkład organizacji wspierających przedsiębiorczość
7.2.4.	Zadania i zakres działania instytucji wspierających przedsiębiorczość
7.2.5.	Źródła finansowania
7.2.6.	Jednostki wspierania biznesu
7.2.7.	Procesy integracyjne instytucji wspierania biznesu
7.3.	Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw
7.3.1.	Informacje podstawowe
7.3.2.	Wspieranie rządu i środowisk kształtujących politykę państwa wobec MSP
7.3.3.	Wspieranie środowiska instytucjonalnego przedsiębiorczości w Polsce: Krajowy System Usług
7.3.4.	Promocja współpracy międzynarodowej: Program EXPROM II
7.3.5.	Informacja gospodarcza
7.3.6.	Upowszechnianie wiedzy, promocja przedsiębiorczości oraz tworzenie korzystnego klimatu w środowiskach opiniotwórczych i wśród szerokiej opinii publicznej
7.3.7.	Program Unii Europejskiej Odbudowa
7.4.	Programy na rzecz rozwoju przedsiębiorczości realizowane ze środków budżetu państwa i pomocy zagranicznej
7.4.1.	Budżet państwa
7.4.2.	Pomoc zagraniczna, programy międzynarodowe
7.5.	Podsumowanie
8.	Wnioski i rekomendacje
8.1.1.	Bariery rozwoju MSP
8.1.2.	Bariery rynkowe
8.1.3.	Bariery finansowe
8.1.4.	Bariery wynikające z polityki państwa
8.1.5.	Bariery prawne
8.2.	Rekomendacje

Aneksy.....

- Aneks 1. Tabele statystyczne obrazujące stan sektora MSP w Polsce w 1996 r.
- Aneks 2. Socjologiczna charakterystyka przedsiębiorców – dane liczbowe
- Aneks 3. Organizacje reprezentujące przedsiębiorców
- Aneks 4. Lista instytucji reprezentowanych w Radzie Polskiej Fundacji Promocji
i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw

Bibliografia

Spis używanych skrótów

Wprowadzenie

Szanowni Państwo,

Z przyjemnością przekazujemy Państwu kolejną edycję *Raportu o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*. Tegoroczny *Raport* stanowi kontynuację przedsięwzięcia rozpoczętego w roku 1996. Celem *Raportu* jest przedstawienie danych, analiz i informacji o różnych aspektach funkcjonowania sektora małych i średnich przedsiębiorstw w latach 1996 – 1997 oraz porównanie sytuacji MSP w 1997 r. ze stanem w latach wcześniejszych.

Raport został przygotowany przez Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw we współpracy z programem GEMINI – Small Business, finansowanym przez Amerykańską Agencję Rozwoju Międzynarodowego (USAID). Wśród jego autorów oraz współtworzących *Raport* konsultantów znaleźli się specjaliści z zakresu ekonomii, prawa, finansów i socjologii oraz praktycy bezpośrednio zaangażowani w działalność na rzecz sektora MSP.

Systematyczna analiza trendów rozwojowych sektora MSP jest niezbędnym składnikiem badań nad gospodarką kraju. Począwszy od 1989 roku sukcesywnie zwiększa się znaczenie małych i średnich firm dla rozwoju gospodarki Polski, zaś wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej znaczenie to zapewne jeszcze wzrośnie. Seria corocznych *Raportów o stanie sektora MSP* będzie pomocna w obserwacji sytuacji i trendów rozwojowych w obrębie sektora. Liczymy także na to, że pomoże w identyfikacji i wyeliminowaniu zjawisk i procesów niekorzystnych dla małych i średnich przedsiębiorstw

Rok 1998 jest szczególnie ważny dla polskich przedsiębiorstw. Jest to rok, w którym rozpoczynają się negocjacje dotyczące warunków przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Mamy nadzieję, że zamieszczone w *Raporcie* analizy będą przydatne dla instytucji i osób zaangażowanych w proces negocjacji oraz staną się źródłem ważnych informacji dla osób interesujących się sytuacją polskich małych i średnich przedsiębiorstw w przededniu przystąpienia do Unii. W 1998 roku rozpocznie się również realizacja *Polityki rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw w latach 1998 – 2001*. Liczymy, że *Raport* będzie wykorzystany w pracach nad realizacją zadań określonych w tym dokumencie.

Przygotowując *Raport* staraliśmy się uwzględnić otrzymane od Państwa uwagi i komentarze dotyczące jego pierwszej edycji. Wynikiem tego jest m.in. podjęcie przez nas problematyki finansowania MSP w rozdziale czwartym tegorocznego *Raportu*. Zdajemy sobie jednak sprawę, iż nie opisaliśmy wszystkich zjawisk zachodzących w sektorze MSP. Z racji wielkości i różnorodności sektora nie jest to możliwe, a więc staraliśmy skupić się na kwestiach najważniejszych. Mimo wielu wysiłków zmierzających do ujednoczenia podziałów prezentowanych danych statystycznych nie udało się, w niektórych przypadkach, wyodrębnić jako osobnej grupy najmniejszych firm. Mamy nadzieję, że te i inne zapewne niedostatki nie zaważą na Państwa ocenie całości i nie zmniejszą wartości opracowania. Zależy nam na Państwa opiniach o *Raporcie*, na wskazaniu niedociągnięć i przedstawieniu propozycji zagadnień, które powinny zostać uwzględnione w przyszłych edycjach. Liczymy również na Państwa współpracę w zbieraniu informacji o sektorze podczas prac nad kolejnym wydaniem *Raportu*.

Wierzę, że tegoroczny *Raport* stanie się dla Państwa pomocą w pracy dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

Za szczególne zaangażowanie i merytoryczny wkład w powstanie *Raportu* pragnę podziękować osobom, bez których pomocy *Raport* zapewne by nie powstał: Pani dyrektor Izabeli Zagoździńskiej i Pani dyrektor Marii Sierpińskiej oraz wszystkim pracownikom GUS zaangażowanym w prace nad *Raportem*. Za życzliwość i pomoc w zbieraniu informacji pragnę podziękować także Panu Krzysztofowi Chmielewskiemu (DEMOSKOP), Panu Tadeuszowi Chrościckiemu (Rządowe Centrum Studiów Strategicznych), Panu Adamowi Gałczyńskiemu (Business Center Club), Panu Markowi Gesselowi (Polska Federacja Niezależnych Przedsiębiorców), Panu Michałowi Konwickiemu (Krajowa Izba Gospodarcza), Panu Pawłowi Krzeczunowiczowi (USAID), Panu Wiesławowi Łagodzieńskiemu (GUS), Pani Marzenie Mażewskiej (Projekt TOR#10), Panu Krzysztofowi Michalskiemu (Agencja Rozwoju i Modernizacji Rolnictwa), Panu Tadeuszowi Młynczakowi (Związek Rzemiosła Polskiego), Panu Tadeuszowi Olejarzowi (Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej), Pani Joannie Pielczyk (Kancelaria Sejmu), Pani Danucie Piontek (Konfederacja Organizacji Przedsiębiorców), Panu

Stefanowi Rynowieckiemu (Izba Rzemieślnicza i Małej Przedsiębiorczości), Pani Annie Szcześniak (Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym), Panu Janowi Szczuckiemu (Policy&Action Group), Panu Kazimierzowi Ślifirczykowi i Pani Irenie Herbst (Bank Gospodarstwa Krajowego), Pani Irenie Wiadernej (Krajowy Urząd Pracy) oraz Panu Andrzejowi Zaleskiemu (Konfederacja Pracodawców Polskich).

Krystyna Gurbiel
Dyrektor Generalny
Polskiej Fundacji Promocji i Rozwoju
Małych i Średnich Przedsiębiorstw

STRESZCZENIE

Rozdział 1. Zmiany makroekonomiczne w Polsce w latach 1996-1997

Rozdział opisuje sytuację społeczno-ekonomiczną Polski w 1997 r. Uznano bowiem, że sytuacji małych i średnich przedsiębiorstw nie można omówić bez przedstawienia zmian zachodzących w całej gospodarce.

W 1997 r. realny produkt krajowy brutto wzrósł o 6,9%. Produkcja przemysłowa wzrosła o 10,8%. Średnioroczna inflacja spadła do 14,9%. Stopa bezrobocia obniżyła się do poziomu 10,5%. Wynagrodzenia w gospodarce wzrosły realnie o 6,8%. Powiększył się deficyt w handlu zagranicznym – o około 35% w stosunku do 1996 r.

Rozdział 2. Stan sektora MSP w 1996 r.

Stan sektora małych i średnich przedsiębiorstw został opisany na podstawie danych GUS. Za małe i średnie przedsiębiorstwa, tak jak w ubiegłorocznej edycji Raportu, uznano firmy zatrudniające do 50 (przedsiębiorstwa małe) i 51-250 (przedsiębiorstwa średnie) pracowników. Duża część szczegółowych danych dotyczących stanu sektora MSP w 1996 r. znajduje się również w tabelach zamieszczonych w Aneksie 1.

Udział MSP w tworzeniu produktu krajowego brutto w 1996 r. wynosił około 40%, podczas gdy analogiczny wskaźnik w 1995 r. wynosił około 30%. W 1996 r. aż 46,3% wartości dodanej brutto wytworzonej w całej gospodarce powstało dzięki aktywności MSP, podczas gdy w 1995 roku analogiczny wskaźnik wyniósł około 35%.

Pośród 1 343 623 przedsiębiorstw działających w 1996 r. aż **1 328 384** (około 98,9% całej populacji) to przedsiębiorstwa małe (zatrudniające do 50 osób). Liczba przedsiębiorstw średniej wielkości, zatrudniających od 51 do 250 osób, wynosiła **11 885** (około 0,9% ogólnej liczby przedsiębiorstw). Liczba aktywnych MSP sektora rynkowego wzrosła więc z 1 136 808 przedsiębiorstw w 1995 r. do 1 340 269 w 1996 r.

Aż 42,4% ogólnej liczby aktywnych MSP zajmowało się handlem i naprawami. Kolejne 14,4% aktywnych MSP to przedsiębiorstwa przemysłowe. Na trzecim miejscu pod względem udziału (11,3%) znalazły się przedsiębiorstwa zajmujące się obsługą nieruchomości i firm. W sektorze rynkowym gospodarki polskiej pracowało pod koniec 1996 r. około 8,8 mln osób, w tym **5,3** mln osób (60,6%) w sektorze MSP.

W latach 1994 - 1996 sytuacja małych przedsiębiorstw była zasadniczo odmienna od sytuacji przedsiębiorstw średnich. Małe firmy, a szczególnie te najmniejsze, zatrudniające do 5 pracowników na podstawie umowy o pracę, działające ponadto w tradycyjnych dziedzinach, jak przemysł, handel czy transport, napotkały istotne bariery swojego rozwoju. Główną barierą był ograniczony popyt na wyroby czy usługi. Najszybciej rozwijały się przedsiębiorstwa średniej wielkości. Wzrostowi produkcji w grupie firm średniej wielkości towarzyszyła poprawa ich sytuacji finansowej, wyrażająca się m.in. wzrostem rentowności obrotu brutto i netto.

Rozdział 3. Przedsiębiorcy jako grupa społeczna

W rozdziale przedstawiono podstawowe informacje o przedsiębiorcach jako grupie społecznej - w porównaniu do innych grup społecznych oraz w ujęciu wskazującym na wewnętrzne zróżnicowanie w obrębie tej grupy.

Wśród polskich przedsiębiorców dominują mężczyźni. Ich średni wiek to 35-44 lata. Przedsiębiorcy relatywnie dużo zarabiają i posiadają więcej dóbr konsumpcyjnych niż ogół pracujących. Posiadają oni jednak liczniejsze rodziny. Pod względem dochodu na członka rodziny ich sytuacja materialna przedstawia się więc skromniej. Przedsiębiorcy pochodzą z najczęściej z miast - różnej wielkości. Ich ojcowie należeli do różnych grup zawodowych, ale na podkreślenie zasługuje względnie częste - jak na warunki polskie - dziedziczenie statusu właściciela firmy.

Ze względu na takie elementy statusu społecznego jak wykształcenie czy pochodzenie społeczne przeciętny polski przedsiębiorca lokuje się w okolicy środka drabiny społecznej - wyraźnie niżej od specjalistów, ale wyżej od wykwalifikowanych pracowników fizycznych, robotników i rolników.

Rozdział 4. Instrumenty finansowania MSP w latach 1995-1997

W rozdziale omówione zostały następujące instrumenty finansowania MSP:

- *kredyty i pożyczki bankowe*
- *leasing*
- *venture capital*
- *gwarancje oraz poręczenia*
- *pożyczki (niebankowe)*
- *dotacje.*

Sektor MSP w Polsce posiada dość ograniczone możliwości dostępu do tzw. tradycyjnych instrumentów finansowania (poza bankowym finansowaniem krótkoterminowym). Szczególnie niepokojący jest niewielki dostęp do finansowania długookresowego, którego brak ogranicza możliwości inwestycyjne podmiotów gospodarczych. Tymczasem wzrasta znaczenie finansowania majątku przedsiębiorstw zaliczanych do sektora MSP zobowiązaniami krótkoterminowymi (z 23,9% w 1995 do 26,9% udziału w aktywach ogółem), maleje zaś udział kapitału własnego i zobowiązań długoterminowych (spadek odpowiednio: z 60,7% w 1995 r. do 57,4% w 1996 r. oraz 11,9% w roku 1995 do 11,5% w 1996 r.).

Udział zobowiązań długoterminowych MSP w zobowiązaniach ogółem wyniósł w 1996 r. ponad 29% w porównaniu do 33% w 1995 r., przy wzroście udziału zobowiązań w pasywach MSP z 35,8% w 1995 r. do 38,4% w 1997 r.

Fundusze poręczeń kredytowych odgrywają znikomą rolę w stymulowaniu finansowania MSP kredytami bankowymi, głównie ze względu na niską kapitalizację funduszy. Spośród instrumentów finansowania stosunkowo korzystnie przedstawia się dostęp MSP do rynku leasingowego.

Wsparcie w postaci dotacji (poza nielicznymi programami finansowanymi z pomocy zagranicznej) dostępne jest wyłącznie dla dużych przedsiębiorstw

Rozdział 5. Polityka wobec MSP

W rozdziale opisano założenia i deklaracje zawarte w dokumentach programowych powstałych w 1997 r. oraz omówiono realizację (w 1997 r.) zamierzeń z lat poprzednich.

Omówiono zarówno instrumenty bezpośrednio odnoszące się do MSP jak również rozwiązania wpływające na sektor w sposób pośredni. Opisano założenia i stan realizacji:

- *polityki społeczno-gospodarczej*
- *strategii integracji z Unią Europejską*
- *polityki przemysłowej*
- *polityki wobec MSP*
- *polityki rynku pracy*
- *programu decentralizacji państwa*
- *reformy ubezpieczeń społecznych*
- *polityki regionalnej*
- *strategii na rzecz likwidacji skutków powodzi.*

Pomimo deklaracji pojawiających się w kolejnych dokumentach programowych, polityka wobec sektora MSP realizowana była w sposób mało skoordynowany. Do końca 1997 r. nie zakończono realizacji istotnych zamierzeń programowych zawartych w programach *Międzynarodowa konkurencyjność polskiego przemysłu* oraz *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej*. Polityce wobec sektora MSP nie towarzyszyło również wspieranie konkretnych zamierzeń znaczącymi środkami budżetowymi.

Rozdział 6. Zmiany prawne wprowadzone w 1997 r. istotne dla prowadzenia działalności gospodarczej

Rozdział składa się z dwóch części. W pierwszej części przedstawiono wykaz aktów prawnych wraz z omówieniem najistotniejszych postanowień mogących mieć wpływ na działalność małych i średnich

przedsiębiorstw. Część druga rozdziału to opis najważniejszych zmian systemowych oraz omówienie podstawowych tendencji w prawodawstwie, jakie pojawiły się w roku 1997.

Na podstawie analizy działalności prawotwórczej Parlamentu i naczelnych organów administracji trudno postawić tezę o szczególnie przychylnym trendzie prawodawstwa dla małych i średnich przedsiębiorstw w 1997 r. Niewiele uczyniono w kwestii zwiększenia dostępu do kapitału. Wysokość podatków nadal skłania do unikania ich płacenia. Polski system prawny końca 1997 r. charakteryzowały: wysokie obciążenia przedsiębiorców składkami na ubezpieczenie społeczne pracowników, wprowadzanie administracyjnej reglamentacji w dostępie do rynku, przez poddawanie koncesjonowaniu coraz to nowych rodzajów działalności gospodarczej, dalsze rozbudowywanie i tak skomplikowanego systemu podatkowego, duża zmienność regulacji prawnych, często nieuzasadnionych i nie potrzebnych.

W 1997 r. podjęto również istotne działania sprzyjające rozwojowi aktywności gospodarczej. Stworzono podstawy ustawowe Krajowego Rejestru Przedsiębiorstw. Wprowadzono także nowe instrumenty finansowe do działalności banków, stworzono podwaliny działalności banków hipotecznych. Rozpoczęto proces uchwalania aktów wprowadzających reformę systemu ubezpieczeń społecznych. Większość tych zmian zacznie jednak obowiązywać od 1998 r., a nawet jeszcze później, tak więc również ich efekty odczuwalne będą w czasie późniejszym.

Rozdział 7. Otoczenie biznesu

W rozdziale przedstawiono wybrane elementy szeroko rozumianego otoczenia biznesu:

- *organizacje reprezentujące przedsiębiorców*
- *instytucje wspierające przedsiębiorczość działające na zasadach niekomercyjnych*
- *Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw*
- *programy na rzecz rozwoju przedsiębiorczości realizowane ze środków budżetu państwa i pomocy zagranicznej.*

Zarówno organizacje przedsiębiorców, jak i pozarządowe organizacje wspierające biznes są bardzo liczne lecz wykazują znaczne skoncentrowanie przestrzenne. Około 1/3 obu typów organizacji zarejestrowana jest w województwie warszawskim, a ponad połowa z nich w ośmiu województwach wokół największych aglomeracji miejskich.

W Polsce działa znaczna liczba organizacji wspierania biznesu. Terytorialnie skupiają się w województwach wokół największych aglomeracji miejskich. Postępuje proces integracji (tworzenia „sieci”) lokalnych i regionalnych instytucji wspierania biznesu.

Zakres działań organizacji wspierających przedsiębiorczość jest szeroki, zwłaszcza wśród organizacji pozarządowych. Do najczęstszych zadań realizowanych przez te organizacje należą doradztwo, szkolenia i informacja. Dominują tzw. „usługi ogólnobiznesowe”. Mało jest ośrodków świadczących wyspecjalizowane usługi dla przedsiębiorstw znajdujących się w fazie wzrostu.

Rozdział 8. Wnioski i rekomendacje

W tej części *Raportu* zwrócono uwagę na następujące rodzaje barier ograniczających rozwój sektora MSP:

- bariery rynkowe
- bariery finansowe
- bariery wynikające z polityki państwa wobec MSP
- bariery prawne.

Rozdział zawiera także rekomendacje dotyczące zmian, jakie powinny dokonać się w polityce państwa wobec sektora. W ramach rekomendacji ogólnych, którym towarzyszą rekomendacje szczegółowe, wymieniono następujące zalecenia:

- konieczna jest koordynacja celów i instrumentów polityki wobec MSP w taki sposób, aby ogólne warunki funkcjonowania sektora MSP stymulowały rozwój wszystkich funkcji MSP (gospodarczych, zatrudnieniowych i restrukturyzacyjnych wobec gospodarki)

- polityka sektorowa powinna wspierać rozwój konkurencyjności sektora MSP
- polityka traktująca MSP jako instrument zwiększania zatrudnienia i rozwoju regionalnego powinna być proefektywnościowa, skierowana na pobudzenie aktywności ekonomicznej i ściśle powiązana z ogólną polityką rozwoju sektora
- prawo powinno zapewniać właściwe warunki dla funkcjonowania i rozwoju sektora MSP.

Rozdział 1.

Zmiany makroekonomiczne w Polsce w latach 1996-1997

Produkt krajowy brutto

Produkcja przemysłowa. Inwestycje

Inflacja

Bezrobocie

Wynagrodzenia

Deficyt budżetowy

Handel zagraniczny

Polska na tle Europy

Rozdział 1 opisuje sytuację społeczno-ekonomiczną Polski w 1997 r. Uznano, że sytuacji małych i średnich przedsiębiorstw nie można omówić bez przedstawienia zmian zachodzących w całej gospodarce. W rozdziale wykorzystano dane GUS opublikowane w *Informacji o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju. Rok 1997* oraz w raporcie przygotowanym przez Rządowe Centrum Studiów Strategicznych *Ocena sytuacji społeczno-gospodarczej w roku 1997 wraz z elementami prognozy na rok 1998*.

1.1. Produkt krajowy brutto

W 1997 roku realny produkt krajowy brutto wzrósł o 6,9%, czyli o 0,8% więcej niż w roku ubiegłym. Tak wysoki wzrost gospodarczy był spowodowany głównie dobrymi wynikami działalności w przemyśle i budownictwie oraz wysoką dynamiką popytu krajowego zarówno inwestycyjnego jak i konsumpcyjnego. Popyt krajowy wzrósł w stosunku do roku ubiegłego o 9%, a więc o 1/3 więcej niż wynosi przyrost PKB. Stymulowany był on korzystną sytuacją finansową podmiotów gospodarczych, rosnącą siłą nabywczą ludności oraz ekspansją kredytową banków komercyjnych.

Produkt krajowy brutto w przeliczeniu na 1 mieszkańca osiągnął kwotę około 3500 USD (licząc wg metody kursu walutowego), a uwzględniając siłę nabywczą złotego - wartość dwukrotnie wyższą.

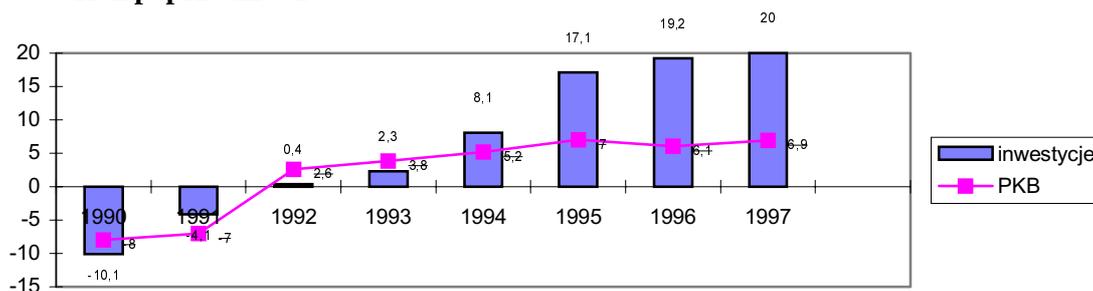
1.2. Produkcja przemysłowa. Inwestycje

Produkcja przemysłowa wzrosła o 10,8% wobec wzrostu 8,3% w 1996 roku. Na podkreślenie zasługuje ponad dwukrotnie szybszy od wzrostu całego przemysłu, wzrost produkcji działów i grup przemysłu uznawanych za nośniki postępu technicznego. Do najważniejszych zmian efektywnościowych zaliczyć należy malejącą energochłonność i materiałochłonność procesów produkcyjnych oraz wzrost wydajności pracy (ok. 12% w porównaniu z rokiem 1996).

W 1997 r. rekordowe było tempo działalności inwestycyjnej podmiotów gospodarczych. Nakłady inwestycyjne wzrosły w 1997 r. o około 20%. Tempo inwestowania w latach 1995-1997 prawie trzykrotnie przewyższało tempo wzrostu PKB. To bardzo korzystna relacja, szczególnie biorąc pod uwagę konieczność modernizacji i restrukturyzacji polskiego przemysłu. Tak duże inwestycje przyczyniają się do poprawy konkurencyjności gospodarki polskiej.

W 1997 roku inwestycje zagraniczne w Polsce wyniosły 6,6 mld USD (około 10% więcej niż w 1996 r.).

Wykres 1. Dynamika zmian inwestycji i PKB w Polsce w latach 1990-1997.
Rok poprzedni = 100

Źródło: Rządowe Centrum Studiów Strategicznych

1.3. Inflacja

W 1997 r. średnioroczna inflacja spadła do 14,9%, a więc do poziomu założonego w budżecie na rok 1997.

1.4. Bezrobocie

Wzrost gospodarczy korzystnie wpłynął na poprawę sytuacji na rynku pracy. Liczba zatrudnionych w 1997 roku zwiększyła się o 0,6% i wyniosła 15,9 mln osób. Liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 533 tys. osób (do 1,83 mln). Stopa bezrobocia w ciągu roku obniżyła się z 13,2% do 10,5%. Obecnie jest ona niższa niż przeciętnie w krajach Unii Europejskiej (11,3%).

1.5. Wynagrodzenia

W roku 1997 poprawiła się sytuacja materialna ludności. Wynagrodzenia w gospodarce wzrosły realnie netto o 6,8%, świadczenia społeczne o 6,2%. Dochody gospodarstw domowych działających na własny rachunek wzrosły realnie o ponad 10%. O 7% wzrosło spożycie indywidualne (wobec wzrostu o 8,7% w roku 1996). Równocześnie zwiększyła się skłonność do oszczędzania.

1.6. Deficyt budżetowy

Nastąpiło wydatne zmniejszenie deficytu budżetowego. W 1997 roku wynosił on 1,4% PKB wobec 2,5% PKB w roku poprzednim. Zmniejszyła się także relacja długu publicznego do PKB.

1.7. Wyniki handlu zagranicznego

Zagrożeniem dla dalszego rozwoju polskiej gospodarki jest rosnący deficyt w handlu zagranicznym. W roku 1997 powiększył się on o 3 mld dolarów (około 35% w stosunku do roku poprzedniego). Na koniec 1997 roku ujemne saldo wyniosło 14,148 mld USD. Wynika to z większego niż PKB wzrostu popytu krajowego (zarówno inwestycyjnego jak i konsumpcyjnego), a co za tym idzie większej dynamiki importu niż eksportu. W 1997 roku wpływy z eksportu wzrosły o 11,5%, a wypłaty za import o 18,3%. Pogorszyła się relacja deficytu handlu zagranicznego do wpływów z eksportu (z 33,4% w roku 1996 do 41,5% w roku 1997).

1.8. Polska na tle Europy

W roku 1997 Polska należała, podobnie jak w latach 1995-1996, do najszybciej rozwijających się krajów europejskich. Był to kolejny, trzeci już rok, gdy wzrastał produkt krajowy brutto, malało bezrobocie i inflacja. Mimo tego jednak, że przeciętne tempo wzrostu PKB było ponad trzykrotnie wyższe niż w krajach Unii Europejskiej, nadal utrzymuje się ogromny dystans między osiągniętym poziomem rozwoju w Polsce i Europie Zachodniej. Wartość PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca (liczona metodą konwersji waluty krajowej na dolary USD według parytetu siły nabywczej waluty) pozostaje trzykrotnie niższa niż średnia dla Europy Zachodniej. Szczegółowe dane przedstawia Tabela 1.

Tabela 1. Sytuacja gospodarcza Polski na tle Europy w 1997 roku

	PKB na 1 mieszkańca (w tys. USD) 1996		Dynamika PKB wzrost/spadek w % w stosunku do r. 1996	Inflacja (średnioroczna) I-III kw. 1997	Stopa bezrobocia rejestrowanego w % III kw. 1997
	KW	PSNW			
Europa Zachodnia	23,5	19,5	2,6	1,9	10,3
Europa Środkowo- Wschodnia	2,9	5,8	3,1	123,0	10,5
Francja	26,3	20,5	2,3	1,2	12,5
Grecja	11,7	12,7	3,4	5,8	-
Hiszpania	14,9	14,9	3,2	2,0	20,6
Niemcy	28,7	21,1	2,4	1,7	11,3
Portugalia	10,4	13,0	3,4	2,2	6,7
W. Brytania	19,6	18,7	3,4	2,9	5,3
Włochy	21,1	20,1	1,3	1,8	11,6
POLSKA	3,5	6,9	6,9	15,5	11,0
Czechy	5,4	10,5	1,1	7,9	4,6
Węgry	4,4	6,8	3,5	18,4	10,4
Estonia	3,0	4,4	9,0	10,8	2,0
Rosja	3,0	4,3	0,4	15,7	3,0

Źródło: Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju. Rok 1997. GUS, Warszawa 1998

za podstawę obliczenia stopy bezrobocia przyjęto liczbę ludności czynnej zawodowo

KW - konwersja walut krajowych na USD według kursów walut

PSNW - konwersja walut krajowych na USD według parytetu siły nabywczej

Europa Zachodnia - kraje Unii Europejskiej oraz Islandia, Malta, Norwegia, Szwajcaria, San Marino, Andora, Liechtenstein, Monako

Europa Środkowo-Wschodnia - Białoruś, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Jugosławia, Litwa, Łotwa, Mołdawia, Polska, Rosja, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Ukraina, Węgry

Rozdział 2

Stan sektora małych i średnich przedsiębiorstw w 1996 r.

Udział przedsiębiorstw różnej wielkości w wytwarzaniu PKB i wartości dodanej brutto w 1996 r.

Stan i wielkość sektora MSP w 1996 r.

Sytuacja finansowa MSP

Rozwój sektora w latach 1995-1996

Przedsiębiorstwa małe i średnie w układzie regionalnym

Podsumowanie

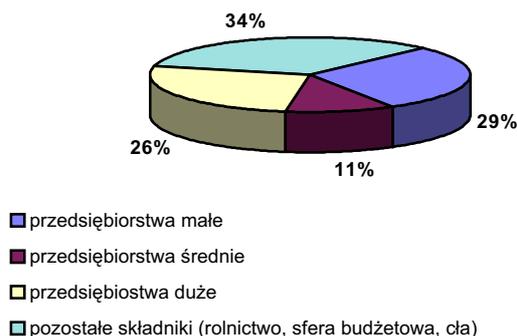
Stan sektora małych i średnich przedsiębiorstw został opisany na podstawie danych GUS. Za małe i średnie przedsiębiorstwa, tak jak w ubiegłorocznej edycji *Raportu*, uznaje się firmy zatrudniające do 50 (przedsiębiorstwa małe) i 51-250 (przedsiębiorstwa średnie) pracowników.¹ W rozdziale 2.1. przedstawiono udział MSP w wytwarzaniu produktu krajowego brutto (PKB) i wartości dodanej brutto. W rozdziale 2.2. podane są inne podstawowe informacje na temat wielkości sektora MSP, jak liczba przedsiębiorstw aktywnych i pracujących w nich osób oraz wielkość przychodów. W rozdziale 2.3. opisano sytuację finansową MSP na tle wyników ekonomicznych przedsiębiorstw dużych w 1996 r. Rozdział 2.4. poświęcony jest dynamice sektora MSP w latach 1995-1996 oraz perspektywom jego rozwoju w przyszłości. Ostatnia część poświęcona jest natomiast analizie geograficznego rozkładu MSP i znaczenia tego sektora dla rozwoju poszczególnych regionów Polski. Duża część szczegółowych danych dotyczących stanu sektora MSP w 1996 r. znajduje się w tabelach zamieszczonych w Aneksie 1.

2.1. Udział przedsiębiorstw różnej wielkości w wytwarzaniu PKB i wartości dodanej brutto w 1996 r.

Udział MSP w tworzeniu PKB

Udział MSP w tworzeniu produktu krajowego brutto² w 1996 r. wynosił około 40%, podczas gdy analogiczny wskaźnik w 1995 r. wynosił około 30%. Udział przedsiębiorstw małych (do 50 zatrudnionych) w tworzeniu PKB w 1996 r. wynosił około 29%. Prywatne MSP wytwarzały w 1996 r. około 1/3 produktu krajowego brutto.

Wykres 1. Udział MSP w tworzeniu PKB w 1996 r.

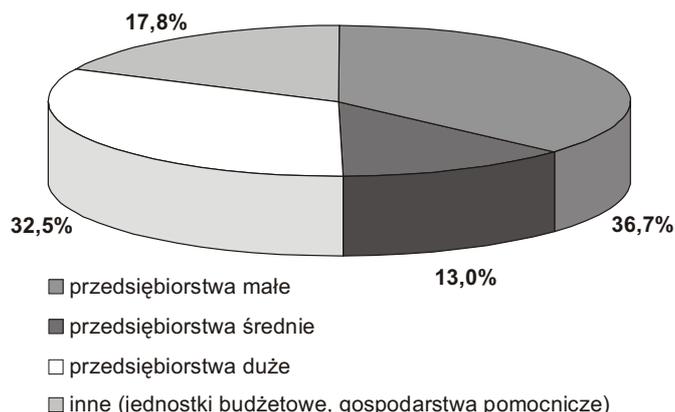
Udział MSP w tworzeniu wartości dodanej brutto

W 1996 r. aż 46,3% wartości dodanej brutto wytworzonej w całej gospodarce powstało dzięki aktywności MSP, podczas gdy w 1995 roku analogiczny wskaźnik wyniósł około 35%. Przyjmując zaś za 100% wartość dodaną brutto wytworzoną w tzw. sektorze przedsiębiorstw, udział MSP wyniósł w 1996 r. około 60,5% (w 1995 roku - około 56%). Udział przedsiębiorstw małych (do 50 zatrudnionych na podstawie umowy o pracę) wyniósł 44,8%, a udział prywatnych MSP - 50,8%.

¹Przytaczane w tegorocznym *Raporcie* podstawowe dane o sektorze (wielkość, liczba pracujących itp.) zostały obliczone przy zastosowaniu odmiennej metody od zastosowanej w poprzedniej edycji *Raportu*. Za podstawę obliczeń przyjęto liczbę aktywnie działających jednostek w sektorze przedsiębiorstw (tzn. z pominięciem firm zarejestrowanych w REGON, lecz nie funkcjonujących w rzeczywistości). Nie brano również pod uwagę jednostek budżetowych reprezentujących sektor administracji publicznej, edukacji i ochrony zdrowia. Z powodu ograniczonej dostępności danych, w różnych miejscach niniejszego opracowania sektor MSP definiowany jest nieco odmiennie. Przy szacowaniu np. liczby tzw. przedsiębiorstw aktywnych nie brano pod uwagę jednostek zajmujących się pośrednictwem finansowym. Z kolei w ramach analizy regionalnej do sektora MSP zaliczone zostały małe przedsiębiorstwa z działy leśnictwo, nie uwzględniane w innych fragmentach opracowania. Ze względu na stosunkowo niewielką liczbę wspomnianych jednostek, brak lub konieczność uwzględnienia dodatkowych przedsiębiorstw w różnych fragmentach opracowania nie ma jednak większego wpływu na wartość podawanych przez nas wskaźników struktury i dynamiki.

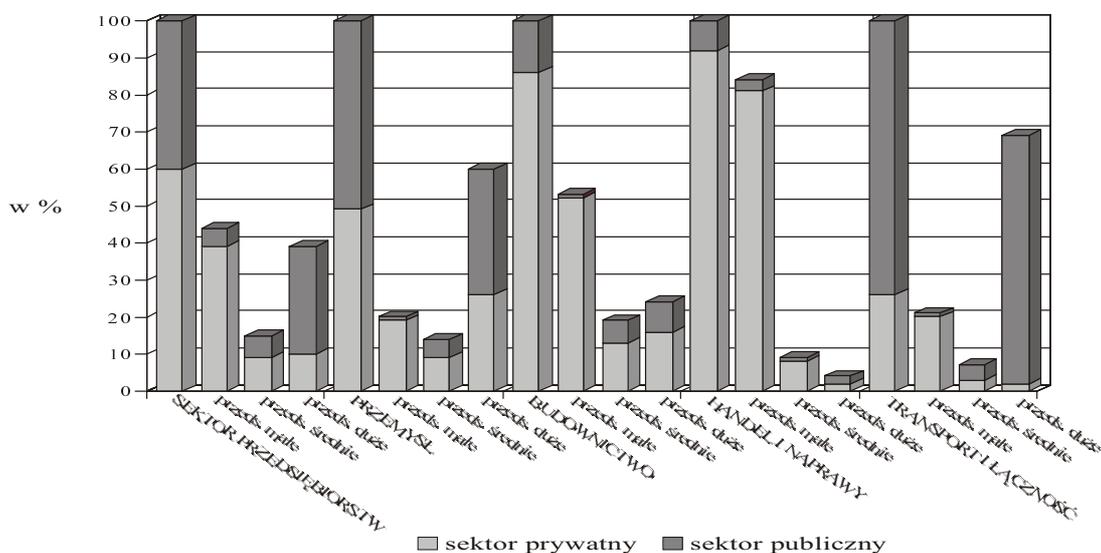
² Mówiąc bardzo ogólnie, produkt krajowy brutto jest sumą wartości dodanej brutto oraz kwoty podatków (VAT) i ceł, które wpłynęły do budżetu w danym roku. W 1996 roku udział wartości dodanej brutto w PKB wyniósł około 86% (podobnie w 1995 roku). Natomiast udział wartości dodanej brutto wytwarzanej w tzw. sektorze przedsiębiorstw w łącznej wartości dodanej kształtował się na poziomie 76,6%. Do sektora przedsiębiorstw nie zalicza się podmiotów zajmujących się rolnictwem, leśnictwem, rybołówstwem i rybactwem, a poza tymi rodzajami działalności gospodarczej także jednostek i zakładów budżetowych, gospodarstw pomocniczych zakładów budżetowych, środków specjalnych i funduszy celowych oraz różnego rodzaju organizacji społecznych, politycznych i wyznaniowych.

Wykres 2. Udział przedsiębiorstw różnej wielkości w tworzeniu wartości dodanej brutto w 1996 r.

Udział MSP w wartości dodanej jest najbardziej syntetyczną miarą charakteryzującą rolę i znaczenie MSP dla poszczególnych dziedzin (sekcji) gospodarki. W handlu i naprawach MSP wytwarzały łącznie około 95% wartości dodanej (same małe przedsiębiorstwa - około 85,5%). Drugie miejsce pod tym względem zajmowały hotele i restauracje (87,8%, w tym małe - około 81,5%), trzecie - tzw. pozostała działalność usługowa (85,4%), czwarte - tzw. obsługa nieruchomości i firm (79,5%), a piąte - budownictwo (74,7%, małe - 55,3%). W przemyśle MSP wytwarzały 36,5% wartości dodanej, z tym że w tzw. przemyśle przetwórczym (przemysł bez górnictwa i energetyki, zwany inaczej działalnością produkcyjną) - około 45%. W transporcie i łączności udział MSP wyniósł około 30%, zaś w pośrednictwie finansowym (banki i instytucje ubezpieczeniowe) nie przekroczył 25%.

Wykres 3. Udział wartości dodanej wytwarzanej przez przedsiębiorstwa różnej wielkości w podstawowych sekcjach gospodarki.

2.2. Stan i wielkość sektora MSP w 1996 r.

2.2.1. Liczba przedsiębiorstw aktywnych

Przedsiębiorstwa zarejestrowane

W 1996 r. zarejestrowanych było w Polsce 2 379 949 podmiotów gospodarczych – w tym 2 373 484 małych i średnich przedsiębiorstw. Wg rejestru istniało 2 311 988 prywatnych przedsiębiorstw oraz 67961 podmiotów sektora publicznego, z których tylko 6380 miało status przedsiębiorstw funkcjonujących na zasadach komercyjnych. Reszta to tzw. jednostki budżetowe, świadczące usługi nieodpłatnie lub w dużej części dotowane.

Przedsiębiorstwa aktywne

Szacuje się, że spośród przedsiębiorstw zarejestrowanych we wszystkich dziedzinach gospodarki (oprócz rolnictwa, leśnictwa, rybołówstwa, pośrednictwa finansowego oraz z pominięciem jednostek budżetowych) tylko **1 343 623** to tzw. przedsiębiorstwa aktywne, czyli funkcjonujące rzeczywiście pod koniec 1996 r. (w odróżnieniu od nieaktywnych, które zakończyły lub zawiesiły działalność, nie informując o tym GUS).³ Z tej ogólnej liczby **1 328 384** (około 98,9% całej populacji) to przedsiębiorstwa małe, zatrudniające do 50 osób na podstawie umowy o pracę. Liczba przedsiębiorstw średniej wielkości, zatrudniających od 51 do 250 osób, wynosiła **11 885** (około 0,9% ogólnej liczby przedsiębiorstw), natomiast dużych przedsiębiorstw pod koniec 1996 roku funkcjonowało w badanym segmencie gospodarki tylko **3 354**, z tego 1 779 państwowych i 1 575 prywatnych.

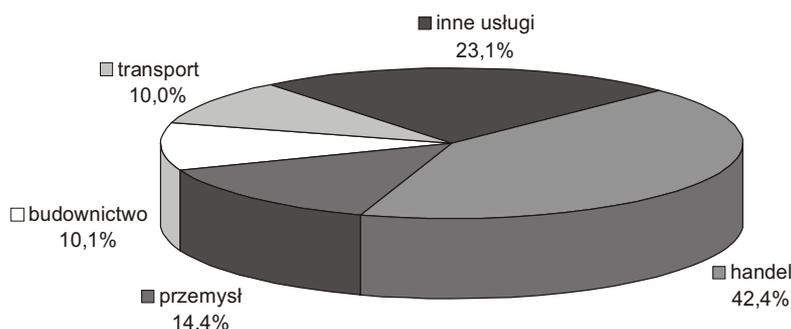
Tabela 1. Przedsiębiorstwa aktywne (bez jednostek budżetowych) w 1996 r. wg liczby pracujących

Kategoria przedsiębiorstw	Liczba	Procent
1-50 pracujących	1 328 384	98,87
51-250 pracujących	11 885	0,88
Razem MSP	1 340 269	99,75
Pow. 250 pracujących	3 354	0,25
Razem	1 343 623	100

Większość spośród małych przedsiębiorstw (1 326 261) to przedsiębiorstwa prywatne. Własność prywatna dominuje także wśród przedsiębiorstw średniej wielkości – prywatnych średnich przedsiębiorstw było 9407.

Aż 42,4% ogólnej liczby aktywnych MSP zajmowało się handlem i naprawami. Kolejne 14,4% aktywnych MSP to przedsiębiorstwa przemysłowe. Na trzecim miejscu pod względem udziału (11,3%) znalazły się przedsiębiorstwa zajmujące się obsługą nieruchomości i firm (m.in. różnego rodzaju doradztwem, np. prawnym oraz obsługą firm w zakresie księgowości, marketingu i reklamy, a także pośrednictwem przy sprzedaży nieruchomości). Niemal identyczny udział w sektorze MSP (odpowiednio 10,1% oraz 10,0%) miały przedsiębiorstwa budowlane oraz specjalizujące się w usługach transportowych i łączności. Tzw. pozostałymi usługami (m.in. pralnie, zakłady fryzjerskie, kosmetyczne i pogrzebowe, działalność z zakresu kultury i sportu) zajmowało się 4,1% ogólnej liczby MSP. Bardzo podobny udział (4,0%) miały w sektorze MSP jednostki z dziedziny ochrony zdrowia (przychodnie lekarskie, stomatologiczne i weterynaryjne). Stosunkowo niewiele, bo tylko 2,9% MSP, to hotele i restauracje, a pozostałe 0,8% to firmy specjalizujące się w szeroko pojętej edukacji, głównie firmy organizujące kursy doskonalenia zawodowego i języków obcych.

Wykres 4. MSP w podstawowych sekcjach gospodarki poza rolnictwem w 1996 r. (w %)

2.2.2. Pracujący w sektorze MSP

Pracujący w sektorze MSP a ogół gospodarki

³ Liczbę przedsiębiorstw aktywnych oszacowano na podstawie liczby jednostek przysyłających do GUS sprawozdania finansowe za rok 1996. W odniesieniu do małych jednostek, które sprawozdań nie przysyłają, szacunek liczby przedsiębiorstw aktywnych oparty został na wynikach badań GUS przeprowadzonych metodą reprezentacyjną. Metodą reprezentacyjną nie są objęte małe firmy zajmujące się tzw. pośrednictwem finansowym (banki, instytucje ubezpieczeniowe, biura maklerskie, kantory wymiany walut). Dla tej grupy szacunek jednostek aktywnych nie był więc możliwy.

Według stanu na 31 grudnia 1996 r., w gospodarce (oprócz rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa) pracowało około 11,1 mln osób, w tym prawie 6,6 mln (59,4%) w jednostkach małych i średnich.⁴ Część tych jednostek to wspomniane już wcześniej jednostki budżetowe, zgrupowane najliczniej w takich dziedzinach, jak administracja publiczna, edukacja oraz ochrona zdrowia. Te trzy dziedziny, tworzące tzw. sektor z przewagą usług nierynkowych, zatrudniały 20,6% ogólnej liczby pracujących w gospodarce, ale tylko 1,3% pracujących w przedsiębiorstwach prywatnych i 1,5% w prywatnych MSP.

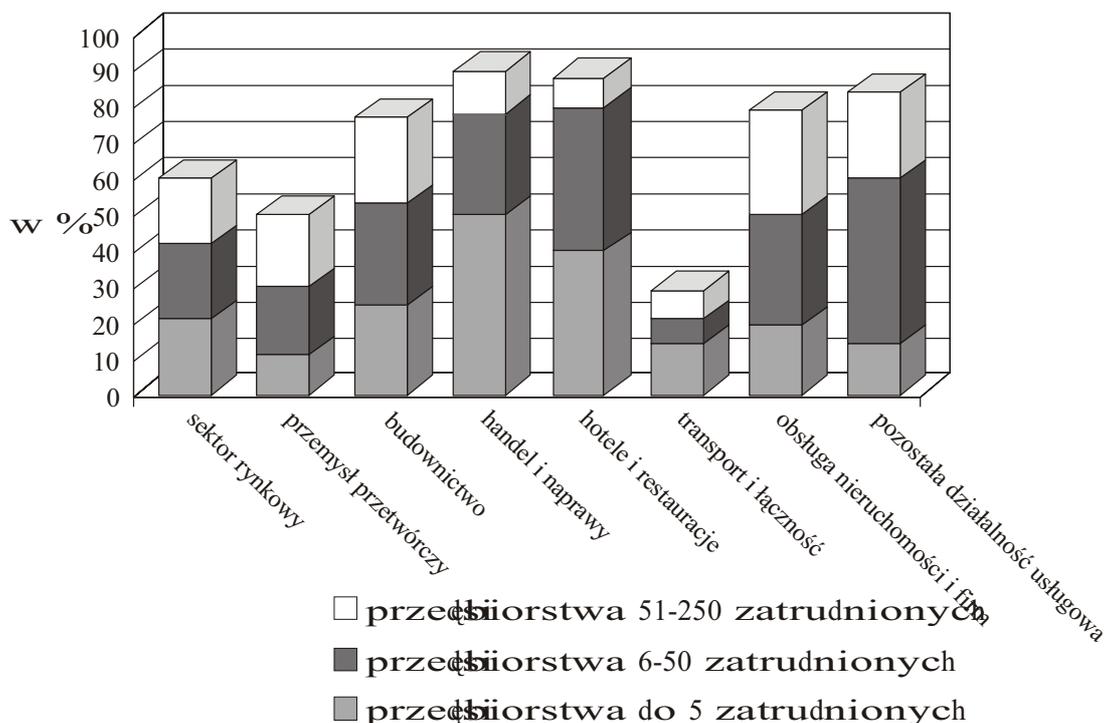
Pracujący w MSP w sektorze rynkowym

W pozostałych dziedzinach działalności gospodarczej, nazywanych często sektorem rynkowym, pracowało pod koniec 1996 r. około 8,8 mln osób, w tym 5,3 mln osób (60,6%) w sektorze MSP. Z ogólnej liczby pracujących w MSP zaliczanych do sektora rynkowego aż 4 705,7 tys. osób, czyli 88,1%, pracowało w prywatnych MSP. Biorąc zaś pod uwagę wielkość przedsiębiorstw, 1 464 tys. osób (czyli 16,6% pracujących w sektorze rynkowym) pracowało w firmach średniej wielkości, a 3 877,3 w przedsiębiorstwach małych (w tym 2 029,9 tys. osób w przedsiębiorstwach najmniejszych, zatrudniających do 5 osób).

Tabela 2. Liczba pracujących w przedsiębiorstwach sektora rynkowego różnej wielkości

	Liczba pracujących (w tys. osób)	Procent
małe (0-50 pracujących)	3 877,3	44
średnie (51-250)	1 464,0	16,6
Razem MSP	5 341,3	60,6
duże	3 465,0	39,4
Razem	8 806,3	100

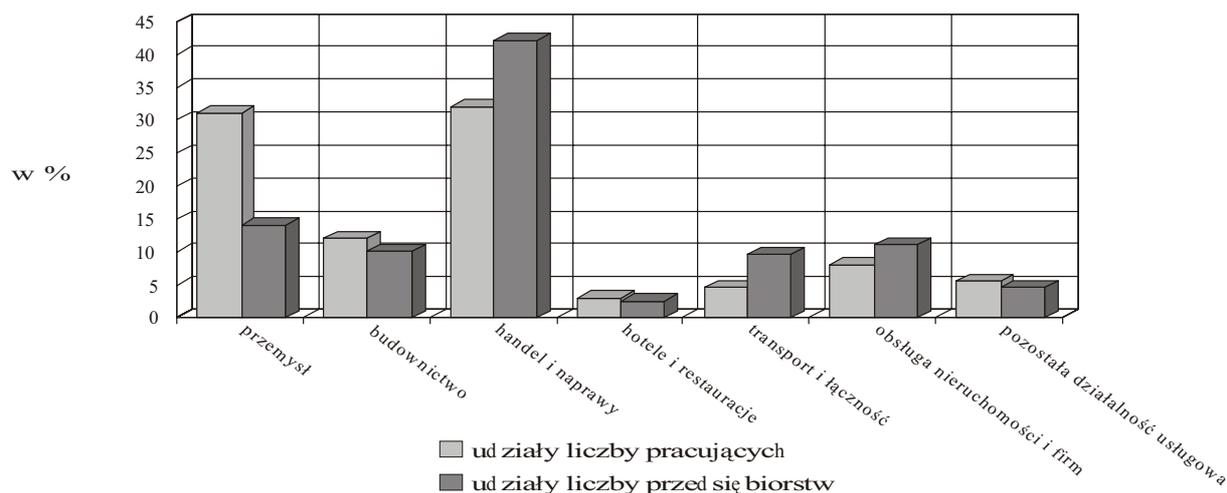
Wykres 5. Udziały pracujących w MSP wg sekcji gospodarki w 1996 r.

⁴ Dane o pracujących dotyczą osób wykonujących pracę przynoszącą im zarobek lub dochód, bez względu na miejsce i czas trwania pracy; do pracujących zalicza się: osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy, pracodawców i pracujących na własny rachunek oraz osoby wykonujące pracę nakładczą.

W handlu i przy różnego rodzaju naprawach znajdowało zajęcie 32,2% wszystkich pracujących w MSP zaliczanych do sektora rynkowego. Udział ten jest, jak łatwo zauważyć, znacznie niższy niż udział liczby MSP specjalizujących się w handlu i naprawach w ogólnej liczbie MSP, który wynosi 42,4%. Z kolei liczba jednostek przemysłowych stanowiła 14,4% ogólnej liczby MSP, natomiast udział liczby pracujących w przemysłowych MSP wyniósł aż 31,3% ogólnej liczby pracujących w MSP zaliczanych do sektora rynkowego. Wynika to z zupełnie odmiennej struktury sektora MSP w przemyśle i handlu. W przemyśle aż 39,8% pracowników sektora MSP zatrudnionych było w firmach średniej wielkości, podczas gdy w handlu - tylko 14%.

Wykres 6. Udział podstawowych sekcji gospodarki w ogólnej liczbie przedsiębiorstw i liczbie pracujących w sektorze MSP w 1996 r.

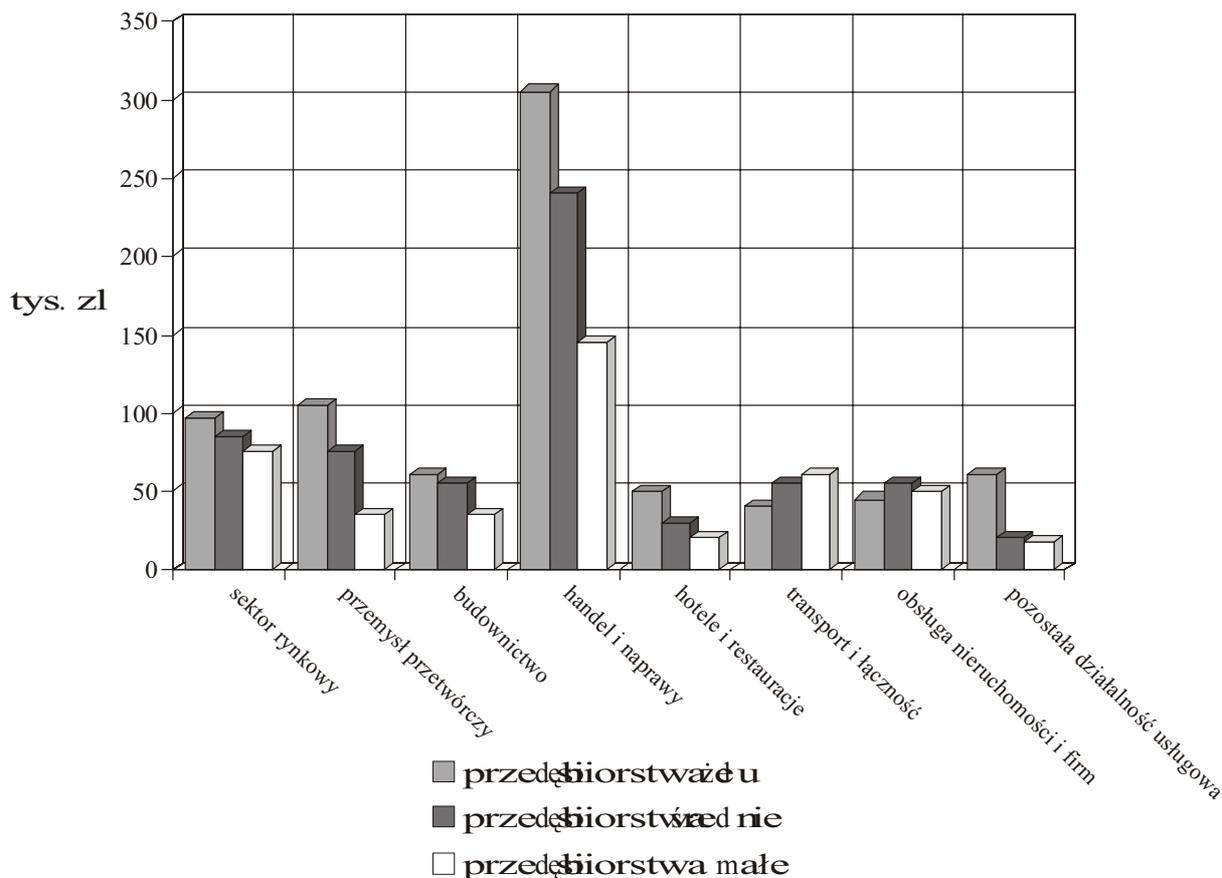

W przypadku innych dziedzin gospodarki tworzących sektor rynkowy udziały liczby przedsiębiorstw i liczby pracujących były do siebie bardziej zbliżone, oprócz tzw. obsługi nieruchomości i firm (odpowiednio 11,3% oraz 8,7%), gdyż firmy zajmujące się doradztwem, marketingiem, reklamą czy pośrednictwem w handlu nieruchomościami mają z reguły rozmiary niewielkie. W MSP zaliczanych do budownictwa pracowało 12,6% ogółu pracowników sektora MSP, w pozostałej działalności usługowej - 5,9%, transporcie i łączności - 4,8%, a w hotelach i restauracjach - 3,3%.

2.2.3. Wielkość przychodów MSP

Jeżeli, jak podano wcześniej, pracujący w MSP stanowili w 1996 r. około 60,6% ogółu wszystkich pracowników sektora rynkowego, to przychody MSP niewiele mniej, bo 58,1% ogólnej wartości przychodów sektora rynkowego, co zdaje się świadczyć, że przychody na 1 pracownika, osiągnane w przedsiębiorstwach małych, średnich i dużych, kształtowały się podobnie. Tak rzeczywiście było w przypadku firm średnich i dużych, gdzie roczne przychody w przeliczeniu na 1 pracownika wynosiły odpowiednio 96,5 tys. zł oraz 101,4 tys. zł. Jednakże w małych przedsiębiorstwach wynosiły one tylko 82,4 tys. zł i były znacznie niższe niż średnia obliczona dla całego sektora rynkowego, bez względu na wielkość przedsiębiorstw (92 tys. zł).

Wykres 7. Przychody na jednego pracującego rocznie w przedsiębiorstwach różnej wielkości wg sekcji gospodarki w 1996 r.

Przyjmując za 100% przychody wszystkich MSP funkcjonujących w 1996 r. w sektorze rynkowym, aż 61,9% tej wielkości wyniosły przychody firm zajmujących się handlem i naprawami, 20,2% - przychody MSP w przemyśle, 6,5% - w budownictwie oraz 3,6% - w transporcie i łączności. Relatywnie wysoki poziom przychodów firm handlowych nie świadczy oczywiście o ich lepszej sytuacji ekonomicznej w porównaniu z innymi dziedzinami gospodarki. W handlu wysokim przychodom towarzyszą z reguły wysokie koszty ich uzyskania (koszty zakupu towarów). Będzie o tym mowa szerzej we fragmencie poświęconym ocenie sytuacji finansowej MSP.

2.3. Sytuacja finansowa MSP

Sytuacja finansowa MSP oceniana jest oddzielnie dla dwóch grup przedsiębiorstw: zakładów osób fizycznych i spółek cywilnych, zatrudniających do 5 osób na podstawie umowy o pracę, oraz przedsiębiorstw sporządzających i przysyłających do GUS bilans łącznie z rocznym zestawieniem przychodów i kosztów. Bezpośrednie porównanie sytuacji finansowej obu tych grup przedsiębiorstw nie jest możliwe z uwagi na różnice definicji stosowanych tam kategorii przychodów i kosztów.

2.3.1. Dochody właścicieli przedsiębiorstw najmniejszych

Wskaźnikiem możliwie najlepiej charakteryzującym sytuację zakładów osób fizycznych i spółek cywilnych, zatrudniających do 5 osób na podstawie umowy o pracę, jest roczny dochód (przychody minus koszty) przypadający na właściciela i członka jego rodziny pracujących w przedsiębiorstwie. Wyniki odpowiednich szacunków⁵ przedstawione są w tablicy poniżej.

⁵ Szacunku wysokości dochodów właścicieli dokonano na podstawie informacji zawartych w dwóch publikacjach GUS: *Działalność gospodarcza małych przedsiębiorstw w latach 1993-1995*, Warszawa 1996, oraz *Działalność gospodarcza małych przedsiębiorstw w 1996 roku*, Warszawa 1997.

Tabela 3. Roczny dochód na właściciela i członka rodziny w przedsiębiorstwach zatrudniających do 5 pracowników.

Dziedzina działalności gospodarczej	dochód w tys. zł	
	1995	1996
OGÓLEM	20,7	19,5
Przemysł przetwórczy	11,5	11,7
Budownictwo	11,3	19,7
Handel i naprawy	31,1	25,2
Hotele i restauracje	17,0	11,7
Transport i łączność	11,2	13,5
Obsługa nieruchomości i firm	12,3	12,4
Edukacja	7,1	8,7
Ochrona zdrowia	4,7	5,3
Pozostała działalność usługowa	6,2	7,9

Niewielki spadek dochodów w 1996 r., liczony dla wszystkich dziedzin łącznie, spowodowany był zmniejszeniem się dochodów przypadających na właściciela i członka jego rodziny⁶ w handlu oraz działalności hotelarskiej i związanej z prowadzeniem restauracji. Mimo tego spadku prowadzenie przedsiębiorstwa handlowego, zapewniające właścicielowi i członkowi jego rodziny przeciętny dochód brutto w wysokości 25,2 tys. zł rocznie, jest w dalszym ciągu najbardziej atrakcyjne finansowo spośród wszystkich wymienionych dziedzin działalności. Na drugim miejscu, po znacznej zwwyżce w 1996 r., znajdują się przedsiębiorstwa budowlane (19,7 tys. zł). Pozostałe dziedziny działalności dzielą się na dwie grupy. Do pierwszej zalicza się przemysł przetwórczy (bez górnictwa i kopalnictwa oraz energetyki i zaopatrzenia w wodę i gaz), hotele i restauracje oraz obsługę nieruchomości i firm, gdzie dochód właściciela wahał się w granicach 12-13 tys. zł rocznie. Do drugiej zaś edukację, ochronę zdrowia i pozostałą działalność usługową z dochodem w granicach lub poniżej 8 tys. zł.

Powyższy szacunek dokonany został na podstawie kwot przychodów i kosztów firm, deklarowanych przez właścicieli w ramach badań ankietowych przeprowadzonych przez GUS. Wielkości te, zwłaszcza w takich dziedzinach jak obsługa nieruchomości i firm, edukacja, pozostała działalność usługowa, a szczególnie ochrona zdrowia, wydają się zbyt niskie. Ich wysokości nie usprawiedliwia nawet fakt, że właściciele niektórych firm mogli równocześnie osiągać dochody z pracy w innych miejscach, np. publicznej służbie zdrowia. Uzyskanie bardziej wiarygodnej informacji na temat dochodów właścicieli firm najmniejszych wymaga zwiększenia ich zaufania do instytucji prowadzącej odpowiednie badania (problem tzw. szarej gospodarki), jak i polepszenia jakości samych badań metodą reprezentacyjną (np. kwestia wielkości próby przyjętej do badania). Gwałtowne spadki lub wzrost dochodów w pewnych dziedzinach z roku na rok mogą bowiem być także m.in. skutkiem niedoskonałości metod pomiaru tych wielkości.

2.3.2. Rentowność brutto i netto w przedsiębiorstwach o różnej wielkości

Wartość wskaźnika rentowności obrotu brutto i netto⁷ w grupie przedsiębiorstw sporządzających i przysyłających do GUS roczny bilans wyniosła w 1995 r. odpowiednio 4,0% i 1,8%, natomiast w 1996 r. nieco mniej, bo 3,2% oraz 1,5%. Za ten spadek rentowności przeciętnej odpowiedzialny jest jednak sektor publiczny, ponieważ rentowność brutto w przedsiębiorstwach prywatnych wzrosła z 3,3% w 1995 r. do 3,4% rok później, przekraczając w 1996 r. poziom rentowności przedsiębiorstw sektora publicznego, zaś netto - z 1,7% do 1,9%.

⁶ Jeżeli w przedsiębiorstwie pracuje właściciel i członek jego rodziny (np. żona lub mąż), to dochód brutto takiego przedsiębiorstwa równy jest podwojonemu dochodowi podanemu w tablicy.

⁷ Wskaźniki rentowności obrotu brutto i netto są wyrażonymi w procentach relacjami odpowiednio wyniku finansowego brutto i netto do przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw. Wynik finansowy brutto to różnica między przychodami i kosztami przedsiębiorstw z całokształtu działalności, skorygowana o saldo zysków i strat nadzwyczajnych. Wynik finansowy netto powstaje zaś przez odjęcie od wyniku finansowego brutto tzw. obowiązkowych obciążeń, głównie podatków.

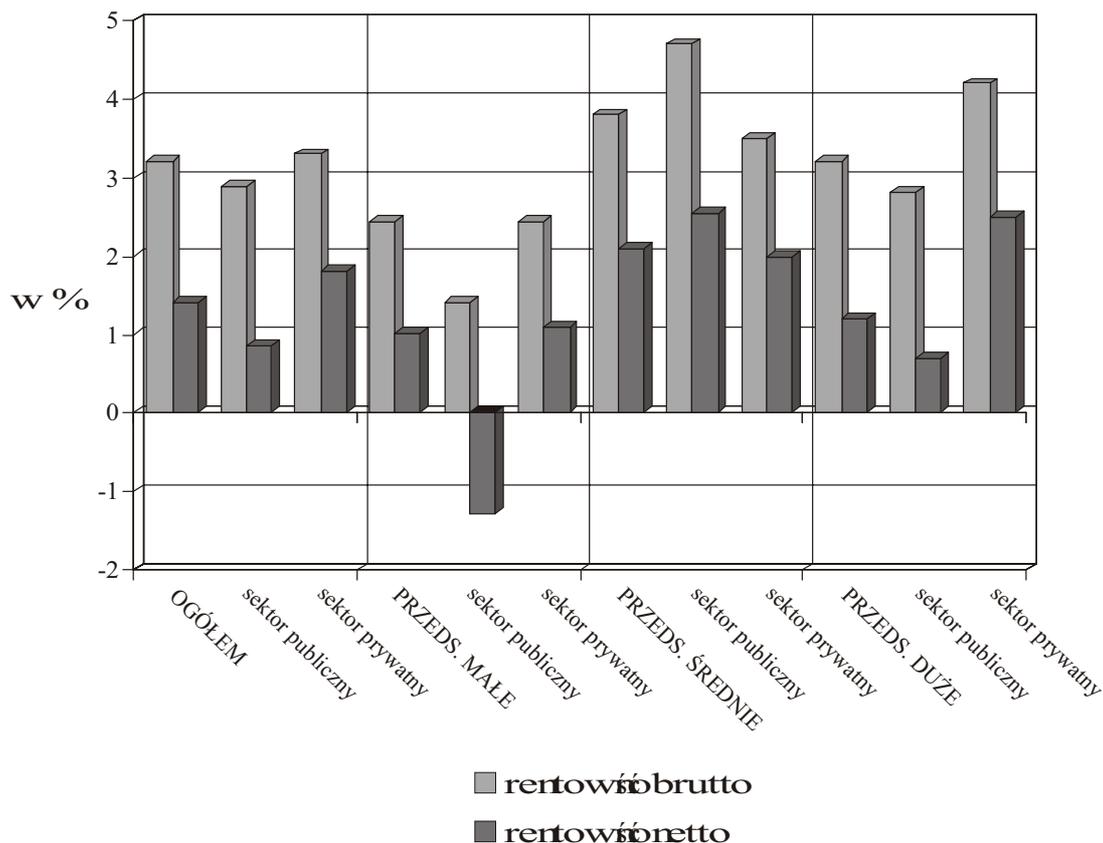
Jednakże nawet w sektorze prywatnym zarówno rentowność brutto, jak i netto była stosunkowo niska⁸ wzięwszy dodatkowo pod uwagę, że lata 1995-1996 były okresem dobrej koniunktury gospodarczej.

Lata 1995-1996 stały pod znakiem stałego relatywnego wzrostu rentowności brutto i netto przedsiębiorstw średniej wielkości. W 1994 r. rentowność brutto i netto przedsiębiorstw średnich (2,1% oraz 0,6%) była niższa niż dużych (4,8% i 2,2%) i małych (2,6% oraz 0,8%). Rok później przedsiębiorstwa średnie z rentownością brutto 3,1% oraz netto 1,4% wyprzedziły przedsiębiorstwa małe (rentowność brutto 2,6% i netto 0,9%), wykazując jednak ciągle niższą wartość obu wskaźników niż duże (brutto 4,9% i netto 2,4%). Jednakże w 1996 r. rentowność przedsiębiorstw dużych spadła gwałtownie z przyczyny pogarszającej się efektywności firm sektora publicznego. Przedsiębiorstwa średniej wielkości awansowały więc na pierwsze miejsce, osiągając rentowność brutto w wysokości 3,8% i netto 2,2%. W 1996 r. wyprzedziły one firmy duże (odpowiednio 3,3% oraz 1,3%) oraz małe (2,5% i 1,1%). Należy jednak dodać, że wśród firm prywatnych duże przedsiębiorstwa wykazywały w 1996 r. nadal najwyższą rentowność brutto i netto (4,3% oraz 2,6%), wyprzedzając średnie (3,6% oraz 2,1%) i małe (2,5% i 1,2%).

Rentowność firm małych utrzymywała się w całym okresie 1994-1996 na mniej więcej zbliżonym poziomie, dużych - za sprawą przedsiębiorstw sektora publicznego - spadła w 1996 roku ze stosunkowo wysokiego poziomu wykazywanego w dwóch poprzednich latach, natomiast rentowność firm średnich systematycznie rosła w całym okresie, tak w sektorze publicznym, jak i prywatnym.

⁸ Niektóre przedsiębiorstwa zaniżały zapewne poziom swoich przychodów w sprawozdaniach statystycznych, co miało bezpośredni wpływ na poziom rentowności. Jednak problemy związane z istnieniem tzw. szarej sfery gospodarczej nie są rozpatrywane w niniejszym opracowaniu.

Wykres 8. Rentowność obrotu brutto i netto w przedsiębiorstwach różnej wielkości w 1996 r.

W 1996 r. prywatne firmy średniej wielkości (poza przedsiębiorstwami z sekcji handel i naprawy oraz hotele i restauracje) wykazywały wysoką rentowność obrotu brutto i netto. W grupie małych firm prywatnych, obok dwóch dziedzin wymienionych powyżej, niższą niż przeciętnie rentownością wyróżniało się również zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę.

Niska rentowność MSP w handlu zdaje się potwierdzać wypowiedzi niektórych ekonomistów, że stopień nasycenia gospodarki krajowej placówkami handlowymi oraz stopień rozdrobnienia handlu przekroczyły wielkości optymalne, co może oznaczać początek nasilającej się konkurencji między ich właścicielami. Natomiast w szczególnie dobrej kondycji finansowej, i to w całym okresie 1994-1996, były małe i średnie prywatne przedsiębiorstwa budowlane oraz średnie przemysłowe. Wysoką rentowność wykazywały więc MSP w tych dziedzinach, w których tempo wzrostu produkcji oraz wartości dodanej było stosunkowo najwyższe.

W latach 1994-1996 wzrostowe i spadkowe tendencje rentowności netto w poszczególnych dziedzinach były niemal wiernym powtórzeniem odpowiednich tendencji wykazywanych przez rentowność obrotu brutto. Nie znaczy to jednak, że stopień obciążenia zysku brutto podatkami był w całym sektorze przedsiębiorstw taki sam. Np. stopa obciążeń zysku brutto⁹, obliczona dla wszystkich przedsiębiorstw niezależnie od wielkości, wyniosła w 1996 r. nieco powyżej 35%. Inaczej mówiąc, około 35% zysków brutto przedsiębiorstw odprowadzane było w postaci podatków. Stopa obliczona w analogiczny sposób dla przedsiębiorstw małych wynosiła 30,2%, średnich - 30,9% i dużych - 38,7%. Takie proporcje kształtowania się stóp obciążenia zysku brutto są zjawiskiem normalnym m.in. ze względu na istniejącą progresję podatkową.

W sektorze prywatnym istniały jednak w 1996 r. dziedziny, gdzie stopa obciążeń zysku przedsiębiorstw małych była wyższa niż w dużych, a nawet w dużych i średnich, co spowodowało, że również stopa obliczona dla dużych firm prywatnych ogółem (30,5%) była niższa niż w małych (30,7%) oraz średnich (31,8%). Do takich

⁹ Stopa obciążeń zysku brutto, czyli wyrażona w procentach relacja różnicy zysku brutto i netto do zysku brutto, oznacza w przybliżeniu udział zysku brutto, odprowadzany w postaci podatków (stopę tę oblicza się tylko dla firm przynoszących zyski brutto, a pomija zakłady przynoszące straty). Im wyższa stopa obciążeń zysku brutto, tym większe stają się różnice między rentownością brutto i netto.

dziedzin należał m.in. przemysł przetwórczy, gdzie małe firmy prywatne odprowadzały w postaci podatków 31% zysków, podczas gdy średnie - 29,6%, a duże - 28,2%, oraz hotele i restauracje, gdzie stopa obciążenia zysku firm małych wyniosła 35,1%, a dużych - 26,6% (średnich 37,6%). Nie było to wynikiem świadomych decyzji rządu, a raczej ubocznym efektem procesu udzielania określonych ulg podatkowych zagranicznym inwestorom strategicznym, kupującym udziały w firmach państwowych, i zagranicznym firmom budującym swoje przedsiębiorstwa w Polsce od nowa. Niezależnie jednak od motywów tych decyzji, przyciągających bez wątpienia kapitał zagraniczny, w pewnych dziedzinach działalności gospodarczej wytworzyła się sytuacja nieco paradoksalna, dodatkowo zachęcająca właścicieli małych firm do ucieczki w tzw. szarą sferę.

2.4. Rozwój sektora MSP w latach 1995-1996

2.4.1. Wzrost liczby przedsiębiorstw i liczby pracujących

Liczba aktywnych MSP sektora rynkowego wzrosła z 1 136 808 przedsiębiorstw w 1995 r. do 1 340 269 w 1996 r. W latach 1995 i 1996 liczba osób pracujących w dużych przedsiębiorstwach zaliczanych do sektora rynkowego zmalała odpowiednio o 3% oraz 1,5%. Jednocześnie liczba pracujących w całym sektorze rynkowym wzrosła o 0,7% oraz 1,8%. Oznacza to, że sektor MSP nie tylko zatrudnił osoby, które straciły pracę w dużych przedsiębiorstwach, ale także zatrudnił dodatkowo osoby młode, przyczyniając się tym samym do zmniejszenia liczby faktycznych lub potencjalnych bezrobotnych.

Przedsiębiorstwa średnie

Liczba pracujących rosła szczególnie szybko w przedsiębiorstwach średniej wielkości. Odpowiednie tempo wyniosło tam w 1995 r. 7,6%, a w 1996 r. - 7,3%. Liczba przedsiębiorstw średniej wielkości rosła nieco wolniej (odpowiednio 4,5% oraz 6,6%), co oznacza, że przeciętne średnie przedsiębiorstwo powiększyło swój stan zatrudnienia. W przemyśle przetwórczym i budownictwie szybkim wzrostowi liczby przedsiębiorstw średnich i liczby pracujących tam osób towarzyszył równie dynamiczny wzrost sprzedaży, czego potwierdzeniem są wielkości charakteryzujące sytuację finansową. W niektórych innych dziedzinach (np. hotele i restauracje) wzrost liczby i zatrudnienia w przedsiębiorstwach średniej wielkości może być spowodowany także przechodzeniem do tej grupy byłych przedsiębiorstw dużych, które zmniejszyły liczbę zatrudnionych ze względu na trudną sytuację ekonomiczną bądź w wyniku restrukturyzacji.

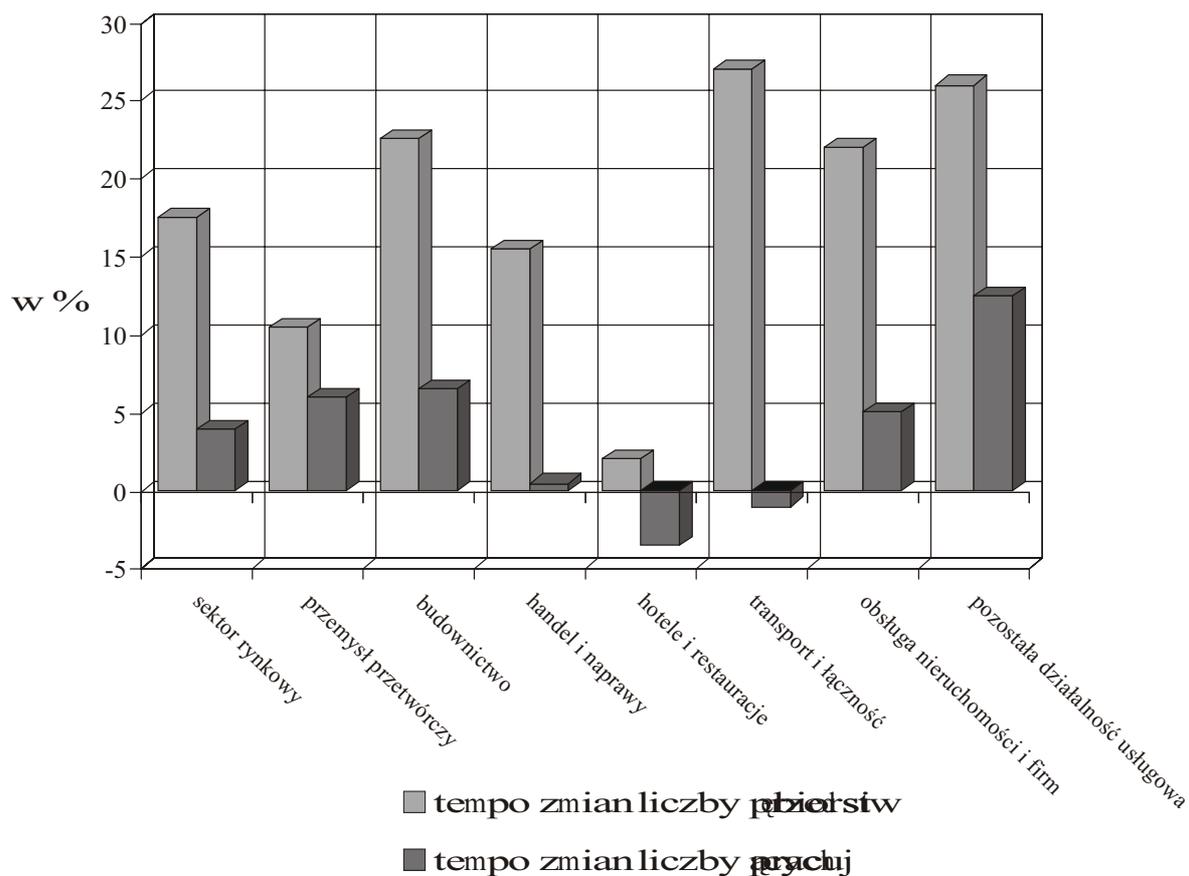
Przedsiębiorstwa małe

Liczba małych (aktywnych) MSP wzrosła o 2,3 % w 1995 r. i aż o 18% w 1996 r. Przedsiębiorstwa małe zwiększały jednak liczbę pracujących dużo wolniej, bo o 2,6% w 1995 roku i 3,7% w 1996 r. Oznacza to, że w 1996 r. średnia liczba pracujących w małym przedsiębiorstwie poważnie zmalała (podczas gdy w średnim wzrosła). Spowodowane to było jednak głównie trudną sytuacją najmniejszych przedsiębiorstw handlowych zatrudniających do 5 osób. Mimo poważnego wzrostu liczby tych przedsiębiorstw w 1996 r. liczba ich pracowników zmalała o 5%. Sygnalizowany wcześniej spadek dochodów przypadających na właściciela i członka jego rodziny może być właśnie symptomem tego kryzysu.

Oprócz handlu, w 1996 r. spadek liczby pracujących w przedsiębiorstwach małych obserwowany był również w górnictwie i kopalnictwie, hotelach i restauracjach oraz transporcie, gdzie jednak wzrastała liczba pracujących w jednostkach najmniejszych. Spadkowi temu nie towarzyszyło zmniejszenie się liczby przedsiębiorstw, co oznacza, iż opłacalna jest tam działalność prowadzona nawet na bardzo małą skalę.

W 1996 r. liczba małych przedsiębiorstw i równocześnie liczba pracujących wzrastały najszybciej w tzw. sektorze nierynkowym, czyli w sekcjach edukacja i ochrona zdrowia, co związane jest w pierwszym przypadku z intensyfikacją szkolenia zawodowego i nauki języków obcych, a w drugim - załamaniem się systemu publicznej służby zdrowia i tworzeniem alternatywnego. Natomiast w sektorze rynkowym rozwijał się najszybciej sektor małych prywatnych przedsiębiorstw w tzw. pozostałej działalności usługowej (wzrost liczby przedsiębiorstw w 1996 r. o 27,1%, a liczby pracujących - o 32,4%), a także w pośrednictwie finansowym oraz obsłudze nieruchomości i firm.

Wykres 9. Tempo zmian liczby pracujących w MSP oraz tempo zmian liczby aktywnych MSP wg sekcji gospodarki w 1996 r.

Jak więc widać, w odróżnieniu od wczesnych lat dziewięćdziesiątych, kiedy to rozwijały się najszybciej tradycyjne dziedziny działalności, takie jak handel, budownictwo i przemysł, obecny etap transformacji charakteryzuje się szybszym tempem rozwoju sektorów świadczących usługi, chociaż w 1996 r. tempo wzrostu liczby małych firm budowlanych i liczby pracujących tam osób należało również do najwyższych, po przejściowym osłabieniu w 1995 r. Natomiast w przemyśle przetwórczym tempo wzrostu liczby pracujących w przedsiębiorstwach małych było w obu latach niższe niż w przedsiębiorstwach średnich.

2.4.2. Kierunki i intensywność inwestowania

Udział MSP w nakładach inwestycyjnych przedsiębiorstw zaliczanych do sektora rynkowego wyniósł w 1996 r. 37,1% i zwiększył się w porównaniu z rokiem 1995 o 1 punkt procentowy. Udział prywatnych MSP w nakładach ogółem firm prywatnych był o wiele wyższy, gdyż wynosił 66,1%. Obserwuje się jednak ciągle zmniejszanie się tego wskaźnika, który równy był 69,1% w 1994 r. oraz 68,6% rok później. Za spadek ten odpowiedzialne są przedsiębiorstwa małe, których udział w nakładach firm prywatnych zmniejszył się z 49,1% w 1994 r. do 40,4% w 1996 r. (udział firm średnich wzrósł z 20% do 25,7%). W latach 1994-1996 wzrosła intensywność inwestowania średnich i dużych przedsiębiorstw prywatnych a zmniejszyła się małych.

Zwiększenie intensywności inwestowania w dużych przedsiębiorstwach prywatnych dokonywało się w bardziej korzystnym kierunku niż w MSP. W dużych firmach najszybciej wzrastały bowiem nakłady na zakup maszyn i urządzeń, podczas gdy w MSP - na roboty budowlane i zakup środków transportu. Np. udział MSP w zakupach środków transportu zwiększył się z 85,3% w 1995 r. do 86,6% w 1996 r., a w nakładach na roboty budowlane - odpowiednio z 74,9% do 76%. Natomiast udział MSP w zakupach maszyn i urządzeń, dokonywanych przez firmy prywatne, zmniejszył się o ponad 5,5 % - z 56,9% do 51,2%, a w przemyśle przetwórczym - nawet o prawie 9 punktów (z 45,3% do 36,5%).

Nakłady inwestycyjne na jednego pracującego w MSP

W 1996 r. nakłady inwestycyjne na 1 pracującego w małych przedsiębiorstwach sektora rynkowego wynosiły 2,7 tys. zł, w średnich - 5,3 tys. zł, a w dużych - 8,9 tys. zł. W porównaniu z rokiem poprzednim najbardziej wzrosły nakłady na pracującego w przedsiębiorstwach średniej wielkości, następnie w dużych, a najmniej w małych. W grupie przedsiębiorstw małych zdecydowanie wyższe niż przeciętne były nakłady na 1 pracującego w pośrednictwie finansowym (27,1 tys. zł), obsłudze nieruchomości i firm (8,5 tys. zł; do tej sekcji zalicza się m.in. spółdzielnie mieszkaniowe), dwóch sekcjach przemysłowych: górnictwie i kopalnictwie oraz zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz i wodę (odpowiednio 7,5 tys. zł oraz 11,7 tys. zł), a także w transporcie i łączności (4,3 tys. zł). Jedne z najniższych były natomiast w handlu i budownictwie (1,7 tys. zł oraz 1,5 tys. zł), co jednak może być tłumaczone tym, że tworzenie nowego miejsca pracy wymaga tam zaangażowania relatywnie mniejszego kapitału niż w innych dziedzinach gospodarki.

Co się natomiast tyczy firm średniej wielkości, to pomijając dwie rekordowe sekcje: pośrednictwo finansowe i obsługę nieruchomości i firm, gdzie nakłady na 1 pracującego wynosiły odpowiednio 25,4 tys. zł oraz 7,3 tys. zł, a także pozostałą działalność usługową o zdecydowanie najniższej wartości tego wskaźnika (2,2 tys. zł), nakłady na 1 pracującego w pozostałych sekcjach były stosunkowo mało zróżnicowane. Mieściły się w granicach 4,5-5,5 tys. zł, a więc bardzo blisko przeciętnej obliczonej dla wszystkich firm średniej wielkości.

Reasumując, można powiedzieć, że dane na temat wzrostu liczby pracujących i firm, jak również nakładów inwestycyjnych sugerują dalszy szybki wzrost firm średnich w najbliższej przyszłości. Rozwój małych przedsiębiorstw dokonywać się będzie prawdopodobnie najszybciej w sektorze usług, a więc w takich sekcjach, jak pośrednictwo finansowe, obsługa nieruchomości i firm i pozostała działalność usługowa, oraz edukacja i ochrona zdrowia poza sektorem rynkowym. W dziedzinach bardziej tradycyjnych najszybciej będą rozwijać się małe firmy w budownictwie (z powodu zaległości w pracach remontowych, odziedziczonych po poprzednim ustroju, jak i spodziewanego - mimo wszystko - rozwoju budownictwa mieszkaniowego w nieodległej przyszłości).

2.5. Przedsiębiorstwa małe i średnie w układach regionalnych

2.5.1. Lokalizacja MSP

W 1996 r. na ogólną liczbę 1 350,5 tys. aktywnych MSP¹⁰ 337,6 tys. przedsiębiorstw, tj. 25% całej populacji koncentrowało się na 6% powierzchni kraju, a kolejne 25% przedsiębiorstw tej wielkości na następnych 17% powierzchni Polski co oznaczało, iż połowa populacji MSP zlokalizowana była na obszarze stanowiącym 23% terytorium kraju. Przestrzenny rozkład MSP nawiązuje do układu określanego jako centrum-peryferie.

Bieguny wzrostu

W okresie transformacji gospodarczej, kiedy coraz większego znaczenia nabierać zaczyna efektywność, podejście innowacyjne, wysokie kwalifikacje zawodowe oraz dostęp do informacji obszar centralny tworzy aglomeracja warszawska, podczas gdy aglomeracje Gdańska, Poznania, Wrocławia oraz Krakowa składają się na tzw. sub-centra lub bieguny wzrostu¹¹. Przedsiębiorstwa położone w granicach tych aglomeracji, jak i wokół nich czerpią z lokalizacji w obszarze centralnym i w sub-centrach korzyści znacznie przewyższające te, jakie wynikają ze skali działalności gospodarczej w obszarach peryferyjnych. Obszar centralny, bieguny wzrostu, jak też tzw. oś rozwoju (obszar, który ciągnie się od Gdańska, poprzez Bydgoszcz, Poznań aż po Opole, a który w okresie międzywojennym stanowił zachodnią granicę państwa) posiadają jeden z wyższych wartości produktu krajowego *per capita* i odznaczają się m.in. bardzo wysokim udziałem inwestycji zagranicznych, wysokim wskaźnikiem sprywatyzowania oraz niską stopą bezrobocia. Wysoka pozycja tych obszarów to także efekt gospodarczej efektywności, podejścia innowacyjnego oraz wysokich kwalifikacji zatrudnionych tu pracowników. Na pozostałe obszary (peryferyjne w stosunku do obszaru centralnego) składają się tzw. obszary przygraniczne, obszary wymagające restrukturyzacji oraz obszary zacofane.

Obszary przygraniczne

Obszary przygraniczne są obszarami wzrostu w obrębie peryferii, zaś zlokalizowane tam przedsiębiorstwa czerpią korzyści związane z położeniem w pobliżu granicy państwowej. Do peryferyjnych obszarów przygranicznych zalicza się przede wszystkim aglomerację Szczecina, Białegostoku oraz w pewnym sensie aglomerację Zielonej Góry.

Obszary wymagające restrukturyzacji

Z kolei obszary wymagające restrukturyzacji, tj. Górnośląski Okręg Przemysłowy, Centralny Okręg Przemysłowy, Zagłębie Miedziowe łącznie z województwem wałbrzyskim, jak też aglomeracja łódzka to obszary, które pełniły, jeśli nie dominującą, to znaczącą rolę w gospodarce socjalistycznej. W zmienionych warunkach gospodarowania obszary te utraciły wiele ze swej bazy ekonomicznej, niemniej infrastruktura, jaka tu powstała w okresie gospodarki zarządzanej centralnie jest nadal atrakcyjna i to nie tylko dla rozwoju drobnej wytwórczości (*vide* woj. katowickie, które w minionych latach pełniło funkcje obszaru centralnego).

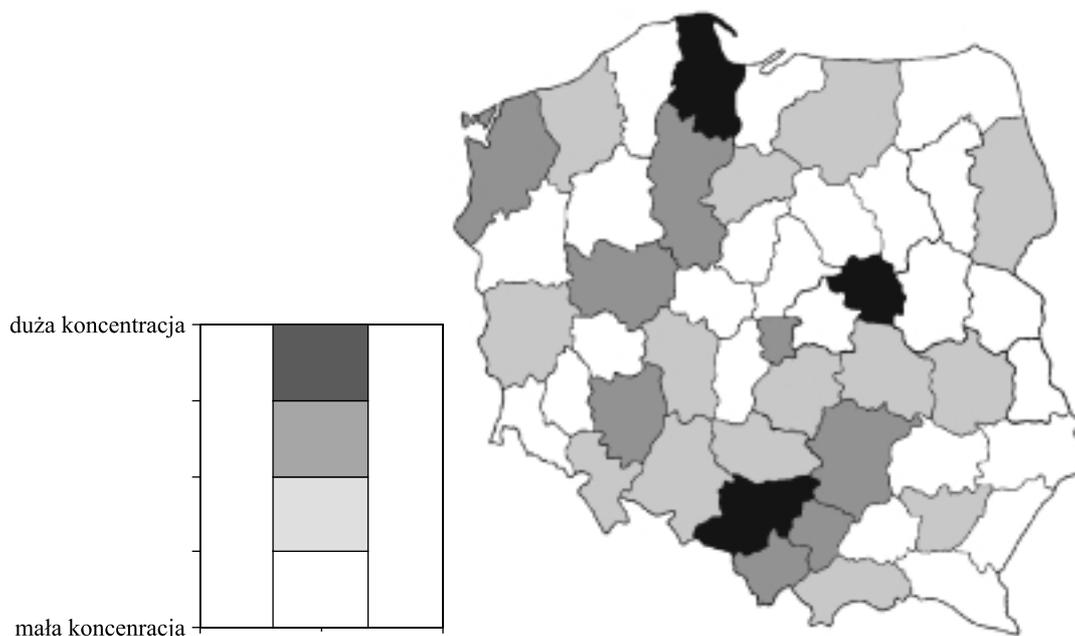
Peryferyjne obszary zacofane

Pozostała część kraju to peryferyjne obszary zacofane. Zacofane obszary peryferyjne nie oferują strategicznej lokalizacji dla przedsiębiorstw. Zlokalizowane tu przedsiębiorstwa z reguły odznaczają się niskim udziałem eksportu, niskimi nakładami kapitałowymi oraz niskimi wskaźnikami wykorzystania kapitału, co po części jest pochodną ich wielkości (przeciętna liczba pracujących w MSP w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w peryferyjnych obszarach zacofanych wynosi 133 osoby, podczas gdy w obszarze centralnym i w tzw. biegunach wzrostu - 227 osób) oraz rodzaju prowadzonej działalności (jest to zazwyczaj tradycyjne rzemiosło, w którym duży udział mają zakłady naprawcze, warsztaty itp.)

¹⁰ Do aktywnych w 1996 r. MSP poza rolnictwem włączono 10,2 tys. (0,8% całej populacji MSP) przedsiębiorstw małych (0-5 pracujących) podsekcji leśnictwo, które ze względów technicznych nie mogły być wyodrębnione z agregatów wojewódzkich.

¹¹ Obszar centralny oraz peryferie (dla sytuacji z połowy lat 90-tych) wyznaczone zostały w oparciu o następujące kryteria: 1) bezpośrednie sąsiedztwo administracji centralnej, 2) dostęp do nauki i oświaty, 3) mała społeczna dezorganizacja (patrz: Z.Rykiel, *Polish Core and Periphery Under Economic Transformation*, Geographia Polonica, vol.66, 1995 s. 111- 124)

Mapka 1. Przestrzenna koncentracja przedsiębiorstw małych i średnich w 1996 r.

Uwagę zwracają różnice w strukturze wielkości przedsiębiorstw w zależności od charakteru obszaru na którym są zlokalizowane. Trudno jest wartościować struktury wielkości przedsiębiorstw niemniej pozostaje faktem, iż najmniejszy odsetek ogółu pracujących znajduje zatrudnienie w MSP na obszarach wymagających restrukturyzacji, a najwyższy w peryferyjnych obszarach zacofanych. Co się tyczy peryferyjnych obszarów zacofanych to trzeba nadmienić, iż z uwagi na małą liczbę zakładów dużych (powyżej 250 pracujących) ich funkcje przejęły zakłady średniej wielkości. Na obszarach tych odsetek zatrudnionych w średnich przedsiębiorstwach jest najwyższy w kraju (23,8% ogółu pracujących).

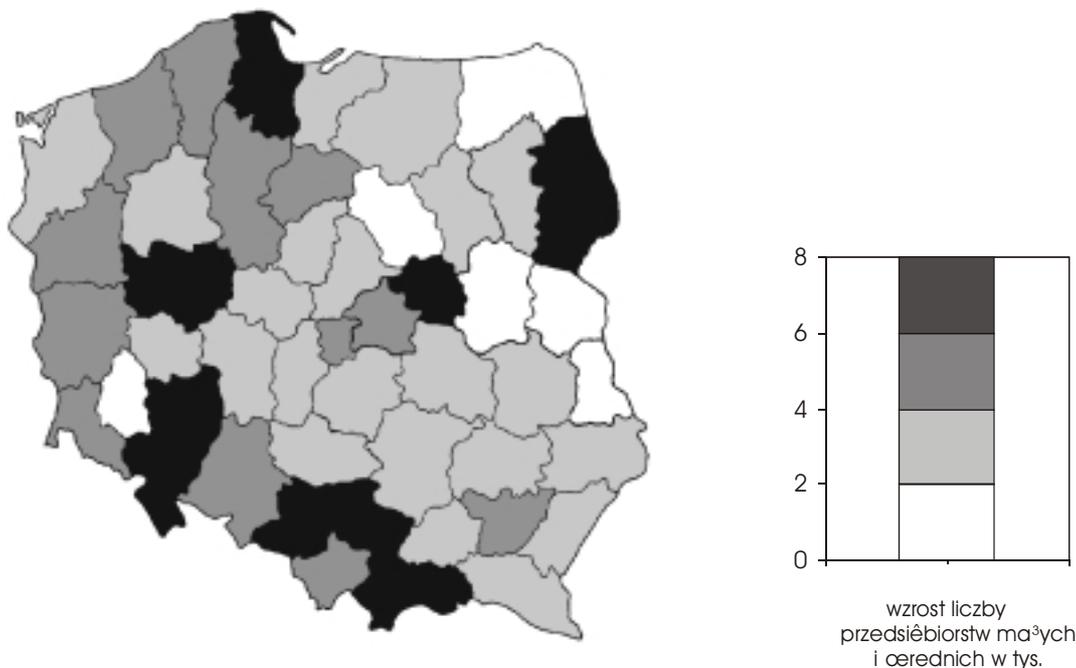
Przestrzenny układ MSP powinien być rozpatrywany nie tylko w aspekcie ilościowym, ale przede wszystkim powinno się analizować charakter jednostek składających się na - wyróżnione przez nas - przestrzenne układy. Brak jest w tym względzie szczegółowych danych, niemniej nie poczynimy chyba większego błędu, twierdząc, iż większość małych i średnich jednostek zlokalizowanych w obszarze centralnym oraz w strefie tworzącej tzw. oś rozwoju to przedsiębiorstwa względnie bardziej zaawansowane technicznie, o dużej dynamice wzrostu, często próbujące swoich sił na rynku międzynarodowym. Z kolei strefa peryferyjna (obszary zacofane) to dominacja przedsiębiorstw małych, dostarczających produkcji o charakterze lokalnym, w tym głównie na potrzeby wsi. Ograniczona chłonność lokalnych rynków w strefie peryferyjnej stanowi zazwyczaj istotną barierę rozwoju dla wszelkiej kategorii przedsiębiorstw, w tym również dla MSP. Niemały wpływ na przestrzenne zróżnicowanie MSP ma dostęp (również w kategoriach odległości) do szeroko pojętych usług tak prywatnych, jak i publicznych. Tak więc poza ograniczoną chłonnością rynku lokalnego również to, co skrótowo nazywamy otoczeniem biznesu oraz tzw. infrastruktura techniczna decydują o przestrzennych układach małych i średnich przedsiębiorstw. Ograniczone środki, jakie przeznaczane są na rozwój usług infrastrukturalnych sprawiają, iż na obecnym etapie rozwoju najlepsze warunki do tworzenia MSP występują - poza pewnymi wyjątkami - przede wszystkim na obszarach, które aktualnie skupiają większą liczbę przedsiębiorstw tej właśnie wielkości.

2.5.2. Zmiany w przestrzennym układzie MSP w latach 1994-1996

Proces powstawania oraz likwidacji małych i średnich przedsiębiorstw jest bardzo dynamiczny. Efektem tego procesu są zmiany liczebności przedsiębiorstw tej wielkości w poszczególnych województwach (makroregionach). W latach 1994-1996 liczebność MSP zwiększyła się o 235,5 tys. jednostek, przy czym grupą przedsiębiorstw, której liczebność wzrosła najbardziej były przedsiębiorstwa najmniejsze o liczbie pracujących do 5 osób (wzrost o 220 tys.). Zmiany, jakie dokonały się w latach 1994-1996 w przestrzennym rozmieszczeniu MSP tworzą bardzo czytelny obraz. Najbardziej wzrosła liczebność MSP w regionach, które już uprzednio były miejscem ich znaczącej koncentracji. W latach 1994-1996 w województwie katowickim liczba MSP wzrosła o

23,3 tys., w województwie gdańskim o 12,8 tys., w województwie warszawskim o 11,9 tys. i w województwie krakowskim o 10,8 tys. jednostek. Ponadto handel przygraniczny spowodował znaczący wzrost liczby MSP w pasie województw położonych wzdłuż południowej i zachodniej granicy państwa. W latach 1994-1996 liczebność MSP wzrosła w województwie wałbrzyskim o 8,4 tys., a w województwie nowosądeckim o 8,2 tys. Na uwagę zasługuje również województwo białostockie na granicy wschodniej, w którym liczba MSP, w ciągu minionych dwóch lat, zwiększyła się o 7,1 tys. jednostek.

Mapka 2. Zmiany w liczebności przedsiębiorstw małych i średnich w latach 1994-1996

Wyraźny wzrost aktywności gospodarczej obszarów przygranicznych, zwłaszcza tych, które przylegają do granicy południowej sprawił iż układ lokalizacji MSP zaczął ewoluować w kierunku układu bardziej przestrzennie rozproszonego. Największy wpływ na proces przestrzennego rozpraszania MSP wywarły przedsiębiorstwa najmniejsze o liczbie pracujących do 5 osób. Jest to zrozumiałe, gdyż przedsiębiorstwa małe należą do kategorii przedsiębiorstw o tzw. swobodnej lokalizacji, a ich powstanie nie jest obwarowane tak licznymi uwarunkowaniami, jak to ma miejsce w przypadku przedsiębiorstw średnich czy dużych, nie mówiąc już o wielkości kapitału początkowego, który musi być zaangażowany w działalność przedsiębiorstwa.

2.5.3 MSP a regionalne rynki pracy

MSP odgrywają istotną rolę w kreowaniu nowych miejsc pracy, a dostarczając produkcji na względnie niskim poziomie technicznego zaawansowania (*tzw. low-tech*), stwarzają możliwości zatrudnienia dla osób, które w innym wypadku nie miałyby szans na zatrudnienie.

W 1994 r. MSP stanowiły źródło zatrudnienia dla 6 118 tys. osób, a w dwa lata później już dla 6 571 tys. osób (5 341,3 tys. osób w sektorze rynkowym). W 1996 r. największą liczbę osób zatrudniały MSP zlokalizowane na obszarze województwa warszawskiego i katowickiego (odpowiednio 11,4% oraz 9,8% ogółu pracujących w tej kategorii przedsiębiorstw w Polsce). Nieco mniejszy odsetek pracujących znalazł zatrudnienie w MSP województwa poznańskiego oraz gdańskiego (odpowiednio 4,6% i 4,4% ogółu pracujących w MSP). W województwie łomżyńskim, białkopodlaskim i chełmskim pracujący w przedsiębiorstwach małych i średnich stanowili odpowiednio 0,6%, 0,5% i 0,5% ogółu pracujących w tej kategorii przedsiębiorstw w kraju.

O ile jednak pracujący w przedsiębiorstwach małych i średnich woj. warszawskiego stanowili 51% ogółu pracujących w województwie, o tyle pracujący w tej samej kategorii przedsiębiorstw, ale zlokalizowanych na terenie województwa łomżyńskiego reprezentowali 71% ogółu pracujących w województwie. Oznacza to, że wszelkiego rodzaju niepowodzenia związane z kreowaniem warunków sprzyjających rozwojowi MSP będą bardziej dotkliwie odczuwane przez społeczności takich województw, jak województwo łomżyńskie a w znacznie mniejszym stopniu przez społeczność województwa warszawskiego. W województwach, w których

ponad 2/3 pracujących stanowią pracownicy MSP (w 1996 r. takich województw było 17) dalszy wzrost przedsiębiorstw tej wielkości będzie się prawdopodobnie dokonywać równoległe z przemieszczaniem się pracowników w ramach MSP (zwłaszcza z przedsiębiorstw najmniejszych o liczbie pracujących 0-5 osób do przedsiębiorstw nieco większych).

2.5.4. Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów

W latach 1994-1996 udział MSP w sprzedaży produktów, towarów i materiałów zwiększył się o 4,9 punktu procentowego, co oznacza, że osiągnięta przez tej wielkości przedsiębiorstwa dynamika sprzedaży była wyższa w porównaniu z dynamiką uzyskaną przez przedsiębiorstwa duże. Najwyższą dynamikę sprzedaży odnotowały MSP zlokalizowane w makroregionie południowym¹² (wzrost udziału tej kategorii przedsiębiorstw w wartości sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem wyniósł 7,5 punktu procentowego) oraz w makroregionie północnym (wzrost o 6,6 punktu procentowego). Nieznaczne zmiany w strukturze sprzedaży na korzyść MSP wystąpiły w makroregionie północno-wschodnim (wzrost o 0,6 punktu procentowego).

Opisywane tu zmiany charakteryzuje pewna prawidłowość, z której wynika, że wzrost udziału MSP w wartości sprzedaży produktów, towarów i materiałów w latach 1994-1996 był wprost proporcjonalny do poziomu sprzedaży MSP w 1994 r. Innymi słowy, im wyższy był udział MSP w wartości sprzedaży w 1994 r., tym wyższa była dynamika sprzedaży produktów, towarów i materiałów w latach późniejszych. Zwróćmy uwagę, że w 1994 r. sprzedaż MSP zlokalizowanych w makroregionie północno-wschodnim stanowiła 68,9% wartości sprzedaży wszystkich przedsiębiorstw tego makroregionu (najwyższy udział na obszarze całego kraju), a sprzedaż produktów, towarów i materiałów przez MSP funkcjonujące w makroregionie południowym tylko 44,3% wartości sprzedaży wszystkich przedsiębiorstw położonych w tym makroregionie (najniższy udział w kraju). Jak już wspomniano, w przypadku makroregionu północno-wschodniego zmiany w strukturze sprzedaży według wielkości przedsiębiorstw (MSP *versus* przedsiębiorstwa duże) były nieznaczne, podczas gdy w makroregionie południowym zmiany te sięgały 7,5 punktu procentowego. Oznacza to, iż ekspansja sprzedaży produktów, towarów i materiałów, będących efektem działalności produkcyjnej MSP, napotyka na coraz większe bariery w obszarach o relatywnie dużym nasyceniu produkcją tej wielkości przedsiębiorstw. Bariery te to: ograniczona chłonność lokalnego rynku na określony asortyment i jakość towarów, nasilona konkurencja ze strony przedsiębiorstw dużych, czy w końcu charakterystyka lokalnego rynku pracy i uwarunkowania infrastrukturalne ograniczające rozwój produkcji.

Rynki zagraniczne

W warunkach globalizacji gospodarki światowej trzeba się liczyć z sytuacją, iż coraz większa liczba MSP zmuszona będzie do poszukiwania rynków zbytu poza obszarem własnego kraju. Istnieją jednak rozliczne prognozy, które utrudniają, a często wręcz uniemożliwiają konkurowanie MSP na rynkach światowych. Jednym z podstawowych tego rodzaju prognoz jest sama wielkość przedsiębiorstwa. Poszczególne małe, jak też średniej wielkości przedsiębiorstwa są zbyt słabe by samodzielnie prowadzić działalność eksportową bądź inwestować w nowe technologie. Niezbędne jest zatem tworzenie sieci MSP (przy zachowaniu ich pełnej suwerenności), które umożliwiałyby przekroczenie pewnej wartości progowej. W warunkach polskich trudno jest jednak mówić o istnieniu sieci małych przedsiębiorstw. Nie wykorzystywany jest (poza dużymi aglomeracjami) czynnik sąsiedztwa geograficznego przedsiębiorstw, których profil produkcyjny mógłby składać się na poszczególne fazy danego cyklu produkcyjnego. Szansą na "umiędzynarodowienie" działalności MSP może być także współpraca z dużymi firmami (podwykonawstwo). Współpraca taka rozwija się jak dotąd głównie w branży

¹² Do poszczególnych makroregionów zalicza się następujące województwa:

- <i>centralny</i> :	warszawskie, ciechanowskie, ostrołęckie, radomskie, siedleckie,
- <i>północno-wschodni</i> :	białostockie, łomżyńskie, olsztyńskie, suwalskie,
- <i>północny</i> :	elbląskie, gdańskie, koszalińskie, słupskie, szczecińskie,
- <i>południowy</i> :	bielskie, częstochowskie, katowickie, opolskie,
- <i>południowo-wschodni</i> :	kieleckie, krakowskie, krośnieńskie, nowosądeckie, przemyskie, rzeszowskie, tarnobrzescie, tarnowskie,
- <i>środkowowschodni</i> :	białskopodlaskie, chełmskie, lubelskie, zamojskie,
- <i>środkowy</i> :	łódzkie, piotrkowskie, płockie, sieradzkie, skierniewickie,
- <i>środkowozachodni</i> :	bydgoskie, kaliskie, konińskie, leszczyńskie, pilskie, poznańskie, toruńskie, wrocławskie,
- <i>południowo-zachodni</i> :	gorzowskie, jeleniogórskie, legnickie, wałbrzyskie, wrocławskie, zielonogórskie.

samochodowej. Barięą dalszego rozwoju podwykonawstwa jest m.in. ciągle zbyt niska jakość i niepunktualność dostaw wyrobów wytwarzanych przez MSP.

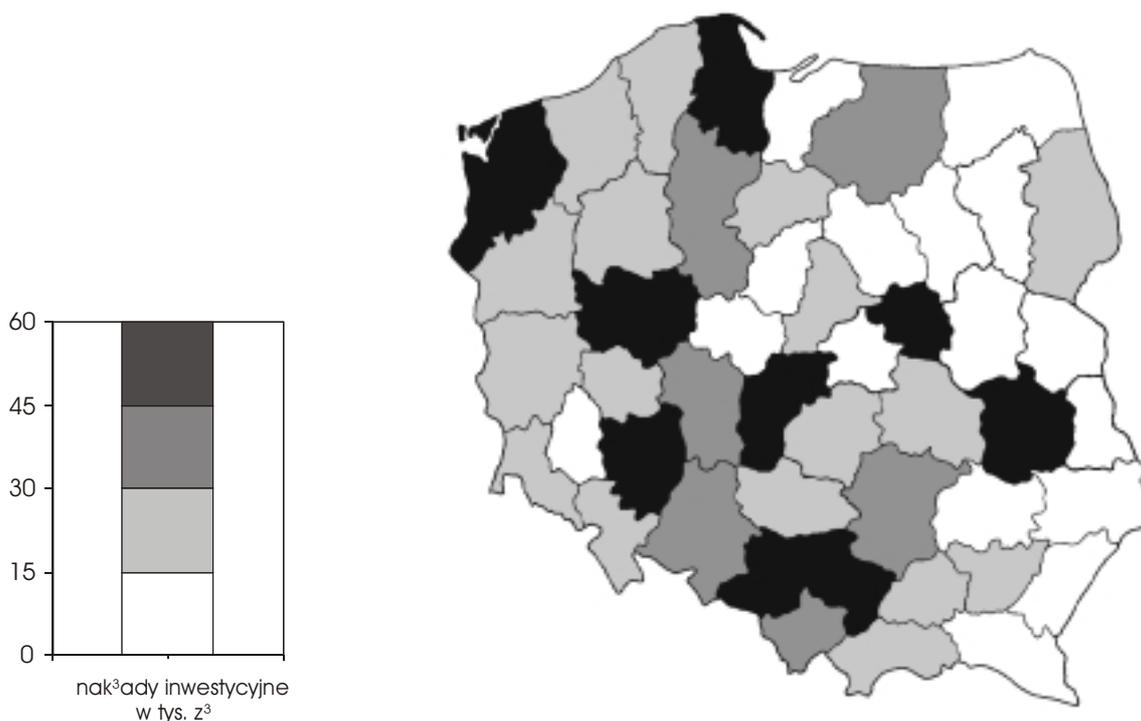
Zróźnicowanie regionalne

Populacja MSP jest pod każdym względem regionalnie zróźnicowana co oznacza, że również rozmiary oraz dynamika ich sprzedaży są przestrzennie zróźnicowane. Generalnie, dynamika sprzedaży przedsiębiorstw najmniejszych, o liczbie pracujących do 5 osób, słabnie. W latach 1994-1996 udział tej kategorii przedsiębiorstw w ogólnej wartości sprzedaży produktów, towarów i materiałów uległ zmniejszeniu z 20,5% do 19,7%. Do wyjątków należały przedsiębiorstwa zlokalizowane w makroregionie północnym i południowym, gdzie sprzedaż produktów, towarów i materiałów w małych przedsiębiorstwach odznaczała się w latach 1994-1996 bardzo wysoką dynamiką. Można zatem przyjąć, że zarówno makroregion północny, jak i południowy swój dynamiczny wzrost sprzedaży produktów, towarów i materiałów zawdzięczają przede wszystkim przedsiębiorstwom małym (0-50 pracujących). W makroregionie stołecznym i środkowym największy udział we wzroście sprzedaży miała produkcja przedsiębiorstw średniej wielkości (51-250 pracujących) oraz przedsiębiorstw małych (6-50 pracujących). W latach 1994-1996 udziały przedsiębiorstw średnich w wartości sprzedaży ogółem wzrosły o 5,3 punktu procentowego w makroregionie środkowym i o 4,5 punktu procentowego w makroregionie stołecznym. Przytoczone przykłady wskazują, iż wzrost sprzedaży produktów, towarów i materiałów w poszczególnych makroregionach dokonywał się za sprawą przedsiębiorstw o różnej wielkości. W makroregionach charakteryzujących się niskim udziałem wartości sprzedaży MSP w sprzedaży ogółem, dynamiczny wzrost sprzedaży miał miejsce głównie w przedsiębiorstwach najmniejszych i tylko do pewnego stopnia w przedsiębiorstwach małych (6-50 pracujących). Wszędzie tam, gdzie znaczenie sektora MSP było relatywnie duże, wzrost sprzedaży produktów, towarów i materiałów był udziałem znacznie większych jednostek.

2.5.5. Przestrzenne zróźnicowanie nakładów inwestycyjnych w MSP

Nakłady inwestycyjne, które prowadzą do wzrostu majątku trwałego przedsiębiorstw rozkładają się w przestrzeni bardzo nierównomiernie. Regułą stało się, iż poziom poniesionych wydatków pozostaje w ścisłym związku z wartością środków dotychczas zainwestowanych. Koncentracja nakładów inwestycyjnych na pewnych obszarach jest w dużym stopniu efektem pewnej inercji inwestowania, związanej m.in. z długością cykli inwestycyjnych.

Mapka 3. Nakłady inwestycyjne w MSP w 1996 r.

W 1996 r. największe nakłady inwestycyjne na rozwój MSP poniesione zostały w województwie warszawskim, katowickim i poznańskim (łącznie wartość środków wydatkowanych w tych trzech województwach stanowiła ponad 47% ogółu nakładów przeznaczonych na inwestycje w MSP w 1996 r.).¹³ W znacznej dysproporcji z tym poziomem nakładów pozostają środki, jakie wydatkowane zostały na cele inwestycyjne przez MSP zlokalizowane na obszarach peryferyjnych, przylegających do granicy wschodniej kraju. W 1996 r. nakłady inwestycyjne MSP w województwie białkopodlaskim, chełmskim, zamojskim, przemyskim i krośnieńskim stanowiły nieco ponad 2% wydatków ogółem poniesionych przez tę kategorię przedsiębiorstw na rozwój. Regionalne różnice w wysokości ponoszonych nakładów na inwestycje nie są wyłącznie wynikiem różnej liczby oraz struktury MSP. Duże znaczenie posiada także lokalizacja przedsiębiorstwa. Okazuje się bowiem, że przeciętna wielkość nakładów w przeliczeniu na 1 małe i średnie przedsiębiorstwo w województwie warszawskim jest 7-krotnie wyższa w porównaniu z przeciętnymi nakładami ponoszonymi przez przedsiębiorstwo tej samej wielkości w województwie zamojskim, przemyskim czy krośnieńskim. Te dysproporcje nie powinny zaskakiwać, zważywszy na omawiane w rozdziale 2.4.1. różnice w charakterze przedsiębiorstw małych i średnich zlokalizowanych w obszarach centralnych i w obszarach peryferyjnych.

2.6. Wnioski

W latach 1994 - 1996 sytuacja małych przedsiębiorstw była zasadniczo odmienna od sytuacji przedsiębiorstw średnich. Małe firmy, a szczególnie te najmniejsze, zatrudniające do 5 pracowników na podstawie umowy o pracę, działające ponadto w tradycyjnych dziedzinach, jak przemysł, handel czy transport, napotkały istotne bariery swojego rozwoju. Główną barierą był ograniczony popyt na wyroby czy usługi (w przypadku przedsiębiorstw handlowych liczba punktów sprzedaży przekraczająca poziom optymalny). Przewyciężenie bariery popytowej okazało się być trudne dla wielu małych firm ze względu na ich relatywnie niską innowacyjność (poszerzenie asortymentu oferowanych wyrobów i usług). Niska innowacyjność spowodowana była brakiem wiedzy technicznej oraz wysokimi obciążeniami podatkowymi oraz trudnościami ze zdobyciem środków na rozwój. Z dziedzin tradycyjnych do wyjątków należało budownictwo, gdzie małe przedsiębiorstwa rozwijały się w szybkim tempie. Znacznie szybciej rozwijały się małe przedsiębiorstwa specjalizujące się w różnego rodzaju usługach na rzecz ludności i przedsiębiorstw.

Najszybciej rozwijały się przedsiębiorstwa średniej wielkości, zarówno w porównaniu z firmami małymi jak i dużymi, we wszystkich dziedzinach gospodarki. Szybsze tempo wzrostu liczby pracujących niż liczby firm oznacza, że przeciętna firma średniej wielkości powiększyła swój stan zatrudnienia. Skala produkcji oferowanej przez firmy średnie wydaje się być optymalną w obecnych warunkach ze względu na rozmiary efektywnego popytu krajowego i zagranicznego (duże firmy mają trudności z pełnym wykorzystaniem swoich mocy produkcyjnych w wielu dziedzinach). Wzrostowi produkcji w grupie firm średniej wielkości towarzyszyła poprawa ich sytuacji finansowej, wyrażająca się m.in. wzrostem rentowności obrotu brutto i netto.

Tendencje obserwowane w dziedzinie inwestycji potwierdzają, że taki model rozwoju będzie dominować również w najbliższej przyszłości. Zmniejszający się udział MSP w nakładach inwestycyjnych sektora prywatnego dokonuje się głównie za przyczyną przedsiębiorstw małych, podczas gdy średnie utrzymują lub zwiększają ten udział w wielu dziedzinach. Z tego względu należy przypuszczać, że firmy średniej wielkości utrzymają dotychczasowe szybkie tempo rozwoju. Natomiast rozwój małych przedsiębiorstw prawdopodobnie dokonywać się będzie w sektorze usług, w takich sekcjach jak pośrednictwo finansowe, obsługa nieruchomości i firm a także edukacja i ochrona zdrowia. W dziedzinach bardziej tradycyjnych najszybciej rozwijać się będą małe firmy budowlane oraz małe przemysłowe, wchodzące w związki kooperacyjne z przedsiębiorstwami średnimi i dużymi.

¹³ Dane jakimi dysponujemy na temat nakładów inwestycyjnych w układzie województw odnoszą się do jednego tylko roku, stąd wszelkie uogólnienia poczynione na ich podstawie mogą być obciążone dużym błędem.

Rozdział 3

Przedsiębiorcy jako grupa społeczna

Przedsiębiorcy na tle innych grup społeczno-zawodowych w Polsce

Wewnętrzne różnicowania w grupie przedsiębiorców

Podsumowanie

W rozdziale 3. przedstawione zostały podstawowe informacje o przedsiębiorcach jako grupie społecznej - w porównaniu do innych grup społecznych (3.1.) oraz w ujęciu wskazującym na wewnętrzne różnicowanie w obrębie tej grupy (3.2.). Charakterystyka przedsiębiorców jest efektem wtórnej analizy istniejących danych. W niniejszym rozdziale wykorzystano tylko te wyniki badań, które zapewniały porównywalność prób badawczych.

3.1. Przedsiębiorcy na tle innych grup społeczno-zawodowych w Polsce

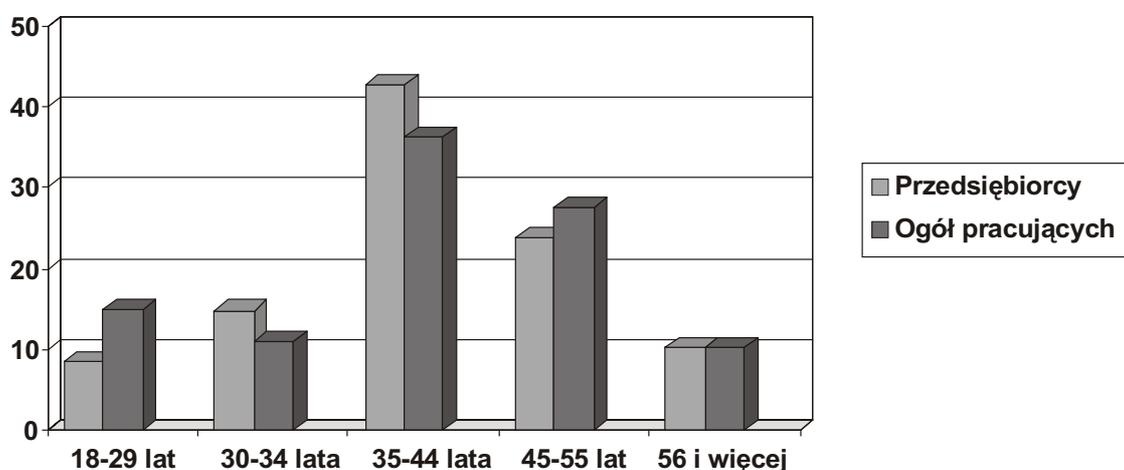
Przedsiębiorcy, podobnie jak wszystkie inne kategorie społeczno-zawodowe funkcjonują w określonym układzie społecznym, w systemie uwarstwienia społecznego. Określenie pozycji w tym systemie jest niezbędnym elementem ich charakterystyki jako grupy społecznej. Najwięcej informacji umożliwiających takie porównanie zawierają dane z badań DEMOSKOPU z końca 1997 roku nad strukturą polskich gospodarstw domowych¹⁴ i głównie na analizie wyników tych badań będzie opierała się analiza porównawcza.

3.1.1. Cechy społeczno-demograficzne przedsiębiorców

Wiek

Średni wiek przedsiębiorców w 1997 r. był prawie taki sam jak ogółu pracujących Polaków i wynosił 41,2 lat (ogół pracujących 41,3).

Wykres 1. Wiek właścicieli prywatnych MSP w porównaniu z wiekiem ogółu pracujących w 1997 r. (w %)

Źródło: DEMOSKOP, Badanie gospodarstw domowych, 1997

W 1997 r. przedsiębiorcy byli wyraźnie młodsi od grupy specjalistów technicznych i nietechnicznych (średnio o 3 lata) oraz od rolników (o 2 lata), zaś starsi od robotników wykwalifikowanych (por. Aneks 2, tab. 1). Przedsiębiorcy byli także stosunkowo bardziej homogeniczni pod względem wieku w porównaniu z innymi grupami zawodowymi. Aż 43% przedsiębiorców, to osoby w wieku 35-44 lat. Wynik ten obala powszechną opinię, że współcześni polscy przedsiębiorcy, to przede wszystkim ludzie bardzo młodzi.

Według badań DEMOSKOPU, aż 80% ogółu przedsiębiorców stanowią mężczyźni.¹⁵ Udział kobiet jeszcze maleje, gdy ograniczamy badaną populację do właścicieli zakładów zatrudniających powyżej 5 pracowników. Według PGSS¹⁶, udział kobiet w populacji przedsiębiorców jednak systematycznie rośnie: od niespełna 28% w 1992 roku do 34% w 1995.

Przedsiębiorcy częściej niż przedstawiciele innych grup żyją w stanie małżeńskim - blisko 90% w porównaniu z 76% ogółu pracujących. Konsekwencją jest relatywnie duża liczebność ich gospodarstw domowych, co pokazuje tab. 2 w Aneksie 2. W świetle wyników wszystkich dostępnych badań rodziny przedsiębiorców pod względem liczebności ustępują tylko gospodarstwom domowym rolników indywidualnych. Według danych DEMOSKOPU

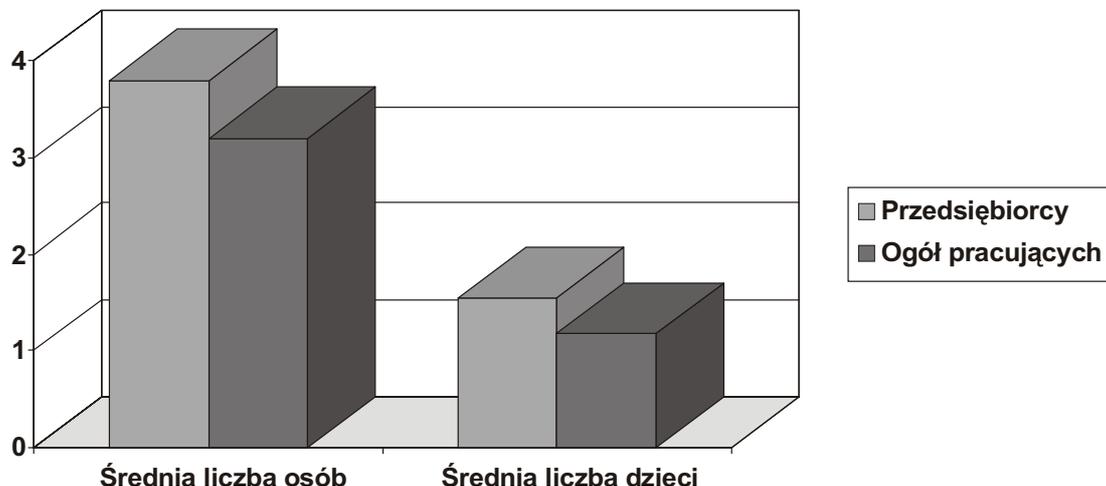
¹⁴ Badanie Demoskopu dotyczące struktury ludności i gospodarstw domowych zrealizowane w listopadzie i grudniu 1997 roku na reprezentatywnej, ogólnopolskiej losowej próbie ponad 2100 gospodarstw domowych. W badaniu tym kategoria przedsiębiorców obejmuje wyłącznie właścicieli zakładów zatrudniających od 0 do 250 pracowników najemnych.

¹⁵ Kwartalny sondaż "Biznesbus" - powtarzane badanie realizowane na ogólnopolskiej próbie przedsiębiorstw zatrudniających powyżej pięciu pracowników. Prezentowane wyniki dotyczą skumulowanych danych z 4 badań przeprowadzonych w 1997 roku. Analizą objęto właścicieli i kierowników firm zatrudniających od 5 do 250 pracowników.

¹⁶ Polski Generalny Sondaż Społeczny (PGSS) - badania prowadzone na ogólnopolskich próbach losowych ludności w wieku 18 i więcej lat (edycje z lat 1992 i 1995). Przedsiębiorcy w tym badaniu są definiowani jako właściciele firm zatrudniających od 5 do 250 pracowników.

z końca 1997 r., przeciętna wielkość gospodarstwa domowego przedsiębiorców wynosiła 3,7 osoby przy średniej dla całej populacji 3,5. Wyniki badań budżetów gospodarstw domowych GUS¹⁷ potwierdzają ten wynik. Średnia wielkość gospodarstwa rodzin utrzymujących się z pracy na rachunek własny wynosi, według GUS, 3,8 osoby, przy 3,2 w całej zbiorowości.

Wykres 2. Średnia liczba osób ogółem oraz liczba dzieci w gospodarstwach domowych przedsiębiorców i ogółu pracujących w 1996 r.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie "Budżetów gospodarstw domowych w 1996 r", GUS, 1997

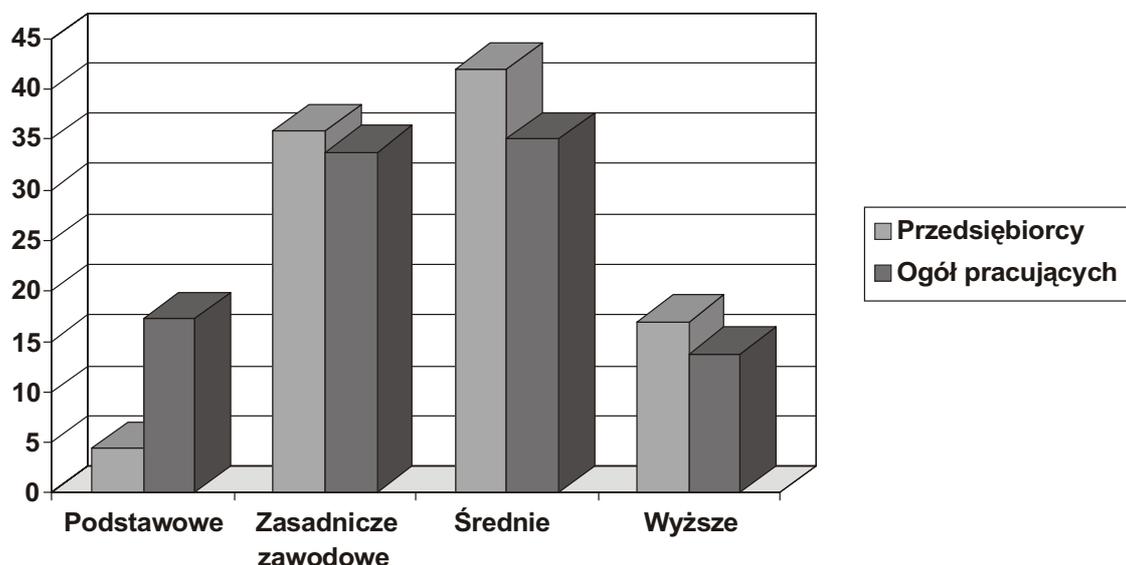
Wyniki badań wskazują, że relatywnie duża liczebność gospodarstw przedsiębiorców jest nie tylko efektem większego niż w innych grupach udziału osób żonatych i zamężnych, ale również większej liczby posiadanych dzieci. Według danych z 1996 r. osoby w wieku 0 - 19 lat w tej kategorii społeczno-zawodowej stanowiły 40,6% ogółu członków rodzin, podczas gdy w grupie rodzin pracowniczych odpowiedni odsetek wynosił 21,4%, a w rodzinach rolników 37,1%. Natomiast wśród członków rodzin utrzymujących się z pracy na rachunek własny osoby powyżej 55 lat stanowiły zaledwie 4,7%, przy 5,9% w rodzinach pracowniczych i 19,3% w rodzinach rolników. Rodziny przedsiębiorców są więc liczniejsze i młodsze od rodzin innych grup społeczno-zawodowych.

Wykształcenie

Pod względem osiągniętego poziomu wykształcenia przedsiębiorcy lokują się niewiele powyżej średniej dla ogółu pracujących (12 klas przy średniej ogólnej 11,4 klasy). Przedsiębiorcy znacznie rzadziej niż ogół pracujących legitymują się wyłącznie świadectwem szkoły podstawowej. Wskaźniki tych, którzy ukończyli zasadniczą szkołę zawodową są podobne wśród przedsiębiorców i ogółu pracujących i w obu wypadkach wynoszą ok. 1/3 populacji. Nieco większy odsetek przedsiębiorców niż ogółu pracujących ma świadectwo szkoły średniej bądź wyższej uczelni.

Wykres 3. Wykształcenie przedsiębiorców w porównaniu do ogółu pracujących (w %)

¹⁷ Badanie budżetów gospodarstw domowych - ciągle badanie realizowane przez GUS, od 1992 roku obejmujące również gospodarstwa osób pracujących na rachunek własny. Badania te dostarczają informacji o gospodarstwach domowych, których jedynym bądź głównym źródłem utrzymania jest praca na własny rachunek poza rolnictwem lub wykonywanie wolnego zawodu (cytowane dane pochodzą z badań prowadzonych w 1996 roku)

Źródło: DEMOSKOP, Badanie gospodarstw domowych, 1997

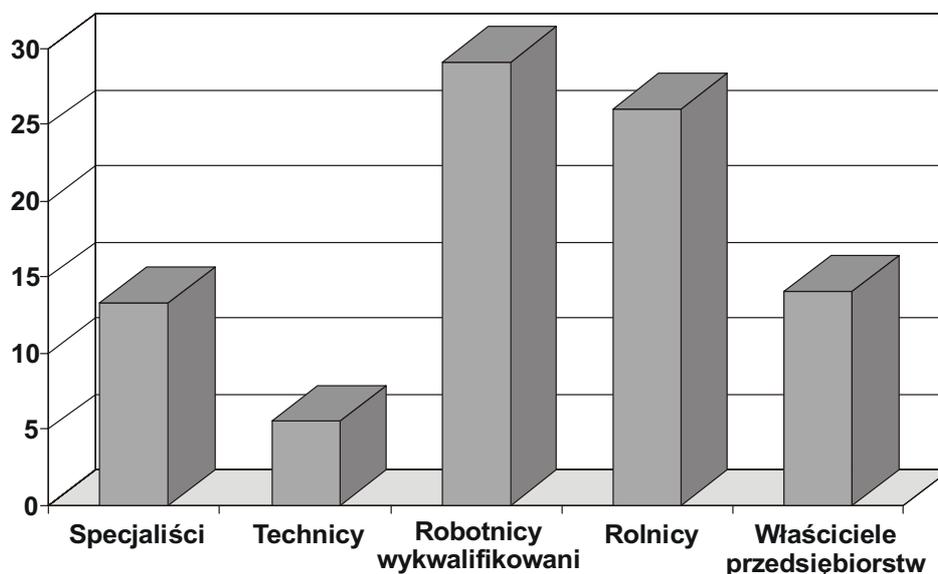
Wyżej wykształceni od przedsiębiorców są reprezentanci wszystkich grup pracowników umysłowych, niżej - pracownicy usług, robotnicy i rolnicy (por. tab. 3 w Aneksie 2.). Charakterystyczne dla przedsiębiorców jest znaczne zróżnicowanie poziomu wykształcenia. Z jednej strony 40% przedsiębiorców ma wykształcenie niższe niż średnie, ale jednocześnie 17% legitymuje się ukończonymi studiami wyższymi. To znaczne zróżnicowanie wskazuje też na różnorodność dróg prowadzących do pozycji przedsiębiorcy. Dla prawie połowy droga ta prowadziła od zawodów robotniczych i rzemieślniczych, znaczna część pozostałych prawdopodobnie rozpoczynała kariery zawodowe w charakterze pracowników umysłowych.

3.1.2. Pochodzenie przedsiębiorców

Pochodzenie społeczne

Z badań DEMOSKOPU wynika, że wśród przedsiębiorców dominują osoby pochodzenia robotniczego (35%) i chłopskiego (26%). Jednocześnie udział osób wywodzących się z rodzin inteligenckich (13,3%) jest większy niż w jakiegokolwiek innej grupie poza specjalistami. 14% właścicieli odziedziczyło pozycję rodziców. Biorąc pod uwagę, że w pokoleniu ojców badanych przedsiębiorców "prywatna inicjatywa" stanowiła znikomą odsetek ogółu czynnych zawodowo, można stwierdzić, że w grupie tej istnieje skłonność do przekazywania zawodu, a właściwie tendencji do podejmowania pracy na własny rachunek.

Wykres 4. Pochodzenie społeczne przedsiębiorców w 1997 r. (zawód ojca, gdy respondent miał 15 lat), w %

Źródło: DEMOSKOP, Badanie gospodarstw domowych, 1997

Tab. 4 w Aneksie 2. pokazuje, że pod względem pochodzenia przedsiębiorcy nieco bliżsi są pracownikom umysłowym niż robotnikom. Ojcowie prawie połowy objętych badaniami przedsiębiorców posiadali wykształcenie podstawowe lub niepełne podstawowe, a około 11% ojców miała wykształcenie wyższe. 2/3 przedsiębiorców podwyższyło wykształcenie w stosunku do wykształcenia ojców.

Pochodzenie terytorialne

Ponad 40% przedsiębiorców w wieku 15 lat mieszkało na wsi, 19% w miastach powyżej 200 tysięcy mieszkańców. 60% od tego czasu zmieniło kategorię miejscowości zamieszkania, z czego ponad połowa przeniosła się do większej miejscowości. 23,2% przedsiębiorców to migranci ze wsi do miasta. Zarówno pochodzenie terytorialne jak i wzory migracji odzwierciedlają ogólne procesy mobilności zachodzące w Polsce od lat i nie stanowią o specyfice tej grupy.

Historia zawodowa

Dostępne wyniki badań nie umożliwiają odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu przedsiębiorcy są spadkobiercami PRL-owskiej prywatnej inicjatywy, a w jakim są to ludzie, którzy właścicielami stali się już w okresie transformacji, zaczynając w tym czasie karierę zawodową bądź przychodząc z innych zawodów. Z cytowanych badań DEMOSKOPU wynika, że 33% aktualnych właścicieli zakładów rozpoczęło wykonywaną w 1997 roku pracę przed 1989 rokiem, 11% w latach 89-90; 30% w latach 91-93, a 9% to osoby prowadzące zakład od 1996 r. Mimo, że do wyników tych, ze względu na sposób sformułowania pytań należy odnosić się z pewną ostrożnością, wskazują one, wbrew powszechnym opiniom, że funkcjonowanie w tej grupie jest względnie trwałe. 2/3 przedsiębiorców którzy objęli zakład przed 1989 rokiem pochodziła z rodzin właścicieli prywatnych zakładów. Wśród osób, które właścicielami stały się po 1990 r. maleje liczba osób pochodzących z "prywatnej inicjatywy", znaczny jest natomiast udział dzieci inteligentów.

3.1.3. Sytuacja materialna przedsiębiorców

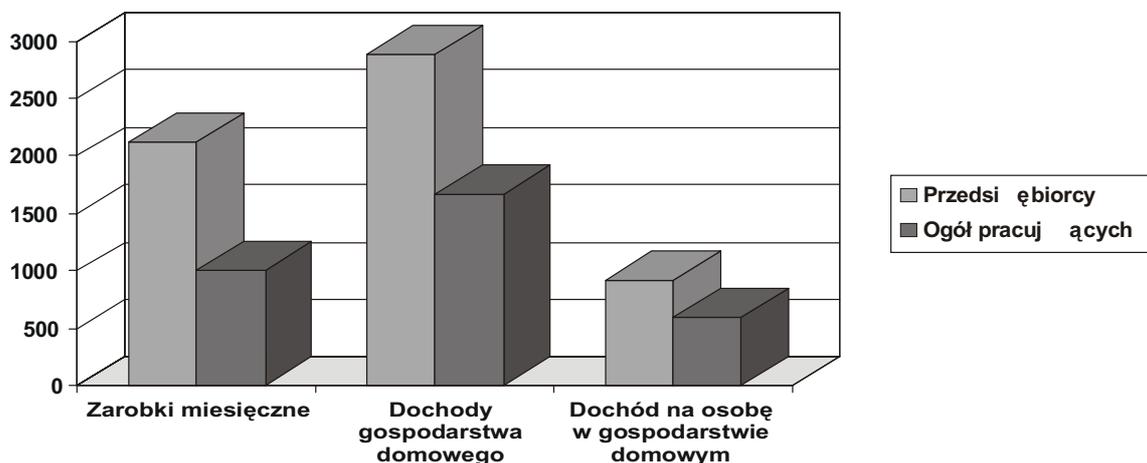
Dochody

Wyniki większości badań przeprowadzonych w ostatnich latach¹⁸ wskazują, że zarobki właścicieli małych i średnich przedsiębiorstw są znacznie wyższe niż w innych grupach społeczno-zawodowych. W listopadzie 1997 zarobki przedsiębiorców były ponad dwukrotnie wyższe niż średnie zarobki ogółu pracujących (2122 zł przedsiębiorcy, 1004 zł ogół pracujących). Jednakże różnica w położeniu materialnym zmniejsza się do 1/3, gdy za wskaźnik przyjmiemy łączny dochód całego gospodarstwa domowego i do 1/4 gdy wskaźnikiem tym jest dochód na osobę w gospodarstwie domowym. Wynika to przede wszystkim z dużego udziału osób niepracujących, zwłaszcza dzieci, w gospodarstwach domowych przedsiębiorców. Widać to wyraźnie, gdy

¹⁸ PGSS, „Omnibus”, badanie gospodarstw domowych DEMOSKOPU.

porównamy gospodarstwa domowe przedsiębiorców z gospodarstwami specjalistów (por. tab. 5 w Aneksie 2). W tej ostatniej grupie udział zarobków respondenta w łącznych dochodach gospodarstwa wynosi 67%, w gospodarstwach przedsiębiorców ich dochody stanowią 74% ogółu dochodów. Prawdopodobnie wiąże się to nie tylko z wielkością gospodarstwa, ale również z różnymi modelami rodziny dominującymi w każdej z tych grup. Wśród przedsiębiorców częstszy jest model tradycyjny, w którym kobieta pełni przede wszystkim rolę żony i matki i nie zajmuje się pracą zawodową. W rodzinach specjalistów częstsze są małżeństwa partnerskie, w których małżonkowie dzielą się obowiązkami również w zakresie dostarczania środków utrzymania dla rodziny.

Wykres 5. Zarobki miesięczne, łączne miesięczne dochody gospodarstwa domowego oraz przeciętny dochód na osobę przedsiębiorców i ogółu pracujących w 1997 r. (w zł)

Źródło: DEMOSKOP, Badanie gospodarstw domowych, 1997

Posiadane dobra konsumpcyjne

Na lepszą od przeciętnej sytuację materialną przedsiębiorców i ich rodzin wskazują inne niż dochody wyznaczniki standardu życia. Z cytowanych badań DEMOSKOPU wynika, że gospodarstwa domowe właścicieli zakładów były zdecydowanie lepiej wyposażone niż ogół polskich gospodarstw domowych i tylko w przypadku nielicznych dóbr trwałego użytku ustępowały gospodarstwom specjalistów. Pracujący na rachunek własny w 1996 r. trzy razy częściej niż ogół gospodarstw posiadali komputer, blisko cztery razy częściej kamerę wideo, ponad dwa razy częściej samochody. Skłonność do nabywania dóbr trwałego użytku jest wśród przedsiębiorców większa niż w innych grupach i jest potwierdzeniem aspiracji przedsiębiorców do tzw. klasy średniej. Należy jednak zauważyć, iż wymienione dobra stanowią często niezbędne narzędzia pracy przedsiębiorcy.

Warunki mieszkaniowe

Przeciętne mieszkanie przedsiębiorcy mierzone liczbą izb jest nieco większe niż mieszkanie innych grup społeczno-zawodowych i liczy 4,36 izb (dla wszystkich grup wskaźnik ten wynosi 3,62). Zagęszczenie mieszkań przedsiębiorców (0,9 osób na izbę) jest jednak większe niż zagęszczenie mieszkań pracowników umysłowych (0,75 osób na izbę). Rodziny przedsiębiorców rzadziej niż ogół polskich gospodarstw domowych mieszkają w mieszkaniach kwaterunkowych (8,7%) i spółdzielczych (29,2%), częściej zaś w domkach jednorodzinnych (42,8%). W wielu przypadkach domy te są jednocześnie warsztatami pracy czy biurami, a więc faktyczna powierzchnia użytkowa mieszkania może być mniejsza. Ze względu na fakt, iż w polskich warunkach mieszkanie czy dom są w dalszym ciągu największą inwestycją rodzinną, można przypuszczać, że znaczna część przedsiębiorców nie przekroczyła jeszcze poziomu akumulacji dochodów, który pozwoliłaby im, bez uszczerbku dla funkcjonowania firmy, zainwestować w budowę bądź kupno domu czy mieszkania o wyższym standardzie.

3.2. Wewnętrzne różnicowania w grupie przedsiębiorców

Różnice wykształcenia, poziomu dochodów i poziomu życia w obrębie grupy przedsiębiorców są silnie związane z wielkością firm. Wraz ze wzrostem wielkości przedsiębiorstw wyraźnie wzrasta poziom wykształcenia właścicieli. Wśród przedsiębiorców zatrudniających do 5 pracowników ponad 40% ma wykształcenie niższe niż średnie i tylko 15% wyższe. W przedsiębiorstwach zatrudniających od 6 do 20

pracowników aż 70% właścicieli ma wykształcenie średnie lub wyższe (udział osób z ukończonymi studiami wyższymi wzrasta do 17%). Wreszcie wśród właścicieli zakładów zatrudniających od 101 do 250 pracowników tylko niecałe 5% nie ukończyło szkoły średniej a ponad 50% miało wyższe wykształcenie.

Wraz z wielkością zakładu wzrastają również wyraźnie zarobki właściciela, a w konsekwencji również sytuacja materialna jego rodziny. Zarobki właścicieli zakładów zatrudniających powyżej 20 pracowników są prawie dwukrotnie wyższe (4184 zł) niż właścicieli firm zatrudniających do 5 osób (2140 zł). W podobnym stopniu ze wzrostem wielkości zakładu wzrasta przeciętny dochód na głowę w gospodarstwie domowym - od niespełna 1000 zł w rodzinach właścicieli firm zatrudniających do 5 osób, do ponad 2100 zł w rodzinach właścicieli zakładów zatrudniających powyżej 20 pracowników. Na wyraźną różnicę w poziomie życia właścicieli zakładów różnej wielkości wskazuje również fakt, że 69% właścicieli zakładów zatrudniających powyżej 20 pracowników miało w gospodarstwie domowym dwa lub więcej samochody osobowe, podczas gdy wśród właścicieli mniejszych firm odsetek ten wynosił nieco poniżej 20%.

3.3. Podsumowanie

Przedsiębiorcy polscy są najczęściej zonatymi mężczyznami w wieku 35-44 lata. Lepiej zarabiają, mają większe mieszkania i posiadają więcej dóbr konsumpcyjnych niż ogół pracujących. Posiadają oni jednak liczniejsze rodziny. W większości pochodzą z miast różnej wielkości. Ich ojcowie należeli do różnych grup zawodowych, ale na podkreślenie zasługuje względnie częste - jak na warunki polskie - dziedziczenie statusu właściciela firmy.

Ze względu na takie elementy statusu społecznego jak wykształcenie czy pochodzenie społeczne przeciętny polski przedsiębiorca lokuje się w okolicy środka drabiny społecznej - wyraźnie niżej od specjalistów, ale wyżej od wykwalifikowanych pracowników fizycznych, robotników i rolników.

Zdecydowana większość przedsiębiorców, to właściciele firm zatrudniających do 5 pracowników (por. rozdz. 2.2.1.). Grupa ta, stanowiąca około 92% ogółu przedsiębiorców, wyznacza średnie charakterystyki całej kategorii. Jednak nawet przy tak wyraźnej dominacji właścicieli najmniejszych zakładów, przedsiębiorcy różnią się między sobą pod względem wielu cech położenia społecznego. Wyznacznikiem tych zróżnicowań jest wielkość posiadanej firmy.

Rozdział 4.

Instrumenty finansowania małych i średnich przedsiębiorstw w latach 1995-1997

Źródła finansowania MSP

Instrumenty finansowania MSP

Podsumowanie

W rozdziale 4. omówiony zostanie problem dostępu MSP do różnych form finansowania. Od ponad sześciu lat trwa w naszym kraju dyskusja na temat udziału instytucji finansowych w finansowaniu rozwoju sektora prywatnego, w tym małych i średnich przedsiębiorstw. Wśród przedsiębiorców dominuje przekonanie, że

instytucje finansowe, a zwłaszcza banki, nie są skłonne finansować sektora MSP. Tymczasem, w opinii części ekspertów istotą problemu nie jest dyskryminacja sektora MSP przez banki, lecz niska jakość projektów przedstawianych przez przedsiębiorców do sfinansowania.¹⁹ Dostępne dane za lata 1990-1994 nie pozwalają na przeprowadzenie całościowej analizy dostępu MSP do finansowania zewnętrznego w tym okresie. Z tego względu zaprezentowana w tym rozdziale analiza dostępności finansowania zewnętrznego dla MSP dotyczy wyłącznie lat 1995-1997.

Zdecydowana większość przedsiębiorców uznaje system bankowy za jedyne źródło finansowania zewnętrznego. Przekonanie to wynika głównie z braku wiedzy o innych formach finansowania z tzw. formalnych źródeł zasilania: przedsiębiorstw leasingowych i faktoringowych, funduszy *venture capital*, funduszy pożyczkowych i poręczeniowych. Nader często zdarza się, iż w przypadku nieuzyskania kredytu bankowego przedsiębiorcy nie poszukują alternatywnych źródeł finansowania. Prowadzi to do zaniechania wdrażania projektów rozwojowych a tym samym do zatrzymania ekspansji przedsiębiorstwa.

4.1. Źródła finansowania MSP

Źródła finansowania działalności gospodarczej można podzielić w następujący sposób:

- oszczędności własne
- rynek pieniężny
- rynek kapitałowy.

W niniejszym rozdziale analizie poddano wyłącznie formalne (zinstytucjonalizowane) źródła zasilania finansowego małych i średnich przedsiębiorstw. Nieformalne źródła zasilania (instytucje o charakterze samopomocowym, prywatne podmioty gospodarcze, osoby prywatne itp.) mają bardzo istotne znaczenie dla finansowania działalności MSP. Ze względu na brak wiarygodnych danych nie możemy jednak przeprowadzić analizy tych źródeł.

Do najważniejszych instytucji stanowiących formalne źródło zasilania finansowego MSP należą:

- banki
- przedsiębiorstwa leasingowe
- fundusze poręczeń kredytowych
- fundusze inwestycyjne typu *venture capital*
- fundusze i towarzystwa pożyczkowe
- przedsiębiorstwa faktoringowe
- agencje rozwoju, organizacje przedsiębiorców.

4.2. Instrumenty finansowania MSP

Rosnące zapotrzebowanie na zwiększenie efektywności przepływu siły nabywczej w Polsce doprowadziło do wykształcenia się w latach 1990-1994 nowych technik finansowania podmiotów gospodarczych. Techniki te nazywane są także instrumentami finansowania sektora przedsiębiorstw. Powszechnie stosowanymi instrumentami finansowania MSP w Polsce oraz w krajach Unii Europejskiej są:

- kredyty i pożyczki bankowe
- leasing
- *venture capital*
- gwarancje oraz poręczenia,
- pożyczki (niebankowe)
- faktoring
- dotacje.

¹⁹ Analiza dostępności poszczególnych form finansowania MSP została przygotowana w ramach szerokiego programu badań prowadzonych lub zamawianych przez Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw oraz USAID GEMINI Small Business Project w 1997 i 1998 r. Dane wykorzystane do opracowania niniejszego rozdziału pochodzą z: GUS, NBP, Ministerstwa Finansów, badań ankietowych w wybranych instytucjach oraz wywiadów pogłębionych. Dane te nie obejmują nieformalnych źródeł zasilania finansowego (rynek niezinstytucjonalizowany). Opis metody doboru danych oraz opis badania znajdują się we właściwych podrozdziałach.

Instrumenty finansowania mogą mieć bardzo różne właściwości, zależnie od tego, kto kreuje dany instrument lub pośredniczy w jego obrocie. Wszystkie wymienione powyżej instrumenty finansowania MSP są w Polsce powszechnie znane, jednak tylko część z nich jest wykorzystywana do realizacji strategii i programów gospodarczych.

4.2.1. Kredyty bankowe

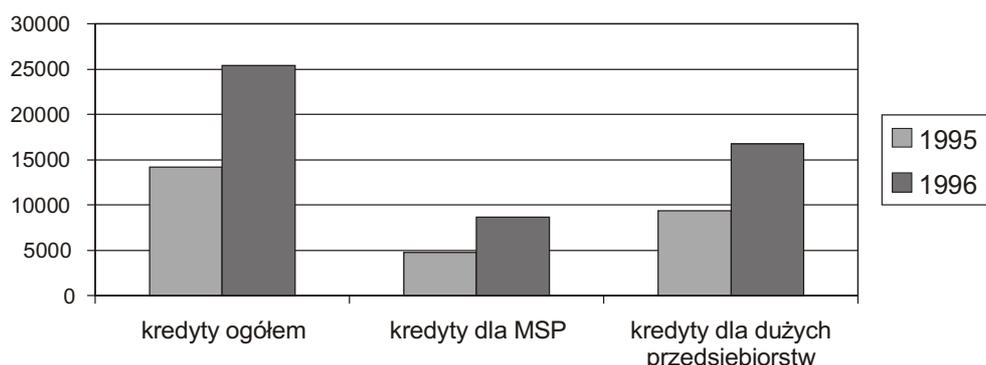
Kredyty i pożyczki sektora bankowego są najważniejszym źródłem zewnętrznego finansowania podmiotów gospodarczych w Polsce, w tym sektora małych i średnich przedsiębiorstw. W latach 1995-1996 udział MSP w kredytach dla przedsiębiorstw ogółem wyniósł odpowiednio 34 i 35%.²⁰ Udział mikroprzedsiębiorstw w kredytach ogółem przekroczył zaledwie 4%.

W porównaniu z 1995 r. w roku 1996 zadłużenie przedsiębiorstw ogółem wzrosło o blisko 43% z przeszło 43 mld zł do 61,5 mld zł, przy czym zadłużenie kredytowe sektora MSP zwiększyło się niewiele ponad 28%, podczas gdy zadłużenie przedsiębiorstw dużych - o ponad 53% przy średnim wzroście zadłużenia kredytowego przedsiębiorstw ogółem - 42,9%. Większą dynamiką wzrostu ogółem charakteryzowało się zadłużenie z tytułu kredytów krótkoterminowych (79,1%) niż kredytów długoterminowych (25,1%).

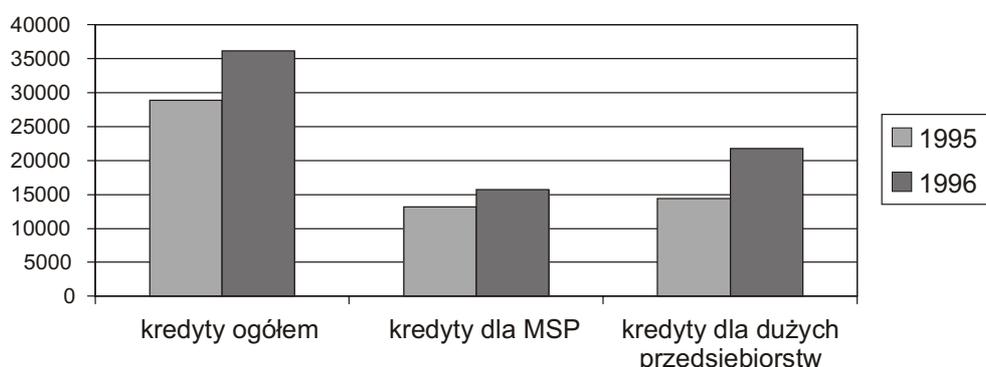
Z przeprowadzonej analizy wynika, że dynamika wzrostu zadłużenia krótkoterminowego jest nieco wyższa w sektorze małych i średnich firm (wzrost w 1996 r. o 80,9%) niż w sektorze dużych przedsiębiorstw (wzrost w stosunku do roku 1995 o 78,2%). Odmiennie sytuacja przedstawia się, jeżeli chodzi o zadłużenie długoterminowe. W 1996 r. zwiększyło się ono w przypadku dużych przedsiębiorstw o 38,6%, podczas gdy zadłużenie długoterminowe MSP zwiększyło się jedynie o 9%. Poniższe wykresy przedstawiają dynamikę wzrostu zadłużenia przedsiębiorstw.

²⁰ Wielkości te obejmują zadłużenie sektora MSP łącznie z oszacowaniem udziału mikroprzedsiębiorstw (dane z GUS i NBP). Ze względu na specyfikę warunków polskich dane te nie obejmują zadłużenia spółdzielni mieszkaniowych. Do analizy rozkładu i dynamiki wykorzystano wyłącznie dane GUS dla przedsiębiorstw od 6 do 250 zatrudnionych (MSP) oraz powyżej 250 zatrudnionych (duże). Analizę portfela złych kredytów przeprowadzono na podstawie badania ankietowego banków reprezentujących 24% akcji kredytowej ogółem. Szerzej: M. Bąk, P. Kulawczuk, Bankowe finansowanie małych i średnich przedsiębiorstw, 1998, maszynopis: Polska Fundacja MSP.

Wykres 1. Dynamika wzrostu zadłużenia krótkoterminowego przedsiębiorstw w latach 1995-1996 (w mln zł)

Wykres 2. Dynamika wzrostu zadłużenia długoterminowego przedsiębiorstw w latach 1995-1996 (w mln zł)

Spośród poszczególnych grup wielkościowych sektora MSP największą dynamiką charakteryzował się wzrost zadłużenia ogółem przedsiębiorstw zatrudniających od 21 do 50 pracowników (o ponad 53%), najmniejszą zaś przedsiębiorstw zatrudniających od 51 do 100 pracowników (o 9,6%). Kredytowanie tej grupy wielkościowej ma charakter pasywny. Udział grupy podmiotów gospodarczych (od 51 do 100 zatrudnionych) w zadłużeniu sektora przedsiębiorstw ogółem zasadniczo nie zmienił się w stosunku do 1995 r. i wyniósł w 1996 r. 7,5%. Tym samym był niższy, niż udział przedsiębiorstw zatrudniających od 21 do 50 pracowników (10,4%). Więcej informacji na temat udziału poszczególnych grup wielkościowych przedsiębiorstw w ramach sektora MSP w rynku kredytów przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Udział akcji kredytowej banków w 1995 i 1996 r. w poszczególnych grupach wielkościowych przedsiębiorstw w ramach sektora MSP, według wielkości zatrudnienia (w %, 100%=zadłużenie ogółem MSP)

Wielkość przedsiębiorstwa	1995	1996
Zatrudnienie od 6 do 20	18,4	18,2
Zatrudnienie od 21 do 50	23,2	27,8
Zatrudnienie od 51 do 100	23,4	20,0
Zatrudnienie od 101 do 250	35,0	34,0
OGÓŁEM:	100,0	100,0

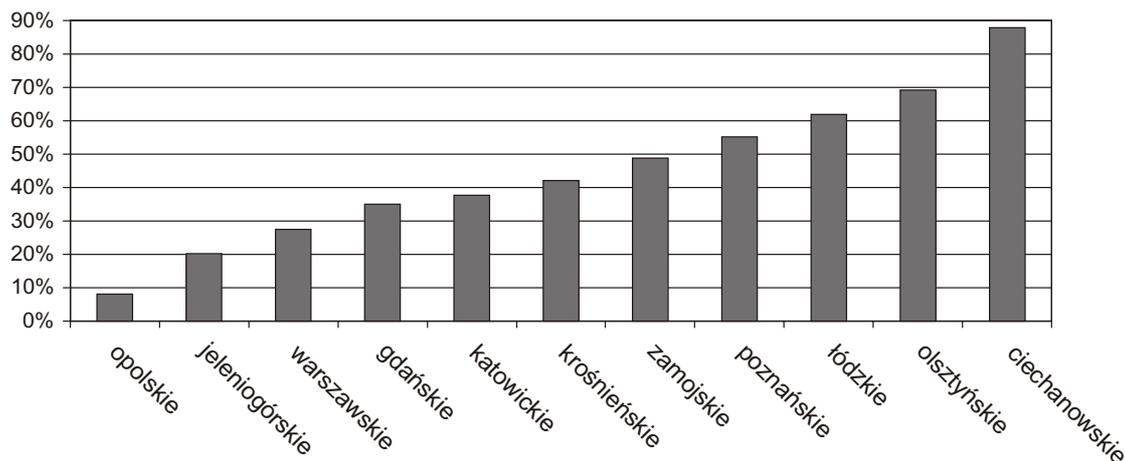
W porównaniu z rokiem 1995, w 1996 r. najmocniej wzrosło (o 53,4%) zadłużenie kredytowe przedsiębiorstw dużych. Spośród poszczególnych grup wielkościowych MSP najwyższą dynamikę wzrostu zadłużenia kredytowego (53,3%) zaobserwowano w przedsiębiorstwach małych (zatrudniających od 21 do 50 osób), najniższą zaś (9,6%) w przedsiębiorstwach średnich (51 do 100 zatrudnionych).

Analiza zadłużenia kredytowego MSP w podziale na kredyty krótko- i długoterminowe prowadzi natomiast do następujących wniosków: największy przyrost kredytów krótkoterminowych (o 139,1%) nastąpił wśród przedsiębiorstw małych zatrudniających od 6 do 20 pracowników, zaś najmniejszy – wśród firm średnich zatrudniających od 51 do 100 pracowników (o 21,7%), przy średnim wzroście w ramach sektora MSP

wynoszącym prawie 81%. Jeżeli chodzi o kredyty długoterminowe, największą dynamiką wzrostu (28,3%) charakteryzowały się przedsiębiorstwa zatrudniające od 21 do 50 pracowników, zaś najmniejszą – firmy od 101 do 250 zatrudnionych (wzrost poniżej 1%), przy średniej dynamice wzrostu zadłużenia długoterminowego w ramach MSP wynoszącej 9%.

Udział małych i średnich przedsiębiorstw w akcji kredytowej banków charakteryzował się znacznym zróżnicowaniem regionalnym. Stosunkowo duża część kredytów bankowych kierowana była do MSP w regionach, w których słabo rozwinięty jest sektor dużych firm. Najniższy wskaźnik udziału MSP w kredytach ogółem w 1996 r. zanotowano w województwie opolskim (8,1%), zaś najwyższy w ciechanowskim (87,7%).

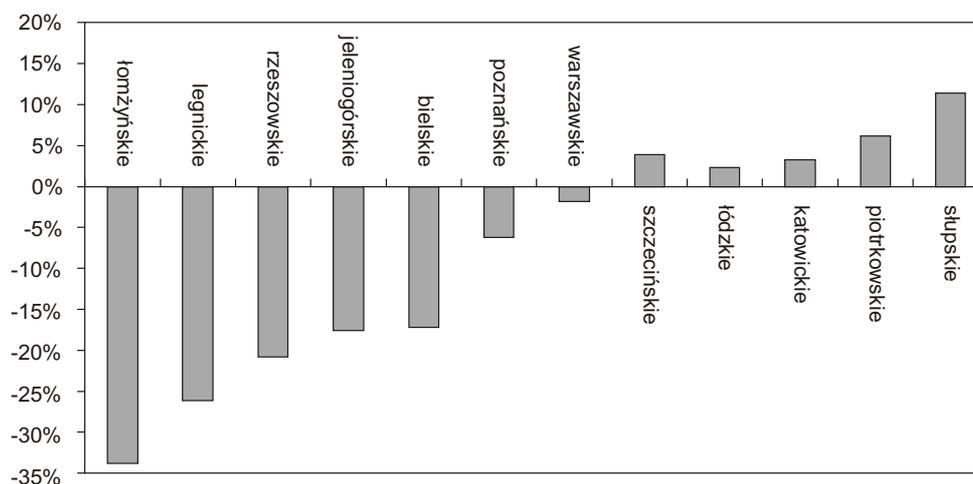
Wykres 3. Udział MSP w akcji kredytowej ogółem w wybranych województwach w roku 1996.

Zróżnicowanie regionalne udziału MSP w kredytach długo- i krótkoterminowych nie odpowiadało wartości udziału sektora w kredytach ogółem w poszczególnych województwach. Z kredytów krótkoterminowych w największym stopniu korzystały MSP w województwach: ciechanowskim (udział MSP w kredytach krótkoterminowych ogółem wyniósł w tym województwie 83,4%), białkopodlaskim (69%), słupskim (67,9%) i sieradzkim (67,7%), zaś w najmniejszym – w opolskim (17,5%), legnickim (18%), bielskim (18,7%) i tarnobrzeskim (19,8%). Wartości średnie (30-35%) odnotowano w takich województwach jak: warszawskie, łódzkie, leszczyńskie, jeleniogórskie, chełmskie i radomskie. Największy udział MSP w kredytach długoterminowych odnotowano w następujących województwach: suwalskim (97,2%), zamojskim (97%), ciechanowskim (89,6%) oraz legnickim, sieradzkim, słupskim i olsztyńskim. Wartości najniższe zanotowano w województwach: opolskim (6,3%), jeleniogórskim (17,7%), warszawskim (25%) oraz katowickim i bielskim (nieco ponad 27%).

Jednym ze wskaźników efektywności kredytowania MSP w podziale regionalnym jest dynamika wzrostu udziału sektora małych i średnich przedsiębiorstw w zadłużeniu kredytowym ogółem dla danego województwa. W większości regionów dynamika ta miała wartości ujemne. Poniższy wykres przedstawia tę dynamikę dla wybranych województw:

Wykres 4. Zróżnicowanie dynamiki wzrostu udziału MSP w zadłużeniu kredytowym przedsiębiorstw w wybranych województwach w 1996 r. w porównaniu z 1995 r.

W 1996 r. średnia wartość zadłużenia kredytowego przypadającego na 1 podmiot gospodarczy w sektorze MSP wahała się od 245 tys. zł do ponad 710 tys. zł. Najniższe wartości tego wskaźnika (od 245 do 360 tys. zł) zanotowano w województwach: tarnowskim, bielskim, krakowskim, krośnieńskim, siedleckim i wrocławskim, najwyższe zaś (od 630 do 710 tys. zł) w lubelskim, chełmskim, koszalińskim, toruńskim, poznańskim, wrocławskim i warszawskim.

Kolejnym źródłem informacji na temat stanu kredytowania MSP i jego efektywności w kontekście regionalnym jest analiza dynamiki zadłużenia kredytowego, jakie przypada na 1 pracującego w przedsiębiorstwie należącym do sektora MSP w poszczególnych województwach. Więcej informacji na ten temat w tabeli poniżej.

Tabela 2. Analiza zróżnicowania zadłużenia kredytowego na 1 pracującego i dynamika zmian w sektorze MSP w wybranych województwach (w tys. zł)

Województwo	Wartość zadłużenia kredytowego na 1 pracującego		1995=100
	1995	1996	
warszawskie	12,9	18,8	145,6
szczecińskie	10,7	14,8	138,3
wałbrzyskie	10,1	13,7	136,2
katowickie	6,5	8,8	135,4
chełmskie	11,4	14,7	128,9
leszczyńskie	7,3	8,7	119,4
wrocławskie	13,6	16,3	119,7
lubelskie	13,5	15,1	111,6
olsztyńskie	8,4	8,9	106,3
bielskie	15,8	6,4	40,7
łomżyńskie	21,3	12,9	60,5
Polska	9,5	11,1	117,4

Z powyższej analizy wynika, iż dynamika wzrostu zadłużenia kredytowego ogółem przypadającego na 1 zatrudnionego jest zbliżona do stopy inflacji. Różnice obserwowane w poszczególnych regionach są w zasadzie zgodne z poziomem i dynamiką rozwoju gospodarczego województw.

W ramach poszczególnych grup wielkościowych MSP wartość zadłużenia kredytowego przypadająca na 1 zatrudnionego zmienia się dość znacznie w zależności od województwa. Różnica pomiędzy najwyższą i najniższą wartością tego wskaźnika dla poszczególnych grup wielkościowych podmiotów gospodarczych w ramach województw wynosi od 600 do 1000%. Z analizy wynika, że wartość kredytów na jednego pracującego jest najwyższa w grupie przedsiębiorstw zatrudniających od 6 do 20 pracowników, najniższa zaś w grupie firm, które zatrudniają od 101 do 250 pracowników. Wśród województw, w których wartość średnia tego wskaźnika jest najwyższa znalazły się: województwo opolskie, elbląskie i szczecińskie (od 20 do 48 tys. zł zadłużenia kredytowego na 1 pracującego). Najniższe wartości zadłużenia na jednego pracującego odnotowano w województwie krośnieńskim, siedleckim i wrocławskim (ok. 6 tys. zł).

W 1996 r. spośród przedsiębiorstw rozpatrywanych pod względem formy organizacyjno-prawnej, najwyższe zadłużenie przypadające na 1 zatrudnionego odnotowały spółdzielnie (blisko 25 tys. zł).²¹ Wśród poszczególnych form organizacyjno-prawnych, typowych dla przedsiębiorstw prywatnych wartość tego wskaźnika kształtowała się następująco: 9,6 tys. zł (spółki prawa handlowego), 7,0 tys. zł (spółki cywilne) oraz 7,7 tys. zł (zakłady osób fizycznych). Dynamikę kredytowania przedsiębiorstw wyodrębnionych pod względem ich formy organizacyjno - prawnej przedstawia poniższa tabela:

Tabela 3. Zadłużenie kredytowe na 1 pracującego według form prawnych w 1995 i 1996 r., w tys. zł

Forma prawna	Wartość wskaźnika					
	MSP		Duże przedsiębiorstwa		Ogółem	
	1995	1996	1995	1996	1995	1996
Państwowe	2,5	3,7	5,6	6,4	5,0	5,8
Komunalne	60,7	1,2	4,9	6,4	3,0	3,9
Spółki prawa handlowego	6,2	9,6	9,0	14,8	8,1	13,1
Spółki cywilne	5,1	7,0	7,0	6,9	5,3	7,0
Pozostałe spółki	X	X	X	X	X	X
Spółdzielnie	25,2	24,9	5,5	5,6	18,4	19,0
Fundacje	0,9	1,1	X	X	X	X
Stowarzyszenia i organizacje społeczne	0,1	0,3	0,0	0,0	0,1	0,2
Firmy osób fizycznych	5,7	7,7	5,1	6,1	5,6	7,5

X – brak danych ze względu na ochronę tajemnicy statystycznej

W porównaniu z 1995 r. w roku 1996 dynamika wzrostu wskaźnika zadłużenia na 1 pracującego była najwyższa (ponad 300%) w grupie małych (od 6 do 50 pracowników) przedsiębiorstw państwowych i przedsiębiorstw komunalnych. Wzrost wskaźnika dla spółek prawa handlowego jest najwyższy (ponad 80%) dla przedsiębiorstw małych oraz zatrudniających od 101 do 250 pracowników (wzrost o nieco ponad 50%). Zadłużenie przypadające na 1 pracującego w firmach osób fizycznych najbardziej wzrosło (z 6,4 tys. do 9,8 tys. zł) w zakładach zatrudniających od 21 do 50 pracowników.

Jednym z podstawowych wskaźników oceny ryzyka kredytowego jest relacja zobowiązań do kapitału własnego oraz zadłużenia kredytowego do kapitału własnego. Wskaźnik ten (przedstawiony w układzie wojewódzkim) ilustruje poniższa tabela:

Tabela 4. Wartości wskaźnika zobowiązań kredytowych do kapitału własnego według grup wielkościowych przedsiębiorstw w wybranych województwach w 1996 r.

Województwo	Relacja zobowiązań kredytowych do kapitału własnego w przedsiębiorstwach według grup zatrudnienia:					
	6-20	21-50	51-100	101-250	Pow. 250	Średnio
kieleckie	0,8	0,2	0,2	0,2	0,1	0,15
łódzkie	0,6	0,3	0,1	0,15	0,15	0,15
warszawskie	0,4	0,1	0,2	0,1	0,15	0,15
katowickie	0,2	1,2	0,1	0,1	0,2	0,2
chełmskie	0,6	0,3	1,5	0,2	0,3	0,25
legnickie	0,1	0,1	0,15	0,25	0,2	0,1
nowosądeckie	0,85	0,2	0,15	0,15	0,2	0,2
opolskie	0,15	0,3	0,2	0,1	1,4	0,9

W powyższej tabeli wyszczególniono wszystkie województwa, w których wartość wskaźnika przynajmniej dla jednej z wymienionych grup wielkościowych przekroczyła 0,7. Wartość średnia wynosiła natomiast 0,2-0,3 (z wyjątkiem województwa opolskiego).

Bardzo istotnym elementem analizy finansowania kredytowego jest ustalenie znaczenia kredytów w finansowaniu poszczególnych rodzajów działalności gospodarczej przedsiębiorstw. Udział MSP w zadłużeniu

²¹ Wynika to głównie z dużego zadłużenia spółdzielni mieszkaniowych.

kredytowym ogółem poszczególnych sekcji EKD może określać rolę oraz konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw w ramach tych sekcji. Wartości w poniższej tabeli przedstawiono wg podziału na sekcje EKD.

Tabela 5. Udział MSP w zadłużeniu kredytowym przedsiębiorstw w podziale na sekcje EKD (w %)

Sekcje EKD	Udział w zadłużeniu krótkoterminowym		Udział w zadłużeniu długoterminowym	
	1995	1996	1995	1996
A. rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	68,4	69,8	53,9	88,0
B. rybołówstwo i rybactwo	0,0	X	0,0	X
C. górnictwo i kopalnictwo	0,7	2,5	3,2	3,7
D. działalność produkcyjna	20,0	20,5	26,5	22,9
E. zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	17,3	7,4	0,5	0,6
F. budownictwo	41,0	51,8	59,1	73,3
G. handel hurt. i detal., naprawa pojazdów mech.	67,7	66,5	70,2	58,4
H. hotele i restauracje	16,3	9,0	79,7	36,4
I. transport, gospodarka magazynowa i łączność	21,3	18,4	5,3	7,2
J. pośrednictwo finansowe	X	98,8	X	99,5
K. obsługa nieruchomości, wynajem	81,1	74,1	87,7	88,5
M. edukacja	X	X	X	X
N. Ochrona zdrowia i opieka socjalna	48,8	45,6	97,7	100,0
O. Pozostała działalność usługowa, komun., socjal. i indyw.	60,0	36,9	65,3	49,1

X – brak danych ze względu na ochronę tajemnicy statystycznej

Wzrost zadłużenia kredytowego przedsiębiorstw jest związany ze wzrostem ryzyka kredytowania działalności gospodarczej. Udział należności w sytuacji nieregulowanej od sektora niefinansowego w należnościach ogółem wyniósł na koniec grudnia 1996 r. 13,4% (bez odsetek zapadłych). Z przeprowadzonego badania ankietowego wynika, że udział sektora MSP w portfelu tzw. złych kredytów sektora bankowego przekracza 74%. W ramach MSP w najtrudniejszej sytuacji kredytowej są firmy zatrudniające od 6 do 50 pracujących (38,8% udziału w portfelu złych kredytów). Stosunkowo najmniejszy udział w kredytach trudnych mają mikroprzedsiębiorstwa (niecałe 12%).

4.2.2. Poręczenia kredytowe

Sieć instytucji specjalizujących się w udzielaniu poręczeń kredytowych (funduszy poręczeń kredytowych) dla małych i średnich przedsiębiorstw funkcjonuje w Polsce od 1994 r. Powstało wówczas 10 funduszy poręczeniowych działających na szczeblu lokalnym. Na przełomie 1994 i 1995 r. działalność rozpoczął Fundusz Poręczeń Kredytowych dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw Banku Gospodarstwa Krajowego (BGK).

Pod koniec 1997 r. istniało w Polsce 16 funduszy udzielających poręczeń dla sektora MSP.²² Największy z nich zasięgiem swojej działalności obejmuje praktycznie cały kraj (BGK), kolejny (funkcjonujący w ramach programu STRUDER Polskiej Agencji Rozwoju Regionalnego) jest dostępny w 6 województwach: wałbrzyskim, katowickim, rzeszowskim, łódzkim, olsztyńskim i suwalskim. Pozostałe fundusze działały na szczeblu lokalnym.

Podaż zasobów kapitałowych funduszy poręczeń kredytowych w blisko 53% pochodzi ze środków budżetu państwa oraz polskich agencji rządowych. Pozostałą część stanowią następujące źródła zagraniczne: Program Phare Komisji Europejskiej, Brytyjski Know-How Fund (46%) oraz środki samorządów lokalnych, agencji rozwoju regionalnego oraz przedsiębiorstw (mniej niż 1%)²³.

Tabela 6. Kapitalizacja instytucji udzielających poręczeń kredytowych (dane w mln zł, na koniec 1996 r.)

Fundusze	Kapitał
Fundusz Poręczeń Kredytowych BGK	47,5
Fundusz STRUDER	25,0
Pozostałe fundusze	21,1

²² Z tego jeden utworzony w 1997 roku.

²³ Obliczenia na podstawie badań ankietowych funduszy oraz informacji udzielonej PFPiRMSP przez Zarząd BGK w styczniu 1998 r.

RAZEM:	93,6
---------------	-------------

Źródło: badanie ankietowe funduszy poręczeń kredytowych i informacje uzyskane podczas wywiadów.

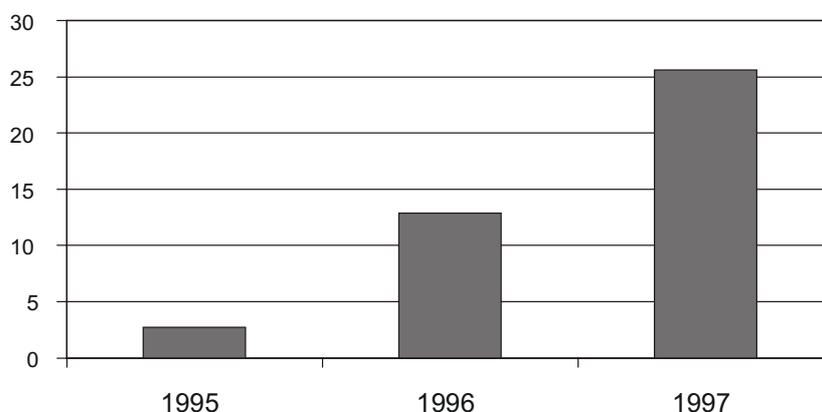
W latach 1995-1996 sieć instytucji poręczeń kredytowych udzieliła blisko 440 poręczeń kredytowych o łącznej wartości 17,1 mln zł. Umożliwiło to kreację kredytów o wartości przekraczającej 31 mln zł, co oznacza, iż średnio jedno poręczenie pokrywało nieco ponad 50% zobowiązań wynikających z umowy kredytowej. Średnia wartość poręczenia w całym tym okresie wyniosła ponad 37,2 tys. zł.²⁴

Średni okres umowy kredytowej będącej przedmiotem poręczenia wynosił od 33 do 36 miesięcy.²⁵ Poręczano zwykle kredyty inwestycyjne zaciągane przez zakłady osób fizycznych lub spółki cywilne. Większość beneficjentów pomocy oferowanej przez fundusze poręczycielskie stanowiły przedsiębiorstwa działające w oparciu o uproszczone zasady ewidencji przychodów i kosztów. Przedmiotem poręczenia (szacunkowo około 2-3% ogólnej liczby udzielonych poręczeń) były również niektóre pożyczki udzielane przez Rejonowe Urzędy Pracy z Funduszu Pracy, przeznaczone na projekty inwestycyjne tworzące nowe miejsca pracy.

W 1997 r. udzielono 375 poręczeń na ponad 25,6 mln zł, co oznacza ponad 98% dynamikę przyrostu wartości poręczeń w stosunku do roku 1996.²⁶ W 1997 r. średnia wartość poręczenia wzrosła o 80% (do 68,3 tys. zł) w stosunku do wartości w latach 1995-1996 – głównie dzięki rozwojowi działalności Krajowego Funduszu Poręczeń Kredytowych Banku Gospodarstwa Krajowego.²⁷ Udział wartości poręczeń udzielonych przez BGK w poręczeniach ogółem udzielonych przez system instytucji poręczeniowych wyniósł w 1997 r. ponad 47%.

W latach 1995-1997 odnotowano 6 poręczeń straconych.²⁸ Ich wartość nieznacznie przekroczyła kwotę 94 tys. zł, co stanowi zaledwie 0,09% kapitału wszystkich funduszy poręczeniowych w Polsce oraz niecałe 0,2% kapitału funduszy działających na szczeblu regionalnym i lokalnym.

Wykres 5. Dynamika wzrostu wartości udzielonych poręczeń w latach 1995-1997 (w mln złotych)

Dzięki wsparciu oferowanemu przez lokalne i regionalne fundusze poręczeń kredytowych w latach 1995-1996 utworzono ponad 1670 nowych miejsc pracy, w większości na obszarach gmin dotkniętych strukturalnym bezrobociem. W roku 1997, dzięki nowo udzielonym poręczeniom, małe i średnie przedsiębiorstwa zdołały utworzyć kolejne 510 miejsc pracy.

4.2.3. Leasing

Udział leasingu w finansowaniu inwestycji w Polsce wyniósł w 1996 r. 7,16% i utrzymał się na niezmiennym poziomie około 7% w 1997 r.²⁹ Największa część inwestycji finansowanych poprzez leasing dotyczyła środków

²⁴ Jest to średnia wartość dla całej sieci instytucji poręczeń. Średnia wartość poręczenia udzielonego przez sieć instytucji lokalnych wyniosła około 32 tys. zł, natomiast średnia wartość poręczenia udzielonego przez Fundusz BGK nieznacznie przekroczyła 200 tys. zł.

²⁵ Z powodu braku informacji wielkość ta nie uwzględnia poręczeń BGK.

²⁶ Bez poręczeń udzielonych przez ARiMR (brak danych)

²⁷ średnia wartość poręczeń udzielanych przez sieć lokalnych i regionalnych funduszy poręczeniowych (bez poręczeń BGK) wyniosła ponad 36 tys. zł

²⁸ obliczono na podstawie badania ankietowego oraz raportu „Program pomocy technicznej dla instytucji poręczeń kredytowych w Polsce. Raport wstępny”, Uniconsult-Uniglob, 1998.

²⁹ Źródło: dane Konferencji Przedsiębiorstw Leasingowych w Polsce.

transportu drogowego, zaś najrzadziej leasingowane były statki, samoloty oraz środki transportu kolejowego. Więcej danych na ten temat podano w tabeli 6.

Tabela 7. Przedmioty leasingu w latach 1995-1997

Przedmioty leasingu	Nowe aktywa nabyte w 1995 r.		Nowe aktywa nabyte w 1996 r.		Nowe aktywa nabyte w 1997 r.	
	w mln zł	w %	w mln zł	w %	w mln zł	w %
maszyny i urządzenia przemysłowe	296,6	23,2	568,4	22,9	1437,4	35,5
Komputery i urządzenia biurowe	187,8	14,7	296,4	12,0	407,4	10,1
środki transportu drogowego	732,8	57,6	1463,0	59,0	1987,7	49,1
Samochody	6,4	0,5	30,5	1,2	37,7	0,9
statki, samoloty i środki transportu kolejowego	4,3	0,4	32,2	1,3	32,0	0,8
Inne	46,6	3,6	89,5	3,6	147,8	3,6
RAZEM	1276,5	100	2480,0	100	4050,0	100

W 1997 r. udział kontraktów (umów) leasingowych zawartych na okres od 2 do 5 lat w wartości kontraktów leasingowych ogółem wzrósł, w porównaniu z rokiem 1996, z 51,8% do 66,9%. W analogicznym okresie umowy leasingowe zawierane na okres do 2 lat stanowiły odpowiednio: 46,9% oraz 27,6%. Pozostałe kontrakty zawierano na okres od 5 do 10 lat.

Trudno jest oszacować udział MSP w rynku leasingu ogółem, gdyż przedsiębiorstwa leasingowe nie prowadzą segmentacji klientów ze względu na liczbę zatrudnionych. W 1997 roku 21% firm należących do sektora MSP (bez mikroprzedsiębiorstw) skorzystała z leasingu. W porównaniu z rokiem 1996 wielkość ta wzrosła o 3 punkty procentowe. Małe i średnie firmy najczęściej korzystały z leasingu samochodów dostawczych (33,8% udziału wśród MSP korzystających z leasingu), komputerów i drukarek (21,4%), pojedynczych maszyn i urządzeń (16,2%) oraz samochodów ciężarowych (13,8%). Najmniejsze zainteresowanie MSP odnotowano w przypadku leasingu kompletnych linii produkcyjnych (1,4%) oraz wyposażenia barów, restauracji i hoteli (około 1%)³⁰

Średnia wartość umowy leasingowej wyniosła w 1996 r. ponad 61,5 tys. zł., przy czym średnie wartości umów w dużych przedsiębiorstwach leasingowych (ponad 100 mln zł kapitałów własnych) nie przekroczyły 45 tys. zł.³¹ Świadczy to o dość dużej dostępności leasingu dla MSP.

Zainteresowanie MSP leasingiem wynika z:

- korzyści podatkowych oraz warunków finansowania inwestycji
- prostoty procedur oraz szybkości obsługi
- braku konieczności wysokiego zabezpieczenia finansowania.³²

4.2.3. Venture capital

Dla potrzeb niniejszego rozdziału przyjęto, iż *venture capital* to forma zewnętrznego finansowania przedsiębiorstw kapitałem średnio- lub długoterminowym inwestowanym przez wyspecjalizowane instytucje (fundusze inwestycyjne) w papiery wartościowe o charakterze właścicielskim podmiotów gospodarczych. Ich walory nie stanowią przedmiotu publicznego obrotu, są nabywane z zamiarem ich późniejszej odsprzedaży w celu wycofania zaangażowanego kapitału; realizują przy tym zyski, których podstawowym źródłem jest przyrost wartości firmy.

³⁰ MSP – dane bez udziału mikroprzedsiębiorstw. Źródło: *Inwestor instytucjonalny 1998* – wstępne wyniki badania, BPS Consultants, Gdańsk, marzec 1998 r. Badanie ankietowe oparte na reprezentatywnej próbie 1000 przedsiębiorstw zatrudniających od 6 do 250 osób. W rzeczywistości liczba kontraktów leasingowych przekroczyła 95000 w roku 1997 (dane Konferencji Przedsiębiorstw Leasingowych).

³¹ obliczono na podstawie danych Konferencji Przedsiębiorstw Leasingowych.

³² Szerzej: *Analiza dostępu MSP do finansowania zewnętrznego w formie leasingu*, BPS Consultants Poland, kwiecień 1998 r, maszynopis Polskiej Fundacji MSP.

Fundusze inwestycyjne rozpoczęły działalność w Polsce w 1990 r. Dziś dysponują kapitałem ponad 900 mln USD, który może być zainwestowany w naszym kraju. Stanowi to ponad 4% wszystkich zagranicznych inwestycji w Polsce dokonanych od 1990 r.³³ Dodatkowo, około 350 mln USD może być zainwestowanych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej ze środków funduszy VC nie posiadających swego przedstawicielstwa w Polsce.

Głównym źródłem kapitałów funduszy inwestujących w Polsce są zagraniczne instytucje finansowe oraz organizacje międzynarodowe. Poniższa tabela przedstawia najważniejsze źródła finansowania *venture capital* (VC) w naszym kraju:

Tabela 8. Udział różnych źródeł podaży *venture capital* w Polsce w latach: 1995 i 1996 (w %).

Źródła podaży <i>venture capital</i>	1995	1996
Zagraniczne agencje rządowe	36,8	33,3
rządy obcych państw	21,0	24,5
Organizacje międzynarodowe	15,0	14,4
fundusze emerytalne	8,3	7,6
banki zagraniczne	7,8	7,2
Przedsiębiorstwa zagraniczne	3,8	5,9
osoby fizyczne	1,2	1,6
polskie banki, agencje rządowe i przedsiębiorstwa	0,8	0,7
Pozostałe	5,2	4,8
RAZEM:	100,0	100,0

W latach 1995-1996 charakterystyka źródeł podaży VC istotnie się nie zmieniła. Na uwagę zasługuje jedynie wzrost udziału przedsiębiorstw zagranicznych oraz rządów obcych krajów w finansowaniu podaży VC w Polsce (wzrost odpowiednio o 2,11% oraz 3,43%). W pozycji "pozostałe" znalazły się wkłady: towarzystw ubezpieczeniowych, fundacji, instytucji *not-for-profit*, innych funduszy VC, itp.

Wciąż bardzo niewielki jest udział polskich inwestycji w funduszach *venture capital*. Ich wartość nie przekracza 0,8% ogólnej wartości kapitałów badanych funduszy VC. Podstawową przyczyną takiej sytuacji jest brak korzystnych uregulowań prawnych oraz podatkowych do prowadzenia działalności inwestycyjnej przez fundusze zamknięte, w tym fundusze typu *venture capital*. Ograniczony rozmiar polskich inwestycji w VC wiąże się z faktem, iż polski rynek finansowy jest wciąż rynkiem młodym. Filarem polskiego rynku finansowego pozostaje wciąż rynek pieniężny zdominowany przez system bankowy.

W 1995 oraz 1996 r. fundusze *venture capital* zainwestowały w Polsce odpowiednio: 253 mln oraz 300 mln zł. Dynamika wzrostu inwestycji była więc niższa od średniorocznej stopy inflacji. Liczba firm, które uzyskały wsparcie kapitałowe wzrosła z 70 w 1995 r. do 105 w roku 1996. Główną formą finansowania przez fundusze VC był zakup papierów wartościowych o charakterze właścicielskim.

Fundusze VC najchętniej inwestowały w przedsiębiorstwa znajdujące się w fazie wzrostu (odpowiednio: około 72% wszystkich inwestycji w ujęciu wartościowym w 1995 r. i blisko 63% w roku 1996). W 1995 r. wśród podmiotów inwestycji dominowały prywatyzowane przedsiębiorstwa państwowe (blisko 44%), jednak już w roku następnym udział inwestycji VC w te przedsiębiorstwa spadł do 5%. Zainteresowanie menedżerów funduszy VC zwróciło się ku dobrze zarządzanym, o dużym potencjale wzrostu, spółkom akcyjnym (wzrost inwestycji o ponad 400%). W 1996 r. przyrost inwestycji w spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w stosunku do roku 1995 wyniósł 102%. Ogólna wartość udziału sp. z o.o. w portfelu inwestycji VC w 1996 r. wyniosła 71%.

Branżami, które w 1996 r. cieszyły się największym zainteresowaniem inwestorów *venture capital* były: przemysł komputerowy, usługi finansowe, telekomunikacja, produkcja dóbr konsumpcyjnych oraz

³³ Badanie dostępności oraz wykorzystania *venture capital* w Polsce zostało przeprowadzone przez Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw oraz Zespół Zadaniowy ds. Polityki Strukturalnej. W badaniu udział wzięło łącznie 14 funduszy VC dysponujących łącznie kapitałem w wysokości 750 mln USD. Badaniem nie objęto instytucji zarządzających środkami publicznymi przeznaczonymi na restrukturyzację regionów oraz sektorów, a także NFI i funduszy VC nie posiadających swego przedstawicielstwa na terenie Polski. W celu analizy zebranych danych walutę sprawozdawczości funduszy przeliczono na złote polskie po kursie średnim NBP z drugiego półrocza roku objętego badaniem.

budownictwo. Spadek odnotowano w przemyśle medycznym oraz tzw. pozostałych gałęziach przemysłu, głównie na skutek zwolnienia tempa prywatyzacji tych sektorów.

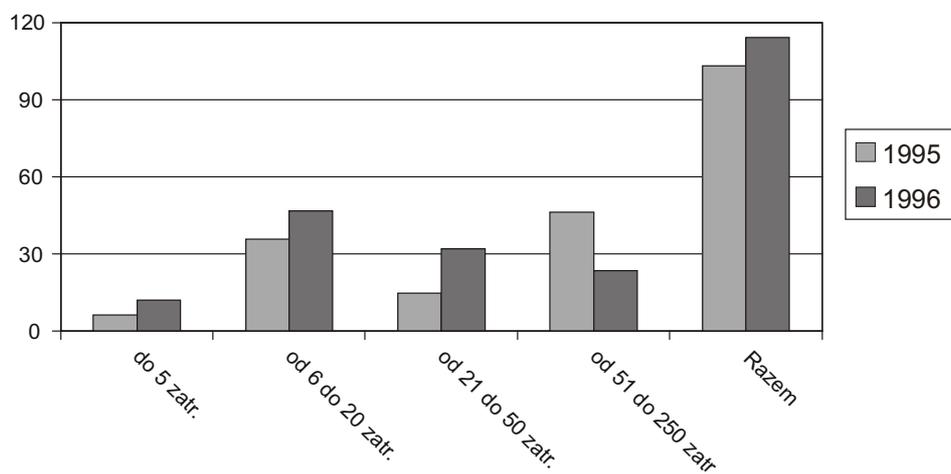
Spośród 70 firm, które uzyskały w 1995 r. finansowanie typu VC, 64 należało do sektora małych i średnich przedsiębiorstw. W 1996 r. liczba małych i średnich podmiotów gospodarczych, które znalazły się w portfelach inwestycyjnych *venture capital* w Polsce wyniosła 75. Pod względem wielkości zatrudnienia wśród podmiotów inwestycji dominowały przedsiębiorstwa zatrudniające od 21 do 50 osób (odpowiednio: 20 i 26 przedsiębiorstw w 1995 i 1996 r.).

Pełny obraz zaangażowania środków VC w finansowanie małych i średnich przedsiębiorstw daje jednak dopiero analiza struktury udziału wartości inwestycji *venture capital* w przedsiębiorstwa wyodrębnione ze względu na liczbę zatrudnionych. Wartość inwestycji w przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo wyniosła 3,6 mln zł w 1995 r. i 2,86 mln zł w 1996 r. Największy spadek wartości inwestycji VC odnotowano w grupie przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 250 pracowników (z blisko 25 mln zł do ponad 6,2 mln zł), zaś największy wzrost wartości inwestycji w przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo wystąpił w grupie przedsiębiorstw zatrudniających do 5 pracowników (z 500 tys. zł do nieco ponad 1 mln zł). W pozostałych przedziałach wielkości przedsiębiorstw, z wyjątkiem przedsiębiorstw średnich zatrudniających od 51 do 250 (spadek z 2,88 mln zł do 1,38 mln zł), średnia wartość inwestycji nie zmieniła się istotnie.

Tabela 8. Udział inwestycji *venture capital* w przedsiębiorstwach wyodrębnionych pod względem wielkości zatrudnienia (w %)

Zatrudnienie:	1995	1996
do 5 pracowników	2,6	4
od 6 do 20 pracowników	14,1	15,5
od 21 do 50 pracowników	5,8	10,6
od 51 do 250 pracowników	18,2	7,9
powyżej 250 pracowników	59,3	62,0
RAZEM:	100	100

Wykres 6. Udział inwestycji VC w MSP w ujęciu wartościowym w roku 1995 i 1996 (w mln zł)

Z danych zamieszczonych na powyższym wykresie wynika, że dynamika wzrostu wartości inwestycji w MSP w 1996 r. (w porównaniu z 1995 r.) wyniosła zaledwie nieco ponad 10%. W analogicznym okresie wartość inwestycji VC w duże przedsiębiorstwa wzrosła o ponad 25% (z blisko 150 mln zł do ponad 186 mln zł), chociaż średnia wartość inwestycji w tym sektorze uległa obniżeniu. W ramach sektora MSP na uwagę zasługuje wzrost zainteresowania inwestycjami w przedsiębiorstwa, które zatrudniają od 21 do 50 osób (wzrost z 14,8 do blisko 32 mln zł ogółem). Może to oznaczać, iż jest to grupa przedsiębiorstw, która w coraz większym stopniu będzie korzystać z finansowania w formie *venture capital*. Warto zauważyć, że ta grupa przedsiębiorstw wyróżnia się na tle innych także pod względem korzystania z innych zewnętrznych źródeł zasilania finansowego.

Pojedyncza transakcja *venture capital* w przypadku małych i średnich firm zajmuje średnio od 5 do 12 miesięcy. W przypadku prywatyzacji małych firm, proces inwestycyjny jest długi i bardzo złożony. Może on przedłużyć przygotowanie transakcji nawet do 18 miesięcy.

4.2.5. Papiery wartościowe w obrocie publicznym

Coraz większym powodzeniem cieszy się pozyskiwanie finansowania poprzez publiczny rynek kapitałowy. Świadczy o tym wzrastająca liczba podmiotów gospodarczych, których walory dopuszczone są do publicznego obrotu. W 1996 r. Komisja Papierów Wartościowych i Giełd dopuściła do publicznego obrotu akcje 46 spółek, z czego 7 należało do sektora MSP, zaś w roku 1997 liczby te wynosiły odpowiednio: 133 i 27.³⁴

Wartość zakończonych nowych emisji MSP wyniosła w 1996 r. ponad 98,9 mln zł (6 przedsiębiorstw), zaś w 1997 r. nieco ponad 239,6 mln zł (10 przedsiębiorstw).³⁵ Porównanie liczby MSP, których walory dopuszczono do publicznego obrotu z liczbą MSP, których emisje zakończono, wskazuje na dość niską efektywność ofert publicznych walorów małych i średnich podmiotów gospodarczych.

Lata 1996-1997 były okresem przełomowym, jeżeli chodzi o rozwój publicznego rynku obrotu papierami wartościowymi. Świadczy o tym duża dynamika przyrostu liczby spółek notowanych na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych oraz na rynku pozagiełdowym – Centralnej Tabeli Ofert. W 1996 r. na WGPW notowano walory 83 spółek, zaś na CeTO – 2. Do lutego 1998 r. liczba spółek, których akcjami obracano na WGPW, wzrosła do 144, zaś na CeTO – do 19.

4.2.6. Pożyczki ze źródeł niebankowych

Działalność pożyczkowa prowadzona jest w Polsce przez wiele organizacji i instytucji. Wśród nich są:

- agencje rozwoju
- Fundusz Pracy
- organizacje przedsiębiorców
- fundusze pożyczkowe
- towarzystwa gospodarcze
- inne.

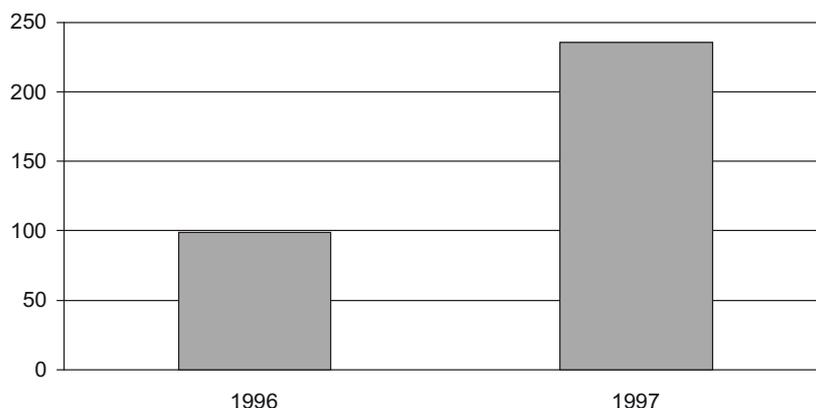
Dominującą rolę w finansowaniu małych i średnich przedsiębiorstw pełnią przede wszystkim fundusze pożyczkowe oraz Fundusz Pracy Krajowego Urzędu Pracy. W latach 1996 – 1997 instytucje te udzieliły ogółem ponad 28 tys. pożyczek na ogólną kwotę ponad 334 mln zł. Wzrost liczby pożyczek w roku 1997 w stosunku do 1996 r. wyniósł ponad 136% (8,5 tys. pożyczek w 1996 r. i 20,1 tys.³⁶ w roku ubiegłym). Poniższy wykres przedstawia dynamikę wzrostu wartości udzielonych pożyczek.

Wykres 7. Dynamika wzrostu wartości pożyczek dla MSP w latach 1996-1997 (w mln zł)

³⁴ Z 27 MSP (przedsiębiorstw zatrudniających do 250 pracowników i przygotowujących memoranda informacyjne), których nowe emisje dopuszczone były do publicznego obrotu w 1997 r., 3 przeprowadziły emisje również w roku 1996. Obliczenia własne na podstawie: *Wykazu podmiotów dopuszczonych do publicznego obrotu wg daty pierwszego dopuszczenia*, Komisja Papierów Wartościowych i Giełd, 5 marca 1998 r. oraz informacji z prospektów emisyjnych i memorandumów informacyjnych ww. podmiotów.

³⁵ Z 239,6 mln zł 15 mln przypada na akcje za obligacje zamienne. Źródło: jw.

³⁶ Łącznie z pożyczkami udzielanymi ze środków Funduszu Pracy oraz Ministerstwa Gospodarki dla przedsiębiorstw zniszczonych w wyniku powodzi. Pożyczki MG były udzielane z opcją umorzenia.

Wartość udzielonych w 1997 r. pożyczek wzrosła o ponad 138% w stosunku do 1996 r. Bez udziału środków na odbudowę zniszczeń po powodzi w MSP dynamika wzrostu wartości udzielonych pożyczek nieznacznie przekroczyła 108%. Średnia wartość pożyczki w 1997 r. wyniosła blisko 11,7 tys. zł wobec 11,6 tys. zł w roku 1996.

W 1996 r. banki współpracujące z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa udzieliły 2024 preferencyjnie oprocentowanych pożyczek wspierających rozwój małej przedsiębiorczości na terenach wiejskich na łączną kwotę 72,7 mln zł. Z tej formy pomocy mogły korzystać MSP zatrudniające do 50 osób. W ciągu 3 kwartałów 1997 r. ze środków ARiMR udzielono 1700 pożyczek na kwotę ponad 53 mln zł.³⁷

Pożyczki udzielane ze środków Funduszu Pracy i Programu TOR#10 miały charakter wyłącznie inwestycyjny. Pożyczki z innych źródeł umożliwiały również finansowanie majątku obrotowego.

Oprocentowanie pożyczek było bardzo zróżnicowane. W przypadku pożyczek oferowanych przez Ministerstwo Gospodarki dla małych przedsiębiorstw z terenów objętych powodzią pożyczki są nieoprocentowane. Oprocentowanie pożyczek udzielanych ze środków Funduszu Pracy było uzależnione od charakteru projektu przedstawionego do finansowania. Wahalo się ono od 30 do 70% zmiennej stopy oprocentowania kredytu lombardowego. Oprocentowanie pożyczek udzielanych ze środków Funduszu Mikro (por. 7.4.2) miało charakter rynkowy i było uzależnione od rodzaju ryzyka pożyczkobiorcy.

W 1996 r. banki współpracujące z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa udzieliły 2024 preferencyjnie oprocentowanych pożyczek wspierających rozwój małej przedsiębiorczości na terenach wiejskich, na kwotę 72,7 mln zł. Z tej formy pomocy mogły skorzystać MSP zatrudniające do 50 osób. W ciągu trzech kwartałów 1997 r. ze środków ARiMR udzielono 1700 pożyczek na kwotę ponad 53 mln zł³⁸.

4.2.7. Dotacje

W latach 1995-1996 dotacje dla małych i średnich przedsiębiorstw udzielane były głównie ze środków programu Unii Europejskiej STRUDER. Miały więc one bardzo ograniczony charakter podmiotowy, gdyż programem objętych zostało tylko sześć województw: suwalskie, olsztyńskie, łódzkie, rzeszowskie, katowickie i wałbrzyskie. 31 grudnia 1996 r. realizacja programu STRUDER została zakończona. W okresie trwania programu udzielono 1051 dotacji dla MSP o łącznej wartości 18,4 mln ECU.

W roku 1997, za wyjątkiem komponentu dla MSP w ramach programu Unii Europejskiej Odbudowa, nie został uruchomiony żaden nowy fundusz dotacji dla małych i średnich podmiotów gospodarczych. W ramach pomocy dla przedsiębiorstw zniszczonych w wyniku ubiegłorocznej powodzi (program UE Odbudowa) udzielono w 1997 r. 63 dotacje na kwotę powyżej 300 tys. ECU (por. też 5.2.6.).

4.3. Podsumowanie

Sektor MSP w Polsce posiada dość ograniczone możliwości dostępu do tzw. tradycyjnych instrumentów finansowania (poza bankowym finansowaniem krótkoterminowym). Szczególnie niepokojący jest niewielki

³⁷ informacja ARiMR dla PFPiRMSP, marzec 1998 r. oraz Biuletyn informacyjny ARiMR, grudzień 1997 r.; wartości podane dla 3 kwartałów 1997 r. mogą ulec zmianie po zatwierdzeniu sprawozdania rocznego Agencji

³⁸ informacja ARiMR dla PFPiRMSP, marzec 1998 r., wartości podane za trzy kwartały 1997 r. mogą ulec zmianie po zatwierdzeniu sprawozdania rocznego Agencji.

dostęp do finansowania długookresowego, którego brak ogranicza możliwości inwestycyjne podmiotów gospodarczych. Finansowanie długookresowe możliwe jest głównie dzięki długoterminowym kredytom bankowym oraz funduszom typu *venture capital*. Tymczasem wzrasta znaczenie finansowania majątku przedsiębiorstw zaliczanych do sektora MSP zobowiązaniami krótkoterminowymi (z 23,9% w 1995 do 26,9% udziału w aktywach ogółem), maleje zaś udział kapitału własnego i zobowiązań długoterminowych (spadek odpowiednio: z 60,7% w 1995 r. do 57,4% w 1996 r. oraz 11,9% w roku 1995 do 11,5% w 1996 r.).³⁹

Udział zobowiązań długoterminowych MSP w zobowiązaniach ogółem wyniósł w 1996 r. ponad 29% w porównaniu do 33% w 1995 r., przy wzroście udziału zobowiązań w pasywach MSP z 35,8% w 1995 r. do 38,4% w 1997 r.⁴⁰

Tabela 10. Dostępność poszczególnych instrumentów finansowania MSP - podsumowanie

rodzaj instrumentu	opis instrumentu oraz ocena dostępności
kredyty bankowe	<ul style="list-style-type: none"> wysoki udział MSP w kredytach ogółem zniekształcony przez kredyty dla spółdzielni mieszkaniowych udział MSP w kredytach ogółem (bez spółdzielni mieszkaniowych) na poziomie 34%: dobry. brak dokładnej analizy dostępu mikroprzedsiębiorstw do kredytów bankowych niskie zainteresowanie MSP kredytami długoterminowymi, trudna dostępność tych kredytów duże zróżnicowanie regionalne w udziale MSP w kredytach wysoki koszt kredytu stosunkowo długotrwała procedura
poręczenia	<ul style="list-style-type: none"> mała dostępność poręczeń dla mikroprzedsiębiorstw oraz MSP na szczeblu lokalnym (słabo rozwinięta sieć lokalnych funduszy) poręczenia obejmują jedynie 0,00003% akcji kredytowej (1996 r.) duża dynamika wzrostu wartości udzielonych poręczeń rosnące zapotrzebowanie rynku niska kapitalizacja instytucji poręczeniowych na szczeblu lokalnym wzrost zainteresowania banków funduszami poręczeniowymi banki za rozwojem sieci funduszy poręczeniowych
leasing	<ul style="list-style-type: none"> duża dostępność instrumentu dla MSP stosunkowo wysoki koszt leasingu wzrost zainteresowania finansowaniem o okresie powyżej 2 lat wysoka dynamika wzrostu wartości leasingu udział leasingu w finansowaniu inwestycji na niezmiennym poziomie szybka procedura uruchomienia finansowania
venture capital	<ul style="list-style-type: none"> słaby rozwój VC na szczeblu regionalnym niska dynamika wzrostu wartości inwestycji VC w MSP – na poziomie niższym, niż inflacja spadek udziału MSP w finansowaniu inwestycji przez VC (z 41 do 37%) brak specjalizacji sektorowych i branżowych instytucji VC długotrwała procedura uruchomienia finansowania
pożyczki ze źródeł niebankowych	<ul style="list-style-type: none"> rosnące zainteresowanie programami mikropożyczkowymi (dynamika wzrostu wartości pożyczek ponad 180%) trudna dostępność pożyczek w większości regionów duże zainteresowanie i wykorzystanie pożyczek preferencyjnych wysoki stopień zainteresowania pożyczkami komercyjnymi szybka procedura w przypadku pożyczek komercyjnych, długotrwała w przypadku pożyczek preferencyjnych
dotacje	<ul style="list-style-type: none"> programy dotacji dla MSP zakończone

Analiza dostępu MSP do poszczególnych instrumentów finansowania pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

- zwiększa się udział kredytów w finansowaniu majątku przedsiębiorstw, w tym, małych i średnich, przy czym szybszy przyrost notowany jest w przypadku kredytów krótkoterminowych niż długoterminowych; oznacza to, iż przy dokonującej się zmianie struktury bilansu w sektorze przedsiębiorstw pojawia się zagrożenie dla finansowania inwestycji w MSP. W gospodarkach rozwiniętych znacznie niższy jest udział kapitału własnego w finansowaniu majątku

³⁹ Bankowe finansowanie...

⁴⁰ op.cit.

- wzrasta rola funduszy poręczeń kredytowych; ich znaczenie jest szczególnie istotne w przypadku finansowania kredytem bankowych małych przedsięwzięć inwestycyjnych na szczeblu lokalnym. Niestety, niska kapitalizacja funduszy nie pozwala na efektywne stymulowanie dostępu MSP do kredytów bankowych.
- dynamika wzrostu finansowania MSP przez fundusze typu *venture capital* jest zbliżona do poziomu inflacji. Powodem takiego stanu rzeczy jest to, iż inwestorzy komercyjni oczekują przede wszystkim wysokiego poziomu zwrotów z inwestycji. W najbliższych latach MSP nie mogą liczyć na wzrost zainteresowania ze strony inwestorów kapitałowych
- zwiększa się zainteresowanie pożyczkami od instytucji niebankowych. Jest ono tym większe, im koszt pozyskania takiego finansowania jest niższy.
- wsparcie w postaci dotacji (poza nielicznymi programami finansowanymi z pomocy zagranicznej) dostępne jest wyłącznie dla dużych przedsiębiorstw.
- rośnie znaczenie leasingu w finansowaniu małych przedsiębiorstw.

Spośród dostępnych form finansowania przedsiębiorstw największe znaczenie dla realizacji polityki gospodarczej miały programy pożyczkowe, realizowane głównie przez Fundusz Pracy oraz ARiMR. Celem tych programów było czynne zapobieganie bezrobociu.

Porównanie struktury bilansu przedsiębiorstw w Polsce do struktury bilansu firm w Unii Europejskiej pod względem finansowania majątku ze źródeł zewnętrznych wypada niekorzystnie dla polskich podmiotów gospodarczych. Wskaźnik udziału funduszy własnych w sumie bilansowej przedsiębiorstw w Unii Europejskiej w latach 1986-1995 wyniósł średnio 33%⁴¹, w Japonii niecałe 31%, zaś w USA blisko 40%. W Polsce wskaźnik ten jest wyższy średnio o 20 do 30 punktów procentowych, co potwierdza wciąż bardzo niski udział zobowiązań w finansowaniu majątku. Wzrost wartości udzielonych kredytów w roku 1996 w stosunku do roku 1995 nie zmienił w istotny sposób tej relacji. Udział kapitałów własnych w finansowaniu majątku wprawdzie obniżył się, lecz większą dynamiką zmian charakteryzował się sektor dużych przedsiębiorstw (spadek z 66% o 4,7 punktów procentowych), niż MSP (spadek z 60,7% o 3,3 punktów procentowych). W przypadku MSP niepokojącym faktem jest finansowanie majątku zabezpieczeniami krótkoterminowymi zamiast kapitałem. Taki sposób finansowania majątku oznacza, że inwestycje w środki trwałe są finansowane za pomocą kredytów krótkoterminowych. Może to doprowadzić do „pułapki wypłacalności” MSP.

Fundusze poręczeń kredytowych odgrywają znikomą rolę w stymulowaniu finansowania MSP kredytami bankowymi. W krajach wysokorozwiniętych w bankach współpracujących z funduszami udział kredytów z zabezpieczeniem funduszu w kredytach ogółem wynosi od 4 do 10%. W Polsce wielkość ta jest kilkunastokrotnie niższa, głównie ze względu na niską kapitalizację funduszy.

Z przeprowadzonych badań wynika, iż fundusze inwestycyjne typu *venture capital* nie są znaczącym instrumentem finansowania rozwoju MSP w Polsce. Podstawową przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak korzystnych rozwiązań prawnych sprzyjających tworzeniu funduszy zamkniętych na gruncie obowiązującej ustawy o funduszach inwestycyjnych. W rezultacie rynek *venture capital* w naszym kraju jest zdominowany przez inwestorów zagranicznych zainteresowanych obsługą sektora dużych podmiotów gospodarczych.

Spośród tradycyjnych instrumentów finansowania MSP stosunkowo korzystnie w porównaniu z sytuacją w UE wygląda w Polsce rynek leasingu. Wprawdzie udział leasingu w finansowaniu inwestycji jest wciąż blisko dwukrotnie niższy niż w Czechach czy w krajach Unii Europejskiej, to jednak wartość środków trwałych oddanych w leasing rośnie w tempie wyższym niż inflacja. Na uwagę zasługuje zwiększenie udziału kontraktów leasingowych zawieranych na dłuższe okresy (od 2 do 5 lat) oraz spadek liczby kontraktów zawieranych na okres do 2 lat. Utrzymanie się tej tendencji oznaczałoby możliwość zwiększenia udziału leasingu w finansowaniu procesów inwestycyjnych MSP.

⁴¹ Źródło: *European Economy*, European Commission, Directorate General for Economic and Financial Affairs, July 1997.

Rozdział 5

Polityka wobec MSP

Polityka państwa wobec sektora MSP: dokumenty programowe

Realizacja polityki państwa wobec MSP w 1997 r.

Podsumowanie

W rozdziale 5. opisana została polityka państwa wobec małych i średnich przedsiębiorstw. Założenia i deklaracje zawarte w dokumentach programowych powstałych w 1997 r. zostały opisane w części 5.1. Rozdział 5.2. odnosi się do realizacji w 1997 r. zamierzeń z lat poprzednich. W rozdziale tym omówione zostały

instrumenty bezpośrednio odnoszące się do MSP jak również rozwiązania wpływające na sektor w sposób pośredni.

5.1. Polityka państwa wobec sektora MSP: dokumenty programowe

W rozdziale 5.1. omówione zostaną podstawowe programy rządowe w zakresie, w jakim odnoszą się one do MSP:

- strategia społeczno-gospodarcza (5.1.1)
- strategia integracji z Unią Europejską (5.1.2)
- polityka przemysłowa (5.1.3.)
- polityka wobec MSP (5.1.4)
- polityka rynku pracy (5.1.5.)
- program decentralizacji państwa (5.1.6)
- reforma ubezpieczeń społecznych (5.1.7.)
- polityka regionalna (5.1.8.)
- strategia działań na rzecz likwidacji skutków powodzi (5.1.9.).

5.1.1. Strategia społeczno - gospodarcza

W okresie 1996-1997 strategiczny dokument programowy rządu stanowiła nadal *Strategia dla Polski*⁴², przyjęta przez Radę Ministrów w czerwcu 1994 r., której kontynuacją był dokument *Strategia dla Polski. Pakiet 2000*⁴³ przyjęty przez Radę Ministrów w kwietniu 1996 r. Strategia składała się z tzw. programów węzłowych. Jednym z nich był program *Międzynarodowa konkurencyjność polskiej gospodarki* zawierająca szereg odniesień do MSP. Uzupełnieniem *Międzynarodowej konkurencyjności...* był program *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej* (por. rozdziały 5.1.5 oraz 5.2.1.).

Od początku 1997 r. nastąpiło przeniesienie akcentów z wieloletniej strategii gospodarczej na programy jednoroczne. Wyznacznikiem strategii społeczno - gospodarczej stały się *Założenia polityki społeczno-gospodarczej na rok 1997*, stanowiące integralną część uzasadnienia ustawy budżetowej. *Założenia* nie odwoływały się bezpośrednio do problematyki rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw wśród podstawowych celów polityki społeczno - gospodarczej, jednak w częściach szczegółowych czterokrotnie pojawiła się kwestia MSP.

W części dotyczącej sfery społecznej w zakresie odnoszącym się do aktywnej polityki rynku pracy wymienia się możliwość absorpcji siły roboczej poprzez MSP „które w ramach specjalnych programów - mogą uzyskać pomoc ze strony Państwa”⁴⁴ W części dotyczącej sfery gospodarczej w zakresie odnoszącym się do inwestycji i przebudowy strukturalno-technicznej, stwierdzono, że ustabilizowaniu wysokiego tempa inwestowania sprzyjać będzie m.in. pobudzanie rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz wspieranie rozwoju leasingu jako jednej z form finansowania inwestycji przede wszystkim w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw. W części odnoszącej się do przemian na wsi i w rolnictwie wymienia się tworzenie miejsc pracy na wsi poza rolnictwem, wspierane poprzez:

- system ulg podatkowych tworzących nowe miejsca pracy
- dotacje i kredyty preferencyjne ze środków Funduszu Pracy, Agencji Modernizacji i Restrukturyzacji Rolnictwa oraz innych źródeł
- podjęcie prac nad utworzeniem systemu poręczeń kredytowych dla rozwoju przedsiębiorczości przy założeniu, że funkcjonowanie tego systemu nie pociągnie za sobą wydatków z budżetu państwa.

Najbardziej szczegółowo zaprezentowano politykę wobec MSP w zakresie dotyczącym przekształceń własnościowych. Zdaniem rządu „w warunkach Polski, MSP mogą odegrać istotną rolę w stymulowaniu wzrostu gospodarczego oraz przeciwdziałania bezrobociu”⁴⁵. Aby to osiągnąć należało zdaniem rządu:

- stworzyć stabilne ramy prawne poprzez korektę i aktualizację przepisów (zwłaszcza Kodeksu cywilnego i Kodeksu Handlowego) zapewniającą zmniejszenie ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej

⁴² *Strategia dla Polski*, Urząd Rady Ministrów, Warszawa, czerwiec 1994.

⁴³ *Strategia dla Polski. Pakiet 2000*, Urząd Rady Ministrów, maj 1996.

⁴⁴ *Ustawa budżetowa na rok 1997. Uzasadnienie*, Rada Ministrów, Warszawa, październik 1996, s. 28.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 34

- rozwijać instrumenty finansowe wspierające MSP (ułatwienia kredytowe, fundusze gwarancyjne, system poręczeń, system leasingu, franchisingu)
- prowadzić szkolenie i doradztwo poprzez rozwój odpowiednich instytucji
- zwiększyć zasilanie MSP informacjami poprzez stworzenie specjalnych baz danych
- upraszczać procedury sprzedaży i łagodzić warunki umowy przy oddawaniu w leasing państwowych MSP spółkom pracowniczym.

Założenia polityki społeczno - gospodarczej na 1998 r. umieszczają problematykę wspomagania rozwoju MSP wśród celów podstawowych w osobnym rozdziale - *Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw*⁴⁶. Zapowiada się w nim kontynuację dotychczasowych działań i podejmowanie nowych, takich jak:

- tworzenie ułatwień kredytowych, funduszy gwarancyjnych i rozwój systemu leasingu
- rozbudowa systemu poręczeń dla MSP w oparciu o działalność Krajowego Funduszu Poręczeń Kredytowych
- promocja eksportu ze środków UE - program EXPROM II realizowany przez Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw
- wprowadzenie uproszczonych procedur prawnych ułatwiających prywatyzację małych i średnich firm
- wspieranie instytucji zajmujących się transferem technologii do małych i średnich przedsiębiorstw, przede wszystkim za pośrednictwem Agencji Techniki i Technologii
- dostarczanie MSP informacji o rynkach, możliwościach kredytowych, standardach i normach jakościowych, wynikach badań oraz o potencjale eksperckim
- promocja sektora MSP poprzez system informacji i edukacji m.in. uwzględnienie w programach nauczania potrzeb i specyfiki małych i średnich przedsiębiorstw związanych np. z transferem technologii.

Po wrześniowych wyborach parlamentarnych powołano nowy rząd. Jedyńm jego dokumentem programowym, opublikowanym do końca 1997 r., była *Umowa koalicyjna zawarta pomiędzy AWS i UW*⁴⁷. W umowie tej zapowiedziano m.in.:

- preferencje dla tworzenia nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich (ppkt. 10.3)
- program uwłaszczeniowo - prywatyzacyjny, którego celem ekonomicznym będzie m.in. pobudzenie przedsiębiorczości oraz inicjatyw gospodarczych w środowiskach lokalnych oraz powstanie lokalnej i regionalnej infrastruktury rynku kapitałowego (ppkt. 11.7.)
- łatwiejszy dostęp do kredytów dla MSP, rzemieślników i kupców (ppkt. 12.6.)
- znowelizowanie Kodeksu pracy tak, aby zawarte w nim przepisy zachęcały pracowników i pracodawców do legalnego zatrudnienia (ppkt. 13.2.)
- podtrzymanie uchwalonych obniżek podatków dochodowych, a następnie obniżenie podatków dochodowych dla osób fizycznych i prawnych oraz ustabilizowanie systemu podatkowego (ppkt. 5.5.8.).

5.1.2. Strategia integracji z Unią Europejską

Układ o stowarzyszeniu między Polską a Wspólnotami Europejskimi z 16 grudnia 1991 r.⁴⁸ w art. 89 zawiera zapis o dążeniu do rozwoju MSP i promocji współpracy w ramach Układu poprzez tworzenie korzystnych warunków prawnych, administracyjnych, technicznych, podatkowych i finansowych dla zakładania MSP oraz wiązanie ich z podobnymi jednostkami gospodarczymi Wspólnot. Podstawę prac dostosowawczych, w tym w zakresie dotyczącym MSP, zgodnie z uchwałą Sejmu z 4 lipca 1992 r. stanowił *Program działań dostosowujących gospodarkę polską oraz polski system prawny do wymagań Układu Europejskiego*, który zobowiązywał Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Integracji Europejskiej oraz Pomocy Zagranicznej do sporządzania corocznego raportu z wykonania Programu w celu zorientowania się w zaawansowaniu procesów integracyjnych.⁴⁹

5 kwietnia 1994 r. Polska złożyła wniosek o członkostwo w Unii Europejskiej. Tym samym rozpoczęła się procedura związana z akcesją. 28 lutego 1997 r. rząd przyjął dokument *Narodowa Strategia Integracji (NSI)*⁵⁰, który został przyjęty przez Sejm RP na posiedzeniu w dniu 22 maja 1997 r. Problematyka przedsiębiorczości w NSI pojawia się w sposób bardzo lakoniczny. W części omawiającej ewentualne niekorzystne zjawiska związane

⁴⁶ *Ustawa budżetowa na rok 1998. Uzasadnienie*, Ministerstwo Finansów, Warszawa, październik 1997, s. 37

⁴⁷ Tekst umowy opublikowano w *Rzeczpospolitej* nr 263 z 12 listopada 1997 r.

⁴⁸ *Układ Europejski ustanawiający stowarzyszenie pomiędzy Rzeczpospolitą Polską z jednej strony a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami z drugiej strony* (Dz.U. 94. 11. 38) wszedł w życie 1 lutego 1994 r.

⁴⁹ Dotychczas przedłożono trzy raporty za lata 1993, 1994, 1995. We wszystkich pojawiły się wątki związane z MSP.

⁵⁰ *Narodowa Strategia Integracji*, w: Monitor Integracji Europejskiej, Wydanie specjalne, styczeń 1997.

z integracją (regionalny i sektorowy wzrost bezrobocia), wskazuje się na możliwość przeciwdziałania tym zjawiskom poprzez prowadzenie polityki podatkowej, „która sprzyja przedsiębiorczości prywatnej i zachęca do tworzenia nowych miejsc pracy”.⁵¹ Ponadto, w części dotyczącej polityki przemysłowej wspomniano o „tworzeniu ogólnych rozwiązań sprzyjających przedsiębiorczości”⁵².

16 lipca 1997 r. Komisja Europejska opublikowała dokumenty składające się na tzw. *Agendę 2000*, której integralną część stanowiła *Opinia o wniosku Polski o członkostwo Polski w Unii Europejskiej*.⁵³ W *Opinii* stwierdzono m.in., iż członkostwo Polski w UE nie powinno napotkać szczególnych problemów w sferze polityki wobec MSP. Komisja sformułowała jednak szereg krytycznych uwag dotyczących m.in.

- trudności we współpracy między ministerstwami, a strukturami zaangażowanymi w politykę wobec MSP
- stopnia koordynacji wysiłków skoncentrowanych na MSP
- potrzeby uproszczenia prawa
- infrastruktury pomocowej
- przepisów podatkowych
- dostępu MSP do źródeł finansowania.

W przyjętym 14 października 1997 r. *Stanowisku Rządu RP w sprawie opinii Komisji Europejskiej o Polskim wniosku o członkostwo w UE*, Rząd zgodził się z opiniami Komisji. Zwrócono uwagę, że realizowany jest program *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej - polityka wobec małych i średnich przedsiębiorstw*, a Ministerstwo Gospodarki opracowuje następny taki program na lata 1998 - 2001, który „umocni i rozwinie istniejące instytucje wspomagające MSP, jak również uwzględni system badania wpływu przyjmowanych rozwiązań prawnych na rozwój MSP, który funkcjonuje na szczeblu Komisji Europejskiej”.⁵⁴ *Agenda 2000* została przyjęta przez Radę Europejską, która zatwierdziła rozpoczęcie negocjacji. Do chwili uzyskania statusu członkostwa w Unii Europejskiej Polska realizować ma strategię przedczłonkowską *Partnerstwo dla Członkostwa*, określającą priorytety dostosowawcze. Załącznikiem do Strategii ma być opracowany przez Rząd RP *Narodowy Program Przyjmowania Acquis* lub *Narodowy Program Przygotowywania do Członkostwa*. Zaproponowano, aby jednym z priorytetów Programu było „stworzenie warunków dla zwiększania konkurencyjności przedsiębiorstw zwłaszcza małych i średnich”.⁵⁵

Znaczenie MSP jest bardzo wyraźnie sygnalizowana przez przedstawicieli Unii. Jak wynika z prac Międzyresortowego Zespołu ds. Przygotowań do Negocjacji niezbędne będzie m.in. powołanie Podzespołu Zadaniowego rozpatrującego problematykę małych i średnich przedsiębiorstw (w 1997 r. tematyka ta była w gestii Podzespołu Zadaniowego - Polityka Przemysłowa).⁵⁶

5.1.3. Polityka przemysłowa

Program polityki przemysłowej

W 1996 i 1997 r. rząd kontynuował realizację programu polityki przemysłowej *Międzynarodowa konkurencyjność polskiego przemysłu*. Ocena programu dokonywana była częściowo po 1995 r.⁵⁷ i po 1996 r.⁵⁸ Nie dokonano jeszcze pełnej oceny realizacji programu za lata 1995 - 1997. W 1996 r. prowadzono prace nad *Projektem założeń strategii rozwoju przemysłu do roku 2010*.

Polityka strukturalna

⁵¹ Ibidem s 24.

⁵² Ibidem s 26.

⁵³ *Agenda 2000, Opinia Komisji w sprawie wniosku Rzeczypospolitej Polskiej o członkostwo w Unii Europejskiej*, Warszawa 1997.

⁵⁴ *Stanowisko Rządu RP w sprawie Opinii Komisji Europejskiej o polskim wniosku o członkostwo w UE*, w : Monitor Integracji Europejskiej nr 14/1997 s 72; w marcu 1998 r. Ministerstwo Gospodarki opracowało *Założenia polityki Rządu wobec MSP w latach 1998-2001*.

⁵⁵ Materiał informacyjny dla Parlamentarnej Komisji Wspólnej na temat projektu inicjatywy Komisji Europejskiej „Partnerstwo dla Członkostwa”, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej.

⁵⁶ *Informacja przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej o stanie przygotowań negocjacji ws. przystąpienia Polski do Unii Europejskiej*. Materiał dla Sejmowej Komisji Integracji Europejskiej, Urząd Integracji Europejskiej.

⁵⁷ Informacja o realizacji Programu polityki przemysłowej na lata 1995 - 1997 *Międzynarodowa konkurencyjność polskiego przemysłu i Polityka wobec małych i średnich przedsiębiorstw. Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej*, MPiH, Warszawa, czerwiec 1996, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 8 października 1996 r.

⁵⁸ Informacja o realizacji Programu polityki przemysłowej na lata 1995 - 1997, *Międzynarodowa konkurencyjność polskiego przemysłu*, MG, Warszawa, marzec 1997, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 1 lipca 1997 r.

14 października 1997 r. Rada Ministrów przyjęła harmonogram rekomendacji Zespołu Zadaniowego ds. Polityki Strukturalnej⁵⁹ *Polityka strukturalna Polski w perspektywie integracji z Unią Europejską. Raport końcowy*. W raporcie zawarto ponad sto rekomendacji o różnym stopniu szczegółowości, ważności i konkretności. Poniżej zostaną przedstawione te kwestie, które dotyczą pośrednio lub bezpośrednio sektora MSP.

- w zakresie liberalizacji rynków:
 - uelastycznienie rynku pracy (realizacja priorytetów programu promowania produktywnego zatrudnienia i zmniejszania bezrobocia 1997 - 2000);
 - zniesienie barier utrudniających wchodzenie na rynek nowym podmiotom (m.in. ograniczenie wymaganych koncesji i utrudnień stawianych podmiotom zagranicznym). Projekty odpowiednich zmian legislacyjnych do końca 1998 r. powinno opracować Ministerstwo Gospodarki;
- w zakresie rozwoju infrastruktury prawnej i instytucjonalnej rynków:
 - liberalizacja przepisów koncesyjnych w zakresie towarzystw ubezpieczeń wzajemnych.⁶⁰ Projekt zmiany ustawy o działalności ubezpieczeniowej do połowy 1998 r. powinno opracować Ministerstwo Finansów;
 - poszerzenie form prawnych prowadzenia działalności gospodarczej dostosowanych do potrzeb rozwijających się rynków (np. spółka komandytowo-akcyjna). Projekt nowelizacji prawa o spółkach do końca 1997 r. miało przygotować Ministerstwo Sprawiedliwości;
 - wzmocnienie sądów gospodarczych oraz obsługa kadrowa i techniczna wydziałów ksiąg wieczystych w sądach. Odpowiedzialnym za uwzględnienie odpowiednich środków w projektach ustaw budżetowych uznano Ministra Sprawiedliwości;
 - rozwijanie systemu giełd towarowych i rynków hurtowych. Do wznowienia inicjatywy przyjęcia ustawy o giełdach towarowych⁶¹ oraz wznowienia prac nad ustawą o agencji promocji eksportu do połowy 1998 r. zobligowano ministrów: rolnictwa i gospodarki żywnościowej, gospodarki oraz transportu i gospodarki morskiej;
 - wspieranie inicjatyw i podmiotów przyczyniających się do zwiększenia przejrzystości rynku (np. centralny rejestr zastawów, instytucje gromadzące statystyki ubezpieczeniowe). Odpowiedzialnym za dokonanie przeglądu regulacji prawno-organizacyjnych wpływających na przejrzystość rynku, identyfikację obszarów o niskiej przejrzystości oraz opracowanie stosownych instrumentów do końca 1998 r. uczyniono Ministra Sprawiedliwości.
- w zakresie promowania konkurencji
 - wspieranie napływu kapitału zagranicznego poprzez konsekwentne usuwanie ograniczeń w podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej. Zadanie to miało zostać zrealizowane m.in. poprzez przygotowanie projektu ustawy Prawo przemysłowe⁶²;
 - uregulowanie stosowania pomocy publicznej dla przedsiębiorstw. Przygotowanie projektu ustawy o pomocy publicznej miało zostać dokonane do końca 1997 r. przez Ministra Gospodarki⁶³.
- w zakresie rozwoju systemu innowacyjności
 - wspieranie rozwoju regionalnych systemów przedsiębiorczości i innowacji (zadanie to wytycza *Program wspierania rozwoju instytucji regionalnych, działających na rzecz transferu technologii*, rozważa się też możliwość dofinansowywania małych i średnich przedsiębiorstw opracowujących i wdrażających systemy

⁵⁹ Zespół Zadaniowy ds. Polityki Strukturalnej powołany przez Rząd RP i Komisję Europejską funkcjonował od listopada 1996 r. do października 1997 r. Skład Zespołu stanowili przedstawiciele: rządu RP, Komisji Europejskiej i innych zagranicznych darczyńców, samorządu terytorialnego i administracji publicznej w terenie, organizacji gospodarczych, stowarzyszeń przedsiębiorców i związków pracodawców.

⁶⁰ Związane jest to z niezrealizowanym zadaniem programu *Małe i Średnie Przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej. Polityka wobec Małych i Średnich Przedsiębiorstw*, mającym na celu promowanie i wspieranie tworzenia systemu regionalnych towarzystw ubezpieczeń wzajemnych (punkt III.3.2 programu).

⁶¹ Związane jest to z niezrealizowanym zadaniem programu *Małe i Średnie Przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej. Polityka wobec Małych i Średnich Przedsiębiorstw*, mającym na celu sfinalizowanie do końca 1995 r. prac nad projektem ustawy regulującej działania giełd towarowych (pkt. III.1.6 programu).

⁶² Związane jest to z niezrealizowanym zadaniem programu *Małe i Średnie Przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej. Polityka wobec Małych i Średnich Przedsiębiorstw*, mającym na celu sfinalizowanie do połowy 1996 r. prac nad projektem ustawy Prawo przemysłowe (pkt. III.1.2 programu).

⁶³ Związane jest to z niezrealizowanym zadaniem programu *Małe i Średnie Przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej. Polityka wobec Małych i Średnich Przedsiębiorstw*, mającym na celu sfinalizowanie do końca 1995 r. opracowania kryteriów udzielania MSP różnych rodzajów pomocy publicznej (pkt III.2.2 programu), to samo zadanie znajduje się w programie polityki przemysłowej.

jakości (ISO 9000 i ISO 14000). Zadania te powinno realizować Ministerstwo Gospodarki i Ministerstwo Finansów w 1998 r.;

– angażowanie środków publicznych do uruchomienia kapitału załączkowego funduszy wysokiego ryzyka⁶⁴. Opracowanie odpowiednich aktów prawnych przez Ministra Finansów przewidziano w drugiej połowie 1998 r.

5.1.4. Polityka wobec małych i średnich przedsiębiorstw

Program wspierania sektora MSP

W 1996 i 1997 r. rząd realizował program *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej. Polityka wobec małych i średnich przedsiębiorstw*⁶⁵ (ocena realizacji programu por. rozdział 5.2.2). Zgodnie z zapowiedziami Rady Ministrów przedkładanymi Komisji Europejskiej, w połowie 1997 r. rozpoczęto w Ministerstwie Gospodarki prace nad *Założeniami polityki Rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw na lata 1998-2001*.⁶⁶ W przygotowanym przez Ministerstwo Gospodarki projekcie *Założeń* zwrócono uwagę na to, że rozwój sektora MSP w dużej mierze zależy od wielkości kapitału rozwojowego, a także właściwych relacji pomiędzy zdolnością do samofinansowania swego rozwoju a wielkością ponoszonych przez przedsiębiorstwo obciążeń z tytułu opodatkowania, kosztów amortyzacji i kosztów pracy.

W części prezentującej uwarunkowania rozwoju MSP podkreślono, że:

- obecny system finansowo-podatkowy nie tworzy dostatecznych możliwości gromadzenia środków na cele inwestycyjne
- odpisy amortyzacyjne nie zapewniają odnowy środków trwałych
- wynagrodzenia oraz związane z nimi narzuty nie pełnią funkcji motywacyjnej i nie uwzględniają możliwości przedsiębiorstw
- warunki kredytowania przedsiębiorstw przez banki stanowią jedną z głównych barier rozwojowych MSP
- brak aktywnych form wspierania innowacyjności, badań wdrożeniowych i inwestycji produkcyjnych zwłaszcza na szczeblu lokalnym i regionalnym hamuje rozwój małych i średnich przedsiębiorstw.

Głównym celem polityki rządu - według projektu założeń - będzie:

- zwiększenie konkurencyjności sektora małych i średnich przedsiębiorstw poprzez:
 - wspomaganie transferu i rozwoju technologii (m.in. działania Agencji Techniki i Technologii, inkubatory przedsiębiorczości, parki technologiczne);
 - tworzenie systemu informacji o rynku innowacji;
 - wprowadzanie programów edukacyjnych na wszystkich poziomach kształcenia w zakresie przedsiębiorczości i innowacyjności mających na celu promocję postaw przedsiębiorczych;
 - wspieranie rozwoju powiązań kooperacyjnych, w tym z dużymi przedsiębiorstwami;
 - tworzenie bardziej korzystnych uregulowań prawa pracy;
- realny wzrost nakładów inwestycyjnych w sektorze MSP poprzez:
 - tworzenie odpowiedniego systemu podatkowego (m.in. obniżanie stawek podatków dochodowych, ulgi i odpisy inwestycyjne promujące tworzenie nowych miejsc pracy);
 - ułatwienie dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania (m.in. rozbudowa systemu poręczeń w oparciu o działalność Krajowego Funduszu Poręczeń Kredytowych BGK, wspierania rozwoju lokalnych i regionalnych funduszy poręczeń kredytowych i funduszy poręczeń wzajemnych);
 - tworzenie rozwiązań systemowych umożliwiających udzielanie pomocy publicznej małym i średnim przedsiębiorstwom z budżetu państwa, ze środków samorządowych i międzynarodowych.
- realny wzrost eksportu sektora MSP poprzez:
 - ułatwienie dostępu do rynków zagranicznych (m.in. wprowadzanie norm ISO, współfinansowanie ze środków budżetowych promocji polskiego eksportu);
 - działania ochronne przed skutkami postępowań antydumpingowych wobec polskich eksporterów.

Program wspierania transferu nowoczesnych technologii do sektora MSP

⁶⁴ W zestawieniu najważniejszych rekomendacji dla rządu zamieszczonym w dokumencie *Polityka strukturalna Polski w perspektywie integracji z Unią Europejską. Raport końcowy*, (s. 13) zadanie to skonkretyzowano jako udział środków publicznych w funduszach załączkowych (seed capital), poręczeniowych oraz innych typach funduszy promujących powstawanie i rozwój MSP.

⁶⁵ Szerzej na temat programu w: *Stan sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Raport za lata 1995 - 1996*, PFPiRMSP, Warszawa 1997 s. 51 - 54.

⁶⁶ W marcu 1998 Ministerstwo Gospodarki przygotowało projekt programu *Polityki rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw na lata 1998 - 2001*.

4 marca 1997 r. Rada Ministrów przyjęła przygotowany przez Ministerstwo Gospodarki *Program wspierania rozwoju instytucji regionalnych działających na rzecz transferu technologii*⁶⁷, w którym mówi się o ułatwieniu dostępu MSP do nowoczesnych technologii. W programie zwrócono uwagę, iż zwiększenie międzynarodowej konkurencyjności polskiej gospodarki będzie możliwe pod warunkiem systematycznego wprowadzenia innowacji produktowych i procesowych, co wiąże się z transferem nowoczesnych technologii, zwłaszcza do małych i średnich przedsiębiorstw.

Zdecydowano o wdrożeniu następujących instrumentów prawnych:

- opracowanie ustawy o działalności pożytku publicznego, która regulowałaby podstawy funkcjonowania organizacji typu *not-for-profit*, oraz uwzględnienie w niej rozwiązań dla instytucji związanych ze wspieraniem transferu technologii
- rozważenie możliwości wprowadzenia odpowiednich zmian w obowiązujących aktach prawnych, które zdynamizują rozwój towarzystw kapitału wysokiego ryzyka
- opracowanie ustawy o działalności badawczo - rozwojowej
- opracowanie i wdrożenie programu tworzenia systemu informacji gospodarczej (prawnej, technologicznej i ekonomicznej)
- uwzględnienie w programach nauczania potrzeb i specyfiki MSP
- określenie prawnych uwarunkowań rozwoju regionalnych funduszy inwestycyjnych.

5.1.5. Polityka rynku pracy

20 listopada 1996 r. w przyjętej przez Sejm RP rezolucji oceniającej rządowy *Program promowania produktywnego zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu* uznano, że program powinien zostać uzupełniony o szereg elementów w tym o wprowadzenie zasad tworzenia lokalnych funduszy poręczeniowych i systemu wspierania małych i średnich przedsiębiorstw.⁶⁸

W odpowiedzi na wnioski zawarte w rezolucji 3 czerwca 1997 r. Rada Ministrów przyjęła dokument *Priorytety promowania produktywnego zatrudnienia i zmniejszania bezrobocia w okresie 1997 - 2000*.⁶⁹ Dokument wyznaczył siedem priorytetów prozatrudnieniowych, wśród których znalazł się priorytet wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw dotyczący m.in. rozwoju systemu wsparcia finansowego dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Dokument ten sformułował trzy podstawowe cele dotyczące MSP:

- wsparcie dla wykreowanych w ostatnich latach instytucji tworzących „środowisko biznesowe”
- budowę systemu poręczeń i gwarancji dla MSP
- stworzenie Krajowego Systemu Usług dla MSP, złożonego z ośrodków świadczących usługi doradcze, szkoleniowe, informacyjne, promocyjne, kooperacyjne i finansowe.

Pierwszy cel dotyczy opracowania do 31 marca 1998 r. przez Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej programu wsparcia instytucjonalno-finansowego oraz popularyzacji doświadczeń i propozycji wynikających z pilotażowych projektów MPiPS Tor#10 - *Rozwój małej przedsiębiorczości* oraz projektów zrealizowanych przez Fundusz Współpracy (*Program Inicjatyw Lokalnych, Program Małych i Średnich Przedsiębiorstw*), szczególnie na terenach zagrożonych bezrobociem strukturalnym i recesją ekonomiczno-społeczną.

Drugi, niezwykle istotny element, to zapowiedź stworzenia sieci lokalnych funduszy poręczeniowych ułatwiających MSP dostęp do kapitału, szczególnie w regionach, w których małe i średnie przedsiębiorstwa stanowią podstawę gospodarki lokalnej i regionalnej, oraz stworzenie ogólnokrajowego systemu regwarancyjnego zapewniającego stabilność funduszy lokalnych. W programie zapowiedziano przygotowanie i wdrożenie przez Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Finansów oraz Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw do 31 marca 1998 r. koncepcji:

- utworzenia wyspecjalizowanego Towarzystwa Regwarancji i Reasekuracji lub
- utworzenia obok istniejącego Krajowego Funduszu Poręczeń Kredytowych BGK, funduszu regwarancyjnego dla lokalnych i regionalnych funduszy poręczeniowych

⁶⁷ Program wspierania rozwoju instytucji regionalnych działających na rzecz transferu technologii, Warszawa 1997.

⁶⁸ Uchwała Sejmu RP z dnia 20 listopada 1996 r. w sprawie rządowego programu produktywnego zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu (M.P. 1996 r., Nr 71, poz. 655).

⁶⁹ *Program promowania produktywnego zatrudnienia i zmniejszania bezrobocia - Priorytety realizacji programu promowania produktywnego zatrudnienia i zmniejszenia bezrobocia w okresie 1997 - 2000 - Informacja Rządu z realizacji programu w okresie 1995 - 1996*, dokument przyjęty przez Radę Ministrów na posiedzeniu 3 czerwca 1997 r. (druk sejmowy nr 2432).

- Zapowiedziano wprowadzenie mechanizmów mających na celu:
- stworzenie systemu zachęt podatkowych do umieszczania kapitału w funduszach poręczeniowych
- zasilanie regionalnych funduszy poręczeniowych ze środków publicznych
- wsparcie Krajowego Stowarzyszenie Funduszy Poręczeniowych oraz
- stworzenie ogólnokrajowej instytucji o charakterze regwarancyjnym dla funduszy lokalnych.

Trzeci element programu przewiduje opracowanie przez Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Finansów oraz Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw do 2000 roku założeń rozwoju Krajowego Systemu Usług dla MSP. Obejmować ma on ocenę istniejących mechanizmów, sieci i instrumentów; mechanizmy koordynacji, włączanie nowych instrumentów i organizacji; podział ról na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym; systemy akredytacji, kontroli jakości i szkoleń; relacje pomiędzy sektorem publicznym i prywatnym w rozwoju usług dla MSP.

Ponadto w programie zawarto założenia *Programu promowania form i sposobów łagodzenia bezrobocia na obszarach wiejskich*. Jednym z głównych elementów przyszłego programu ma być pomoc dla małych i średnich przedsiębiorstw tworzących miejsca pracy w sektorze pozarolniczym na wsi. W praktyce sprowadza się to do intensyfikacji w latach 1998-2000 działań stosowanych dotychczas w Agencji Modernizacji i Restrukturyzacji Rolnictwa, w tym:

- pożyczek i dopłat do oprocentowania kredytów na tworzenie miejsc pracy w działalności pozarolniczej
- linii pożyczkowej na rozwój małej przedsiębiorczości.

Dodatkowo realizowane będą programy kredytowe dla osób zamieszkujących w miejscowościach do 20 tys. mieszkańców, przy udziale finansowym środków Funduszu Pracy.

5.1.6. Program decentralizacji państwa

Program decentralizacji państwa, reformy struktur administracji rządowej oraz finansów publicznych jest jedną z najważniejszych, a zarazem najtrudniejszych reform w Polsce, jakie rozpoczęły się po 1989 r. Reforma w tym zakresie ma nie tylko znaczenie polityczne, jest ona również niezwykle istotna z punktu widzenia polityki gospodarczej, rozwoju regionalnego, tworzenia lokalnych i regionalnych strategii rozwoju. Powstanie dużych województw (regionów) wokół największych aglomeracji koncentrujących największy potencjał umożliwi podjęcie współczesnych wyzwań cywilizacyjnych oraz dostosowanie się w stosunkowo krótkim czasie do standardów Unii Europejskiej, co otworzy możliwość transferu technologii i kapitału.⁷⁰ Z punktu widzenia przedsiębiorczości reformę administracyjną kraju należy oceniać na dwóch płaszczyznach:

- proponowanego usytuowania ważnych dla funkcjonowania przedsiębiorstw instytucji administracji rządowej (zbliżenie czy też oddalenie tych instytucji)
- proponowanych kompetencji nowych struktur samorządowych i rządowych w zakresie samodzielnego kreowania polityki gospodarczej na danym terenie.

Zmniejszenie liczby województw wiąże się z ustaleniem usytuowania ważnych dla przedsiębiorstw instytucji, takich jak:

- instytucje sądownicze (sądy gospodarcze, rejestr przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego,⁷¹ rejestr zastawów)
- administracja specjalna (izby skarbowe, urzędy kontroli skarbowej, oddziały ZUS, wojewódzkie urzędy statystyczne, Inspekcja Sanitarna).

Zaproponowane w projektach ustaw kompetencje powiatów i województw w zakresie rozwoju gospodarczego przedstawione zostały bardzo ogólnikowo. W zakresie działań powiatu przewidziano wspieranie przedsiębiorczości, zaś w zakresie działań województwa stwarzanie warunków instytucjonalnych i finansowych do rozwoju gospodarczego województwa, m.in. poprzez opracowywanie programów regionalnych. Do końca 1997 r. nie ustalono jakie będą szczegółowe instrumenty przyszłych powiatów i województw.⁷²

⁷⁰ Z. Gilowska, E. Wysocka, J. Płoskonka, S. Prutis, M. Stec, *Model ustrojowy województwa (regionu) w unitarnym państwie demokratycznym. Raport końcowy*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, sierpień 1997.

⁷¹ Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. 1997 r. Nr 121, poz. 769) sytuuje rejestr w sądach rejonowych, mających siedzibę w miastach będących siedzibą wojewody.

⁷² Omówienie prezentowanej koncepcji z punktu widzenia przyszłych dochodów i wydatków samorządowych przedstawia E. Chojna - Duch w ekspertyzie *Co dalej z reformą decentralizacji funkcji państwa?* (maszynopis) oraz C. Marks, *Pieniądze własne czy państwowe*, „Rzeczpospolita” nr 9 (4869) z 12 stycznia 1998 r.

5.1.7. Program reformy ubezpieczeń społecznych

Istotne dla rozwoju przedsiębiorczości będzie przeprowadzenie reformy systemu ubezpieczeń społecznych. Jednym z jej celów jest powstrzymanie wzrostu obciążenia przedsiębiorcy składką na ubezpieczenie społeczne, które wzrosło z 25% funduszu płac w 1981 r. poprzez 38% w latach 1987 - 89 do 45% w latach dziewięćdziesiątych.

Przyjęty przez Radę Ministrów *Program reformy ubezpieczeń społecznych*⁷³ zakłada wyodrębnienie trzech różnych ubezpieczeń:

- emerytalno-rentowego
- na wypadek choroby, macierzyństwa i trwałej niezdolności od pracy
- od następstw wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

Dla rozwoju przedsiębiorczości istotne są te elementy reformy, które wiążą się z obciążeniami pracodawcy kosztami pracy wynikającymi z proponowanych rozwiązań:

- objęcie składką na ubezpieczenie społeczne całego dochodu z pracy i z działalności gospodarczej⁷⁴
- podzielenie składki na ubezpieczenie według kategorii ryzyka oraz pomiędzy pracodawcę a pracownika (wyjątkiem byłoby ubezpieczenie na fundusz wypadkowy opłacane wyłącznie przez pracodawcę i zależne od poziomu zagrożeń zawodowych w zakładzie).

Przedstawiono szczegółowe koncepcje⁷⁵ ubezpieczeń emerytalno-rentowych oraz uchwalono część ustaw konstytuujących system. W nowym systemie emerytury będą składały się z dwóch lub trzech składników pochodzących z różnych źródeł - powszechnego filaru repartycyjnego, powszechnego filaru kapitałowego oraz dobrowolnych ubezpieczeń dodatkowych. Program zakłada stopniowe obniżanie składki z obecnych 45% do 38-39% w roku 2015. W momencie wejścia w życie reformy (1 stycznia 1999 r.) dokonany zostanie podział składki ubezpieczeniowej pomiędzy pracodawcę i pracownika. Nastąpi „ubruttowienie” płacy pracownika o 21% z przeznaczeniem na składkę. Tym samym składka pracodawcy wynosić będzie 24% funduszu płac. Konstrukcja drugiego filaru, dotyczącego powszechnego systemu kapitałowego, nie została jeszcze definitywnie ustalona. Będzie on dotyczył obowiązkowo osób do 30 roku życia lub obowiązkowo wszystkich rozpoczynających pracę i dobrowolnie osób do 50 roku życia. Składka na fundusz kapitałowy będzie pochodziła z części składki opłacanej przez pracownika i pracodawcę (80% Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, 20% fundusze emerytalne wybrane przez pracownika). Trzeci filar polega na dobrowolnym oszczędzaniu na starość poprzez różnego rodzaju ubezpieczenia na życie, lokaty bankowe, zakup papierów wartościowych itp. Atrakcyjną formą będą *pracownicze programy emerytalne*⁷⁶ funkcjonujące poprzez:

- wykupienie w firmie ubezpieczeń na życie grupowego ubezpieczenia dla swoich pracowników
- opłacenie składki pracowników w towarzystwie ubezpieczeń wzajemnych
- wpłaty na zakup jednostek uczestnictwa funduszu inwestycyjnego
- opłacenie składki w pracowniczym funduszu emerytalnym.

Pracowniczy program emerytalny może być oferowany przez pracodawcę lub pracodawców będących osobami fizycznymi lub prawnymi zatrudniającymi co najmniej 5 pracowników. Składka odprowadzana przez pracodawcę za pracownika do programu (do 7% przeciętnego wynagrodzenia) byłaby zwolniona ze składki ZUS, natomiast pracownik będzie musiał zapłacić podatek dochodowy.

5.1.8. Polityka regionalna

Strategia rozwoju regionalnego

Okres 1996-1997, pomimo wzrostu zainteresowania problematyką polityki regionalnej na szczeblu rządowym i parlamentarnym, nie zaowocował powstaniem nowych *Zasad polityki regionalnej państwa* definiujących cele i

⁷³ *Program reformy ubezpieczeń społecznych*, Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej, Warszawa, grudzień 1995 r.

⁷⁴ Ta część reformy została w dużej części zrealizowana w okresie 1994 - 1997 poprzez objęcie ubezpieczeniem umów - zleceń (ustawa z 18 listopada 1994 r.) oraz objęciem obowiązkiem ubezpieczenia znacznie szerszego katalogu dochodów pracowniczych (por. rozdział 1.2.3.).

⁷⁵ *Bezpieczeństwo dzięki różnorodności. Reforma systemu emerytalno-rentowego w Polsce*, Biuro Pełnomocnika ds. Reformy Zabezpieczenia Społecznego, Warszawa 1997.

⁷⁶ Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o pracowniczych programach emerytalnych (Dz.U. 1997 r. Nr 139, poz. 932)

zadania polityki regionalnej państwa, choć zobowiązania takie wynikały z dokumentów Sejmu RP.⁷⁷ 10 września 1996 r. Rada Ministrów na podstawie dokumentu *Zarys strategii rozwoju regionalnego Polski. Raport końcowy*,⁷⁸ przyjęła harmonogram rekomendacji Zespołu Zadaniowego ds. Rozwoju Regionalnego w Polsce⁷⁹. W zakresie dotyczącym sektora MSP istotne są trzy propozycje:

- regionalnych funduszy inwestycyjnych (o charakterze kapitałowym lub majątkowym), które mogłyby dostarczać kapitału właścicielskiego nie notowanym na giełdzie małym i średnim przedsiębiorstwom, przyczyniając się do poprawy ich kondycji i konkurencyjności oraz podnoszenia ich wartości rynkowej
- regionalnych centrów innowacyjności, inspirujących tworzenie sieciowych powiązań pomiędzy MSP a uczelniami i placówkami badawczo-rozwojowymi, wspierającymi rozwój technologiczny w firmach oraz tworzenie powiązań MSP z dużymi firmami dla realizacji przedsięwzięć innowacyjnych
- szczególnego wsparcia sektora MSP w ramach wspierania rozwoju regionalnego przez centralne organy państwa.⁸⁰

Zintegrowane programy regionalne

We wrześniu 1996 r. Zespół Zadaniowy ds. Rozwoju Regionalnego w Polsce rekomendował rządowi zainicjowanie prac nad zintegrowanymi pilotażowymi programami rozwoju regionalnego. W następstwie decyzji Rady Ministrów, prace takie podjął Zespół Zadaniowy ds. Polityki Strukturalnej. 9 września 1997 r. Rada Ministrów zaakceptowała cztery zintegrowane pilotażowe programy rozwoju regionalnego:

Województwach Polski Północnej;

- Małopolski Regionalny Program Restrukturyzacji Gospodarki i Przeciwdziałania Bezrobociu w Województwach Polski Północnej

- Małopolski Program Rozwoju Wsi i Rolnictwa;

- Program Restrukturyzacji i Rozwoju Gospodarki Województwa Katowickiego;

- Program Ekorozwoju w Euroregionie „Sprewa - Nysa - Bóbr”.⁸¹

W każdym z programów w różnym stopniu uwzględniono wśród celów strategicznych rozwój przedsiębiorczości.

5.1.9. Strategia działań na rzecz likwidacji skutków powodzi

W wyniku powodzi, która wystąpiła w Polsce w lipcu 1997 r., straty poniosło ponad 2 tys. większych i 200 tys. małych zakładów produkcyjnych, usługowych, hurtowni, sklepów, warsztatów rzemieślniczych.⁸² W związku z nadzwyczajną sytuacją w kraju rząd przyjął i przekazał do Sejmu ponad 30 projektów ustaw, których istotą było umożliwienie niesienia powodziom szybkiej i skutecznej pomocy. 22 lipca 1997 r. Rada Ministrów przyjęła projekt założeń dokumentu *Narodowy Program Odbudowy i Modernizacji - Program Strategiczny Rządu*.⁸³ Program podzielony został na trzy części:

- program działań doraźnych do 30 września 1997 r.
- zespół przedsięwzięć średniookresowych, do końca marca 1998 r.
- program długofalowy do końca 2001 roku.

W pierwszej części dotyczącej działań doraźnych skupiono się na przywróceniu funkcjonowania podmiotów gospodarczych bezpośrednio dotkniętych powodzią. Za istotne uznano:

- ewidencję strat podmiotów gospodarczych (odpowiedzialny: Minister Skarbu Państwa)
- odroczenie przez urzędy skarbowe terminów płatności podatków stanowiących dochód budżetu państwa oraz umorzenie odsetek od odroczonej kwoty tych podatków (odpowiedzialni: Minister Finansów i urzędy skarbowe)

⁷⁷ Rezolucja Sejmu RP z 29 marca 1996 r. w sprawie polityki regionalnej państwa.

⁷⁸ *Zarys strategii rozwoju regionalnego Polski. Raport końcowy*, Zespół Zadaniowy ds. Rozwoju Regionalnego w Polsce, Warszawa, lipiec 1996.

⁷⁹ Zespół Zadaniowy ds. Rozwoju Regionalnego w Polsce powołany przez Rząd RP i Komisję Europejską funkcjonował od jesieni 1995 r. do lipca 1996 r. W skład Zespołu weszli przedstawiciele Rządu RP, Komisji Europejskiej i innych donatorów zagranicznych, samorządu lokalnego i administracji publicznej w terenie oraz organizacji gospodarczych, środowisk biznesowych.

⁸⁰ *Wspieranie rozwoju regionalnego przez centralne organy państwa. Raport uzupełniający*, Zespół Zadaniowy ds. Rozwoju Regionalnego w Polsce, Warszawa, czerwiec 1996.

⁸¹ *Polityka strukturalna w Polsce. Informacja Zespołu Zadaniowego ds. Polityki Strukturalnej w Polsce* (w:) „Przegląd Rządowy”, nr 11 z listopada 1997 r.

⁸² Informacja z Sekretariatu Ministra - członka Rady Ministrów Jerzego Widzyka ze stycznia 1998 r.

⁸³ *Narodowy Program Odbudowy i Modernizacji - Program Strategiczny Rządu*, (w:) „Przegląd Rządowy” nr 6 - 7, czerwiec - lipiec 1997 r. oraz nr 8 - 9, sierpień - wrzesień 1997 r.

- możliwość umorzenia składek na ZUS, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych za czerwiec, lipiec i sierpień 1997 r. (odpowiedzialni: Minister Pracy i Polityki Socjalnej, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Krajowy Urząd Pracy)
- wprowadzenie możliwości odliczania VAT zapłaconego dostawcom przy nabyciu towarów, które zostały zniszczone przez powódź oraz przy sprzedaży nowych towarów po wznowieniu działalności gospodarczej (odpowiedzialny: Minister Finansów)
- utworzenie resortowych i wojewódzkich punktów informacyjno - konsultacyjnych, dysponujących danymi o producentach surowców i wyrobów niezbędnych do prac związanych z usuwaniem powodzi (odpowiedzialny: Minister Gospodarki i wojewodowie).

W drugiej części programu, obejmującego zespół przedsięwzięć średniookresowych, za istotne dla MSP uznano:

- zmniejszenie obciążeń oraz tworzenie dogodnych warunków restrukturyzacji podmiotów, które nabyły lub przejęły do odpłatnego korzystania mienie Skarbu Państwa
- sprzedaż na dogodnych warunkach inwestorom rozpoczynającym działalność gruntów będących własnością Skarbu Państwa
- wprowadzenie możliwości stosowania podwyższonych stawek amortyzacyjnych dla budynków, budowli i środków trwałych na terenach powodziowych
- wprowadzenie ulg podatkowych dla osób prawnych i fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, które poniosły w wyniku powodzi straty bądź utraciły środki trwałe
- pomoc przedsiębiorstwom o szczególnym znaczeniu dla gospodarki państwa lub regionów dotkniętych powodzią w opracowaniu indywidualnych programów odbudowy i modernizacji.

W części trzeciej, stanowiącej program długofalowy, za istotne uznano wspieranie rozwoju podmiotów gospodarczych poprzez:

- wykorzystanie środków przewidzianych w *Programie wspierania instytucji regionalnych na rzecz transferu technologii* na wsparcie wybranych projektów związanych z modernizacją i rozwojem MSP
- instrumentarium monitorowania i wspierania małej i średniej przedsiębiorczości
- korekty regionalnych programów pomocowych (STRUDER, RAPID, STEP)
- wsparcie lokalnych i regionalnych programów odbudowy i modernizacji gospodarki środkami budżetowymi i zagranicznymi.

5.2. Realizacja polityki państwa wobec MSP w 1997 r.

Polityka państwa w 1997 roku przedstawiona zostanie w jej następujących, bezpośrednio lub pośrednio odnoszących się do MSP, obszarach:

- reforma centrum i działania parlamentarne (5.2.1.)
- polityka przemysłowa i polityka wobec MSP (5.2.2.)
- polityka finansowa (5.2.3.)
- programy związane z polityką rynku pracy (5.2.4.)
- programy rozwoju obszarów wiejskich (5.2.5.)
- działania związane z usuwaniem skutków powodzi (5.2.6.).

5.2.1. Reforma centrum i działania parlamentarne

1 stycznia 1997 r. w wyniku reformy centrum gospodarczego utworzono urząd Ministra Gospodarki.⁸⁴ Obowiązkiem Ministra jest inicjowanie i koordynacja polityki przemysłowej Państwa oraz kierowanie jej realizacją, w tym polityki proeksportowej oraz sprzyjającej rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw (art. 2, pkt 3 ustawy). W ministerstwie, wśród 13 merytorycznych departamentów, powołano Departament Rzemiosła, Małych i Średnich Przedsiębiorstw⁸⁵, stanowiący kontynuację podobnej komórki funkcjonującej w Ministerstwie Przemysłu i Handlu.

W Sejmie RP II kadencji funkcjonował Poselski Zespół Prywatnych Przedsiębiorców i Rzemieślników, zrzeszający 38 posłów. W trakcie prac Sejmu II kadencji złożono zaledwie 3 interpelacje (w tym jedną

⁸⁴ Ustawa z dnia 21 czerwca 1996 r. o urzędzie Ministra Gospodarki (Dz.U. 1996 r. Nr 106, poz. 490), oraz Ustawa z dnia 8 sierpnia 1996 r. - przepisy wprowadzające ustawy reformujące funkcjonowanie gospodarki i administracji publicznej (Dz.U. 1997 r. Nr 106, poz. 497).

⁸⁵ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 1996 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Gospodarki (Dz.U. 1996 r. Nr 157, poz. 798).

dwukrotnie), wprost odnoszące się do polityki wobec małych i średnich przedsiębiorstw.⁸⁶ Niemniej jednak warto zwrócić uwagę na samodzielne inicjatywy legislacyjne ze strony Komisji Polityki Społecznej wprowadzające preferencje na rzecz MSP z punktu widzenia polityki rynku pracy. Do najistotniejszych inicjatyw można zaliczyć np:

- wprowadzenie do przepisów ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu możliwości refundacji kosztów doradztwa przy pożyczce na działalność gospodarczą
- rozszerzenie definicji pracodawcy uprawnionego do organizowania prac interwencyjnych i otrzymywania pożyczek na tworzenie dodatkowych miejsc pracy, na jednoosobowego przedsiębiorcę
- obniżenie progu z 50 do 25 pracowników dla pracodawcy, który może otrzymać refundację kosztów szkolenia które zapobiegnie zwolnieniom
- wprowadzanie możliwości otrzymywania przez małych przedsiębiorców z terenów objętych powodzią nieoprocentowanych pożyczek z Funduszu Pracy
- wprowadzenie do uchwały Sejmu RP z dnia 20 listopada 1996 r. w sprawie rządowego programu promowania produktywnego zatrudnienia wniosku o wprowadzenie systemu wspierania MSP.

W październiku 1997 r. w Sejmie RP III kadencji powołano Komisję Małych i Średnich Przedsiębiorstw, do zadań której mają należeć „sprawy związane z tworzeniem właściwych podstaw prawnych dla powstawania, działania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw prowadzonych przez różne podmioty gospodarcze, dostosowania norm prawnych, również w procesie legislacyjnym, do potrzeb i możliwości działania takich przedsiębiorstw, a także rozwoju rzemiosła, spółdzielczości oraz działalności gospodarczej w zakresie drobnej wytwórczości oraz usług.⁸⁷

5.2.2. Polityka przemysłowa i polityka wobec MSP

1 lipca 1997 r. Rada Ministrów przyjęła informację o realizacji programu polityki przemysłowej na lata 1995 - 1997 *Międzynarodowa konkurencyjność polskiego przemysłu*⁸⁸ na koniec 1996 r. Było to również w dużej mierze sprawozdanie z realizacji programu *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej*, bowiem zadania w obu programach w dużej mierze są zbieżne. Przedstawione poniżej omówienie wykonania poszczególnych zadań za lata 1995 - 1997 oparte jest na dokumencie z lipca 1997 r.⁸⁹

Zadania zrealizowane:

- przygotowanie przez Ministra Sprawiedliwości projektu ustawy o sądowym rejestrze gospodarczym (w terminie do końca 1995 roku)
 - Sejm uchwalił ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym 20 sierpnia 1997 r. (Dz.U. Nr 121, poz. 769) oraz ustawę - przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 121, poz. 770);
- zakończenie przez Ministra Sprawiedliwości prac nad projektem ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (w terminie do końca 1995)
 - Sejm uchwalił ustawę o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów 6 grudnia 1996 r. (Dz.U. 1996 r. Nr 149, poz. 703, z 1997 r. Nr 121, poz. 769);
- sfinalizowanie przez Ministra Finansów prac nad projektem ustawy Ordynacja podatkowa w terminie do końca 1995 r.
 - Ustawa została uchwalona 29 sierpnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 137, poz. 926);
- wspieranie powstawania sieci lokalnych funduszy poręczeń kredytowych dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz opracowanie modelu lokalnego funduszu poręczeń kredytowych w oparciu o środki pomocowe; odpowiedzialnymi za realizację zadania uczyniono Ministra Finansów, Ministra Przemysłu i Handlu oraz wojewodów

⁸⁶ Były to interpelacje w sprawie usunięcia barier prawno-finansowych i tworzenia warunków rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw (dwukrotna), wsparcia drobnych przedsiębiorców poszkodowanych w wyniku powodzi oraz możliwości skorzystania z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych przez małych i średnich przedsiębiorców dotkniętych klęską powodzi.

⁸⁷ Regulamin Sejmu RP. Ujednolicony tekst uchwały z dnia 30 lipca 1992 r. według stanu prawnego na dzień 28 października 1997 r. Warszawa 1997, s. 111.

⁸⁸ Informacja o realizacji programu polityki przemysłowej na lata 1995 - 1997 *Międzynarodowa konkurencyjność polskiego przemysłu* (stan na koniec 1996 roku), Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, marzec 1997 r.

⁸⁹ sposób sformułowania zadań jest cytowany w takim brzmieniu, jakie występuje w dokumencie programowym *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej*

- W ramach prowadzonego przez Fundusz Współpracy Programu Inicjatyw Lokalnych Phare stworzono 8 lokalnych funduszy poręczeniowych.⁹⁰ Na bazie tych doświadczeń opracowano modelowe rozwiązania dotyczące lokalnych funduszy poręczeniowych;
- wspieranie w latach 1995-1997 rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw zlokalizowanych na wsi i w środowisku wiejskim poprzez objęcie ich preferencjami kredytowymi udzielanymi poprzez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa; odpowiedzialnym uczyniono Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- stworzenie do końca 1996 r. specjalnego systemu organizacji i procedur wspierania MSP w dostępie do technologii; odpowiedzialnymi za realizację zadania uczyniono MPiH i Agencję Techniki i Technologii
 - Działania w tym zakresie przewiduje przyjęty 4 marca 1997 r. przez Radę Ministrów Program wspierania rozwoju instytucji regionalnych działających na rzecz transferu technologii (por.5.1.4.);
- opracowanie i wdrożenie do końca 1996 r. przez Główny Urząd Statystyczny i Ministra Przemysłu i Handlu systemu monitorowania stanu MSP oraz ich wrażliwości na zmiany instrumentarium ekonomiczno-finansowego
- utworzenie przez MPiH Polskiej Fundacji Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw, której jednym z celów będzie dbałość o racjonalne wykorzystanie środków pomocy zagranicznej na wspieranie MSP
 - PFPiRMSP została zarejestrowana we wrześniu 1995 r.;
- opracowanie przez MPiH raportu o dostępności, stopniu zaangażowania i efektywności wykorzystania środków pomocy zagranicznej, przeznaczonej dla instytucji wspierających MSP

Zadania w trakcie realizacji:

- dalsze rozwijanie systemu poręczeń kredytowych dla MSP w oparciu o istniejący w Banku Gospodarstwa Krajowego fundusz poręczeń kredytowych (odpowiedzialny za realizację: Minister Finansów)
 - Zadanie realizowane z ograniczonymi efektami. Zasady funkcjonowania fundusz BGK, istniejącego od 1995 r., zostały zmodyfikowane w marcu 1996 r. zaś pierwsze efekty jego funkcjonowania wykazane zostały w 1997 r. W końcu 1997 r. zarejestrowano 144 wnioski o poręczenie, udzielono natomiast 80 poręczeń na łączną kwotę 15, 2 mln zł;⁹¹
- wspieranie przez MPiH, MPiPS oraz wojewodów rozwoju regionalnych i lokalnych instytucji promujących i wspierających MSP; odpowiedzialnymi uczyniono MPiH, Ministra Pracy i Polityki Socjalnej oraz wojewodów
 - PFPiRMSP w ramach programu Phare realizowała projekty rozwoju centrów doradczych i informacyjnych dla MSP przy regionalnych izbach przemysłowo - handlowych, agencjach i fundacjach rozwoju gospodarczego (kontynuacja projektów Funduszu Współpracy). W ramach projektu MPiPS Tor#10 Rozwój małej przedsiębiorczości tworzone były ośrodki wspierania przedsiębiorczości, fundusze rozwoju przedsiębiorczości i inkubatory przedsiębiorczości;
- wspomaganie i promowanie ruchu produktywności i innych działań zwiększających konkurencyjność polskich towarów
 - Zadanie realizowane sukcesywnie we współpracy z Centrum Produktywności m.in. poprzez organizację szkoleń z zakresu strategii restrukturyzacji zarządzania, diagnozy menadżerskiej, zarządzania produkcją, poprawy produktywności i inne;
- opracowanie przez MEN i MPiH oraz włączanie w cykl nauczania uczniów i studentów programów propagujących przedsiębiorczość
 - W 1996 r. w 106 szkołach zawodowych nieekonomicznych realizowano program „Zarys gospodarki rynkowej”, który zgodnie z priorytetami realizacji programu promowania produktywnego zatrudnienia i zmniejszania bezrobocia od roku szkolnego 1998/1999 ma zostać wprowadzony do wszystkich szkół ponadpodstawowych
- wspomaganie przez MPiH i upowszechnianie zinstytucjonalizowanej pomocy w udostępnianiu wiedzy z zakresu zarządzania, finansów, marketingu, jakości, kształcenia zawodowego
 - Zadanie realizowane przez Polską Fundację Promocji i Rozwoju MSP w ramach projektów Phare.

Zadania nie zrealizowane:

⁹⁰ por.: T. Kiliański, J. Szczucki - *Fundusze poręczeń kredytowych dla MSP*, Katowice 1996.

⁹¹ Pismo Ministra Finansów z 8 stycznia 1998 r. do Przewodniczącego Sejmowej Komisji Małych i Średnich Przedsiębiorstw.

- przygotowanie w I półroczu 1996 r. przez MPiH projektu ustawy Prawo przemysłowe, które m.in. definiować będzie małe i średnie przedsiębiorstwo⁹²
- dokonanie przez MPiH przeglądu i nowelizacji prawa, w pierwszej kolejności cywilnego i handlowego w kontekście oddziaływania na powstawanie i funkcjonowanie MSP
- stworzenie przez MPiH do końca 1996 r. ram prawnych, określających podstawy tworzenia i funkcjonowania instytucji finansowych, obsługujących lokalne fundusze poręczeń kredytowych dla małych i średnich przedsiębiorstw
- sfinalizowanie przez MPiH i Komisję Papierów Wartościowych do końca 1995 r. prac nad projektem ustawy regulującej działalność giełd towarowych
- wypracowanie przez Ministerstwo Finansów koncepcji regwarancji kredytowych, przewidzianych dla lokalnych instytucji udzielających poręczeń, w oparciu o środki będące w dyspozycji Rządu
- opracowanie przez MPiH do końca 1995 r. systemu kryteriów udzielania MSP różnych rodzajów pomocy publicznej
- promowanie i wspieranie przez MPiH i Ministra Finansów tworzenia systemu regionalnych towarzystw ubezpieczeń wzajemnych i innych, pozabankowych instytucji finansowych
- rozwijanie przez MPiH struktur organizacyjnych systemu kooperacji przemysłowej
 - Sieć Agencji Kontraktowania Kooperacji - instytucja realizująca projekt - na początku 1996 r. ogłosiła upadłość. Zadanie realizowane jest przez Polską Fundację Promocji i Rozwoju MSP.

5.2.3. Polityka finansowa

Wysokość podatków

W ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych na 1996 r. ustalono stawki podatkowe w wysokości 21%, 33% oraz 45%. W 1997 r. stawki obniżono do poziomu 20%, 33% oraz 44%. Zgodnie z art. 27, ust. 1a ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych w 1998 r. stawki podatku dochodowego zostaną obniżone do poziomu 19%, 30% oraz 40%.

Zgodnie z ustawą o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, podatek w 1997 r. wynosi 38% podstawy opodatkowania, w 1998 r. - 36%, w 1999 r. - 34% i w 2000 r. - 32%.

Formy opodatkowania

Poza ogólnymi formami opodatkowania, małe przedsiębiorstwa mogły stosować formy uproszczone, które cechowały: niższy poziom obciążeń, prosta konstrukcja oraz łatwość stosowania w codziennej praktyce. Uproszczonej formie opodatkowania towarzyszą uproszczone formy rozliczenia z urzędami skarbowymi. Ułatwia to rozwój małej przedsiębiorczości, stanowi jednak przeszkodę w kontaktach z bankami, które podchodzą nieufnie do firm ubiegających się o kredyt, które nie mogą udokumentować rzeczywistego stanu obrotów, przychodów i rozchodów. W latach 1996 - 1997 z opodatkowania w formie zryczałtowanego podatku dochodowego od przychodów ewidencjonowanych⁹³ oraz w formie karty podatkowej⁹⁴ korzystało 49,8% podatników podatku dochodowego od osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Z formy tej korzystało więc mniej przedsiębiorstw w porównaniu z rokiem 1996 (53, 9%) i 1995 (57%).

Tabela 1. Przedsiębiorstwa (zakłady prowadzone przez osoby fizyczne i spółki cywilne) korzystające z uproszczonych form opodatkowania - stan na 31 grudnia 1997 r.

Podmioty	Liczba	%
----------	--------	---

⁹² W marcu 1998 projekt ustawy (pod zmienioną nazwą „Prawo działalności gospodarczej”) skierowano do konsultacji międzyresortowych

⁹³ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 14 grudnia 1995 r. w sprawie zryczałtowanego podatku dochodowego od przychodów ewidencjonowanych oraz od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz.U. 1995 r. Nr 148, poz. 719, 1996 r. Nr 35, poz. 153 i Nr 157, poz. 804, 1997 r. Nr 6, poz. 35 i Nr 143, poz. 955),

⁹⁴ Rozporządzenie Ministra Finansów z 17 grudnia 1996 r. w sprawie karty podatkowej (Dz. U. 1996 r. Nr 151, poz. 717),

Liczba podmiotów ogółem	2 161 352	100
Karta podatkowa	234 821	10,9
Ryczałt od przychodów rewidencjonowanych	842 435	38,9
Razem formy uproszczone	1 077 256	49,8

Źródło: Ministerstwo Finansów, Departament Podatków Bezpośrednich i Opłat

Ulgi i preferencje podatkowe

Konsekwencją obniżania podatku dochodowego było uchylene z dniem 1 stycznia 1997 r. rozporządzenia Rady Ministrów z 25 stycznia 1994 r. dotyczącego powszechnego systemu odliczeń od dochodu wydatków inwestycyjnych i obniżek podatku dochodowego. Zasady i warunki odliczeń od dochodu wydatków inwestycyjnych określone zostały w ustawach podatkowych.

Zróznicowano wysokość wydatków inwestycyjnych, jakie mogą być odliczane od dochodu w poszczególnych latach przez podatników będących osobami fizycznymi: 40% (przy wydatkach na cele preferowane) lub 20% (przy wydatkach na pozostałe cele). W 1997 r. oraz analogicznie 30% lub 15% w 1998 r. W przypadku osób prawnych - z 40% podstawy opodatkowania (na cele preferowane) i 20% (przy wydatkach na inne cele) w 1997 r. do 25% podstawy opodatkowania w 2000 roku (przy wydatkach na cele preferowane) i 10% podstawy opodatkowania w 2000 r. (przy wydatkach na pozostałe cele).

Na terenie gmin uznanych za zagrożone szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym⁹⁵ oraz województw i gmin uznawanych za zagrożone strukturalną recesją i degradacją społeczną⁹⁶ dla osób fizycznych i prawnych prowadzących lub podejmujących działalność gospodarczą funkcjonują ponadto następujące preferencje:

- podatnicy podatku dochodowego od osób fizycznych (osoby fizyczne, spółki cywilne) prowadzący działalność gospodarczą, opodatkowani w formie karty podatkowej, mogą zwiększyć stan zatrudnienia bez utraty tej formy opodatkowania i zwiększenia stawki podatkowej⁹⁷
- podatnicy podatku dochodowego od osób fizycznych prowadzący działalność gospodarczą (w tym również w formie spółki prawa cywilnego, spółki komandytowej, spółki jawnej) uprawnieni na mocy odrębnych przepisów do szkolenia uczniów i zatrudniający w ramach prowadzonej działalności pracowników w celu nauki zawodu mają prawo do zwiększenia należnej za wyszkolenie pracownika ulgi o 20%⁹⁸
- podatnicy podatku dochodowego od osób fizycznych płaconego na zasadach ogólnych lub w formie ryczałtu oraz podatnicy podatku dochodowego od osób prawnych, którzy zwiększają odpowiednio zatrudnienie, mogą odliczyć od dochodu do opodatkowania lub obniżyć podatek o 50% (w gminach do 5000 mieszkańców 75%) kwoty wydatków inwestycyjnych.⁹⁹ Prawo do nabywania tej ulgi inwestycyjnej funkcjonuje do 31 grudnia 1998 r.¹⁰⁰ Po tym terminie mają wejść w życie nowe ulgi inwestycyjne dla gmin zagrożonych wysokim bezrobociem strukturalnym. Delegacja ustawowa w tej sprawie nie została jednak jeszcze zrealizowana

⁹⁵ Wykaz gmin na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 1996 r. w sprawie określenia wykazu gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym (Dz.U. 1996 r. Nr 71, poz. 338)

⁹⁶ Wykaz na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 25 marca 1997 r. w sprawie określenia województw i gmin objętych zakresem działania rejonowych urzędów pracy, w których są stosowane szczególne instrumenty ekonomiczno - finansowe i inne preferencje w celu restrukturyzacji gospodarki i ograniczania negatywnych skutków bezrobocia (Dz.U. 1997 r. Nr 31, poz. 176)

⁹⁷ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 grudnia 1996 r. w sprawie karty podatkowej (Dz. U. 1996 r. Nr 151, poz. 717) - dla gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym, oraz na podstawie rozporządzenia RM z dnia 25 marca 1997 w województwie łódzkim, oraz gminach województwa wałbrzyskiego nie wymienionych w wykazie gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym

⁹⁸ Na podstawie rozporządzenia Ministra Finansów z 24 marca 1995 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. 1995 r. Nr 35, poz. 173, Nr 148, poz. 722, 1997 r. Nr 1 poz. 4, Nr 6, poz. 35, Nr 128, poz. 834) - dla gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym, oraz na podstawie rozporządzenia RM z dnia 25 marca 1997 r. w województwie łódzkim, oraz gminach województwa wałbrzyskiego nie wymienionych w wykazie gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym

⁹⁹ Na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 24 stycznia 1995 r. w sprawie odliczeń od dochodu wydatków inwestycyjnych oraz obniżek podatku dochodowego w gminach zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym (Dz.U. 1995 r. Nr 14, poz. 63 i 1996 r. Nr 63, poz. 293) - dla gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym, oraz na podstawie rozporządzenia RM z dnia 25 marca 1997 w województwie łódzkim, katowickim oraz gminach województwa wałbrzyskiego nie wymienionych w wykazie gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym

¹⁰⁰ Art. 5, ust. 2 ustawy z 21 listopada 1996 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, oraz art. 6, ust. 2 ustawy z 21 listopada 1996 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. 1996 r. Nr 137, poz. 638 i 639).

- podatnicy podatku dochodowego od osób fizycznych i podatku dochodowego od osób prawnych mogą skorzystać z podwyższonych stawek amortyzacyjnych umożliwiającą szybszą amortyzację niektórych środków trwałych, w pierwszych latach po ich nabyciu¹⁰¹
- nabywcy i leasingobiorcy (osoby fizyczne i osoby prawne) mienia z zasobów Własności Rolnej Skarbu Państwa mogą w określonych przypadkach być zwolnieni z oprocentowania rat.

Składki na ubezpieczenie społeczne oraz inne obciążenia płac

Od lat płace w Polsce obciążone są wysokimi składkami na ubezpieczenie społeczne oraz innymi quasi podatkami. W 1996 i 1997 r. na obciążenia płac zatrudnionych pracowników składały się:

- składki na ubezpieczenia społeczne (45% funduszu płac)
- składki na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych (0,2% funduszu płac)
- składki na Fundusz Pracy (3% funduszu płac)
- opłaty na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, obowiązujące w zakładach zatrudniających powyżej 50 osób.

Składka na ubezpieczenie społeczne osób prowadzących działalność gospodarczą oraz osób z nimi współpracujących wynosiła 40% podstawy wymiaru składki, którą określono jako dochód deklarowany przez osobę prowadzącą działalność, nie mniej jednak od kwoty 60% przeciętnego wynagrodzenia i nie więcej niż 150% dochodu zadeklarowanego za poprzedni miesiąc.

W 1997 r. wzrosły obciążenia MSP z tego tytułu. Rada Ministrów dokonała zmiany przepisów dotyczących składek na ubezpieczenie społeczne.¹⁰² Składką objęto dodatkowo:

- dodatki za pracę w godzinach nadliczbowych, przypadających w wolne soboty, niedziele i święta
- pieniężne nagrody okolicznościowe
- nagrody jubileuszowe, wypłacane częściej niż raz na pięć lat.¹⁰³

Ponadto wprowadzono obowiązek załatwienia formalności związanych ze zgłoszeniem nowo zatrudnionego pracownika do ubezpieczenia w ciągu 10 dni.

Istotnym obciążeniem pracodawców sektora MSP będzie obowiązujące od 1 stycznia 1998 r. obniżenie progu z 50 do 25 zatrudnionych w podmiotach, które obowiązane są zatrudniać osoby niepełnosprawne lub dokonywać wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.¹⁰⁴

5.2.4. Programy związane z polityką rynku pracy

Głównym źródłem finansowania instrumentów walki z bezrobociem i wspierania zatrudnienia jest Fundusz Pracy. Celem Funduszu nie jest bezpośrednio wspieranie przedsiębiorczości. Małe i średnie przedsiębiorstwa uznawane są jednak za jedno z najlepszych źródeł powstawania nowych miejsc pracy.

Ogólnie obowiązujące instrumenty finansowane z Funduszu Pracy¹⁰⁵

¹⁰¹ Na podstawie rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 17 stycznia 1997 r. w sprawie amortyzacji środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych (Dz.U. 1997 r. Nr 6, poz. 35 i Nr 14, poz. 78) - dla gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym, oraz na podstawie rozporządzenia RM z 25 marca 1997 w województwie łódzkim, katowickim oraz gminach województwa wałbrzyskiego nie wymienionych w wykazie gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym

¹⁰² Rozporządzenie Rady Ministrów z 25 lutego 1997 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (Dz.U. 1997 r. Nr 20, poz. 107), weszło w życie 1 lipca 1997 r.

¹⁰³ Według ówczesnego ministra pracy i polityki socjalnej prof. Tadeusza Zielińskiego zmiany te wynikały z powodu, iż „zakłady pracy, pracodawcy, często zawiązali różne świadczenia otrzymywane przez pracowników, korzystając z tego, że od tych zawiązanych świadczeń nie płacili składek na ubezpieczenia społeczne”, Biuletyn Tygodniowy Centrum Informacyjnego Rządu z lutego 1997 r.

¹⁰⁴ Ustawa z 28 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 r. Nr 123, poz. 776)

¹⁰⁵ Dane o wydatkach Funduszu Pracy za 1996 i 1997 r. według: *Informacja dla Naczelnej Rady Zatrudnienia o dochodach i wydatkach Funduszu Pracy w 1996r.*, Krajowy Urząd Pracy. Departament Ekonomiczny, Warszawa kwiecień 1997 r., *Projekt planu finansowego Funduszu Pracy na 1998 rok. Materiał dla Komisji Polityki Społecznej Sejmu RP*, Krajowy Urząd Pracy, Warszawa, grudzień 1997 r.

Podstawowe znaczenie w omawianej sferze mają wydatki na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu. W 1996 r. ich udział w ogólnej kwocie wydatków funduszu wyniósł 15,3%, zaś w 1997 r. 21,1%.¹⁰⁶ Do form tych zalicza się: wydatki na szkolenia i przekwalifikowania, prace interwencyjne, pożyczki dla bezrobotnych podejmujących działalność gospodarczą i zakładów pracy tworzących nowe miejsca pracy, aktywizację absolwentów. Trudno oszacować, jaka część tej kwoty trafia do sektora MSP.

- szkolenia i przekwalifikowania:

Bezrobotnych, którzy postanowili uruchomić własną działalność gospodarczą, urzędy pracy kierowały na kursy przygotowujące do uruchomienia własnej działalności m.in., jak prowadzić własną firmę, szkolenie marketingowe, prowadzenie ksiąg przychodów i rozchodów, mała przedsiębiorczość. Szkolenia w zakresie prowadzenia własnej firmy, jak również praktyczne uruchamianie działalności gospodarczej odbywały się także w dofinansowywanych z Funduszu Pracy inkubatorach przedsiębiorczości.¹⁰⁷ Warto zwrócić uwagę, że w 1997 r. poszerzono zakres wsparcia MSP poprzez obniżenie wymaganego zatrudnienia z 50 do 25 pracowników dla przedsiębiorcy, który może otrzymać refundację części szkolenia w ramach rekonwersji wewnątrzzakładowej¹⁰⁸

- prace interwencyjne:

Prace interwencyjne organizowane są przez pracodawców¹⁰⁹, którym urząd pracy zwraca część kosztów ponoszonych na wynagrodzenia, nagrody oraz składki na ubezpieczenie społeczne skierowanych bezrobotnych. Organizatorami prac interwencyjnych w 1996 r. były 43 774 przedsiębiorstwa, z czego 30 476 przedsiębiorstw prywatnych.

- pożyczki dla bezrobotnych podejmujących działalność gospodarczą oraz dla pracodawców tworzących nowe miejsca pracy¹¹⁰

Maksymalna wysokość pożyczki nie może przekraczać dwudziestokrotnej kwoty przeciętnego wynagrodzenia. Rzeczywista wysokość pożyczki oscyluje jednak na poziomie 55 - 58% tej kwoty. Oprocentowanie pożyczek dla bezrobotnych wynosiło 30 - 50% zmiennej stopy oprocentowania kredytu lombardowego i 30% w gminach zagrożonych wysokim bezrobociem strukturalnym, zaś dla pracodawców od 50 do 70% zmiennej stopy kredytu lombardowego i 50% w gminach zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym.¹¹¹ W 1996 r. udzielono bezrobotnym 5 110 pożyczek na podjęcie działalności gospodarczej na kwotę 81 593 tys. zł oraz 580 pożyczek dla pracodawców na dodatkowe miejsca pracy w łącznej kwocie 25 935,8 tys. zł. W ogólnej liczbie miejsc pracy utworzonych przez pracodawców ponad 95% miejsc powstało w sektorze prywatnym, w dużej mierze w małych i średnich przedsiębiorstwach.

W 1997 r. wzrosła liczba udzielonych pożyczek. Udzielono 11 161 pożyczek dla bezrobotnych oraz dla pracodawców na kwotę 153 046,9 tys. zł, z czego 8 353 pożyczki dla bezrobotnych na kwotę 105 861,8 tys. zł oraz 2 808 pożyczek dla pracodawców na dodatkowe miejsca pracy w kwocie 46 899,3 tys. zł. Od stycznia 1997 r. uzupełnieniem pożyczki może być nowa forma wsparcia działalności gospodarczej bezrobotnego. Do ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu wprowadzona została możliwość dokonania przez rejonowy urząd pracy zwrotu do 80% udokumentowanych kosztów szkolenia, konsultacji lub doradztwa dotyczących podejmowanej działalności, poniesionych w okresie do 6 miesięcy od dnia udzielenia pożyczki, w kwocie nie przekraczającej jednak przeciętnego wynagrodzenia.¹¹² Brak jednak danych o wykorzystaniu tej formy wsparcia.

oraz *Wykonanie Funduszu Pracy w 1997 r. w układzie kasowym na podstawie sprawozdania MPiPS -02*, Krajowy Urząd Pracy, Departament Ekonomiczny, Warszawa, styczeń 1998 r.

¹⁰⁶ Wydatki na aktywne formy wykazane są w układzie kasowym. W sprawozdaniach Funduszu Pracy wydatki na pożyczki ujmowane są jako należności, co zmniejsza procent wydatków na formy aktywne.

¹⁰⁷ *Informacja dla Naczelnej Rady Zatrudnienia o dochodach i wydatkach Funduszu Pracy w 1996 r.*, Krajowy Urząd Pracy, Departament Ekonomiczny, Warszawa, kwiecień 1997 r. s. 12.

¹⁰⁸ Z. Mańk, *Ustawa o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu. Stan prawny na dzień 1 stycznia 1997 r.*, Krajowy Urząd Pracy, Warszawa 1997

¹⁰⁹ Warto zwrócić uwagę, że w przypadku prac interwencyjnych, przez pracodawcę rozumie się również jednoosobowego przedsiębiorcę w rozumieniu przepisów o działalności gospodarczej, jeżeli zamierza on zatrudnić pracownika (art. 19, ust. 4 ustawy z 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu)

¹¹⁰ Warto zwrócić uwagę, że w przypadku pożyczek na tworzenie nowego miejsca pracy, przez pracodawcę rozumie się również jednoosobowego przedsiębiorcę w rozumieniu przepisów o działalności gospodarczej, jeżeli zamierza on zatrudnić pracownika (art. 18 ust. 7 ustawy z 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu)

¹¹¹ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 24 marca 1995 r. w sprawie szczegółowych zasad udzielania pożyczek z Funduszu pracy, wysokości stopy procentowej oraz warunków spłaty (Dz.U. 1995 r. Nr 35, poz. 174, 1997 r., Nr 25, poz. 133). Korzystniejsze oprocentowanie pożyczek w gminach zagrożonych zostało wprowadzone w nowelizacji z dnia 2 kwietnia 1997 r.

¹¹² Art. 18 ust. 5a wprowadzony ustawą z dnia 6 grudnia 1996 r. o zmianie ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 1996 r. Nr 147, poz. 687).

- programy specjalne ukierunkowane na określone rejony oraz określone kategorie bezrobotnych: Programy te powstają¹¹³ w skali lokalnej, wojewódzkiej i regionalnej, a ukierunkowane są na zatrudnianie bezrobotnych z określonych rejonów i grup ryzyka. Jednym z instrumentów możliwych przy realizacji programów jest zmniejszenie o połowę oprocentowania pożyczki z Funduszu Pracy oraz wspieranie osób rozpoczynających działalność gospodarczą poprzez szkolenie i doradztwo. W 1996 r. na programy specjalne wydano 6 531,1 tys. zł (10,9% zaplanowanych środków), w tym 4 474,3 tys. na pożyczki na działalność gospodarczą¹¹⁴. W 1997 r. wydano 11,6 mln zł (27% zaplanowanych środków). W ramach programu *Promocja aktywności zawodowej młodzieży*¹¹⁵ urzędy pracy udzieliły absolwentom szkół ponadpodstawowych 213 pożyczek na podjęcie działalności gospodarczej (2,5% ogólnej liczby pożyczek).

5.2.5. Programy rozwoju obszarów wiejskich

Pilotażowy program zmniejszania bezrobocia na wsi

W styczniu 1996 r. w ramach Podkomitetu Polityki Regionalnej i Rozwoju Obszarów Wiejskich KERM, powołany został Międzyresortowy Zespół ds. Pilotażowego Programu Zmniejszania Bezrobocia, który opracował koncepcję nowych działań systemowych stymulujących tworzenie na terenach wiejskich alternatywnych dla rolnictwa miejsc pracy. Zespół wytypował 48 gmin wiejskich i rozpoczął w nich realizację programu. Na realizację programu wydatkowano w 1996 r. z Funduszu Pracy 5 107,8 mln zł (w tym pożyczki 695,9 tys. zł)¹¹⁶ oraz 1,1 mln ze środków Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (w tym 900 tys. zł na województwa koszalińskie, śląskie i piłskie).¹¹⁷

W pierwszym etapie realizacji programu (do końca października 1996 r.)¹¹⁸ udzielono bezrobotnym 36 pożyczek na kwotę 317,5 tys. zł. na rozpoczęcie działalności gospodarczej na własny rachunek.

Agencja Modernizacji i Restrukturyzacji Rolnictwa

W celu ograniczania poziomu bezrobocia na terenach wiejskich, w 1996 r. Agencja Modernizacji i Restrukturyzacji Rolnictwa uruchomiła nową linię kredytową przeznaczoną na finansowanie przedsięwzięć inwestycyjnych tworzących nowe stałe miejsca pracy w produkcji pozarolniczej, usługach i handlu, zawierając umowy z dziewiętnastoma bankami. Inwestorzy uzyskane środki mogli przeznaczyć na zakup, modernizację, adaptację, budowę i rozbudowę zakładów prowadzących działalność pozarolniczą w gminach wiejskich oraz miejsko-wiejskich. Kredyty były również przeznaczone na zakup niezbędnych maszyn i narzędzi służących do prowadzenia działalności pozarolniczej. Warunkiem udzielenia kredytu było zwiększenie zatrudnienia co najmniej o jedną osobę na każde 25 tys. udzielonego kredytu.

W 1996 r. banki zawarły 424 umowy kredytowe na łączną kwotę 62 822 tys. zł.¹¹⁹ Większość przedsięwzięć inwestycyjnych realizowanych w oparciu o omawianą linię kredytową w 1996 r. dotyczyła produkcji (43,0%), handlu (28%) oraz usług (27%).¹²⁰ Od czerwca 1995 r. osoby prawne i fizyczne tworzące lub rozwijające małe i średnie przedsiębiorstwa prywatne zatrudniające do 50 osób i zajmujące się produkcją pozarolniczą, usługami lub handlem mogą zaciągać nie oprocentowane pożyczki wspierające inwestycje tworzące nowe miejsca pracy¹²¹. Kwota pożyczki wynosi do 10 tys. zł na jedno miejsce pracy.

W 1996 r. banki udzieliły 2 028 pożyczek na kwotę 72 913,8 tys. zł. Według sprawozdania AMiRR pożyczkobiorcy niemal w całości wywiązują się z postanowień zawartych w umowach.¹²² W ciągu trzech

¹¹³ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 15 listopada 1995 r. w sprawie programów specjalnych przeciwdziałania bezrobociu (Dz.U. 1995 r. Nr 134, poz. 661)

¹¹⁴ *Informacja dla Naczelnej Rady Zatrudnienia*, Krajowy Urząd Pracy, Departament Ekonomiczny, op. cit. s. 20

¹¹⁵ *Informacja o realizacji programu Promocja aktywności zawodowej młodzieży*, Rada Ministrów, dokument przyjęty przez Radę Ministrów na posiedzeniu 3 czerwca 1997 r. (druk sejmowy nr 2435)

¹¹⁶ *Informacja dla Naczelnej Rady Zatrudnienia*, Krajowy Urząd Pracy, Departament Ekonomiczny, op. cit. s. 21.

¹¹⁷ *Informacja AWRSP w: Biuletyn KK NSZZ „Solidarność”* nr 56 z marca 1997 r.

¹¹⁸ *Informacja o stanie i przebiegu realizacji pierwszego etapu Pilotażowego Programu Zmniejszenia Bezrobocia na Wsi. udział w realizacji programu systemu urzędów pracy*, Krajowy Urząd Pracy, Departament Statystyki, Analiz i Prognoz, Warszawa, listopad 1996.

¹¹⁹ *Sprawozdanie z działalności Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w 1996 r.*, Warszawa, kwiecień 1997 r. s.28,

¹²⁰ Biuletyn Informacyjny wydawany przez MRiGŻ i AMRR Nr 11/1997 r.

¹²¹ Środki finansowe wspierające rozwój małej przedsiębiorczości pochodzą z pożyczki ASAL 300 udzielonej rządowi polskiemu przez Bank Światowy.

¹²² *Sprawozdanie z działalności Agencji...* op.cit. s. 48

kwartałów 1997 r. ośrodki doradztwa rolniczego otrzymały 2 831 wniosków o pożyczki. Ogółem w ramach tego programu inwestorzy zamierzają zrealizować inwestycje o wartości 174 812,5 tys. zł. zaciągając pożyczki na kwotę 92 193,5 tys. zł.

Programy realizowane przez Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa

Dla bezrobotnych - byłych pracowników PGR podejmujących samodzielną działalność gospodarczą oraz pracodawców tworzących nowe miejsca pracy poprzez zagospodarowanie mienia zasobów Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa możliwe stało się uzyskanie poręczenia na pożyczki od AWRSP (na podstawie porozumienia pomiędzy MPiPS i AWRSP z dnia 6 stycznia 1995 r.). Do grudnia 1996 r. Agencja udzieliła 30 poręczeń dla podmiotów gospodarczych na kwotę 1 464 tys. zł.¹²³

5.2.6. Działania związane z usuwaniem skutków powodzi

Działania prawne

W związku z powodzią, która w lipcu 1997 r. ogarnęła południowo-zachodnie tereny Polski, Sejm RP w trybie pilnym wprowadził szereg rozwiązań prawnych wspomagających zarówno osoby, jak i przedsiębiorców, rolników i samorządy terytorialne w gminach dotkniętych skutkami powodzi.¹²⁴ Początkowo rozważany był poselski projekt dotyczący specjalnego wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw.¹²⁵ Ostatecznie jednak Sejm RP w uchwalonych ustawach przyjął następujące, ważne z punktu widzenia MSP z terenów dotkniętych powodzią, zapisy:

- nie oprocentowane pożyczki z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych na wypłatę wynagrodzeń za okres nie dłuższy niż od 1 lipca do 30 września 1997 r.
- dla podmiotów gospodarczych zatrudniających nie więcej niż 20 pracowników możliwość udzielenia z Funduszu Pracy nie oprocentowanej pożyczki na sfinansowanie kosztów wznowienia działalności, jeżeli jej prowadzenie wskutek powodzi było niemożliwe¹²⁶
- umorzenie pożyczki z Funduszu Pracy i Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w kwocie pozostałej do spłaty, jeżeli zorganizowane miejsce pracy uległo zniszczeniu wskutek powodzi
- możliwość nie wliczenia godzin nadliczbowych przepracowanych przez pracowników na rzecz usuwania skutków powodzi do limitu godzin nadliczbowych
- zwolnienia niektórych dochodów od podatku dochodowego i niektórych czynności z opłaty skarbowej
- możliwość umarzania składek na ubezpieczenie społeczne i odsetek za zwłokę za czerwiec, lipiec i sierpień 1997 .

Działania organizacyjno-finansowe

3 października 1997 r.¹²⁷ Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Usuwania Skutków Powodzi przedstawiło informację o realizacji pierwszego etapu *Narodowego programu odbudowy i modernizacji*. W dokumencie tym mowa jest o podjęciu następujących działań organizacyjno-finansowych:

¹²³ A. Lutyk, *Działania AWRSP w zakresie aktywizacji zawodowej bezrobotnych* w: Agropremiany. Miesięcznik AWRSP, nr 1 (51), styczeń 1997 r.

¹²⁴ Sejm przyjął łącznie dwadzieścia ustaw, z których dla małych i średnich przedsiębiorstw najistotniejsze są:

- ustawa z 17 lipca 1997 r. o stosowaniu szczególnych rozwiązań w związku z likwidacją skutków powodzi, która miała miejsce w lipcu 1997 r. (Dz.U. 1997 r. Nr 80, poz. 491)

- ustawa z 17 lipca 1997 r. o zmianie ustawy o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne (Dz.U. 1997 r. Nr 80, poz. 511)

- ustawa z 17 lipca 1997 r. o zmianie ustawy - Prawo celne (Dz.U. 1997 r. Nr 80, poz. 498),

- ustawa z 27 sierpnia 1997 r. o stosowaniu szczególnych rozwiązań podatkowych w związku z likwidacją skutków powodzi, która miała miejsce w lipcu 1997 r. (Dz.U. 1997 r. Nr 113, poz. 736),

¹²⁵ Poselski projekt ustawy o nadzwyczajnej pomocy państwa dla przedsiębiorców prowadzących małe i średnie przedsiębiorstwa, które zostały dotknięte skutkami powodzi z lipca 1997 r.

¹²⁶ ustawa z 29 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy o stosowaniu szczególnych rozwiązań w związku z likwidacją skutków powodzi, która miała miejsce w lipcu 1997 r. oraz ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (Dz.U. 1997 r. Nr 107, poz. 692).

¹²⁷ *Informacja o wynikach realizacji pierwszego etapu Narodowego programu odbudowy i modernizacji*, Przegląd Rządowy nr 10 (76) październik 1997 r. s. 126 -131, oraz *Rada Ministrów zapoznawała się z informacją o realizacji Narodowego programu odbudowy i modernizacji*, w: Biuletyn Tygodniowy Centrum Informacyjnego Rządu nr 39 (223) z 29 września - 5 października 1997 r. s. 8 - 10, a także *Odpowiedź Ministra Gospodarki - z upoważnienia prezesa rady Ministrów - na interpelację posła Krzysztofa Budnika w sprawie wsparcia drobnych przedsiębiorców poszkodowanych w wyniku powodzi z 16 września 1997 r.* w: *Odpowiedzi na interpelacje*. Suplement do Sprawozdania Stenograficznego ze 115 posiedzenia Sejmu RP, Warszawa 1997, s 27 - 29.

- w Ministerstwie Gospodarki utworzono punkt informacyjno-konsultacyjny dysponujący danymi o producentach surowców i urzędach niezbędnych do prac związanych z usuwaniem skutków powodzi
- Minister Gospodarki dokonał przesunięć w budżecie resortu na kwotę 30 mln złotych na pomoc dla małych przedsiębiorstw, niezależnie od rodzaju prowadzonej działalności, z województw: katowickiego, opolskiego, wałbrzyskiego i wrocławskiego. Beneficjentami pomocy (pożyczek udzielanych poprzez regionalne izby gospodarcze) były przedsiębiorstwa rozliczające się w formie karty podatkowej, ryczału, księgi przychodów i rozchodów. W przypadku wykorzystania pomocy zgodnie z wcześniejszym wnioskiem stawała się ona nie oprocentowaną, bezzwrotną pożyczką. Średnia wysokość pożyczki wyniosła przeszło 17 tys. zł. Udzielono łącznie 1 752 pożyczki.¹²⁸
- Agencja Rozwoju Przemysłu przeznaczyła 15 mln zł na niskooprocentowane pożyczki oraz kredyty dla przedsiębiorstw (Fundusz Wsparcia Popowodziowego). Pomoc była udzielana poprzez Regionalne Izby Gospodarcze i Przemysłowo - Handlowe. Od września do grudnia 1997 r. wpłynęło 56 wniosków na łączną kwotę 94 mln zł w tym 25 wniosków od przedsiębiorstw zatrudniających do 100 pracowników. Przyznano pomoc finansową dla 10 przedsiębiorstw na kwotę 15 mln zł¹²⁹
- oddziały Zakładu Ubezpieczeń Społecznych umorzyły składki na ubezpieczenie społeczne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych 942 płatnikom, w łącznej kwocie 5 mln 754 tys. zł. Odroczenie terminów płatności tych składek za czerwiec, lipiec i sierpień 1997 r. uzyskało 5278 płatników na łączną kwotę 242,1 mln zł
- Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych od lipca do września 1997 r. wydał 1.255 zarządzenia w sprawie przekazania firmom środków FGŚP na wypłatę wynagrodzeń dla 39,7 tys. pracowników, na kwotę 16,9 mln zł. Wypłaty w większości dokonywane były na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw¹³⁰
- do grudnia 1997 r. Fundusz Pracy udzielił nie oprocentowanych pożyczek na odtworzenie działalności gospodarczej dla 43 osób, na kwotę 825,5 tys. zł oraz umorzył pożyczki na utworzenie miejsc pracy dla 9 osób na kwotę 255 tys. zł¹³¹
- Ministerstwo Finansów wprowadziło kilkanaście rodzajów zwolnień i ulg podatkowych dla przedsiębiorstw dotkniętych skutkami powodzi, m.in. z podatku zwolnione zostały dotacje, subwencje, dopłaty i inne świadczenia oraz darowizny przeznaczone na usuwanie skutków powodzi. Podatnicy prowadzący działalność gospodarczą mogli również skorzystać z ulg inwestycyjnych, podwyższenia stawek amortyzacyjnych czy też możliwości uznania za koszt uzyskania przychodów inwestycji rozpoczętych przed 6 lipca 1997 r. Zaniechano ustalenia i poboru podatku od towarów i usług przez podatników bezpośrednio poszkodowanych przez powódź
- wprowadzono ulgi i zwolnienia z cła na materiały i urządzenia służące usuwaniu skutków powodzi
- w Banku Gospodarstwa Krajowego w ramach Krajowego Funduszu Poręczeń Kredytowych stworzono możliwość poręczeń kredytów na remonty i odtworzenie zniszczonych obiektów i majątku produkcyjnego, a także zakup materiałów i surowców do produkcji.

5.3. Podsumowanie

W latach 1996 - 1997 rząd w kolejnych dokumentach programowych, począwszy od strategii społeczno-gospodarczych, poprzez politykę rynku pracy, przemysłową, regionalną i obszarów wiejskich, deklarował coraz większe wsparcie sektora MSP. Spowodowane było to, między innymi, stanowiskiem Unii Europejskiej (por. rozdział 5.1.2.) podkreślającym duże znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju gospodarczym.

Z punktu widzenia celów, które są realizowane przez państwo, polityki wobec sektora MSP można podzielić na dwa główne obszary:

- politykę wobec sektora MSP *sensu stricte*, której celem jest tworzenie warunków funkcjonowania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw

¹²⁸ Informacja o pomocy dla małych i średnich przedsiębiorstw dotkniętych skutkami powodzi z lipca '97 udzielonej ze środków Ministra Gospodarki w okresie 17 października 1997 r., Ministerstwo Gospodarki, marzec 1998

¹²⁹ Pismo Ministra Finansów do Przewodniczącego Sejmowej Komisji Małych i Średnich Przedsiębiorstw z dnia 8 stycznia 1998 r. (zn. GN5-4500-31/97)

¹³⁰ Zestawienie zarządzeń Ministra Pracy i Polityki Socjalnej w sprawie przekazania pracodawcom środków z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych na wypłatę wynagrodzeń pracownikom (na podstawie art. 5 ust. 1 z 17 lipca 1997 r. o stosowaniu szczególnych rozwiązań w związku z likwidacją skutków powodzi za okres od 1 lipca do 30 września 1997 r., Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej, Departament Polityki Regionalnej i Sektorowej, Warszawa, listopad 1997 r. oraz Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Socjalnej - z upoważnienia ministra pracy i polityki socjalnej - na interpelację posła Krzysztofa Budnika w sprawie możliwości skorzystania z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych przez małych i średnich przedsiębiorców dotkniętych klęską powodzi z dnia 5 września 1997 r., w: Interpelacje i odpowiedzi na interpelacje. Supplement do Sprawozdania Stenograficznego ze 115 posiedzenia Sejmu RP, Warszawa 1997, s. 8 -9

¹³¹ Informacja Departamentu Ekonomicznego Krajowego Urzędu Pracy ze stycznia 1998 r.

- innych polityk realizujących priorytetowe cele społeczno - gospodarcze, w których sektor MSP występuje jako jeden z instrumentów realizacyjnych.

Polityka wobec sektora MSP

Pomimo deklaracji składanych w kolejnych dokumentach programowych polityka wobec sektora MSP realizowana była w sposób mało skoordynowany. Od początku 1997 r. ustawowym koordynatorem polityki wobec MSP stało się Ministerstwo Gospodarki. Nie spowodowało to jednak natychmiastowych efektów w postaci zwiększenia poziomu koordynacji polityki. Należy jednak zauważyć, iż Ministerstwo Gospodarki (Departament Rzemiosła, Małych i Średnich Przedsiębiorstw) zainicjowało zwyczaj konsultowania strategii działania ze środowiskiem przedsiębiorców.

Do końca 1997 r. nie zakończono realizacji istotnych zamierzeń programowych zawartych w programach *Międzynarodowa konkurencyjność polskiego przemysłu oraz Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej* (por. rozdział 5.2.2.). Wśród najważniejszych zadań, które nie doczekały się realizacji w omawianym okresie należy wymienić:

- brak ustawy Prawo przemysłowe, która miała zawierać definicję małego i średniego przedsiębiorstwa¹³². Kolejne terminy przygotowania ustawy podawane w kolejnych programach nie były dotrzymywane
- brak systemu kryteriów udzielania MSP różnych rodzajów pomocy publicznej (w 1997 r. w Ministerstwie Gospodarki rozpoczęto prace nad projektem ustawy o zasadach udzielania pomocy publicznej MSP).

Analiza treści dokumentów programowych oraz realizacji założeń prowadzi do wniosku, że polityce wobec sektora MSP nie towarzyszyły prawie żadne instrumenty realizacyjne, rozumiane jako regulacje prawne oraz wspieranie konkretnych zamierzeń środkami budżetowymi. W zakresie dotyczącym rozwoju sektora MSP najbardziej widoczny był brak działań wzmacniających konkurencyjność i efektywność małych i średnich przedsiębiorstw, w tym:

- brak systemu wspierania dostępu MSP do źródeł kapitału, w tym sprecyzowania ram prawnych tworzenia i funkcjonowania lokalnych funduszy poręczeńowych
- brak systemu wiążącego obecnie funkcjonujące poręczenia (regwarancje)
- brak odpowiednich środków służących transferowi technologii. Środki budżetowe otrzymywane przez Agencję Techniki i Technologii nie stwarzają realnych możliwości działań na szerszą skalę. Niemniej jednak należy zauważyć istotny przełom w programowaniu działań systemowych na rzecz transferu technologii (por. rozdział 5.1.4.), którego efekty mogą być widoczne w najbliższych latach
- przyjęcie wielu niekorzystnych rozwiązań w ustawie Ordynacja Podatkowa (patrz poniżej).

Pozytywnie należy ocenić następujące rozwiązania i wydarzenia:

- za pozytywny należy uznać sam fakt uchwalenia ustawy Ordynacja podatkowa, będącej podstawowym zbiorem praw i relacji wynikających z obowiązku płacenia podatków pomiędzy obywatelami i podmiotami gospodarczymi a państwem; niektóre z przepisów budzą jednak duże kontrowersje wśród przedsiębiorców - zwrócono m.in. uwagę na ogólnikowość niektórych zapisów (pole dla dowolności interpretacji urzędników), konsekwencje ustawy w postaci wzrostu ingerencji państwa w działalność gospodarczą, niewystarczającą ochronę tajemnicy kont bankowych itp.
- przyjęcie nowelizacji ustaw o podatku dochodowym, które realnie obniżają podatki oraz ustawowo regulują system ulg inwestycyjnych
- uchwalenie ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, choć realizacja postanowień ustawy z powodów organizacyjnych powoduje liczne komplikacje
- duże znaczenie ma przyjęcie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, wprowadzającej definicję przedsiębiorcy oraz wprowadzającej od 2001 r. rejestr przedsiębiorców. Jest to istotny element porządkowania przestrzeni gospodarczej w Polsce
- utworzenie Sejmowej Komisji Małych i Średnich Przedsiębiorstw
- kontynuowanie zainicjowanego przez Ministerstwo Gospodarki (Departament Rzemiosła, Małych i Średnich Przedsiębiorstw) zwyczaju konsultowania nowych aktów prawnych i strategii działania wobec sektora MSP ze środowiskiem przedsiębiorców.

Polityka traktująca MSP jako instrument realizacji innych celów państwa

¹³² w marcu 1998 r. projekt ustawy (pod zmienioną nazwą „Prawo działalności gospodarczej”) skierowano do konsultacji międzyresortowych

Realizacja programów rządowych mających odniesienie do MSP koncentrowała się na trzech głównych obszarach: polityki rynku pracy, rozwoju obszarów wiejskich oraz polityki regionalnej. Stosowane w ramach tych programów instrumenty nie były nastawione na sektor MSP, ale na realizację innych priorytetowych celów państwa - takich jak: walka z bezrobociem, rozwój regionalny, rozwój obszarów wiejskich. W realizacji tych celów stosowano instrumenty skierowane do sektora małych i średnich przedsiębiorstw stanowiących istotny element rozwoju i restrukturyzacji gospodarczej oraz absorpcji siły roboczej. W drugiej połowie 1997 r. pojawił się nowy segment wsparcia, a raczej odtworzenia sektora MSP na obszarach, na których wystąpiła powódź.

Instrumenty wspierania MSP w ramach polityki rynku pracy i polityki rozwoju obszarów wiejskich opierały się m.in. na:

- ułatwieniu w dostępie do kredytu dla przedsiębiorców i osób podejmujących działalność gospodarczą (pożyczki, poręczenia, obniżanie oprocentowania)
- ułatwieniach zwiększania zatrudnienia bez ponoszenia dodatkowych kosztów
- tworzeniu instytucji i instrumentów doradczo-szkoleniowych wspierających małą przedsiębiorczość
- działaniach edukacyjnych promujących przedsiębiorczość wśród młodzieży.

Tego rodzaju działania i instrumentarium, adresowane do konkretnych grup i obszarów nie poprawiało ogólnych warunków funkcjonowania sektora MSP w branżach najlepszych i najbardziej dynamicznych, lecz dawało istotne efekty w wybranych branżach i regionach kraju uznawanych przez państwo za priorytetowe.

Problemy koordynacji obu obszarów polityki wobec MSP

Właściwa polityka wobec MSP powinna uwzględniać oba cele: tworzenie ogólnych warunków rozwoju sektora oraz interwencyjne reagowanie w sektorach i na obszarach wymagających szczególnego traktowania. W okresie 1996 - 1997 postulat ten nie był spełniany nawet w dokumentach programowych. Polityka wobec MSP realizowana przez różne agendy nie była w pełnym stopniu monitorowana i koordynowana. Ministerstwo Gospodarki nadal znajdowało się na etapie określania koncepcji zadań resortu w centrum gospodarczym rządu. Nie stało się do dzisiaj partnerem dla resortu finansów w kształtowaniu polityki gospodarczej, co zakładali autorzy reformy centrum¹³³. Podległa ministerstwu Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw była nadal finansowana wyłącznie ze środków zagranicznych.

System monitorowania polityki wobec sektora MSP znajdował się ciągle w stadium załóżkowym. Problem ten dotyczył całej polityki gospodarczej, w której nie funkcjonuje system monitoringu realizowanych instrumentów jak i całych polityk. Brakowało np. analizy efektywności instrumentów ekonomiczno - finansowych w gminach zagrożonych wysokim bezrobociem strukturalnym. Utrudniało to właściwą ocenę stosowanych instrumentów, jak i wprowadzanie korekt w przyszłych działaniach. Zmiana tego stanu wymaga wzmocnienia kadrowego i finansowego zarówno Departamentu Rzemiosła, Małych i Średnich Przedsiębiorstw w Ministerstwie Gospodarki, jak i Polskiej Fundacji Promocji i Rozwoju MSP.

¹³³ D. Hübner, *Rola i zadania Ministerstwa Gospodarki*, (w:) *Reforma centrum gospodarczego rządu. Przesłanki, cele, kierunki* (red. J.Monkiewicz), Warszawa 1995

Rozdział 6

Zmiany prawne wprowadzone w 1997 roku, wpływające na prowadzenie działalności gospodarczej przez małe i średnie przedsiębiorstwa

Wykaz aktów prawnych, wydanych w 1997 r. mających wpływ na działalność MSP

Ocena systemu prawnego

Podsumowanie

Rozdział 6. składa się z dwóch części. W pierwszej części przedstawiono wykaz aktów prawnych wraz z omówieniem najistotniejszych postanowień mogących mieć wpływ na działalność małych i średnich przedsiębiorstw. Zestawienie obejmuje akty prawne uchwalone przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej lub wydane przez naczelne organy administracji państwowej w 1997 r. i w tym roku opublikowane.

Część druga rozdziału to opis najważniejszych zmian systemowych oraz omówienie podstawowych tendencji w prawodawstwie, jakie pojawiły się w roku 1997.

Parlament w 1997 r. uchwalił około 190 ustaw. Zdecydowana większość z nich związana była z systemem gospodarczym i finansowym. W prezentowanym zestawieniu skupiono się przede wszystkim na regulacjach kompleksowych. Nie wymieniano licznych drobnych zmian przepisów podatkowych, celnych czy ustawy o działalności gospodarczej. Zmian tych było dużo, miały jednak często charakter wtórny lub ich znaczenie dla MSP było drugorzędne. Niemniej jednak dokonano ich krótkiego omówienia w drugiej części niniejszego rozdziału.

6.1. Wykaz aktów prawnych, wydanych w 1997 r., mających wpływ na działalność MSP

Lp.	Regulacja prawna	Data wydania	Adres publikacyjny	Data wejścia w życie	Najważniejsze postanowienia
	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej	1997.04.02	Dz. U. Nr 78, poz.483	1997.10.17	każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo do dziedziczenia, które podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza istoty prawa własności każdemu zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy w przypadku naruszenia konstytucyjnych praw i wolności możliwość wniesienia skargi do TK w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu prawnego, na podstawie którego uprawniony organ wydał ostateczne orzeczenie prawo wystąpienia do Rzecznika Praw Obywatelskich w przypadku naruszenia przez organy władzy publicznej praw i wolności gwarantowanych Konstytucją ustalono katalog źródeł prawa powszechnie obowiązującego w RP oraz zasady ich wydawania nakładanie podatków, innych danin publicznych, określanie podmiotów, przedmiotów opodatkowania i stawek podatkowych, a także zasad przyznawania ulg i umorzeń oraz kategorii podmiotów zwolnionych od podatków następuje w drodze ustawy
	Ustawa Kodeks celny	1997.01.09	Dz. U. Nr 23, poz. 117	1998.01.01	określono zasady stosowania taryfy celnej do sprowadzanych na terytorium RP towarów ustalono zasady określania wartości celnej towarów, wprowadzania towarów na polski obszar celny, procedury celne, wolne obszary celne i składy wolnocełowe, zasady przechowywania w depozytach, zwolnienia od cła, powstawanie i spłatę długu celnego oraz przedstawicielstwo w sprawach celnych
	Ustawa o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym	1997.02.06	Dz. U. Nr 28, poz. 153	1999.01.01	określono krąg podmiotów podlegających obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego składka na ubezpieczenie zdrowotne wynosi 10% podstawy wymiaru składki (podstawę wymiaru ustala się według podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne) ustalono wykaz świadczeń przysługujących z ubezpieczenia zdrowotnego uznano za koszty uzyskania przychodu odpisy dokonane na fundusze tworzone na podstawie przepisów ustawy zwolniono od podatku dochodowego od osób prawnych dochody Krajowego Związku Kas Powszechnego Ubezpieczenia Zdrowotnego oraz kas regionalnych i branżowych
	Ustawa o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego	1997.02.20	Dz. U. Nr 43, poz. 270	1997.05.14	osoba prawna prowadząca obsługę prawną podmiotu gospodarczego, osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej może udzielić pełnomocnictwa procesowego - w imieniu podmiotu, którego obsługę prawną prowadzi - adwokatowi lub radcy prawnemu, jeżeli została do tego upoważniona
	Ustawa budżetowa na rok 1997	1997.02.21	Dz. U. Nr 19, poz. 106	1997.01.01	upoważniono Ministra Finansów do udzielania ze środków budżetu państwa: redytów i pożyczek rządowi innych krajów na sfinansowanie importu z RP towarów i usług - wydatki z tego tytułu nie mogą przekroczyć w 1997 r. kwoty 477 000 tys. zł. pożyczek Korporacji Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych S.A. na wypłatę gwarantowanych przez Skarb Państwa odszkodowań z tytułu ubezpieczenia kontraktów eksportowych do kwoty 86 830 tys. zł.
	Ustawa o zmianie ustawy o gwarantowanych przez Skarb Państwa ubezpieczeniach kontraktów eksportowych	1997.02.21	Dz. U. Nr 28, poz. 154	1997.04.09	Komitet Integracji Europejskiej może przekazywać Korporacji Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych S.A., na wydzielone rachunki, środki uzyskane z Unii Europejskiej lub innych źródeł na wspieranie eksportu do krajów nie należących do OECD, z przeznaczeniem na finansowanie przedsięwzięć eksportowych
	Ustawa - Prawo energetyczne	1997.04.10	Dz. U. Nr 54, poz. 435	1997.12.04	określono zasady kształtowania polityki energetycznej państwa, zasady i warunki zaopatrzenia i użytkowania paliw i energii, w tym ciepła oraz działalności przedsiębiorstw energetycznych

					wytwarzanie, przetwarzanie, magazynowanie, przesyłanie, dystrybucja oraz obrót paliwami i energią wymaga uzyskania koncesji
Ustawa o zmianie ustawy - Prawo wodne	1997.04.25	Dz. U. Nr 47, poz. 299	1997.05.30	pozwolenie wodnoprawne może być cofnięte lub ograniczone za odszkodowaniem, jeśli jest to uzasadnione interesem ludności, ochroną środowiska albo ważnymi względami gospodarczymi opłaty za szczególne korzystanie z wód, a także z urządzeń wodnych będących własnością państwa stanowią dochód NFOŚiGW, wojewódzkich oraz gminnych funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej pozwolenia wodnoprawne wydane przed 1 stycznia 1975 r. wygasają z dniem 31.12.2000 r. Zakłady, które pobierają wodę lub wprowadzają ścieki do wód albo do ziemi bez wymaganego pozwolenia wodnoprawnego zobowiązano do złożenia wniosku o jego wydanie w terminie od 01.07.1997 r. do 30.07.2000 r.	
Ustawa o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa i niektóre osoby prawne	1997.05.08	Dz. U. Nr 79, poz. 484	1997.08.18	Rada Ministrów, na wniosek Ministra Finansów, może udzielać w imieniu Skarbu Państwa: redytodawcom krajowym i zagranicznym - poręczeń spłaty części lub całości kredytu bankowego i związanych z nim odsetek do 1,5 mln ECU redytodawcom będącym bankami zagranicznymi lub zagranicznymi instytucjami finansowymi - gwarancji spłaty kredytów wraz z odsetkami i innymi kosztami, jeżeli wymagają tego zasady lub zwyczaje międzynarodowe poręczenia i gwarancje mogą być udzielone do wysokości 60% wykorzystanej kwoty kredytu objętego poręczeniem lub gwarancją oraz do wysokości 60% odsetek od tej kwoty poręczeniem mogą być objęte kredyty inwestycyjne oraz kredyty przeznaczone na zakup materiałów lub surowców do produkcji	
Ustawa o zmianie ustawy o związkach zawodowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw	1997.05.09	Dz. U. Nr 82, poz. 518	1997.08.07	sprecyzowano zasady wypłacania świadczeń urlopowych. Świadczenia te obowiązani są wypłacać wszyscy pracodawcy niezależnie od ciężącego na nich czy nie obowiązku tworzenia ZFŚS	
Ustawa o Inspekcji Celnej	1997.06.06	Dz. U. Nr 71, poz. 449	1997.07.01	utworzono pion administracji rządowej do przeciwdziałania i zwalczania naruszeń prawa obowiązującego w obrocie towarowym z zagranicą i obrotu towarami pochodzącymi z zagranicy do zadań Inspekcji Celnej należy między innymi kontrola legalności pochodzenia towarów dopuszczonych do obrotu na polskim obszarze celnym lub do wywozu za granicę albo mających inne przeznaczenie celne, w wypadkach gdy zakończone zostały procedury celne kontroli Inspekcji Celnej podlegają: osoby prawne, jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	
Ustawa - Prawo o ruchu drogowym	1997.06.20	Dz. U. Nr 98, poz. 602	1998.01.01	wprowadzono obowiązek uzyskania koncesji w przypadku prowadzenia działalności gospodarczej polegającej na produkcji i dystrybucji tablic rejestracyjnych pojazdów ośrodki szkoleniowe lub szkoły prowadzące szkolenia osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami istniejące w dniu wejścia w życie ustawy na podstawie obowiązujących przepisów uznano za spełniające wymagania określone w ustawie przez okres 1 roku (do dnia 1 stycznia 1999 r.). Podobną zasadę zastosowano w stosunku do ośrodków egzaminowania z tym, że przez okres 6 miesięcy	
Ustawa o cudzoziemcach	1997.06.25	Dz. U. Nr 114, poz. 739	1997.12.27	określono zasady przekraczania granicy RP, określono przesłanki udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony lub na osiedlenie się (zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony udziela się na okres do 2 lat, z możliwością przedłużenia nie więcej niż do 10 lat cudzoziemcowi podczas pobytu na terytorium RP przysługują te same prawa co obywatelom polskim (z ograniczeniami wynikającymi z przepisów ustawowych, np. prawa wyborcze, dostęp do niektórych zawodów i funkcji publicznych) określono status uchodźcy, zasady udzielania azylu oraz wydalania cudzoziemców i ich ewidencji	
Ustawa o odpadach	1997.06.27	Dz. U. Nr 96,	1998.01.01	zwolniono od podatku od osób prawnych część dochodów uzyskanych w roku podatkowym z	

			poz. 592		działalności gospodarczej, w której wykorzystuje się odpady wytworzone na terytorium Polski od podstawy opodatkowania odliczyć można 2% dochodów z tytułu zbiórki, skupu i segregacji odpadów
	Ustawa o transporcie kolejowym	1997.06.27	Dz. U. Nr 96, poz. 591	1997.11.14	rozszerzono rodzaje działalności gospodarczej, których prowadzenie wymaga uzyskania koncesji o zarządzanie liniami kolejowymi i wykonywanie przewozów kolejowych
	Ustawa o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym	1997.07.30	Dz. U. Nr 111, poz. 722	1998.01.01	sprecyzowano pojęcia importu i eksportu towarów przewidziano ulgę dla podatników podatku VAT związaną z zakupem kas fiskalnych, premiującą przestrzeganie wyznaczonych terminów rozpoczęcia ewidencjonowania obrotu
	Ustawa o zmianie ustawy o podatkach i opłatach lokalnych	1997.08.01	Dz. U. Nr 107, poz. 689	1998.01.01	zwolniono od opłaty targowej osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej, które są podatnikami podatku od nieruchomości od obiektów budowlanych położonych na terenie targowiska, nie złączonych trwale z gruntem
	Ustawa o warunkach wykonywania międzynarodowego transportu drogowego	1997.08.02	Dz. U. Nr 106, poz. 677	1997.12.12	wprowadzono obowiązek uzyskania koncesji na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie wykonywania międzynarodowego transportu drogowego koncesji udziela się przedsiębiorcy na przewóz do jednego lub więcej krajów, przewóz jednym lub większą liczbą określonych pojazdów samochodowych, na wszystkie lub niektóre rodzaje przewozów wykonywanie międzynarodowego transportu drogowego na terytorium RP przez zagranicznego przedsiębiorcę pojazdem samochodowym zarejestrowanym za granicą wymaga zezwolenia
	Ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym	1997.08.20	Dz. U. Nr 121, poz. 679	2001.01.01	Krajowy Rejestr Sądowy składa się z: rejestru przedsiębiorców, rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej każdy ma prawo dostępu do danych zawartych w Rejestrze każdy ma prawo przeglądania akt rejestrowych osób prawnych wpisanych do rejestru przedsiębiorców podmiot zobowiązany do złożenia wniosku o wpis do Rejestru nie może się powoływać wobec osób trzecich działających w dobrej wierze na dane, które nie zostały wpisane do Rejestru lub zostały z niego usunięte podmiot wpisany do Rejestru ponosi odpowiedzialność za szkodę wywołaną podaniem nieprawdziwych danych, jeżeli podlegały wpisowi na jego wniosek, a także danych nie zgłoszonych, a podlegających wpisowi określono dane podlegające obowiązkowi zgłoszenia do Rejestru
	Ustawa o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne	1997.08.21	Dz. U. Nr 106, poz. 679	1998.01.01	określono osoby, które ze względu na pełnione funkcje publiczne nie mogą prowadzić działalności gospodarczej, nie mogą zasiadać w organach zarządzających i kontrolnych, a nawet pozostawać w stosunku pracy ze spółkami prawa handlowego ustalono obowiązek składania oświadczeń o stanie majątkowym tych osób
	Ustawa - Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi	1997.08.21	Dz. U. Nr 118, poz. 754	1998.01.04	papier wartościowy nie ma charakteru dokumentu prawa wynikające z posiadania papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu powstają z chwilą zapisania papierów po raz pierwszy na rachunku papierów wartościowych i przysługują osobie będącej posiadaczem rachunku zagraniczna osoba prawna, prowadząca działalność maklerską w kraju należącym do OECD może prowadzić taką działalność na terytorium RP w formie oddziału lub przedstawicielstwa zakazane jest posiadanie akcji więcej niż jednego domu maklerskiego oraz posiadanie przez dom maklerski akcji innego domu maklerskiego domy maklerskie w liczbie co najmniej 25 mogą tworzyć izbę gospodarczą, ta natomiast może tworzyć fundusz gwarancyjny, którego źródłem finansowania są obowiązkowe wpłaty domów maklerskich i banków prowadzących działalność maklerską polscy emitenci papierów wartościowych będą mogli bez zgody KPW wprowadzać do obrotu na giełdach zagranicznych do 25% akcji danego emitenta

					rozszerzono zakres czynności maklerskich o zarządzanie na zlecenie cudzym pakietem papierów wartościowych oraz doradztwo w zakresie obrotu papierami wartościowymi, jeżeli papiery te oferowane są w obrocie na zagranicznych rynkach regulowanych w krajach należących do OECD
Ustawa o pracowniczych programach emerytalnych	1997.08.22	Dz. U. Nr 139, poz. 932	1999.01.01		pracowniczy program emerytalny stanowić będą zakładowe umowy emerytalne, pracownicze umowy emerytalne, a także umowy z zakładami lub towarzystwami ubezpieczeń, umowy z funduszami inwestycyjnymi, bądź statuty pracowniczych funduszy emerytalnych, które określają warunki gromadzenia środków ze składek pracowników, wpłacanych przez pracodawcę, przeznaczonych do wypłat w wieku emerytalnym lub w przypadku uzyskania uprawnień do świadczeń rentowych z tytułu niezdolności do pracy wydatki pracodawcy na zapewnienie prawidłowej realizacji pracowniczego programu emerytalnego uznano za koszty uzyskania przychodów
Ustawa o ochronie osób i mienia	1997.08.22	Dz. U. Nr 114, poz. 740	1998.03.27		podjęcie działalności w zakresie ochrony osób i mienia wymaga uzyskania koncesji wprowadzono licencje dla pracowników ochrony fizycznej
Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych	1997.08.27	Dz. U. Nr 123, poz. 776	1997.09.10		pracodawca zatrudniający co najmniej 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy jest obowiązany do comiesięcznych wpłat na PFRON (przepis wchodzi w życie 1. 01. 1999 r.) wprowadzono ulgi dla podatników prowadzących zakłady pracy chronionej lub zakłady aktywności zawodowej pracodawcy zatrudniający osoby niepełnosprawne przysługuje ulga w podatku dochodowym w wysokości wskaźnika zatrudnionych osób niepełnosprawnych o ile wskaźnik ten wynosi min. 7%
Ustawa o funduszach inwestycyjnych	1997.08.28	Dz. U. Nr 139, poz. 933	1998.02.21		do przychodów w podatku dochodowym od osób fizycznych i prawnych nie zalicza się przychodów otrzymywanych przez towarzystwo funduszy inwestycyjnych z tytułu zapisów na jednostki uczestnictwa lub certyfikaty inwestycyjne do kosztów uzyskania przychodów nie zalicza się wydatków na objęcie lub nabycie udziałów albo wkładów w spółdzielni, udziałów w spółce albo akcji lub innych papierów wartościowych, a także wydatków na nabycie jednostek uczestnictwa w funduszach powierniczych, świadectw udziałowych NFI, oraz certyfikatów inwestycyjnych lub jednostek uczestnictwa funduszy inwestycyjnych wolne od podatku dochodowego są dochody z NFI z tytułu sprzedaży udziałów lub akcji spółek wniesionych przez Skarb Państwa
Ustawa o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych	1997.08.28	Dz. U. Nr 139, poz. 934	1999.01.01		od podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych zwolniono fundusze emerytalne tworzone zgodnie z przepisami ustawy
Ustawa o finansowaniu dróg publicznych	1997.08.29	Dz. U. Nr 123, poz. 780	1998.01.01		likwiduje się odrębny podatek drogowy opodatkowaniu podatkiem od środków transportu podlegać będą nadal jedynie samochody ciężarowe o ładowności równej lub przekraczającej 2 tony, ciągniki siodłowe i balastowe, przyczepy i naczepy o ładowności powyżej 5 ton, autobusy
Ustawa - Ordynacja podatkowa	1997.08.29	Dz. U. Nr 137, poz. 926	1998.01.01		ordynacja wymienia wszystkie organy podatkowe (państwowe i samorządowe); w świetle nowej regulacji Minister Finansów nie jest organem podatkowym <i>sensu stricto</i> , ponieważ nie bierze bezpośredniego udziału w wymiarze podatków zniesiono instytucję podatkowych komisji odwoławczych, jako organów II stopnia w stosunku do decyzji wydawanych przez urzędy skarbowe, w sprawach dotyczących wymiaru podatku dochodowego i obrotowego lub tylko dochodowego od podatników będących osobami fizycznymi, a także w pewnych przypadkach podatku obrotowego od spółek cywilnych, jawnych i komandytowych, których udziałowcami lub komandytariuszami są osoby fizyczne w przypadku nie rozpatrzenia przez organ podatkowy wniosku podatnika o zaniechanie poboru podatku przed upływem terminu płatności wprowadzono domniemanie, że wniosek taki traktuje się jako wniosek o umorzenie zaległości podatkowej wprowadzono zasadę wynagradzania płatników i inkasentów za świadczone na rzecz Skarbu Państwa

					czynności w zakresie prawa podatkowego zwiększono liczbę tytułów do powstania hipoteki i zastawu skarbowego oraz jednocześnie wprowadzono obowiązek ujawniania hipotek ustawowych oraz prowadzenia rejestru zastawów skarbowych wprowadzono osobistą, solidarną odpowiedzialność członków zarządu sp. z o.o. i S.A. za czas pełnienia obowiązków członka zarządu (ponoszą oni odpowiedzialność, jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna). Jednocześnie zniesiono zapis o odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe wspólników sp. z o.o.
Ustawa o Narodowym Banku Polskim	1997.08.29	Dz. U. Nr 140, poz. 938	1998.01.01	NBP może być udziałowcem tylko tych osób prawnych, które prowadzą działalność usługową wyłącznie na rzecz instytucji finansowych i Skarbu Państwa posiadane udziały w spółkach prawa handlowego NBP winien zbyć do końca 2002 r. w zakresie działalności dewizowej NBP pełni funkcję centralnej bankowej instytucji dewizowej, gromadzącej rezerwy dewizowe, zarządzającej nimi oraz podejmującej czynności bankowe mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa obrotu dewizowego i płynności płatniczej kraju	
Ustawa o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich oraz obrocie tymi wyrobami	1997.08.29	Dz. U. Nr 124, poz. 783	1997.10.27	podjęcie działalności gospodarczej w zakresie wyrobu i rozlewu wyrobów winiarskich wymaga uzyskania koncesji przedsiębiorcy prowadzący wyrób lub rozlew wyrobów winiarskich, w dniu wejścia w życie ustawy tracą prawo do dalszego prowadzenia tej działalności, jeżeli w terminie 3 miesięcy od tego dnia nie wystąpią o udzielenie wymaganych koncesji	
Ustawa o zmianie ustawy o zamówieniach publicznych	1997.08.29	Dz. U. Nr 123, poz. 778	1997.11.08	rozszerzono zakres podmiotowy ustawy - do jej stosowania zobowiązano przedsiębiorstwa mieszane obowiązek stosowania procedury zamówień publicznych w stosunku do jednostek zależnych od państwowych i komunalnych jednostek organizacyjnych (tj. takich, w których podmioty te posiadają co najmniej 50% udziałów lub akcji, ewentualnie większość w zgromadzeniu wspólników lub walnym zgromadzeniu akcjonariuszy bądź też posiadają prawo do powoływania lub odwoływania co najmniej połowy członków organu zarządzającego lub nadzorczego) rozszerzenie katalogu wadium i gwarancji wykonania umowy, możliwość zaliczenia wadium w poczet gwarancji ustawy o zamówieniach publicznych nie stosuje się, jeżeli postępowanie jest prowadzone w oparciu o zasady ustalone w umowie międzynarodowej, której Polska jest stroną w postępowaniu o zamówienie publiczne, którego wartość nie przekracza 30.000 ECU lub w którego finansowaniu udział środków publicznych nie przekracza tej kwoty nie jest obowiązkowy tryb przetargu nieograniczonego i nie stosuje się przepisów np. o publikacji ogłoszeń w Biuletynie Zamówień Publicznych, pisemnej formie postępowania, protestów i odwołań możliwość dokonywania łącznych zakupów przez jednostki budżetowe gminy np. przedszkola, szkoły	
Ustawa o warunkach wykonywania krajowego przewozu osób	1997.08.29	Dz. U. Nr 141, poz. 942	1998.01.01	działalność gospodarcza polegająca na wykonywaniu krajowego zarobkowego przewozu osób pojazdami samochodowymi wymaga zezwolenia udzielanego generalnie na czas nie oznaczony (zainteresowany podmiot może wnioskować o wydanie zezwolenia na czas określony) określono wymagania w stosunku do osób ubiegających się o zezwolenie na prowadzenie działalności gospodarczej w ramach określonych ustawą określono zasady zarobkowego przewozu osób taksówkami	
Ustawa o usługach turystycznych	1997.08.29	Dz. U. Nr 133, poz. 884	1998.01.01	działalność gospodarcza, polegająca na organizowaniu imprez turystycznych, wymaga uzyskania koncesji organizatora turystyki działalność gospodarcza, polegająca na wykonywaniu na zlecenie klientów czynności faktycznych i prawnych związanych z zawieraniem umów o świadczenie usług turystycznych wymaga uzyskania koncesji organizatora lub pośrednika turystycznego	

					określono wymogi dla osób, które zamierzają prowadzić działalność gospodarczą w zakresie usług turystycznych wprowadzono przepisy ustanawiające ochronę klienta w związku z korzystaniem z usług turystycznych określono zasady świadczenia usług hotelarskich
Ustawa - Prawo bankowe	1997.08.29	Dz. U. Nr 140, poz. 939	1998.01.01	ustalenie limitów zaangażowania kapitałowego banków w spółkach prawa handlowego umożliwienie przy wykonywaniu czynności bankowych składania oświadczenia woli za pomocą elektronicznych nośników informacji możliwość otwierania rachunków oszczędnościowych na okaziciela i hasło usunięcie różnic w zakresie dostępu do kredytów między osobami fizycznymi i prawnymi dopuszczenie możliwości udzielania poręczeń kredytowych przez instytucje pozabankowe dokładne sprecyzowanie elementów umowy kredytu bankowego, limitów koncentracji wierzycelności, gwarancji bankowych, poręczeń, akredytywy pozbawienie banków możliwości wystawiania wyciągów z ksiąg banku, które posiadały moc tytułów wykonawczych, na równi z sądowymi tytułami wykonawczymi	
Ustawa o listach zastawnych i bankach hipotecznych	1997.08.29	Dz. U. Nr 140, poz. 940	1998.01.01	bank hipoteczny tworzy się wyłącznie w formie spółki akcyjnej podstawowe czynności banku hipotecznego to: udzielanie kredytów zabezpieczonych hipoteką, udzielanie kredytów nie zabezpieczonych hipoteką, jeśli kredytobiorcą, gwarantem lub poręczycielem jest m in. Skarb Państwa, NBP, Unia Europejska lub jej państwa członkowskie, EBOiR itp., nabywanie wierzycelności innych banków z tytułu udzielanych przez nie kredytów zabezpieczonych hipoteką, emitowanie hipotecznych listów zastawnych, emitowanie publicznych listów zastawnych; poza tym banki hipoteczne powołane zostały również do przyjmowania lokat terminowych, zaciągania kredytów i pożyczek, emitowania obligacji oraz przechowywania papierów wartościowych	
Ustawa o przekształceniu prawa użytkowania wieczystego przysługującego osobom fizycznym w prawo własności	1997.09.04	Dz. U. Nr 123, poz. 781	1998.01.01	osoby fizyczne, które nabyły użytkowanie wieczyste (prawo zabudowy - na gruncie wcześniejszych przepisów) przed dniem 9 października 1997 r. mogą nabyć prawo własności nieruchomości objętej użytkowaniem, jeśli złożą do 31 grudnia 2000 r. wnioski o przekształcenie go w prawo własności za ustaloną opłatą nieodpłatnie użytkowanie wieczyste w prawo własności mogą przekształcić osoby (ich następcy prawni), którym nieruchomość została oddana w użytkowanie wieczyste w związku z utratą mienia na skutek wojny 1939-1945 i które pozostawiły majątek poza terytorium Państwa Polskiego, którym oddano w użytkowanie wieczyste nieruchomość w związku z wyłączeniem dokonanym po 1949 r., a przed 29 kwietnia 1985 r., które na mocy umów międzynarodowych zawartych przez Polskę miały otrzymać ekwiwalent za mienie pozostawione za granicą oraz osoby, którym oddano nieruchomość w użytkowanie wieczyste nieodpłatnie	
Ustawa o funduszach przemysłowych i ich prywatyzacji w związku z reformą ubezpieczeń społecznych	1997.09.04	Dz. U. Nr 141, poz. 945	1997.12.09	od podatku dochodowego zwolniono dochody funduszy pochodzące z dywidend oraz przychodów z tytułu udziału w zyskach osób prawnych mających siedzibę na terytorium RP oraz sprzedaży akcji spółek wniesionych do tych funduszy przez Skarb Państwa przejściowo do końca 2000 r. zwolniono z podatku dochodowego dochody ze sprzedaży na giełdzie papierów wartościowych albo w regulowanym pozagiełdowym wtórnym obrocie publicznym, świadectw udziałowych wymienialnych na akcje funduszy przemysłowych	
Ustawa o administrowaniu obrotem z zagranicą towarami i usługami oraz o obrocie specjalnym	1997.12.11	Dz. U. Nr 157, poz. 1026	1998.01.01	ustalono katalog przyczyn uzasadniających ustanowienie zakazu lub ograniczenia obrotu niektórymi towarami i usługami z zagranicą ograniczenie obrotu z zagranicą może nastąpić w formie przewidzianej ustawą, tj.: kontyngentu, plafonu, automatycznej rejestracji obrotu, nieautomatycznej rejestracji obrotu postępowania w sprawie koncesji lub pozwolenia na przywóz lub wywóz towarów oraz eksport i	

					import usług, wszczęte przed dniem wejścia ustawy toczą się według przepisów niniejszej ustawy; koncesje wydane przed dniem wejścia w życie ustawy na podstawie ustawy o działalności gospodarczej pozostają w mocy przez 6 miesięcy od dnia jej wejścia w życie, chyba że ustanowione w nich terminy upływają szybciej (podobna zasada obowiązuje w zakresie obrotu z zagranicą bronią, amunicją itp., z tym, że okres wynosi odpowiednio 1 rok)
	Ustawa o ochronie przed nadmiernym przywozem towarów na polski obszar celny	1997.12.11	Dz. U. Nr 157, poz. 1027	1998.01.01	przewidziano środki ochronne, które stosuje się do towaru dopuszczonego na polski obszar celny; mogą one polegać np. na ustanowieniu tymczasowej dodatkowej opłaty celnej lub kontyngentu
	Ustawa o ochronie przed nadmiernym przywozem na polski obszar celny towarów po cenach dumpingowych	1997.12.11	Dz. U. Nr 157, poz. 1028	1998.01.01	postępowanie antydumpingowe wszczyna się na wniosek osoby fizycznej lub prawnej występującej w imieniu przemysłu krajowego albo z urzędu (Minister Gospodarki)
	Ustawa o ochronie przed nadmiernym przywozem na polski obszar celny niektórych towarów tekstylnych i odzieżowych	1997.12.11	Dz. U. Nr 157, poz. 1029	1998.01.01	możliwość wprowadzenia kontyngentu ilościowego na przywóz towarów z określonego kraju
	Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie amortyzacji środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych	1997.01.17	Dz. U. Nr 6, poz. 35	1997.01.24	określono katalog środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych
	Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o grach losowych i zakładach wzajemnych	1997.01..31	Dz. U. Nr 12, poz. 68	1997.02.17	inwestycje w obcych środkach trwałych objęto odpisem amortyzacyjnym
	Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej podmiotów wykonujących doradztwo podatkowe za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności doradztwa podatkowego	1997.02.18	Dz. U. Nr 17, poz. 91	1997.03.11	podwyższono kwotę, która jako wartość początkowa stanowi granicę zaliczenia do środków trwałych
	Rozporządzenie Rady Ministrów zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne.	1997.02.25	Dz. U. Nr 20, poz. 107	1997.07.01	sprecyzowano zasady wydawania zezwoleń na urządzenie loterii fantowych, bingo fantowego i loterii promocyjnych, szczególne warunki zabezpieczeń finansowych oraz wysokość opłat za zezwolenia na urządzenie gier i zakładów wzajemnych
	Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej w sprawie przewozu przesyłek towarowych	1997.02.25	Dz. U. Nr 26, poz. 142	1997.04.02	określono zakres obowiązku ubezpieczenia oraz minimalną sumę gwarancyjną jako granicę ochrony ubezpieczeniowej
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zakresu, trybu i warunków wspierania środkami z budżetu państwa na rok 1997 realizacji regionalnych programów restrukturyzacyjnych oraz tworzenia instytucji lokalnych	1997.03.25	Dz. U. Nr 31, poz. 175	1997.04.16	stworzenie gwarancji dla klientów doradców podatkowych otrzymania odszkodowania np. w związku z udzieleniem błędnych porad
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Polskiej Klasyfikacji Wyrobów i usług	1997.03.18	Dz. U. Nr 42, poz. 264	1997.07.01	składką objęto dodatkowo dodatki za pracę w godzinach nadliczbowych przypadających w soboty i niedziele, pieniężne nagrody okolicznościowe i nagrody jubileuszowe
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia łódzkiej specjalnej strefy ekonomicznej	1997.04.15	Dz. U. Nr 46, poz. 289	1997.05.28	uszczegółowiono zasady i sposób opłacania należności przewozowych, tryb sprawdzania przesyłki, określono zabezpieczenia roszczeń przewoźnika, ustalono procedurę reklamacyjną
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia wałbrzyskiej specjalnej strefy ekonomicznej	1997.04.15	Dz. U. Nr 46, poz. 290	1997.05.28	ze środków rezerwy celowej określonej w ustawie budżetowej przeznaczono na program restrukturyzacji woj. koszalińskiego - 14 400 tys. zł., łódzkiego - 19 500 tys. zł., wałbrzyskiego - 16 100 tys. zł., suwalskiego i olsztyńskiego - 7 460 tys. zł.
					wprowadzono jednolity system klasyfikacji wyrobów i usług, który od 1 lipca 1999 r. zastąpi Systematyczny Wykaz Wyrobów oraz Klasyfikację Wyrobów i Usług (do tego czasu wszystkie stosowane będą równolegle)
					zwolnienie od podatku dochodowego na 10 lat przedsiębiorców posiadających siedzibę i prowadzących działalność wyłącznie na terenie strefy, którzy zainwestują w niej min. 2 mln ECU
					zwolnienie od podatku dochodowego na 10 lat przedsiębiorców posiadających siedzibę i prowadzących działalność wyłącznie na terenie strefy, którzy zainwestują w niej min. 500 tys. ECU

	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia legnickiej specjalnej strefy ekonomicznej	1997.04.15	Dz. U. Nr 44, poz. 274	1997.05.27	zwolnienie od podatku dochodowego na 10 lat przedsiębiorców posiadających siedzibę i prowadzących działalność wyłącznie na terenie strefy, którzy zainwestują na niej min. 850 tys. ECU
	Rozporządzenie Ministra Finansów zmieniające rozporządzenie w sprawie wykonania przepisów ustawy o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym	1997.06.11	Dz. U. Nr 61, poz. 389	1997.06.18	zwolniono od podatku od towarów i usług aporty wnoszone do spółek cywilnych i handlowych zwolnieniem objęto czynności wykonane po 31 marca 1997 r.
	Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie szczegółowych zasad i trybu udzielania kredytów oraz pożyczek ze środków Krajowego Funduszu Mieszkaniowego oraz niektórych wymagań dotyczących projektowania mieszkań finansowanych przy udziale tych środków	1997.06.12	Dz. U. Nr 64, poz. 413	1997.07.08	kredyt może być udzielony towarzystwu budownictwa społecznego oraz spółdzielni na realizację przedsięwzięć inwestycyjno-budowlanych oraz gminie na realizację infrastruktury technicznej towarzyszącej budownictwu mieszkaniowemu kredyt jest uruchamiany po udokumentowaniu zaangażowania środków własnych kredytobiorcy w wysokości co najmniej 25% planowanego kosztu inwestycji oraz po ustanowieniu zabezpieczenia stopa oprocentowania kredytu jest zmienna, ustalana jako stopa efektywna w wysokości 0,5 stopy redyskontowej weksli w NBP w stosunku rocznym
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie warunków sprzedaży wierzytelności Skarbu Państwa z tytułu udzielonych poręczeń i gwarancji, zamiany wierzytelności na akcje (udziały), rozłożenia ich spłaty na raty oraz umorzenia wierzytelności w całości lub części	1997.09.02	Dz. U. Nr 106, poz. 683	1997.09.11	Minister Finansów może sprzedawać wierzytelności Skarbu Państwa z tytułu wykonania przez Skarb Państwa poręczenia lub gwarancji, jeśli świadczenie nie zostało spełnione w ciągu trzech miesięcy od upływu terminu wymagalności sprzedaż nie może być dokonana na rzecz dłużnika lub podmiotu związanego z dłużnikiem stosunkiem zależności lub dominacji możliwość dokonania przez Ministra Finansów zamiany wierzytelności na akcje (udziały) w spółce dłużnika lub umorzenia za zgodą Rady Ministrów wierzytelności w całości lub części
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie określenia szczegółowych zasad i trybu organizowania przetargu publicznego na sprzedaż majątku trwałego lub oddania mienia do odpłatnego korzystania innym podmiotom przez spółkę powstałą w wyniku komercjalizacji oraz warunków, w których dopuszcza się odstąpienie od przetargu	1997.08.26	Dz. U. Nr 108, poz. 696	1997.09.30	uregulowano zasady zbywania majątku trwałego lub oddania mienia do odpłatnego korzystania spółek Skarbu Państwa przetarg odbywa się w formie przetargu pisemnego bądź ustnego odstąpienie od przetargu dopuszczalne jest wówczas, gdy przedmiotem przetargu są składniki majątku trwałego, których wartość rynkowa nie przekracza 5 000 ECU dla rzeczy ruchomych i 15 000 ECU dla nieruchomości
	Rozporządzenie Ministra Gospodarki w sprawie szczegółowych zasad i kryteriów rozdziału limitu zatrudnienia pracowników polskich w celu realizacji umów o dzieło przez polskie podmioty gospodarcze w Republice Federalnej Niemiec	1997.09.16	Dz. U. Nr 108, poz. 700	1997.09.16	zezwoleń może być udzielone, jeśli podmiot spełnia łącznie warunki: prowadził działalność we wnioskowanej kategorii działalności na terenie kraju przez okres dwóch lat, posiada zasoby finansowe umożliwiające ponoszenie kosztów związanych z realizacją umów, dotychczasową opinią daje rękojmię należytego wykonania zobowiązań wynikających z umów
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie służby bezpieczeństwa i higieny pracy	1997.09.10	Dz. U. Nr 109, poz. 704	1997.10.02	pracodawca zatrudniający od 100 do 600 pracowników tworzy wieloosobową lub jednoosobową komórkę albo zatrudnia w tej komórce pracownika służby bhp w niepełnym wymiarze czasu pracy szczegółowo określono zadania służby bhp oraz wymagania w stosunku do tej kategorii pracowników
	Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej w sprawie określenia wzorów dokumentów i rodzaju innych dowodów niezbędnych do ustalenia prawa do zasiłku rodzinnego oraz szczegółowych zasad i trybu wypłaty zasiłków rodzinnych i pielęgnacyjnych	1997.09.16	Dz. U. Nr 113, poz. 737	1997.09.25	u pracodawców dokonujących imiennego zgłoszenia pracowników do ubezpieczenia społecznego listę płatniczą zasiłków rodzinnych stanowi deklaracja rozliczeniowa, stosowana w rozliczeniach składek na ubezpieczenie społeczne z oddziałami ZUS wprowadzono nowe wzory dokumentów i dowodów niezbędnych do ustalenia prawa do zasiłków: pielęgnacyjnego i rodzinnego
	Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie sposobu i trybu określania dochodów podatników w trybie oszacowania cen w transakcjach	1997.10.10	Dz. U. Nr 128, poz. 833	1997.11.06	wprowadzono regulacje mające na celu określenie oraz opodatkowanie dochodów, które mogą być uznane za uzyskane na terytorium RP, a w przypadku podmiotów krajowych - również dochodów uzyskanych za granicą, jeśli mogą być przypisane tym podmiotom

	dokonywanych przez tych podatników				
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie określenia innych form zabezpieczenia, które może być złożone na pokrycie kwot wynikających z długów celnych	1997.10.16	Dz. U. Nr 130, poz. 852	1998.01.01	zabezpieczenie na pokrycie długu celnego może być złożone w formie książeczki oszczędnościowej na okaziciela oraz imiennej książeczki oszczędnościowej
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia specjalnej strefy ekonomicznej w Częstochowie	1997.09.09	Dz. U. Nr 135, poz. 902	1997.12.01	strefę ustanowiono na 20 lat zwolnienie od podatku od dochodu z działalności określonej w zezwoleniu trwa przez okres 10 lat od dnia rozpoczęcia działalności na terenie strefy dochód stanowiący równowartość wydatków inwestycyjnych jest wolny od podatku dochodowego, przy czym kwota zwolnień nie może przekroczyć - w każdym roku podatkowym - połowy dochodu uzyskanego przez podmiot z działalności określonej w zezwoleniu. Jeżeli dochód przekroczy 1 500 tys. ECU dochód jest wolny od podatku w całości zwolnienie od podatku wynosi 10% dochodu na każdego z 10 zatrudnionych (nie może być niższe niż 10% i wyższe niż 100% miesięcznego dochodu)
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia specjalnej strefy ekonomicznej w Kamiennej Górze	1997.09.09	Dz. U. Nr 135, poz. 903	1997.12.01	zastosowano podobne rozwiązania w zakresie preferencji podatkowej jak w przypadku Częstochowskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, z tym, że całkowite zwolnienie od podatku dochodowego jest możliwe, gdy wydatki inwestycyjne osiągną min. 400 tys. ECU
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia „Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej”	1997.09.09	Dz. U. Nr 135, poz. 904	1997.11.15	zastosowano podobne rozwiązania w zakresie preferencji podatkowej jak w przypadku Częstochowskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, z tym, że całkowite zwolnienie od podatku dochodowego jest możliwe, gdy wydatki inwestycyjne wyniosą 1 mln ECU
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia słupeckiej specjalnej strefy ekonomicznej	1997.09.09	Dz. U. Nr 135, poz. 905	1997.11.15	zastosowano podobne rozwiązania w zakresie preferencji podatkowej jak w przypadku Częstochowskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, z tym, że całkowite zwolnienie od podatku dochodowego jest możliwe, gdy wydatki inwestycyjne stanowiąc będą 700 tys. ECU
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Starachowice”	1997.09.09	Dz. U. Nr 135, poz. 906	1997.12.01	zastosowano podobne rozwiązania w zakresie preferencji podatkowej jak w przypadku Częstochowskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, z tym, że całkowite zwolnienie od podatku dochodowego jest możliwe, gdy wydatki inwestycyjne wyniosą 1 mln ECU
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia tarnobrzeskiej specjalnej strefy ekonomicznej	1997.09.09	Dz. U. Nr 135, poz. 907	1997.11.15	zastosowano podobne rozwiązania w zakresie preferencji podatkowej jak w przypadku Częstochowskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, z tym, że całkowite zwolnienie od podatku dochodowego jest możliwe, gdy wydatki inwestycyjne wyniosą 2 mln ECU
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Tczew”	1997.09.09	Dz. U. Nr 135, poz. 908	1997.12.01	zastosowano podobne rozwiązania w zakresie preferencji podatkowej jak w przypadku Częstochowskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, z tym, że całkowite zwolnienie od podatku dochodowego jest możliwe, gdy wydatki inwestycyjne wyniosą 1 mln ECU
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia warmińsko-mazurskiej specjalnej strefy ekonomicznej	1997.09.09	Dz. U. Nr 135, poz. 909	1997.11.15	zastosowano podobne rozwiązania w zakresie preferencji podatkowej jak w przypadku Częstochowskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, z tym, że całkowite zwolnienie od podatku dochodowego jest możliwe, gdy wydatki inwestycyjne wyniosą 350 tys. ECU
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Żarnowiec”	1997.09.09	Dz. U. Nr 135, poz. 910	1997.12.01	zastosowano podobne rozwiązania w zakresie preferencji podatkowej jak w przypadku Częstochowskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, z tym, że całkowite zwolnienie od podatku dochodowego jest możliwe, gdy wydatki inwestycyjne wyniosą 1 mln ECU
	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia Mazowieckiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej	1997.10.14	Dz. U. Nr 135, poz. 911	1998.01.01	strefę ustanowiono na 12 lat dochód z działalności określonej na jej prowadzenie jest wolny od podatku dochodowego w okresie 6 lat od dnia rozpoczęcia działalności gospodarczej na terenie strefy Całkowite zwolnienie od podatku przysługuje, jeśli wydatki inwestycyjne przekroczą 2 mln ECU podmiot prowadzący działalność określoną w zezwoleniu, nie mający prawa do zwolnień może podwyższać stawki amortyzacji środków trwałych służących do prowadzenia działalności na terenie strefy przy zastosowaniu współczynników nie wyższych niż 2,0

	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia specjalnej strefy ekonomicznej w Krakowie	1997.10.14	Dz. U. Nr 135, poz. 912	1998.01.01	strefę ustanowiono na okres 12 lat dochód z działalności określonej na jej prowadzenie jest wolny od podatku dochodowego w okresie 6 lat od dnia rozpoczęcia działalności gospodarczej na terenie strefy Całkowite zwolnienie od podatku przysługuje jeśli wydatki inwestycyjne przekroczą 2 mln ECU
--	--	------------	-------------------------	------------	--

**vacatio legis* ustawy - Kodeks celny zostało wydłużone na mocy przepisu ustawy z dnia 8 maja 1997 r. o zmianie ustawy Kodeks celny oraz o zmianie ustawy - Prawo celne (Dz. U. Nr 64, poz. 407). Ustawa weszła w życie z dniem 1 stycznia 1998 r.

6.2. Ocena systemu prawnego

System prawny jest istotnym elementem środowiska, w jakim funkcjonują przedsiębiorcy. System ten ma być stabilny, a wprowadzane zmiany nie powinny naruszać spójności prawa. Opracowywanie nowych aktów prawnych, jak również nowelizacje obowiązujących winny być dokonywane z dbałością o ich dostosowanie do ustawodawstwa Unii Europejskiej. Ustawodawca winien dążyć do tworzenia sprzyjających warunków dla powstawania nowych firm, dostępu przedsiębiorstw do źródeł finansowania i technologii, kształtowania jawności życia gospodarczego, jednakowego traktowania wszystkich podmiotów, tworzenia przyjaznych przepisów podatkowych oraz usuwania barier administracyjnych w podejmowaniu działalności gospodarczej.

6.2.1. Nowy porządek konstytucyjny

16 października 1997 r. weszła w życie nowa Konstytucja RP. Było to z całą pewnością najważniejsze wydarzenie prawne minionego roku. Z punktu widzenia małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza w praktyce ich codziennej działalności, najistotniejsze są postanowienia potwierdzające prawo do własności, do innych praw majątkowych, prawo do dziedziczenia oraz postanowienia zrównujące wszystkie podmioty ze względu na ochronę tych praw. Ograniczenie prawa własności dopuszczalne jest jedynie w drodze ustawy. Niezwykle ważny jest zapis, zgodnie z którym nakładanie podatków, innych danin publicznych, określanie podmiotów, przedmiotów opodatkowania i stawek podatkowych, a także zasad przyznawania ulg i umorzeń oraz kategorii podmiotów zwolnionych od podatków może nastąpić wyłącznie w drodze ustawy. Konstytucja wprowadza także instytucję skargi konstytucyjnej. Prawo jej wniesienia do Trybunału Konstytucyjnego przyznano tym obywatelom, których prawa i wolności zostały naruszone. Konstytucja potwierdza również prawo każdego obywatela do wystąpienia do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie wolności lub praw w przypadku ich naruszenia przez organy władzy publicznej. Niezmiernie istotną kwestią z punktu widzenia zaufania do państwa oraz poszanowania i przestrzegania prawa jest ustalenie w nowej Ustawie Zasadniczej zamkniętego katalogu źródeł prawa. Źródłami prawa powszechnie obowiązującego w RP są Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe, rozporządzenia oraz na obszarze działania organów, które je ustanowiły - akty prawa miejscowego. Jednocześnie ustalono, iż warunkiem wejścia w życie ustaw, rozporządzeń oraz aktów prawa miejscowego jest ich ogłoszenie w przeznaczonym do tego organie.

Istotną kwestią jest również określenie w Konstytucji zasad wydawania aktów wykonawczych do ustaw, które w dotychczasowej praktyce były częstokroć „zmorą” przedsiębiorców, ze względu na dowolność działania organów administracji. Jednoznacznie ustalono, iż uchwały Rady Ministrów oraz zarządzenia Prezesa Rady Ministrów mają jedynie charakter wewnętrzny i obowiązują wyłącznie jednostki organizacyjne podległe tym organom. Ustalono charakter prawny zarządzeń, którymi często naczelne i centralne organy administracji wpływały w sposób nakazowy na sferę działalności gospodarczej. Mogą one być wydawane jedynie na podstawie ustawy. Nie mogą jednocześnie stanowić podstawy decyzji wobec obywateli, osób prawnych oraz innych podmiotów. Równoczesne poddanie uchwał i zarządzeń kontroli co do ich zgodności z powszechnie obowiązującym prawem winno, jak się wydaje, skutecznie hamować interwencje administracji w sferę życia gospodarczego.

6.2.2. Dostosowywanie polskiego prawa do norm europejskich

Na mocy Układu Europejskiego ustanawiającego stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi Polska zobowiązała się dostosować swoje prawo do standardów wspólnotowych. Z tych względów na mocy uchwały Rady Ministrów (nr 33/94) rządowe projekty ustaw przed wpłynięciem do Sejmu badane są pod kątem ich zgodności z prawem europejskim. W mijającym roku podjęto szereg działań zmierzających do harmonizacji polskiego prawa z prawem Unii Europejskiej. Ilustrację takich działań stanowią przyjęte w 1997 r. akty prawne:

- ustawa Prawo bankowe (Dz. U. 1997, Nr 140, poz. 939)
- ustawa o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. 1997, Nr 140, poz. 938)
- ustawa Kodeks celny (Dz. U. 1997, Nr 23, poz. 117)
- ustawa o cudzoziemcach (Dz. U. 1997, Nr 114, poz. 739)
- ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz. U. 1997, Nr 121, poz. 679)
- ustawa Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi (Dz. U. 1997, Nr 118, poz. 754)
- ustawa o listach zastawnych i bankach hipotecznych (Dz. U. 1997, Nr 140, poz. 940)

- ustawa o zmianie ustawy o zamówieniach publicznych (Dz. U. 1997, Nr 123, poz. 778)

W celu zbliżenia polskich rozwiązań prawnych do rozwiązań obowiązujących w krajach członkowskich przyjęto pierwsze akty prawne związane z reformą systemu opieki zdrowotnej i systemu ubezpieczeń społecznych. Nowelizacje niektórych aktów prawnych jeszcze nie w pełni realizują postulaty dostosowania polskiego prawa do standardów europejskich, a w związku z powyższym konieczne będzie podjęcie nad nimi dalszych prac. Sytuacja taka dotyczy między innymi ustawy o zamówieniach publicznych czy ustawy o NBP.

Przed przystąpieniem do Unii Europejskiej należy dokonać jeszcze wielu zmian w dziedzinie prawa gospodarczego. Dotyczy to między innymi tak istotnych dziedzin jak: podatki bezpośrednie, prawo cywilne, rachunkowość przedsiębiorstw, własność intelektualna czy ochrona konsumentów. Niezgodne z polityką Unii jest także ustanawianie specjalnych stref ekonomicznych. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na fakt, iż polskie regulacje w dziedzinie tworzenia specjalnych stref ekonomicznych są szczególnie niekorzystne dla drobnej przedsiębiorczości (m.in. restrykcyjne wymogi dotyczące minimalnego kapitału oraz wielkości zatrudnienia uprawniającego do ulg).

6.2.3. Prawne środowisko powstawania i funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw

Poziom stabilności regulacji prawnych

W roku 1997 nastąpiła zmiana kadencji Parlamentu. Łącznie oba składy Sejmu uchwały ok. 190 ustaw (w tym 165 przypada na Sejm II kadencji). Większość z nich związana była z prawem gospodarczym i rzutowała na sytuację prawną przedsiębiorstw. Podana liczba nie odzwierciedla jednak w pełni ilości nowych rozwiązań wprowadzonych do aktów prawnych regulujących sferę działalności gospodarczej. W Polsce bowiem dopuszczalne jest nowelizowanie jednej, a nawet większej liczby ustaw poprzez inne ustawy, a nie tylko w drodze nowelizacji konkretnego aktu. Tym samym liczba aktów, w których w tym czasie dokonano zmian jest dużo wyższa od liczby uchwalonych ustaw, a jednocześnie dużo większa jest liczba zmian wprowadzonych do każdej z ustaw. Najlepszym przykładem jest ustawa o działalności gospodarczej. Mimo, iż formalnie nie dokonano nowelizacji tej ustawy poprzez uchwalenie ustawy zmieniającej, wprowadzono do niej nowe rozwiązania przy okazji uchwalania innych ustaw. W ten sposób ów akt prawny był zmieniany 17 razy. Podobna sytuacja dotyczy ustaw podatkowych: o podatku dochodowym od osób fizycznych i podatku dochodowym od osób prawnych, do których zmiany wprowadzono przy pomocy około 20 aktów prawnych. Tak duża liczba zmian uzasadniona była koniecznością dostosowania powyższych aktów prawnych do rozwiązań nowych ustaw.

Vacatio legis

W porównaniu do lat minionych w 1997 r. zwiększył się stopień poszanowania zasad prawnych przez organy stanowiące prawo, a tym samym praktyka pozostawiana dłuższego okresu *vacatio legis* na zaznajomienie się z aktami normatywnymi staje się coraz powszechniejsza. Dotyczy to zwłaszcza poważnych zmian systemowych. W przypadku większości ustaw uchwalonych w 1997 roku przewidziane okresy *vacatio legis* nie budzą zastrzeżeń. Ilustrację pozytywnej tendencji mogą stanowić ustawy: Prawo bankowe (Dz. U. Nr 140. Poz. 939), Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi (Dz. U. Nr 118, poz. 754), o listach zastawnych i bankach hipotecznych (Dz. U. Nr 140, poz. 940), o usługach turystycznych (Dz. U. 133, poz. 884). Wszystkie wymienione ustawy uchwalone zostały przez parlament w sierpniu, a datę ich wejścia w życie ustalono na początek 1999 r.

Odmierna sytuacja panowała wśród aktów wykonawczych. Tutaj wzorem lat ubiegłych okres od opublikowania do wejścia ustawy w życie wynosił średnio 14 dni. Nadal zdarzają się również akty które wchodzi w życie z dniem ogłoszenia oraz sporadycznie akty z mocą wsteczną. Za przykład posłużyć tu może Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 18 lipca 1997 r. w sprawie wysokości stawek dotacji dla rolnictwa oraz szczegółowych zasad i trybu ich udzielania w 1997 r. (Dz. U. Nr 92, poz. 568), czy Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 13 października 1997 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. nr 128, poz. 834).

Jawność życia gospodarczego

Jawność życia gospodarczego, prosty i szybki dostęp do podstawowych informacji o podmiotach prowadzących działalność gospodarczą ułatwia nawiązanie kontaktów gospodarczych, a jednocześnie może stanowić skuteczną

metodę przeciwdziałania powstawaniu negatywnych zjawisk poprzez eliminację z rynku podmiotów nierzetelnych, usuwanie zatorów płatniczych między przedsiębiorstwami, likwidację złych długów itp.

Z dużą satysfakcją należy odnotować przyjęcie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym. Jest ona niezwykle istotna dla małych i średnich przedsiębiorstw, które często nie mogą pozwolić sobie na szczegółowe sprawdzenie partnera gospodarczego. Niestety, ze względu na długotrwały proces tworzenia Rejestru, ustawa wejdzie w życie dopiero w 2001 r. Należy spodziewać się, iż ustawa umocni pewność obrotu gospodarczego dzięki możliwości sprawdzenia wiarygodności kontrahenta. Krajowy Rejestr Sądowy przedsiębiorców, stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej obejmie wszystkie podmioty występujące w obrocie gospodarczym. Ustawa zapewnia powszechny dostęp do Rejestru oraz nakłada na podmioty gospodarcze obowiązek składania wniosków o wpis najistotniejszych danych do Rejestru. W konsekwencji, nie będzie można powoływać się na dane, które nie zostały wpisane do Rejestru lub zostały z niego usunięte, a odpowiedzialnością za szkodę wywołaną podaniem nieprawdziwych danych lub brakiem istotnych danych, obciążony zostanie podmiot wpisany do Rejestru. Krajowy Rejestr Sądowy powinien przyczynić się do eliminacji nierzetelnych krajowych uczestników obrotu gospodarczego, a jednocześnie zwiększać zaufanie kontrahentów zagranicznych do polskich przedsiębiorców.

Pozytywnie ocenić należy obowiązek, wprowadzony przepisami ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (Dz. U. Nr 137, poz. 926), ujawniania w księgach wieczystych nieruchomości faktu powstawania hipoteki z mocy ustawy (do tej pory fakt ten nie był ujawniany).

Swoboda podejmowania działalności gospodarczej

Wolność podejmowania działalności gospodarczej decyduje o rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości. W tej kwestii uczyniono najwięcej na początku lat 90-tych. W ostatnich kilku latach pojawiła się niepokojąca tendencja do wprowadzania administracyjnych ograniczeń w podejmowaniu działalności gospodarczej. Przejawia się ona we wprowadzaniu koncesji, licencji na coraz to nowe dziedziny działalności gospodarczej, konieczności uzyskiwania zezwoleń, czy wyrażania zgody przez organy administracji. Tego rodzaju działania ograniczają dostęp MSP do niektórych rodzajów działalności gospodarczej. Nie można też zapominać, iż administracyjne metody reglamentacji rynku wpływają niekorzystnie nie tylko na rozwój aktywności gospodarczej, ale również wywołują negatywne skutki z punktu widzenia sprawności funkcjonowania samej administracji.

Przykładami wprowadzonych w 1997 r. ograniczeń w sferze działalności gospodarczej są:

- ustawa Prawo energetyczne (Dz. U. 1997, Nr 54, poz. 435) - koncesja na wytwarzanie, przetwarzanie, magazynowanie, przesyłanie, dystrybucję oraz obrót paliwami i energią
- ustawa Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. 1997, Nr 98, poz. 602) - koncesja na produkcję i dystrybucję tablic rejestracyjnych pojazdów
- ustawa o transporcie kolejowym (Dz. U. 1997, Nr 96, poz. 591) - koncesja na zarządzanie liniami kolejowymi oraz wykonywanie przewozów kolejowych
- ustawa o warunkach wykonywania międzynarodowego transportu drogowego (Dz. U. 1997, Nr 106, poz. 677) - koncesja na wykonywanie transportu międzynarodowego
- ustawa o ochronie osób i mienia (Dz. U. 1997, Nr 114, poz. 740) - koncesja na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie ochrony osób i mienia
- ustawa o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich (Dz. U. 1997, Nr 124, poz. 783) - koncesja na wyrób i rozlew wyrobów winiarskich
- ustawa o warunkach wykonywania krajowego przewozu osób (Dz. U. 1997, Nr 141, poz. 942) - zezwolenie na prowadzenie działalności gospodarczej polegającej na zarobkowym przewozie osób
- ustawa o usługach turystycznych (Dz. U. 1997, Nr 133, poz. 884) - koncesja na działalność organizatora imprez turystycznych oraz pośrednika turystycznego.

Miarą swobody działalności gospodarczej jest również możliwość dokonywania przez przedsiębiorcę wyboru formy organizacyjno-prawnej firmy. Wśród przedsiębiorców stale rośnie zainteresowanie spółkami prawa handlowego co, jak się wydaje, w sposób pozytywny winno oddziaływać na rozwój polskiej gospodarki.

Dostęp do kapitału

Najważniejszym aktem prawnym uchwalonym w 1997, a związanym z dostępem MSP do usług bankowych jest ustawa Prawo bankowe. Ustawa usuwa istniejące dotychczas różnice w zakresie dostępu do kredytów między

osobami fizycznymi i prawnymi, precyzuje elementy umowy kredytu bankowego, limity koncentracji wierzycelności, gwarancje bankowe, poręczenia, akredytywę. Ustawa zrównuje instytucje bankowe z innymi podmiotami występującymi w obrocie gospodarczym poprzez pozbawienie banków możliwości wystawiania wyciągów z ksiąg banku posiadającymi dotychczas moc tytułów wykonawczych na równi z sądowymi tytułami wykonawczymi. Nowe regulacje wprowadzono także w zakresie obrotu papierami wartościowymi, stworzono podstawy prawne funkcjonowania banków hipotecznych oraz obrotu wierzytelnościami prywatnymi.

6.2.4. Prawo podatkowe i prawo celne

W dziedzinie prawa podatkowego bardzo istotnym wydarzeniem było wejście w życie z dniem 1 stycznia 1998 r. Ordynacji podatkowej - aktu prawnego obejmującego przepisy ogólne prawa podatkowego oraz postępowanie podatkowe. Jedną z wielu nowości jakie wprowadziła ta ustawa do polskiego systemu podatkowego jest ustanowienie osobistej i solidarnej odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej za czas pełnienia obowiązków członka zarządu (ponoszą oni odpowiedzialność, jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna). Ordynacja podatkowa została omówiona w rozdziale 5.

Problemem pozostaje nadal duża częstotliwość zmian prawa podatkowego. Ustawę o podatku dochodowym od osób prawnych nowelizowano w 1997 r. dziesięciokrotnie, ustawę o podatku dochodowym od osób fizycznych dziewięciokrotnie. Kilkakrotnie nowelizowano ustawy o podatku od towarów i usług, grach losowych i zakładach wzajemnych. Liczba dokonywanych zmian świadczy nadal o braku stabilności prawa podatkowego.

W 1997 r. uchwalono również ustawę Kodeks celny oraz wydano akty wykonawcze do tej ustawy (ponad 30). Ustawa początkowo miała wejść w życie z dniem 1 stycznia 1998 r., ostatecznie zdecydowano się jednak na wydłużenie okresu *vacatio legis*. Powodem było, jak się wydaje, nie przygotowanie samej administracji do realizacji postanowień nowej ustawy.

Zgodnie z umowami międzynarodowymi wiążącymi Polskę systematycznie realizowany był program obniżania stawek celnych w obrocie z zagranicą. Jednocześnie wzrastała, realizowana w drodze ustawowej, reglamentacja w obrocie z zagranicą tymi towarami, które uznaje się za potrzebujące ochrony na rynku krajowym.

6.2.5. Pakiet tzw. „ustaw powodziowych”

W związku z powodzią, która miała miejsce w południowo-zachodniej Polsce w lipcu 1997r. Sejm uchwalił ponad 20 ustaw zmierzających do rozwiązania problemów ludności zamieszkującej na tych terenach. Ustawy te mają charakter epizodyczny. Towarzyszy im ponadto wiele aktów wykonawczych wydanych w celu sprawnej realizacji ich postanowień.

Wprowadzono szczególne rozwiązania w zakresie prawa celnego, pozwalające na przywóz niektórych towarów jak również szereg rozwiązań prawnych skierowanych do ogółu mieszkańców regionów dotkniętych powodzią. Parlament nie zdecydował się - chociaż przedstawiono odpowiedni projekt - na wprowadzenie aktu prawnego, który skierowany byłby do małych i średnich przedsiębiorstw działających na terenach objętych powodzią. Projekt ustawy o nadzwyczajnej pomocy państwa osobom prowadzącym małe i średnie przedsiębiorstwa, które zostały dotknięte skutkami powodzi z lipca 1997 r. został odrzucony przez Sejm w trakcie prac ustawodawczych. Wprowadzono w życie tylko niektóre z proponowanych rozwiązań wobec MSP (ustawy te opisano w rozdziale 5.2.6.)

6.2.6. Prace legislacyjne

Proces legislacyjny ustaw wniesionych pod obrady Sejmu II Kadencji uległ zakończeniu wraz z końcem kadencji tego Sejmu. Tym samym nie zostały zakończone prace nad istotnymi dla małych i średnich przedsiębiorstw projektami takimi jak np. ustawa o samorządzie gospodarczym, o izbach przemysłowo-handlowych, o odpowiedzialności za produkt oraz o niektórych uprawnieniach konsumentów. Nie wpłynął także do Łaski Marszałkowskiej projekt ustawy - Prawo przemysłowe, który z punktu widzenia małych i średnich przedsiębiorstw miał być aktem o znaczeniu podstawowym (por 5.1.3. oraz 5.2.2.).

6.3. Podsumowanie

Na podstawie analizy działalności prawotwórczej Parlamentu i naczelnych organów administracji trudno postawić tezę o szczególnie przychylnym trendzie prawodawstwa dla małych i średnich przedsiębiorstw w 1997 r. Niewiele uczyniono w kwestii zwiększenia dostępu do kapitału. Wysokość podatków nadal skłania do unikania ich płacenia lub ogranicza liczbę działających przedsiębiorstw. Polski system prawny końca 1997 r. charakteryzowały: wysokie obciążenia przedsiębiorców składkami na ubezpieczenie społeczne pracowników, wprowadzanie administracyjnej reglamentacji w dostępie do rynku, przez poddawanie koncesjonowaniu coraz to nowych rodzajów działalności gospodarczej, dalsze rozbudowywanie i tak skomplikowanego systemu podatkowego, duża zmienność regulacji prawnych, często nieuzasadnionych i nie potrzebnych.

Nie można jednak zapominać, iż w ciągu minionego roku podjęto również istotne działania sprzyjające rozwojowi aktywności gospodarczej. Stworzono podstawy ustawowe Krajowego Rejestru Przedsiębiorstw, dzięki któremu może znacznie zwiększyć się pewność obrotu gospodarczego. Wprowadzono także nowe instrumenty finansowe do działalności banków, stworzono podwaliny działalności banków hipotecznych. Rozpoczęto proces uchwalania aktów wprowadzających reformę systemu ubezpieczeń społecznych co w przyszłości powinno doprowadzić do zmniejszenia obciążeń pracodawców. Wreszcie uchwalono nową konstytucję, kompleksowo regulując prawa i wolności obywatelskie. Większość tych zmian zacznie jednak obowiązywać od 1998 r., a nawet jeszcze później, tak więc również efekty tych zmian odczuwalne będą w czasie późniejszym.

Rozdział 7

Otoczenie biznesu

Organizacje reprezentujące przedsiębiorców

Instytucje wspierające przedsiębiorczość

Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw

**Programy na rzecz rozwoju przedsiębiorczości realizowane
ze środków budżetu państwa i pomocy zagranicznej**

Podsumowanie

W rozdziale 7. przedstawiono wybrane elementy szeroko rozumianego otoczenia biznesu:

- organizacje reprezentujące przedsiębiorców (rozd. 7.1.)
- instytucje wspierające przedsiębiorczość działające na zasadach niekomercyjnych (rozd. 7.2.)
- Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw (rozd. 7.3.)
- programy na rzecz rozwoju przedsiębiorczości realizowane ze środków budżetu państwa i pomocy zagranicznej (rozd. 7.4.).

Przytaczane w rozdziale dane dotyczące instytucji wspierających przedsiębiorczość pochodzą z bazy danych PFPiRMSP. W październiku 1997 r. w oparciu o odpowiedzi na ankiety wysłane przez Fundację, dokonano aktualizacji bazy. Tłumaczy to różnice pomiędzy danymi cytowanymi w ubiegłorocznym Raporcie i w jego obecnej edycji. Jednocześnie występują różnice w liczebnościach poszczególnych omawianych kategorii. Ich przyczyną jest niekompletność ankiet otrzymanych przez Fundację.

7.1. Organizacje reprezentujące przedsiębiorców

W rozdz. 7.1. przedstawiamy opis organizacji, których członkami są przedsiębiorcy, a co za tym idzie, które reprezentują i działają na rzecz przedsiębiorców lub pewnych ich grup. W 1997 r. Polska pozostawała nadal krajem pluralizmu i dobrowolności zrzeszania się w organizacjach zrzeszających i reprezentujących przedsiębiorców.¹³⁴

7.1.1. Opis podstawowych typów organizacji przedsiębiorców, stan prawny

W 1996-1997 r. w Polsce funkcjonowały następujące kategorie organizacji przedsiębiorców¹³⁵:

- izby gospodarcze: izby ogólne lub branżowe działające najczęściej na terenie jednego, a rzadziej na terenie kilku województw lub w skali lokalnej. Większość izb gospodarczych zrzeszona była w Krajowej Izbie Gospodarczej (por. Aneks 3)
- organizacje rzemiosła: izby rzemieślnicze, cechy i spółdzielnie rzemieślnicze, z których większość zrzeszona była w Związku Rzemiosła Polskiego (por. Aneks 3)
- organizacje samorządu przedsiębiorców handlu, usług, transportu i innych branż
- związki pracodawców
- towarzystwa gospodarcze.

W 1997 r. nie zmienił się legislacji w sferze określającej organizowanie się przedsiębiorców. Podstawę prawną zrzeszania się przedsiębiorców stanowią następujące ustawy:

- ustawa z 22 marca 1989 r. o rzemiośle (Dz. U. nr 17, poz. 92)
- ustawa z 30 maja 1989 r. o izbach gospodarczych (Dz. U. nr 35, poz. 195)
- ustawa z 30 maja 1989 r. o samorządzie zawodowym niektórych podmiotów gospodarczych (Dz. U. nr 35, poz. 194)
- ustawa z 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców (Dz. U. nr 55, poz. 235)
- ustawa prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. 1989 r., nr 20, poz. 104, zm. 1990 r. nr 14, poz. 86)
- ustawa o fundacjach z 6 kwietnia 1984 r. (Dz. U. nr 21, poz. 97) znowelizowana 23 lutego 1991 (Dz. U. nr 46, poz. 203).

Dołączyć do nich można kilka innych ustaw (regulujących np. działanie samorządów zawodowych, izb aptekarskich i lekarskich), których regulacje obejmują także podmioty prowadzące działalność gospodarczą w określonych dziedzinach.

7.1.2. Liczba organizacji

W Polsce działa ponad 1300 organizacji zrzeszających przedsiębiorców. Poniższa tabela przedstawia liczebności poszczególnych kategorii tych organizacji.

¹³⁴ Przedsiębiorca rozumiany jest tu jako właściciel działającego przedsiębiorstwa. Członkami organizacji, w rozumieniu ustaw, mogą być również „podmioty prowadzące działalność gospodarczą”. Na forum organizacji podmiot taki reprezentowany jest przez organ statutowo uprawniony do reprezentacji (np. właściciel, zarząd). W kategorii „przedsiębiorców” mieszczą się także właściciele firm nie zatrudniających nikogo poza właścicielem i rodziną.

¹³⁵ Podstawy prawne, struktury organizacyjne oraz podstawowe zadania statutowe poszczególnych typów organizacji przedsiębiorców opisano dokładnie w rozdz. 5. *Raportu za lata 1995-1996*.

Tabela 1. Organizacje zrzeszające przedsiębiorców w grudniu 1997 r.

Nazwa	Liczba
Izby gospodarcze	264
Organizacje rzemiosła (cechy, spółdzielnie, izby)	842
Organizacje przedsiębiorców handlu, usług, transportu i innych branż	70
Organizacje pracodawców	107
Towarzystwa gospodarcze	72
Razem:	1 355

Dane - obliczenia własne na podstawie danych z następujących źródeł:

- izby: GUS
- organizacje rzemiosła: Związek Rzemiosła Polskiego
- organizacje przedsiębiorców handlu, usług, transportu i innych branż: Naczelna Rada Zrzeszeń Prywatnego Handlu i Usług
- organizacje pracodawców: GUS
- towarzystwa gospodarcze: baza danych PFPiRMSP.

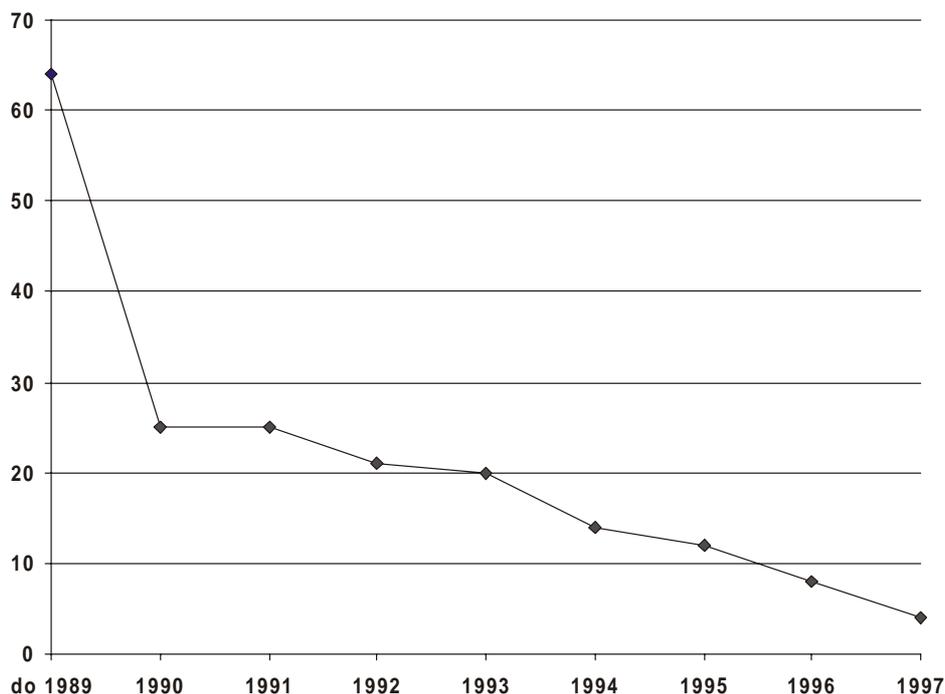
Uwaga: do liczby organizacji doliczono ich naczelne organy (np. KIG, Związek Rzemiosła Polskiego).

Część organizacji opisywanych w rozdz. 7.1. działa w ramach szerszych struktur (krajowych i regionalnych), a część ma charakter całkowicie autonomiczny.

7.1.3. Czas rozpoczęcia działalności

32% organizacji przedsiębiorców, które działały w grudniu 1997 r. i zarejestrowane były w bazie danych PFPiRMSP powstało przed 1989 r., a 68% później. Wykres 1. pokazuje prawie liniowy spadek liczby nowo zakładanych organizacji wraz z upływem czasu. Na przykład w 1997 r. powstały tylko 4 organizacje.

Wykres 1. Czas rozpoczęcia działalności organizacji przedsiębiorców, które były aktywne w grudniu 1997 r.

Źródło: Baza danych PFPiRMSP, N=202

7.1.4. Terytorialny rozkład organizacji przedsiębiorców

Mapka 1. Terytorialny rozkład organizacji przedsiębiorców w grudniu 1997 r.

Źródło: Baza danych PFPiRMSP (N = 395)

Najwięcej, bo aż 132 (33,4% ogółu) organizacje zarejestrowane w bazie danych PFPiRMSP działały w regionie centralnym, z czego 125 w województwie stołecznym. 44 organizacje działały w regionie południowo-wschodnim, 40 w środkowo-zachodnim. Najmniej organizacje zanotowano w regionie środkowo-wschodnim (20) oraz północno-wschodnim (23).

Ponad połowa organizacji przedsiębiorców zanotowanych w bazie danych PFPiRMSP (219 organizacji, czyli 55,4%) zarejestrowała swoją działalność w którymś z województw usytuowanych wokół wielkich aglomeracji miejskich: Warszawy, Katowic, Łodzi, Krakowa, Gdańska, Poznania, Szczecina, Wrocławia. Z kolei najmniej, bo po jednej organizacji zanotowano w takich województwach, jak: legnickie, opolskie, piotrkowskie i siedleckie.

7.1.5. Członkostwo w organizacjach przedsiębiorców

Nie dysponujemy danymi pozwalającymi na określenie liczby przedsiębiorców zrzeszonych we wszystkich funkcjonujących organizacjach. W Aneksie 3 znajdują się dane o liczbie członków tych organizacji, które odpowiedziały na ankietę rozesłaną przez PFPiRMSP.

7.1.6. Rodzaje działalności

Wykres 3 zamieszczony w rozdz. 7.2.4. pokazuje, że najczęściej deklarowanym typem działalności organizacji przedsiębiorców zanotowanych w bazie danych PFPiRMSP było prowadzenie działań o charakterze lobbyngowym (68% organizacji). Drugim najbardziej popularnym typem działalności były usługi związane z certyfikacjami i standaryzacją (62,3%), a następnie szkolenia (60%), informacja (58%) i doradztwo (53%). Najrzadziej organizacje przedsiębiorców deklarują działalność związaną z transferem technologii i innowacjami (9,6%) oraz usługi finansowe (15%), a więc w dziedzinach, na które jest znaczne zapotrzebowanie wśród

przedsiębiorców. Stosunkowo niewiele organizacji przedsiębiorców deklaruje podejmowanie zadań związanych z promocją przedsiębiorczości (26,3%).

7.1.7. Źródła finansowania działalności

Tabela 2. Źródła finansowania działalności deklarowane przez organizacje przedsiębiorców w 1997 r.

Źródło finansowania	Liczba organizacji	Procent organizacji deklarujących dane źródło
Składki członkowskie	144	36,5
Dochody z własnej działalności gospodarczej	88	22,2
Dotacje z zagranicznych środków pomocowych	26	6,6
Dotacje z budżetu gminy	8	2,0
Dotacje z budżetu państwa	7	1,8
Inne źródła	54	13,7

Źródło: baza danych PFPiRMSP, N=188

Dane na temat źródeł finansowania będące w posiadaniu PFPiRMSP dotyczą jedynie 188 organizacji przedsiębiorców spośród 395 zarejestrowanych w bazie danych

Najczęstszymi źródłami finansowania działalności organizacji przedsiębiorców były składki oraz prowadzenie działalności gospodarczej. Nikła część organizacji mogła liczyć na dotacje z budżetu publicznego: państwa czy samorządu lokalnego.

Prawie 70% organizacji przedsiębiorców, które prowadziły działalność gospodarczą uzyskiwało dochody ze świadczenia usług na rzecz MSP, choć pewna ich część nie stroniła jednocześnie od innej działalności komercyjnej. 30% tego rodzaju organizacji prowadziło wyłącznie inne, nie związane z usługami na rzecz przedsiębiorców, rodzaje działalności gospodarczej.

7.2. Instytucje wspierające przedsiębiorczość

Poprzez „wspieranie” rozumiemy szeroko pojęte świadczenie usług na rzecz biznesu. Mówiąc o usługach mamy na myśli działania bezpośrednio skierowane na podmioty gospodarcze: doradztwo, szkolenia, finansowanie, promocję i reklamę, informację, kontaktowanie partnerów itd. Opis nie uwzględnia organizacji realizujących programy nie mające bezpośredniego związku z przedsiębiorstwami, nawet jeśli w dalszej perspektywie służą przedsiębiorczości (np. programy naukowe, badawcze, opracowujące strategie gospodarcze i polityczne, poprawiające system statystyki gospodarczej). W Polsce istnieje znaczna liczba instytucji, które działają na rzecz przedsiębiorczości. Różnią się między sobą m.in. formą prawną, celami działania, zakresem stosowanych instrumentów wspierania, wielkością (mierzoną liczbą personelu, zasobami materialnymi instytucji), renomą w środowisku itd.

W rozdziale 7.2. zajmujemy się zasadniczo instytucjami, które nie prowadzą działalności w celach czysto komercyjnych i których podstawowym celem nie jest osiąganie zysku. Dochody opisywanych instytucji kierowane są na cele statutowe. Charakter *not-for-profit* przejawia się na poziomie instytucji - osoby prawnej. Poszczególne jednostki organizacyjne (np. ośrodek szkoleniowy lub doradczy) mogą być przez instytucję traktowane jako ośrodki zarobkowe, które z wpływów od klientów utrzymują inne części organizacji.

7.2.1. Charakterystyka instytucji wspierających przedsiębiorczość

Do instytucji tego rodzaju należały:

- organizacje przedsiębiorców
- organizacje pozarządowe świadczące usługi na rzecz przedsiębiorców, w tym:
 - pozarządowe organizacje specjalizujące się we wspieraniu przedsiębiorczości;
 - pozarządowe organizacje specjalizujące się w działaniach na rzecz rozwoju regionalnego i lokalnego;
 - inne pozarządowe organizacje realizujące wspieranie przedsiębiorczości obok innych celów działania (np. walki z bezrobociem, edukacji, ochrony środowiska, kultury itd.).
- inne instytucje takie jak: urzędy pracy, urzędy miast, urzędy wojewódzkie, ośrodki doradztwa rolniczego.

Organizacje przedsiębiorców

Organizacje te, opisane szerzej w rozdz. 7.1., z założenia zrzeszają wyłącznie przedsiębiorców lub podmioty gospodarcze. Mimo, że różne instytucje i organizacje starają się reprezentować interesy przedsiębiorców, jednak tylko organizacje przedsiębiorców mają do takiej reprezentacji „mandat” wynikający ze zrzeszania samych przedsiębiorców.

Działające w Polsce organizacje przedsiębiorców - poza reprezentowaniem interesów zrzeszonych osób i podmiotów wobec władz - zajmowały się świadczeniem usług doradczych, szkoleniowych, informacyjnych i innych na rzecz swoich członków. Większe organizacje tworzyły w tym celu specjalne instytucje lub przynajmniej wydzielone komórki organizacyjne określane w *Raporcie* jako jednostki wspierania biznesu (por. 7.2.6.).

Organizacje pozarządowe świadczące usługi na rzecz przedsiębiorców

W Polsce działa znaczna liczba organizacji pozarządowych wspierających przedsiębiorców. W odróżnieniu od organizacji przedsiębiorców zrzeszających wyłącznie podmioty gospodarcze i przedsiębiorców, pozarządowe organizacje wspierające biznes - o ile są organizacjami członkowskimi - dopuszczają przynależność różnych podmiotów (np. władz lokalnych, ekspertów, banków, organizacji pozarządowych). Przyjmowane przez nie formy prawne to przede wszystkim: fundacje, stowarzyszenia, spółki akcyjne. W końcu 1997 r. w bazie danych PFPiRMSP zanotowano 373 tego rodzaju organizacje funkcjonujące w skali kraju, regionu (województwa lub kilku województw) i lokalnie (poniżej województwa). Spośród nich 109 specjalizowało się we wspieraniu przedsiębiorczości. 119 specjalizowało się we wspieraniu inicjatyw na rzecz rozwoju lokalnego i regionalnego, w których przedsiębiorczość odgrywa znaczną rolę. 145 organizacji zajmowało się wspieraniem przedsiębiorczości jako środkiem mającym służyć do realizacji innych celów, które uznawały za bardziej podstawowe (np. walka z bezrobociem, działania na rzecz kobiet, edukacja, ochrona środowiska naturalnego itd.).

Wspomniane 373 instytucje to osoby prawne. Mogły w nich działać nie posiadające osobowości prawnej, wyodrębnione organizacyjnie, wyspecjalizowane jednostki wspierania biznesu (por. 7.2.6.), co mogło sprawiać wrażenie, że instytucji wspierających biznes jest więcej.

Inne instytucje wspierające przedsiębiorczość

Do tej kategorii zalicza się instytucje, które wspierają przedsiębiorczość jako środek do realizacji innych założonych celów. Istnieje znaczna liczba tego rodzaju instytucji – większość z nich to podmioty ściśle powiązane z administracją państwową lub samorządową. Należą do nich np. urzędy pracy, urzędy gmin, miast i urzędy wojewódzkie, ośrodki doradztwa rolniczego. Podobnie jak w 1996 r., w 1997 r. można określić szacunkowo liczbę tego rodzaju instytucji na około 2000. Pokrywały one kraj siecią, która była względnie równomiernie rozłożona terytorialnie.

Urzędy pracy realizują politykę zatrudnienia państwa w skali lokalnej i regionalnej. Dysponują środkami na pożyczki dla bezrobotnych, którzy chcą założyć własne przedsiębiorstwo oraz dla przedsiębiorstw tworzących nowe miejsca pracy. Mają też środki na finansowanie kształcenia bezrobotnych, a także na dofinansowanie klubów pracy, w ramach których można również zdobyć wiedzę w zakresie podstaw działalności gospodarczej. W 1997 r. obsługa bezrobotnych i zatrudniających należała do zakresu zadań 368 rejonowych urzędów pracy oraz 105 ich lokalnych filii. Wojewódzkie urzędy pracy pełniły zadania strategiczno-kontrolne wobec urzędów rejonowych.

Urzędy miast (gmin) i urzędy wojewódzkie często mają wyodrębnione komórki organizacyjne, które zajmują się wspieraniem przedsiębiorczości oraz inwestowaniem w gospodarkę lokalną i regionalną. Przede wszystkim prowadzą działalność informacyjną i promocyjną w dziedzinie inwestowania: informują o gruntach i obiektach do zagospodarowania, partnerach chętnych do nawiązania współpracy, prawnych warunkach prowadzenia działalności gospodarczej, ewentualnych specjalnych regulacjach prawnych, które ułatwiają inwestowanie na danym terenie itd. Rzadziej urzędy te (dotyczy to zwłaszcza gmin) prowadzą ośrodki doradcze lub „inkubatory” przedsiębiorczości. Działalność tego rodzaju, w mniejszym lub większym zakresie, prowadzą wszystkie urzędy wojewódzkie oraz znaczna część gmin.

Ośrodki doradztwa rolniczego, obok głównego bloku zadań związanych z doradztwem ogólnorolnym, wiejskim gospodarstwem domowym, ekonomiką i marketingiem rolnictwa, świadczą także usługi doradcze i szkoleniowe dla przedsiębiorców z terenów wiejskich. Udostępniają informacje na temat przygotowywania biznes planów, prowadzenia księgowości, marketingu, zarządzania firmą. Ośrodki informacji przy wojewódzkich ODR zbierają i przetwarzają dane gospodarcze, wydają biuletyny i informatory. W 1997 roku w Polsce działało 49 wojewódzkich i 309 rejonowych ODR.

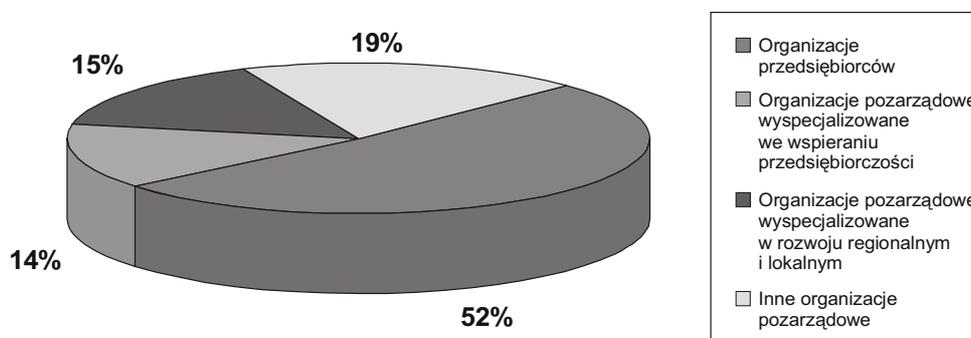
Szkoły biznesu prowadzą działalność szkoleniową i doradczą, ale najważniejszym polem ich działania jest kształcenie, które - w odróżnieniu od dwóch pierwszych rodzajów usług - jest skierowane raczej na przyszłych przedsiębiorców i kadre kierowniczą przedsiębiorstw. W bazie danych PFPiRMSP zanotowano w końcu 1997 r. 62 niepubliczne szkoły wyższe kształcące w dziedzinie biznesu, zarządzania, finansów, marketingu i podobnych specjalnościach.¹³⁶

Jednostki certyfikujące to instytucje, które zajmują się certyfikacją wyrobów przeznaczonych zwłaszcza do obrotu z zagranicą, ale także w kraju. Usługi certyfikacyjne były świadczone przez Polskie Centrum Badań i Certyfikacji i jednostki akredytowane przy PCBC według szczegółowo określonego ustawą trybu postępowania. Działało ok. 400 specjalistycznych laboratoriów branżowych akredytowanych przy PCBC (zwykle były to laboratoria przy placówkach naukowo-badawczych, nastawione na wąski zakres badań). Większość instytucji krajowych prowadziła działalność gospodarczą jako część placówki naukowo-badawczej (np. uczelni, instytutu), pozostałe zaś (w tym wszystkie zagraniczne) prowadziły działalność komercyjną. Rozkład terytorialny był nierównomierny, zbliżony do rozkładu wyższych uczelni technicznych.

7.2.2. Liczba instytucji wspierających przedsiębiorczość

Przy założeniu, że wspieraniem przedsiębiorczości, w mniejszym lub większym zakresie, zajmowały się wszystkie instytucje wymienione w rozdz. 7.2.1., to liczbę ich można określić na około 3000¹³⁷. Jeśli jednak przyjmujemy węższe rozumienie wspierania przedsiębiorczości¹³⁸, to liczba instytucji wspierających oszacowana może być na około 800.

Wykres 2. Aktywne instytucje wspierające przedsiębiorczość w końcu 1997 r.

Źródło: baza danych PFPiRMSP, N=768

¹³⁶ Szkoły tego rodzaju są z reguły placówkami komercyjnymi, jednak ze względu na specjalizację oraz charakter działania (edukacja) zamieszczamy informację o nich w niniejszym *Raporcie*.

¹³⁷ Liczba ta nie obejmuje urzędów miast, gmin wiejskich oraz wojewódzkich posiadających wyodrębnione komórki organizacyjne wspierające przedsiębiorczość (nie dysponujemy danymi na ten temat).

¹³⁸ W węższym rozumieniu organizacje wspierające przedsiębiorczość to aktywne organizacje przedsiębiorców oraz organizacje pozarządowe. Za wskaźnik aktywności uznano umieszczenie informacji o organizacji w bazie danych PFPiRMSP. Baza danych zawiera informacje o około 30% organizacji biznesu deklarowanych jako istniejące przez krajowe centrale zrzeszające te organizacje i REGON. Reprezentowane są w niej organizacje, które zaznaczyły swoją obecność lub dały się poznać na poziomie ponadlokalnym poprzez: prowadzenie działalności informacyjnej i promocyjnej pozwalającej poznać daną organizację; uczestnictwo w działaniach regionalnych i krajowych struktur organizacyjnych; kontakty z takimi partnerami jak rząd, Parlament, instytucje realizujące programy na rzecz przedsiębiorczości; uczestnictwo w zebraniach, konferencjach, targach, seminariach i innych imprezach.

7.2.3. Terytorialny rozkład organizacji wspierających przedsiębiorczość

Mapka 2. Terytorialny rozkład organizacji wspierających przedsiębiorczość w grudniu 1997 r.

Źródło: Baza danych PFPiRMSP, N=768

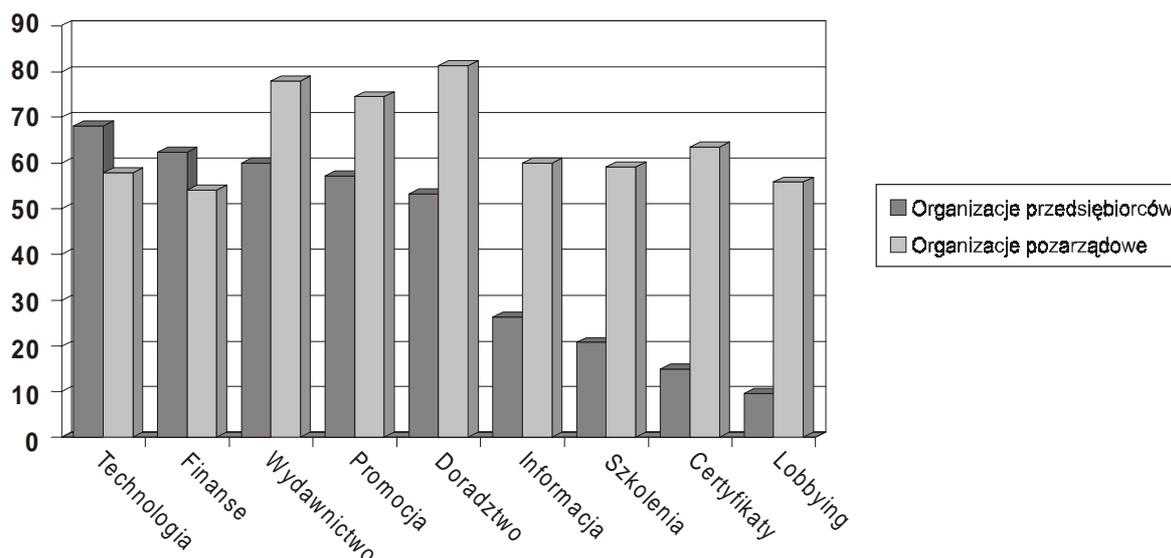
Podobnie jak w przypadku organizacji przedsiębiorców (por. 6.1.3.) ma miejsce silna koncentracja przestrzenna organizacji wspierania przedsiębiorczości. Z bazy danych PFPiRMSP wynika, że najwięcej (31% czyli 236 organizacji) organizacji wspierających przedsiębiorczość umiejscowionych było w regionie centralnym, w tym 216 w województwie stołecznym. Drugim regionem pod względem liczebności organizacji wspierających był region południowo-wschodni (11,5% czyli 88 organizacji). Trzecim regionem północny, w którym funkcjonowało 80 organizacji.

54,7% organizacji wspierających przedsiębiorczość zlokalizowanych było w ośmiu województwach wokół wielkich aglomeracji miejskich. Najmniej organizacji wspierających zanotowano w województwie siedleckim (1), białkopodlaskim (2) i skierniewickim (2).

7.2.4. Zadania i zakres działania instytucji wspierających przedsiębiorczość

Zakres działań podejmowanych przez organizacje wspierające przedsiębiorczość przedstawia wykres 3.

Wykres 3. Rodzaje działalności prowadzone przez organizacje przedsiębiorców oraz organizacje pozarządowe zaangażowane we wspieranie przedsiębiorczości w Polsce w końcu 1997 r. (kolumny obrazują procent organizacji deklarujących zajmowanie się danym rodzajem działań wśród ogółu organizacji z danej grupy)

Źródło: Baza danych PFPiRMSP; analizie poddano 395 organizacji przedsiębiorców i 373 organizacje pozarządowe

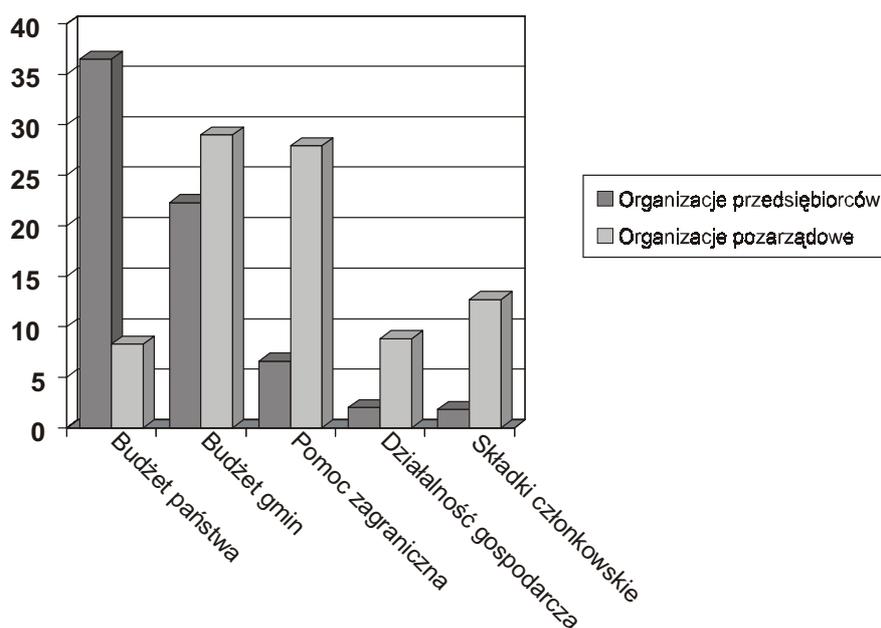
Wykres pokazuje, że organizacje pozarządowe prowadzą bardziej zróżnicowaną działalność niż organizacje przedsiębiorców. Jedna organizacja pozarządowa świadczyła w 1997 r. średnio 7 typów usług na rzecz przedsiębiorców, podczas gdy jedna organizacja przedsiębiorców średnio 4 typy. Wśród organizacji przedsiębiorców największą popularnością cieszyło się prowadzenie działalności o charakterze lobbyngowym oraz pomoc w uzyskiwaniu certyfikatów. Wśród organizacji pozarządowych najczęstszym typem usług dla przedsiębiorców było doradztwo (oferowało je 81,2% organizacji), szkolenia (78%) oraz usługi informacyjne (74,5%). Mniej popularne wśród organizacji pozarządowych, ale i tak częściej podejmowane niż przez organizacje przedsiębiorców były usługi w zakresie transferu technologii (55,8% organizacji pozarządowych wobec 9,6% organizacji przedsiębiorców), usługi finansowe (63,5% wobec 14,9%) oraz promocja przedsiębiorczości (60% wobec 26,3%).

Prawie 19% organizacji przedsiębiorców zanotowanych w bazie danych PFPiRMSP w grudniu 1997 r. realizowało programy pomocowe. Jest to znacznie mniejszy odsetek w porównaniu z innymi organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz przedsiębiorczości (a nie będącymi organizacjami przedsiębiorców). Połowa z tych ostatnich zaangażowana była w prowadzenie takich programów. Różnica wynikać może z odmiennych celów stawianych sobie przez organizacje przedsiębiorców i inne organizacje pozarządowe tzn., że organizacje przedsiębiorców w mniejszym stopniu nastawione były na świadczenie usług przedsiębiorcom, a bardziej na reprezentację ich interesów. Wśród darczyńców istnieje przekonanie, że organizacje przedsiębiorców są gorzej przygotowane do podejmowania zadań wyznaczanych przez programy pomocowe. Organizacje te często także słabiej wypadają w konkursach i przetargach na realizację tych programów.

7.2.5. Źródła finansowania

22,3% organizacji przedsiębiorców oraz 29% organizacji pozarządowych działających na rzecz wspierania biznesu prowadziło w 1997 r. działalność gospodarczą pozwalającą na finansowanie lub dofinansowanie działalności statutowej.

Wykres 4. Źródła finansowania organizacji wspierających przedsiębiorczość w 1997 r. (procent organizacji korzystających z określonego źródła finansowania wśród ogółu organizacji danej grupy).

Źródło: Baza danych PFPiRMSP; analizie poddano 395 organizacji przedsiębiorców i 373 organizacje pozarządowe

Wykres 4. pokazuje znaczne różnice w korzystaniu z różnych źródeł finansowania w przypadku organizacji przedsiębiorców i organizacji pozarządowych. Te pierwsze, w znacznie większym stopniu opierają się na składkach członków. Dwa podstawowe źródła finansowania organizacji pozarządowych wspierających przedsiębiorczość to działalność gospodarcza, którą prowadziło 29% organizacji i dotacje ze środków pomocy zagranicznej, które uzyskiwało prawie 28% tych organizacji. Uderzający jest bardzo niewielki odsetek organizacji korzystających ze wsparcia ze środków publicznych. Organizacje pozarządowe otrzymywały je częściej niż organizacje przedsiębiorców. Prawie 13% organizacji pozarządowych dotowały gminy (wobec 2% organizacji przedsiębiorców), a prawie 9% z nich budżet państwa (1,8% organizacji przedsiębiorców).

7.2.6. Jednostki wspierania biznesu

Jednostkami wspierania biznesu w tym *Raporcie* nazywać będziemy wyspecjalizowane instytucje świadczące usługi na rzecz sektora MSP, niezależnie od tego czy są to instytucje samodzielne – posiadające osobowość prawną, czy jednostki organizacyjne innych osób prawnych. Najczęściej funkcjonują pod nazwą “centrum” (centrum wspierania biznesu, centrum przedsiębiorczości) lub “ośrodek” (ośrodek doradczy, ośrodek szkoleniowy, ośrodek informacji). Usługi świadczone przez te instytucje to przede wszystkim doradztwo, szkolenie oraz udzielanie informacji. Do jednostek tego typu zaliczmy instytucje wyspecjalizowane w świadczeniu różnego rodzaju usług dla sektora MSP (udzielanie informacji, porad, organizowanie szkoleń). Są to:

- centra wspierania biznesu
- ośrodki informacji
- inkubatory, ośrodki innowacji i technologii
- instytucje finansowe
- ośrodki szkoleniowe.

Tabela 3. Liczba wyspecjalizowanych ośrodków (osób prawnych i jednostek afiliowanych) wspierających przedsiębiorców w Polsce w końcu 1997 r.

Nazwa typu ośrodka	Liczba
Centrum wspierania biznesu	109
Ośrodki informacji	69
Inkubatory, ośrodki innowacji i technologii	55
Instytucje finansowe	95
Ośrodki szkoleniowe	brak danych

Źródło: baza danych PFPiRMSP, Stowarzyszenie Organizatorów Ośrodków Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce, projekt TOR 10, Fundusz Mikro

Centra wspierania biznesu są to z reguły instytucje oferujące swoim klientom kompleksowe usługi takie jak doradztwo, szkolenia, informacja, usługi finansowe. Zasięg ich działania ma charakter lokalny, a ich główną grupą klientów są lokalne MSP. W końcu 1997 r. w Polsce działało 109 lokalnych i regionalnych ośrodków tego typu.

Mówiąc o ośrodkach informacji mamy na myśli wyłącznie te instytucje, których jedyną lub podstawową działalnością jest świadczenie wyspecjalizowanych usług informacyjnych. Z reguły nie są to samodzielne instytucje, lecz wyodrębnione jednostki w ramach instytucji, które kompleksowo wspierają biznes (agencje rozwoju regionalnego, stowarzyszenia, fundacje). Liczba instytucji świadczących usługi informacyjnie systematycznie rośnie. W 1997 r. w Polsce działało około 70 takich ośrodków (w 1996 r. około 60).

Inkubatory przedsiębiorczości są instytucjami, które wspierają przedsiębiorstwa zapewniając im niezbędne narzędzia do prowadzenia działalności gospodarczej (obiekty, infrastrukturę techniczną, obsługę administracyjną, usługi doradcze, pomoc w dostępie do finansowania). Szczególnym rodzajem inkubatorów są *ośrodki innowacji i technologii*, które świadczą głównie usługi doradcze i informacyjne w zakresie wprowadzania innowacji w różnych sferach działania przedsiębiorstwa (transfer technologii, organizacja i zarządzanie, jakość i in.). Pod koniec 1997 r. działało w Polsce 55 inkubatorów i centrów technologii; ich liczba nie zmieniła się w stosunku do roku 1996.

W 1997 r. charakter systemu instytucji finansowych nie zmienił się istotnie w porównaniu z rokiem 1996. W końcu 1997 r. istniało 95 niebankowych instytucji oraz ich przedstawicielstw oferujących finansowanie dla MSP. Wśród nich funkcjonowało:

- 19 instytucji oferujących *venture capital*
- 60 funduszy pożyczkowych oraz ich przedstawicielstw
- 16 funduszy poręczeń kredytowych.

W segmencie rynku niekomercyjnych instytucji finansowych warto odnotować uruchomienie nowych lokalnych funduszy poręczeń kredytowych oraz wzrost liczby funduszy pożyczkowych dla małych i średnich przedsiębiorstw. W końcu 1997 r. funkcjonowały 34 fundusze pożyczkowe w ramach programu TOR#10 oraz 23 przedstawicielstwa Funduszu Mikro.¹³⁹ W porównaniu z rokiem 1996, w roku 1997 wzrósł dostęp MSP do niekomercyjnych źródeł finansowania (szerzej: rozdział 4).

Ośrodki szkoleniowe z reguły nie są wyodrębnionymi organizacyjnie jednostkami. Większość instytucji opisanych w tym rozdziale prowadzi działalność szkoleniową świadcząc jednocześnie innego typu usługi (doradztwo, informacja itp.).

Z ankiety rozesłanej przez PFPiRMSP w 1997 r. do 118 jednostek wspierania biznesu wynika, iż budżety jednostek wspierania biznesu w 34% finansowane były ze środków publicznych (dotacje z budżetu centralnego, wojewódzkiego i gminnego oraz zagraniczne programy pomocowe), a w 27% z przychodów z działalności komercyjnej.¹⁴⁰

¹³⁹ Informacja: Biuro Programu TOR 10 dla Polskiej Fundacji MSP, luty 1998 r. oraz Biuletyn Funduszu Mikro - Zima 1998.

¹⁴⁰ „Raport na temat stanu organizacji świadczących usługi dla małych i średnich przedsiębiorstw na podstawie ankiet Krajowego Systemu Usług”, Studenckie Koło Naukowe Small Businessu przy SGH, maszynopis - PFPiRMSP, Warszawa 1997; pozostałe przychody pochodziły ze składek członkowskich, odsetek od kapitału i udzielonych pożyczek i innych źródeł.

Terytorialny rozkład jednostek wspierania biznesu

Mapka 3. Terytorialny rozkład ośrodków wspierania biznesu w grudniu 1997 r.

Źródło: Baza danych PFPiRMSP (N=270)

Najwięcej – 49 (18,2 % ogółu) - instytucji działało w regionie północnym, 41 (15,2 %) w regionie południowo-wschodnim. Najmniej jednostek wspierania biznesu zanotowano w regionie centralnym - 21 (7,8 %) i środkowo wschodnim - 22 instytucje (8,1%).

7.2.7. Procesy integracyjne instytucji wspierania biznesu

W 1997 r. działały dwie główne sieci integrujące instytucje wspierające MSP: Krajowe Stowarzyszenie Agencji i Fundacji Rozwoju Regionalnego oraz Krajowy System Usług dla MSP (KSU). Zasadą konstytucyjną pierwszej z nich było skupienie i współpraca instytucji rozwoju regionalnego. Druga sieć skupia jednostki wspierające MSP i służyć ma rozwojowi usług dla tego sektora.

Krajowe Stowarzyszenie Agencji i Fundacji Rozwoju Regionalnego

Stowarzyszenie powstało w 1993 r. Skupia 53 agencje rozwoju regionalnego i lokalnego z 63 istniejących. KSAiFRR jest pozarządową organizacją not-for-profit utrzymującą się ze składek członków i prowadzonych projektów. Działa na rzecz rozwoju regionalnego poprzez organizowanie wymiany doświadczeń i współpracy pomiędzy agencjami oraz innymi podmiotami działającymi na rzecz rozwoju regionalnego, poprzez współpracę z organami rządu w zakresie tworzenia i wdrażania polityki regionalnej oraz ułatwianie agencjom dostępu do wzorów, doświadczeń i środków zagranicznych¹⁴¹. KSAiFRR organizuje zjazdy agencji, szkolenia ich pracowników, prowadzi projekty na rzecz budowania strategii regionalnych i realizowania niektórych konkretnych przedsięwzięć z tego zakresu, buduje sieć informatyczną agencji, ułatwia współpracę agencji polskich z zagranicznymi.

¹⁴¹ Por. NARDA. *Krajowe Stowarzyszenie Agencji i Fundacji Rozwoju Regionalnego*, broszura informacyjna, Warszawa, bez daty.

Krajowy System Usług (KSU)

Powstał w 1996 r. z inicjatywy Polskiej Fundacji Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw. Celem ustanowienia KSU był i pozostaje nadal rozwój kompleksowego rynku usług dla MSP w oparciu o lokalne, regionalne i krajowe instytucje wspierające przedsiębiorczość. Współdziałanie ośrodków w ramach sieci ma zapewnić:

- wymianę informacji i współpracę pomiędzy uczestnikami sieci pozwalającą na poprawienie zakresu i jakości świadczonych usług, wzajemne korzystanie z potencjału i zasobów, unikanie dublowania i powielania działań
- wzmacnianie niezbędnego zaplecza informacyjnego, naukowego, finansowego itd., wspomagającego ośrodki na poziomie lokalnym i regionalnym
- koordynowanie działań sieci instytucji „otoczenia biznesu” z polityką gospodarczą i społeczną państwa
- wymianę informacji, wiedzy, zasobów oraz produktów, a w rezultacie - rozszerzenie oferty usługowej ośrodków.

W 1997 r. w KSU działało 130 lokalnych i regionalnych ośrodków wspierania biznesu świadczących usługi doradcze, szkoleniowe, informacyjne, finansowe i branżowe dla sektora MSP.

Mapka 4. Terytorialny rozkład organizacji będących w sieci Krajowego Systemu Usług w grudniu 1997 r.

Źródło: PFPiRMSP

Ośrodki KSU zdecydowały o podziale sieci na 10 regionów oraz powołaniu Rady Koordynacyjnej, której zadaniem jest wypracowanie strategii funkcjonowania systemu. Do rozwiązywania konkretnych problemów i realizacji działań KSU powołuje tzw. grupy zadaniowe. W ich pracach uczestniczą delegowani przedstawiciele poszczególnych ośrodków należących do sieci. Grupy zajmują się m. in. strategią promocyjną systemu, standardami jakości, jakie powinny spełniać ośrodki należące do KSU oraz świadczone przez nie usługi, a także sposobami weryfikacji systemu usług.

PFPiRMSP organizuje konferencje, spotkania i szkolenia uczestników sieci KSU. Ośrodki należące do KSU są zapraszane przez Fundację do konkursów i przetargów na realizację projektów mających na celu wspieranie sektora MSP, a finansowanych ze środków Phare (por. 7.3.3.).

7.3. Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw

7.3.1. Informacje podstawowe

Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw jest fundacją Skarbu Państwa powołaną przez Ministra Przemysłu i Handlu i zarejestrowaną we wrześniu 1995 r. Po reformie centrum gospodarczego rządu ministrem właściwym Fundacji jest Minister Gospodarki.

Podstawowym celem Fundacji jest podnoszenie konkurencyjności sektora małych i średnich przedsiębiorstw poprzez tworzenie sprzyjającego klimatu i wspieranie rozwoju prywatnej przedsiębiorczości w Polsce.

Główny cel działania Fundacji realizowany jest poprzez przedsięwzięcia idące w trzech kierunkach:

- wspieranie rządu i środowisk kształtujących politykę państwa w zakresie MSP (rozdz. 7.3.2)
- wspieranie środowiska instytucjonalnego prywatnej przedsiębiorczości w Polsce: organizacji przedsiębiorców, pracodawców oraz instytucji należących do tzw. „otoczenia przedsiębiorczości” - rozwój usług dla sektora (rozdz. 7.3.3)
- upowszechnianie wiedzy, promocja oraz tworzenie korzystnego klimatu dla przedsiębiorczości w środowiskach opiniotwórczych i wśród szerokiej opinii publicznej (rozdz. 7.3.4.).

Fundacja współpracuje z Rządem i Parlamentem, z organizacjami zrzeszającymi przedsiębiorców, instytucjami działającymi na ich rzecz oraz programami wspierania przedsiębiorczości w Polsce i za granicą.

W skład Rady Fundacji nadzorującej jej działalność wchodzi przedstawiciele ministerstw, urzędów centralnych, banków, organizacji przedsiębiorców oraz, w roli obserwatora, Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce (por. Aneks 4).

Działania Fundacji finansowane są przede wszystkim z funduszy zagranicznych, głównie ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Phare oraz, w mniejszym stopniu, ze środków pomocowych rządu amerykańskiego i brytyjskiego. W 1997 r. działalność operacyjna Fundacji była częściowo finansowana przez budżet państwa. W roku 1997 Fundacja kontynuowała realizację trzech programów Phare Unii Europejskiej:

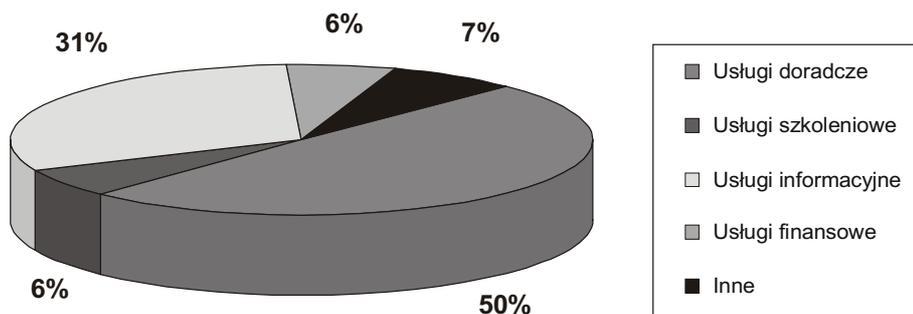
- Programu Rozwoju Przedsiębiorczości w Polsce - STEP (1996-1999)
- Programu Rozwoju Przedsiębiorczości w Polsce - Rozwój Struktur Instytucjonalnych STEP IFE (1997-1999)
- Programu Promocji Eksportu Małych i Średnich Przedsiębiorstw - EXPROM II (1996-1999)
- Program Unii Europejskiej Odbudowa (1997-1999).

W okresie rozliczeniowym 1996-1999 Fundacja zarządza programami rozwoju MSP, których budżet wynosi 15,8 mln ECU (środki programów UE Phare). Od 1 stycznia do końca 1997 roku Fundacja wydatkowała prawie 2 mln ECU i zakontraktowała prawie 5,4 mln ECU. Od sierpnia 1997 Fundacja administruje również Programem Unii Europejskiej Odbudowa (por. 6.3.5.). Środki Programu UE Odbudowa to 64,6 mln ECU. Do końca 1997 roku przyznano gminom prawie 14,5 mln ECU.

W grudniu 1997 roku w zespole PFPiRMSP zatrudnionych było 51 osób, w tym 29 kobiet i 22 mężczyzn. 70% pracowników Fundacji posiadało wykształcenie wyższe, 94% władało językiem obcym, z tego większość więcej niż jednym. Średnia wieku pracowników Fundacji nieznacznie przekraczała 31 lat.

W roku 1997 PFPiRMSP współpracowała (realizując wspólne działania) ze 190 instytucjami krajowymi i zagranicznymi. Ponad połowie z nich udzielono wsparcia finansowego na realizowane projekty wspierające przedsiębiorczość i przedsiębiorców lub współfinansowano ich działania. Dzięki tej współpracy z usług finansowanych przez Fundację w roku 1997 skorzystało prawie 1500 obecnych lub potencjalnych przedsiębiorców. Wśród usług dominowały usługi o charakterze doradczym i informacyjnym. Szczegółowe dane przedstawia Wykres 5.

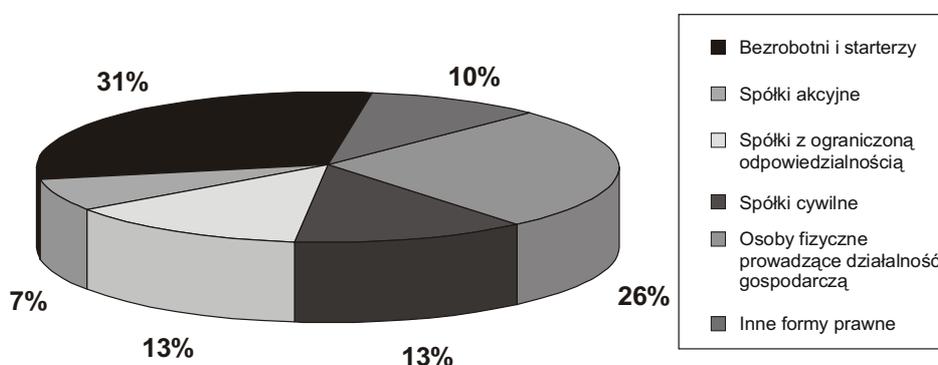
Wykres 5. Usługi dla przedsiębiorców współfinansowane przez Fundację w 1997 roku. (N - 1727)

Źródło: PFPiRMSP

Wśród klientów, którzy skorzystali z usług współfinansowanych przez Fundację, największą grupę stanowiły podmioty gospodarcze o różnej formie prawnej. Wśród nich przeważały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, spółki cywilne. Znaczącą grupę tych klientów stanowiły też osoby bezrobotne i osoby zamierzające podjąć działalność gospodarczą. Szczegółowe dane przedstawia wykres 6.

Wykres 6. Klienci korzystający z usług współfinansowanych przez Fundację w 1997 roku. (N=1471)

Źródło: PFPiRMSP

7.3.2. Wspieranie rządu i środowisk kształtujących politykę państwa wobec MSP

Szczególnie ważnymi partnerami Fundacji były Ministerstwo Gospodarki oraz Sejmowa Komisja Małych i Średnich Przedsiębiorstw oraz Ministerstwo Finansów i Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej. Na potrzeby tych instytucji wykonano 22 ekspertyzy dotyczące przepisów prawnych w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej, pomocy publicznej i innych dziedzin ważnych dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Dodatkowo Rada Fundacji opiniowała *Założenia polityki rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw w latach 1998-2001*. Rada rozpoczęła także realizację projektów dotyczących najistotniejszych dla przedsiębiorców problemów w procesie integracji europejskiej.

Odbiorcą produktów Fundacji był także Senat RP, a zwłaszcza Komisja Gospodarki Narodowej Senatu.

Fundacja współpracowała ponadto z organizacjami zagranicznymi, w tym międzynarodowymi. Najważniejszym partnerem jest Komisja Europejska, a wśród innych należy wymienić: Amerykańską Agencję ds. Rozwoju Międzynarodowego (USAID), Organizację Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłowego (UNIDO), OECD, USAID, British Know-How Fund, International Cooperation Development Fund z Tajwanu, Japan International Cooperation Agency z Japonii i in.

7.3.3. Wspieranie środowiska instytucjonalnego prywatnej przedsiębiorczości w Polsce: Krajowy System Usług

W 1996 roku Fundacja rozpoczęła proces koordynowania i systematyzowania działania instytucji „otoczenia biznesu” poprzez stworzenie ogólnopolskiej sieci współdziałających organizacji - Krajowego Systemu Usług dla MSP (por. 7.2.7.). W rozpisanych przez Fundację (w 1996 i 1997 r.) ogólnopolskich konkursach „Krajowy System Usług dla MSP” wzięło udział prawie 400 lokalnych i regionalnych instytucji

wspierających przedsiębiorczość. Z grupy tej wybrano 130 ośrodków, które utworzyły sieć usługodawców - ośrodków KSU.

W 1997 r. wybrane organizacje uczestniczące w KSU uzyskały dofinansowanie od Polskiej Fundacji MSP w realizacji następujących zadań:

- rozwój usług doradczych, szkoleniowych i informacyjnych dla MSP
- rozwój usług o specyfice branżowej dla MSP w Polsce
- rozwój funduszy poręczeń kredytowych
- kampania informacyjno-szkoleniowa nt. możliwości udziału MSP jako potencjalnych podwykonawców w programie budowy autostrad
- wykonanie wstępnego studium „Rynek podwykonawstwa dla MSP z regionu katowickiego”
- rozwój usług dla MSP: pomoc techniczna ekspertów zagranicznych
- pozyskiwanie ofert MSP do systemów kojarzenia partnerów
- promocja przedsiębiorczości w szkołach podstawowych, średnich i zawodowych
- promocja kultury przedsiębiorczości.

W drodze przetargów wybrano do realizacji 76 projektów wykonywanych przez 51 ośrodków KSU. Zakontraktowano 1135 000 ECU. Wszystkie projekty zostaną zrealizowane do końca 1998 roku.

7.3.4. Promocja współpracy międzynarodowej: program EXPROM II

Polska Fundacja MSP realizuje Program Promocji Eksportu Małych i Średnich Przedsiębiorstw Phare - EXPROM II, którego celem jest zwiększenie eksportu polskich małych i średnich przedsiębiorstw poprzez podniesienie ich konkurencyjności na rynkach europejskich (ze szczególnym uwzględnieniem krajów Unii Europejskiej, krajów CEFTA oraz europejskich krajów WNP). Program obejmuje sześć sektorów: odzieżowy, odlewniczy, meblarski, komponentów i podzespołów dla motoryzacji, narzędzi i aparatury medycznej oraz wyrobów z tworzyw sztucznych. Do końca 1997 roku zakwalifikowano do programu 74 przedsiębiorstwa. Docelowo będzie ich 200. W ramach programu w 1997 r. przygotowywane zostały analizy benchmarkingowe (porównanie produktów, usług i praktyk funkcjonowania firm danego sektora i lidera w danym sektorze, w odniesieniu do rynku krajowego i rynków europejskich) oraz strategię eksportowe dla każdego sektora).

7.3.5. Informacja gospodarcza

Istotnym zadaniem PFPiRMSP jest zwiększenie dostępu przedsiębiorców do informacji gospodarczej.

Sieć Informacji Gospodarczej BIN (Business Information Network)

W skład Sieci Informacji Gospodarczej BIN wchodziło w 1997 r. 20 regionalnych ośrodków informacji. Celem projektu BIN jest dostarczanie przedsiębiorcom informacji niezbędnych przy zakładaniu i prowadzeniu firmy. W sieci BIN dostępne są następujące „produkty informacyjne”:

- „Przewodnik przedsiębiorcy” - baza danych zawierająca przygotowywane przez konsultantów opracowania z dziedziny prawa i gospodarki
- baza danych o instytucjach działających na rzecz MSP
- informacje o konsultantach specjalizujących się w zakresie doradztwa dla MSP
- baza danych programu TIPS (patrz poniżej).

BC-Net (Business Cooperation Network)

PFPiRMSP pełni funkcję Krajowego Punktu Kontaktowego BC-Net w Polsce. Zadaniem sieci BC-Net jest promocja kooperacji międzynarodowej przedsiębiorstw. Sieć opiera się na wzajemnych kontaktach konsultantów, wspomaganych przez komputerową bazę danych zawierającą oferty kooperacji.

TIPS (Trade and Technology Information and Promotion System)

Przy PFPiRMSP afiliowany jest program TIPS finansowany przez UNDP (Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju). Jest to program wymiany informacji biznesowej na szczeblu lokalnym, regionalnym i międzynarodowym. Baza danych programu TIPS zawiera oferty kooperacji i współpracy z polskimi MSP pochodzące z całego świata. W roku 1997 z zasobów TIPS skorzystało ponad 300 użytkowników. Od sierpnia 1997 roku co miesiąc ukazuje się bezpłatny biuletyn *Focus Tips*. Publikowane są w nim informacje na temat możliwości współpracy gospodarczej. Biuletyn dociera do ponad 700 firm.

7.3.6. Upowszechnianie wiedzy, promocja przedsiębiorczości oraz tworzenie korzystnego klimatu w środowiskach opiniotwórczych i wśród szerokiej opinii publicznej

Fundacja zbiera, analizuje i upowszechnia informacje i studia dotyczące stanu sektora MSP w Polsce. Wynikiem prac w 1997 r. jest m.in. druga już edycja niniejszego *Raportu* oraz sześć pozycji książkowych, które dotyczą takich tematów, jak: metodyka doradztwa i szkoleń dla MSP, zasady organizacji i funkcjonowania funduszy porąceń wzajemnych.

W 1997 r. PFPiRMSP zorganizowała lub współuczestniczyła w organizacji 76 konferencji i spotkań, w których wzięło udział prawie 2500 uczestników: przedsiębiorców, przedstawicieli organizacji przedsiębiorców, Rządu i Parlamentu, naukowców, konsultantów, dziennikarzy oraz instytucji związanych z MSP. Wszystkie spotkania, seminaria i konferencje miały na celu wymianę poglądów przedstawicieli różnych środowisk związanych z MSP, upowszechnianie wiedzy na temat tego sektora, promocję przedsiębiorczości oraz tworzenie korzystnego klimatu w środowiskach opiniotwórczych i wśród szerokiej opinii publicznej.

PFPiRMSP wydaje biuletyn *Buduj swoją firmę*, który prezentuje metody wspierania MSP w Polsce i za granicą oraz ofertę instytucji i programów działających na rzecz MSP w Polsce w nakładzie 1500 egzemplarzy wersji polskiej i 1000 wersji angielskiej. Odbiorcami są głównie instytucje wspierające przedsiębiorczość (300), organizacje przedsiębiorców (200), przedstawiciele Rządu i Parlamentu (120), media (45), instytucje badawcze i biblioteki (40) oraz wiele innych instytucji i osób prywatnych. Ukazuje się również biuletyn *Odbudowa* (kwartalnik, nakład: 1000 egzemplarzy wersji polskiej i 100 angielskiej).

W roku 1997 PFPiRMSP informowała media o problematyce przedsiębiorczości w Polsce, dążąc do zainteresowania dziennikarzy tematyką MSP. W omawianym okresie na temat działań inicjowanych przez PFPiRMSP na rzecz sektora małych i średnich firm ukazało się około 50 artykułów i wywiadów w prasie krajowej i lokalnej. PFPiRMSP rozpoczęła także cykl warsztatów dla dziennikarzy, przybliżających im problematykę MSP.

7.3.7. Program Unii Europejskiej Odbudowa

Decyzją Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce oraz Rządu RP, reprezentowanego przez Sekretarza Komitetu Integracji Europejskiej, Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw została administratorem Programu Unii Europejskiej Odbudowa. Celem programu jest udzielenie pomocy gminom szczególnie dotkniętym skutkami powodzi z lipca 1997 r. w usunięciu zniszczeń w infrastrukturze lokalnej, małych i średnich przedsiębiorstwach oraz gospodarstwach rolnych.

Program UE Odbudowa rozpoczął działalność we wrześniu 1997 r. W grudniu 1997 r. zakończona została I faza realizacji Programu. Z dotacji skorzystało 145 gmin z terenu 17 województw. Udzielono dotacji na realizację 553 projektów:

7.4. Programy na rzecz rozwoju przedsiębiorczości realizowane ze środków budżetu państwa i pomocy zagranicznej

7.4.1. Budżet państwa

Programy, działania i instrumenty finansowe wspierania przedsiębiorczości opisano w rozdz. 5.

7.4.2. Pomoc zagraniczna, programy międzynarodowe

Program Phare

W ramach programu Unii Europejskiej Phare w 1997 r. kontynuowano realizację szeregu programów skierowanych bezpośrednio lub pośrednio do sektora MSP. Za realizację programów Phare odpowiedzialne były tzw. jednostki zarządzające programami (PMU) na szczeblu centralnym, współpracujące z ośrodkami działającymi na szczeblu regionalnym i lokalnym. Najwięcej programów, a zarazem najbardziej skoncentrowanych na rozwoju przedsiębiorczości, realizowała Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw opisana w rozdziale 7.3.

W 1997 r. zakończono realizację Programu Rozwoju Strukturalnego w Wybranych Regionach STRUDER (realizowanego przez Polską Agencję Rozwoju Regionalnego oraz wybrane, regionalne agencje rozwoju). Działaniami programu objęto województwa: łódzkie, wałbrzyskie, suwalskie, olsztyńskie, katowickie i rzeszowskie. W ramach programu funkcjonował m.in. Fundusz Dotacji dla MSP, wspierający inwestycje w prywatnych MSP i Fundusz Gwarancyjny. Program udzielał także wsparcia gminom, współfinansując inwestycje infrastrukturalne bezpośrednio związane z działalnością produkcyjną. Zakończono realizację również innych, związanych z promocją MSP programów Phare: Programu Promocji Jakości „Standard” (Główny Urząd Miar), programu rozwoju turystyki TOURIN II (Fundacja Rozwoju Turystyki TOURIN).

Programy DG XXIII

Ze środków programu Phare od 1991 r. finansowany był także udział Polski w programach Dyrekcji Generalnej XXIII (Dyrekcja Generalna Komisji Europejskiej zajmująca się polityką wobec przedsiębiorstw, handlu detalicznego, turystyki i spółdzielczości). Realizowano następujące programy:

- Centra Euro Info, informujące o warunkach działania przedsiębiorstw w UE i przepisach UE oraz ułatwiające kojarzenie partnerów (działało Centrum Korespondencyjne Euro Info w Warszawie oraz 5 przedstawicielstw regionalnych – w Gdańsku, Kielcach, Krakowie, Szczecinie i Gdańsku)
- Europartenariat - międzynarodowe targi kooperacji MSP
- Interprise – targi promujące współpracę MSP z różnych regionów UE.

W 1997 r. Rząd RP uzyskał zgodę na objęcie Polski, na zasadach analogicznych do obowiązujących w krajach członkowskich UE, wszystkimi programami promocji MSP koordynowanymi przez DG XXIII w ramach tzw. Wieloletniego Programu MSP. Wieloletni Program MSP obejmuje m.in. opisane wcześniej Centra Euro Info, Europartenariat i Interprise, jak również sieć informacji gospodarczej dla MSP BRE, sieć agencji rozwoju kooperacji BC NET, międzynarodowe wystawy handlowców IBEX (promocja podwykonawstwa), programy zaadresowane do rzemiosła i inne.

Inne programy

Od 1993, w ramach pożyczki Banku Światowego *Promocja zatrudnienia i służb zatrudnienia*. realizowany jest program „Rozwój małej przedsiębiorczości TOR#10”. Głównym celem programu jest stworzenie w Polsce systemu instytucji wspierających osoby pozostające bez pracy, zagrożone jej utratą lub poszukujące szansy poprzez założenie własnej firmy. Pomoc ze strony programu w 1997 r. uzyskały następujące instytucje wspierające przedsiębiorczość:

- 63 ośrodki wspierania przedsiębiorczości (ośrodki szkoleniowe i doradcze)
- 34 fundusze rozwoju przedsiębiorczości (fundusze pożyczkowe)
- 31 inkubatory przedsiębiorczości

Lokalne ośrodki wspierania biznesu uzyskały także wsparcie ze strony Amerykańskiej Agencji Rozwoju Międzynarodowego (USAID). W styczniu 1996 r. USAID uruchomiła projekt *FIRMA 2000*. Projekt, którego celem jest podniesienie jakości usług świadczonych MSP, objął swym zasięgiem 31 lokalnych ośrodków wspierania biznesu oraz 110 polskich konsultantów. W 1997 r. USAID kontynuowała realizację pozostałych programów wspierania MSP - projektu GEMINI Small Business Project (pomoc doradcza na rzecz instytucji państwowych i pozarządowych, której celem jest poprawa warunków funkcjonowania MSP), Funduszu Mikro (program pożyczek dla mikro przedsiębiorstw ze środków Polsko-Amerykańskiego Funduszu Przedsiębiorczości; w 1997 r. działały 23 lokalne oddziały Funduszu Mikro), funduszu CARESBAC (fundusz *venture capital*, od 1995 r. do grudnia 1997 wydano 85% środków projektu), pomocy dla instytucji szkoleniowych i naukowych.

Za przykład zintegrowanego programu regionalnego na rzecz MSP może posłużyć *Polsko-Brytyjski Program Rozwoju Przedsiębiorczości*, finansowany przez rząd Wielkiej Brytanii i realizowany przez Lubelsko-Chełmsko-Zamojską Fundację Rozwoju Regionalnego oraz Fundację Rozwoju Województwa Białostockiego. Dzięki programowi, funkcjonującemu od 1994, utworzono rozbudowaną sieć ośrodków doradczych w woj. lubelskim, a także chełmskim, zamojskim i białostockim. Program oferuje również poręczenia kredytowe, *venture capital*, usługi w dziedzinie współpracy międzynarodowej.

W 1997 r., dzięki dotacji rządu Kanady, rozpoczęła działalność *Kanadyjsko-Polska Fundacja Przedsiębiorczości*. Fundacja, mająca swoją siedzibę w Szczecinie, oferuje MSP szereg usług finansowych (krótkoterminowe kredyty obrotowe, kredyty inwestycyjne) oraz usługi szkoleniowe.

7.5. Podsumowanie

Zarówno organizacje przedsiębiorców, jak i pozarządowe organizacje wspierające biznes są bardzo liczne i wykazują znaczne skoncentrowanie przestrzenne. Około 1/3 obu typów organizacji zarejestrowana jest w województwie warszawskim, a ponad połowa z nich w ośmiu województwach wokół największych aglomeracji miejskich. Organizacje zrzeszające przedsiębiorców są znacznie rozproszone pod względem organizacyjnym. Przejawia się to w następujących wymiarach:

- dużej liczbie organizacji na poziomach lokalnym, regionalnym i krajowym
- wielu typach organizacji tworzonych w celu zapewnienia reprezentacji różnych funkcji pełnionych przez podmioty gospodarcze (takich jak: bycie pracodawcą, członkiem gospodarczej społeczności lokalnej lub podmiotem regionalnym, reprezentowanie określonego profilu branżowego).

Pozytywną stroną tej sytuacji jest swoboda zrzeszania się i ujawniania obywatelskiej inicjatywy przez grupy przedsiębiorców, w tym swobodne decydowanie o rodzaju i zakresie reprezentowanych interesów; daje to poczucie sprawstwa i identyfikację z organizacją. Rozproszenie to ma następujące negatywne skutki:

- słabość wielu organizacji (w wymiarze członkostwa, zasobów finansowych i materialnych), a co za tym idzie - niewielka możliwość wpływu na decydentów i proces legislacyjny
- brak koordynacji działań pomiędzy poszczególnymi organizacjami (przechodzący czasem we wzajemną rywalizację i konflikty)
- niezdolność do zapewnienia środowisku przedsiębiorców partnerskiej pozycji w stosunkach z organizacjami pracowników, władzami lokalnymi i regionalnymi oraz państwem.

W Polsce działa znaczna liczba organizacji wspierania biznesu. Terytorialnie, skupiają się w województwach wokół największych aglomeracji miejskich. Postępuje proces integracji (tworzenia „sieci”) lokalnych i regionalnych instytucji wspierania biznesu. Trwałą strukturą jest Krajowe Stowarzyszenie Agencji i Fundacji Rozwoju Regionalnego, krzepnie Krajowy System Usług powstały w 1996 r. i skupiający organizacje świadczące usługi dla MSP.

Zakres działań organizacji wspierających przedsiębiorczość jest szeroki, zwłaszcza wśród organizacji pozarządowych. Do najczęstszych zadań realizowanych przez te organizacje należą doradztwo, szkolenia i informacja. Z kolei organizacje przedsiębiorców w większym zakresie zajmują się lobbyngiem i usługami w dziedzinie certyfikacji. Zarówno organizacje pozarządowe, jak i organizacje przedsiębiorców w mniejszym stopniu świadczyły usługi z zakresu transferu technologii, promocji przedsiębiorczości czy instrumentów finansowych. Dominują tzw. „usługi ogólnobiznesowe”. Mało jest ośrodków świadczących wyspecjalizowane usługi dla przedsiębiorstw znajdujących się w fazie wzrostu. Zważywszy na opisane w rozdz. 2. tendencje w rozwoju MSP (m.in. rozwój średnich przedsiębiorstw w sektorze usługowym i w sferze produkcji zaawansowanej technologicznie) oraz wyzwania związane z integracją europejską jest to zjawisko niepokojące. Znaczna liczba organizacji przedsiębiorców oraz jeszcze większa pozarządowych organizacji wspierających przedsiębiorczość zmuszona jest do prowadzenia działalności gospodarczej zapewniającej organizacjom możliwość przetrwania i realizowania celów statutowych (stopniowe wycofywanie się zagranicznych darczyńców). Tylko niewielki odsetek organizacji wspierających przedsiębiorczość, a jeszcze mniej organizacji przedsiębiorców korzysta ze środków publicznych.

Polska Fundacja Promocji i Rozwoju MSP w 1997 r. zakończyła pierwszy etap budowy podstaw instytucjonalnych krajowej agendy pracującej na rzecz MSP. Bazując na finansowaniu w ramach programu Phare utworzono organizację zdolną do wykonywania zadań na rzecz MSP na poziomie krajowym i międzynarodowym oraz do współpracy z instytucjami rządowymi, pozarządowymi, gospodarczymi i

naukowymi pracującymi w otoczeniu sektora MSP. W 1998 r. Fundacja, wraz z innymi organizacjami wspierającymi MSP, stanęła przed nowymi wyzwaniami związanymi z przygotowywaniem instytucji do realizacji programów i inicjatyw ogólnoeuropejskich (Wieloletni Program MSP, fundusze strukturalne).

Rozdział 8

Wnioski i rekomendacje

Bariery rozwoju MSP

Rekomendacje

Wskaźniki obrazujące rozwój sektora MSP w 1996 r. i latach wcześniejszych są na ogół optymistyczne. Rośnie liczba MSP, wzrasta zatrudnienie w tym sektorze, wzrasta jego udział w tworzeniu produktu krajowego brutto i wartości dodanej, wzrasta rentowność produkcji. Te dobre rezultaty nie oznaczają, iż w 1996 i 1997 r. MSP nie napotykały na bariery rozwoju. Bariery te opisano w rozdziale 8.1. Rozdział 8.2. zawiera rekomendacje dotyczące zmian, jakie powinny dokonać się w polityce państwa wobec sektora.

8.1. Bariery rozwoju MSP

W rozdziale 8.1. zwrócono uwagę na następujące rodzaje barier ograniczających rozwój sektora MSP:

- bariery rynkowe (8.1.1.)
- bariery finansowe (8.1.2.)
- bariery wynikające z polityki państwa wobec MSP (8.1.3.)
- bariery prawne (8.1.4.).

8.1.1. Bariery rynkowe

W 1996 r. nie zaobserwowano poważniejszych negatywnych trendów w rozwoju MSP. Negatywne tendencje pojawiły się jedynie w sektorze przedsiębiorstw bardzo małych (zatrudniających do 5 pracowników) działających w tradycyjnych dziedzinach takich jak handel, budownictwo i przemysł. Zmniejszyły się ich przychody oraz zmalało zatrudnienie. Z drugiej jednak strony tendencji tej towarzyszył dynamiczny rozwój małych przedsiębiorstw prowadzących działalność usługową. W odróżnieniu od wczesnych lat dziewięćdziesiątych, kiedy to rozwijały się najszybciej tradycyjne dziedziny, obecny etap transformacji charakteryzuje się szybkim tempem rozwoju usług.

W warunkach nasilającej się globalizacji gospodarki światowej i postępującej integracji gospodarczej Polski z Unią Europejską szczególnie ważne jest przygotowanie polskich MSP do działalności w warunkach konkurencji międzynarodowej. Do rozwiązań przystosowawczych, stosowanych przez MSP na świecie należy m.in. tworzenie sieci kooperacji i współpraca z dużymi przedsiębiorstwami (podwykonawstwo). Tymczasem w Polsce (poza dużymi aglomeracjami) w niewielkim stopniu wykorzystywany jest czynnik sąsiedztwa geograficznego przedsiębiorstw, których profil pozwalałby na wspólną realizację określonego cyklu produkcyjnego.

8.1.2. Bariery finansowe

Działalność MSP w niewystarczającym stopniu finansowana jest ze źródeł zewnętrznych. W 1996 r. udział kapitałów własnych w finansowaniu majątku obniżył się, lecz nie była to zmiana znacząca (spadek o ok. 3%). Szczególnie niepokojący jest niewielki dostęp do finansowania długookresowego. Tendencja do zastępowania finansowania majątku kapitałem przy pomocy finansowania zobowiązaniami krótkoterminowymi może doprowadzić do „pułapki wypłacalności” MSP. Dostęp do kredytów długoterminowych ograniczany był przez:

- brak rozwiniętej sieci oddziałów banków wyspecjalizowanych w obsłudze MSP
- wysokie oprocentowanie zniechęcające do zaciągania kredytów długoterminowych
- niską dostępność kredytów preferencyjnych.

Ograniczony jest również dostęp MSP do pozabankowych źródeł zasilania finansowego. Dostęp do poręczeń kredytowych, leasingu i *venture capital* ograniczany jest przez:

- niski stopień rozwoju sieci funduszy poręczeniowych
- brak wsparcia finansowego dla lokalnych funduszy poręczeniowych (niska kapitalizacja funduszy)
- ograniczony dostęp do poręczeń udzielanych przez BGK (brak możliwości uzyskania poręczeń kredytów eksportowych)
- brak ustawy o leasingu
- brak korzystnych rozwiązań prawnych umożliwiających tworzenie funduszy zamkniętych (w tym funduszy *venture capital*) na gruncie obowiązującej ustawy o funduszach inwestycyjnych.

8.1.3. Bariery wynikające z polityki wobec MSP

Bariery wynikające z postaw polityków

Znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw dla gospodarki Polski nie znajduje odzwierciedlenia w postawach polityków wobec tego sektora. W Sejmie II kadencji nie udało się utworzyć specjalnej komisji zajmującej się problematyką MSP. O niewielkim zainteresowaniu sektorem małych i średnich firm świadczy też liczba interpelacji składanych przez posłów. Na ogólną liczbę 2613 interpelacji tylko 3 dotyczyły MSP. Brak zainteresowania i co się z tym wiąże, brak znajomości stanu sektora wpływa na stopień „przyjazności” prawa wobec małych i średnich firm. Wiele istotnych dla gospodarki ustaw uwzględnia z jednej strony interesy pracowników, z drugiej dużych przedsiębiorstw, pomijając potrzeby i interesy sektora MSP. Jaskrawym przykładem takiej ustawy jest, obowiązująca w niezmiennym kształcie od roku 1989, Ustawa z 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw. (Dz.U.90.4.19). Art. 1 cytowanej ustawy określa jako zwolnienie grupowe zmniejszenie zatrudnienia o co najmniej 10% w przeciągu trzech miesięcy. W małej firmie zatrudniającej kilkanaście osób praktycznie każde zwolnienie jest w rozumieniu ustawy zwolnieniem grupowym. Jest to rozwiązanie nieprzystające do sytuacji MSP. Mimo licznych nowelizacji ustawy kolejne kadencje parlamentu nie zmieniły tego przepisu.

W 1997 r., w czasie kampania wyborczej poprzedzającej wrześniowe wybory do Parlamentu, w programach wielu partii politycznych znalazły się postulaty dotyczące rozwoju sektora MSP w Polsce. W nowym Sejmie utworzono Komisję Małych i Średnich Przedsiębiorstw. Może to sugerować, iż sytuacja ulega poprawie i rola sektora MSP zostanie w większym stopniu doceniona przez polityków reprezentujących różne opcje polityczne. Rozwój MSP, co zostało ukazane w niniejszym *Raporcie*, służy bowiem zarówno szeroko pojętemu rozwojowi społecznemu (m.in. tworzenie nowych miejsc pracy) jak i rozwojowi gospodarczemu (m.in. zwiększenie konkurencji na rynku).

Trudności w realizacji rządowej polityki wobec MSP

Pomimo deklaracji wsparcia w kolejnych dokumentach programowych, realizacji *Polityki wobec małych i średnich przedsiębiorstw na lata 1995-1997* nie towarzyszyło wspieranie konkretnych zamierzeń znaczącymi środkami budżetowymi (np. podległa Ministerstwu Gospodarki Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw, uczestnicząca w realizacji wielu zadań przewidzianych w *Polityce*, w 1997 r. była nadal finansowana wyłącznie ze środków zagranicznych). Ponadto, polityka wobec MSP realizowana przez różne agendy nie była w dostatecznym stopniu monitorowana i koordynowana. Nie udało się osiągnąć właściwego poziomu koordynacji polityki wobec sektora MSP *sensu stricto* (której celem jest tworzenie warunków funkcjonowania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw) i innych polityk realizujących priorytetowe cele społeczno-gospodarcze, w których sektor MSP występuje jako jeden z instrumentów realizacyjnych. Brak koordynacji polityki oraz odpowiedniego wsparcia jej realizacji środkami budżetowymi niekorzystnie wpływał na sytuację lokalnych instytucji otoczenia biznesu (por. rozdz. 7.2.). Dotyczy to również lokalnych instytucji finansowych. Z przedstawionych w rozdziale 4. analiz wynika, że istnieje pilna konieczność wzmocnienia instytucji finansujących małe i średnie podmioty gospodarcze (fundusze poręczeniowe itp.). Wzmocnienie powinno dokonać się poprzez likwidację barier prawnych i wsparcie finansowe tych instytucji.

Rozdział 5.2.2. niniejszego raportu wymienia szereg zadań przewidzianych w ramach *Polityki wobec MSP*, które nie zostały zrealizowane. Niepokojącym jest fakt, iż były to zadania o podstawowym znaczeniu dla funkcjonowania MSP. Planowana ustawa Prawo Przemysłowe miała stać się *sui generis* konstytucją przedsiębiorczości w Polsce. W oparciu o określone w niej zasady miały być tworzone dalsze rozwiązania w prawie gospodarczym (zasady pomocy publicznej, określenie statusu MSP, rozwiązania kwestii samorządu gospodarczego itd.). Zwłoka w uchwaleniu ustawy (obecnie pod nazwą Prawo działalności gospodarczej) powoduje brak regulacji we wszystkich tych kwestiach. Brak ustawy o zasadach udzielania pomocy publicznej w przededniu wejścia Polski do Unii Europejskiej sprawia, iż przedsiębiorcy ciągle nie wiedzą, na jakie wsparcie państwa będą mogli liczyć w obliczu konkurencji z firmami zachodnioeuropejskimi, posiadającymi możliwości uzyskania tego rodzaju pomocy.

Nie zrealizowano również zadań, które mogły mieć ogromne znaczenie dla integracji regionalnej przedsiębiorców. Jednym z nich jest nie uchwalona ustawa o giełdach towarowych, wokół których powinien ogniskować się obrót gospodarczy. Ich umiejscowienie w stolicach regionów wytworzyłoby więzy regionalnego centrum z terenem. Drugie z takich zadań to tworzenie regionalnych towarzystw ubezpieczeń wzajemnych i innych pozabankowych instytucji finansowych. Podobnie jak giełdy, mogły one stać się czynnikiem promującym współpracę regionalną.

Bariery wynikające z polityki rynku pracy oraz rozwiązań w dziedzinie ubezpieczeń społecznych

Rok 1997 nie przyniósł istotnych zmian w prawie pracy. W dalszym ciągu ma ono jednostronnie propracowniczy charakter i nie zapewnia równości stron w stosunkach pracy. Wiele rozwiązań – przywilejów pracowniczych – wydaje się być bezasadnymi. Należą do nich np.:

- asymetria pomiędzy pracodawcą a pracownikiem we wzajemnej odpowiedzialności za szkody (przepisy działów V i XII Kodeksu pracy)
- możliwość odwołania się od decyzji komisji pojednawczej wyłącznie przez pracownika (art. 256 Kodeksu pracy)
- Zwolnienie od (bardzo niskich) opłat sądowych w sprawach o roszczenia pracownicze z jednoczesnym utrzymaniem opłat w sprawach z powództwa pracodawcy (art. 261 Kodeksu pracy).

Obowiązujące regulacje prawa pracy mają na celu zapewnienie jak największego bezpieczeństwa zatrudnienia. Sytuacja taka może sprzyjać utrwalaniu biernych postaw na rynku pracy oraz kreować bezrobocie. Przedsiębiorcy niechętnie bowiem zatrudniają nowych pracowników mając świadomość trudności związanych z ich ewentualnym zwolnieniem. Skuteczniejszą od zapewniania trwałości zatrudnienia metodą zwalczania bezrobocia jest tworzenie warunków, w których łatwe jest znalezienie pracy w MSP. Rynek pracy staje się wówczas bardziej dynamiczny i elastyczny.

Podobnie jak w 1996 r., płace w Polsce były w 1997 r. obciążone prawie 50% narzutem podatków od pracy, czyli obciążeń z tytułu ubezpieczenia społecznego i innych obowiązkowych świadczeń. Rok 1997 był kolejnym rokiem restrykcyjnej polityki w tym zakresie. W oczywisty sposób ogranicza to możliwości tworzenia przez MSP nowych miejsc pracy. Do podstawy obliczania składek na ubezpieczenia społeczne dodano nowe składniki świadczeń na rzecz pracowników (por. rozdz.. 5.2.3.). Składka na ubezpieczenie społeczne osób prowadzących działalność gospodarczą (pracodawców) wyniosła w 1997 r. 40% podstawy wymiaru dochodu (dochodu deklarowanego, ale nie niższego niż 60% najniższego wynagrodzenia) i była niższa niż w przypadku pracowników. Ogólna wysokość obciążeń sprawia, że niejednokrotnie przedsiębiorcy opłacają najniższą możliwą składkę, obniżając jednocześnie koszty działalności. W rezultacie obniżają swoje przyszłe świadczenia emerytalne. Wytwarza się więc paradoksalna sytuacja: przedsiębiorcy ponoszący zarówno koszty ubezpieczenia własnego, jak i pracownika otrzymają niższą emeryturę niż ich pracownicy.

Niedociągnięcia i dyskryminujące pracodawców rozwiązania znajdują się nawet w jeszcze nieobowiązujących, choć już uchwalonych, ustawach reformujących system ubezpieczeń społecznych. Zgodnie z zapisami art. 86 Ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (Dz.U. Nr 13, 1997r. poz. 934) i art.4 ustawy o pracowniczych programach emerytalnych. (Dz.U.Nr 13 poz. 932) niemożliwe jest ubezpieczenie przedsiębiorców zatrudniających poniżej 5 osób w instytucjach tzw. drugiego filaru ubezpieczeniowego.¹⁴²

Bariery wynikające z polityki fiskalnej

Mimo obniżenia wysokości podatków w roku 1997 nadal utrzymywał się w Polsce wysoki poziom obciążeń podatkowych. Poziom obciążeń nieznacznie spada, chociaż w dalszym ciągu około 50% dochodów obywateli jest oddawane do budżetu państwa. Trzystopniowa skala podatkowa, rozbudowany system ulg i odliczeń

¹⁴² art. 86 Ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (Dz.U.97.139.934) brzmi:

Członkiem pracowniczego funduszu może zostać osoba fizyczna spełniająca warunki określone w Ustawie o pracowniczych programach emerytalnych dla uczestnika pracowniczego programu emerytalnego.

art.4 Ustawy o pracowniczych programach emerytalnych (Dz.U.97.139.932):

ust.1 Pracownicze programy emerytalne mogą być oferowane na warunkach niniejszej ustawy przez pracodawców lub łącznie przez co najmniej przez dwóch pracodawców, z których każdy zatrudnia co najmniej 5 pracowników.”

ust. 2. Pracodawcy powinni być wpisani do rejestrów nie później niż rok przed dniem zawarcia zakładowej umowy emerytalnej. Warunek wpisu do rejestru nie dotyczy pracodawców - osób fizycznych, jeżeli pomimo tego zatrudniania nie podlegają wpisowi do rejestru, oraz spółek z udziałem pracowników przejmujących przedsiębiorstwo w ramach prywatyzacji, na podstawie właściwych przepisów.

pkt. 3. Pracodawca prowadzący działalność nieprzerwanie od 3 lat może zaoferować pracowniczy program emerytalny, jeżeli zatrudnia co najmniej 3 pracowników.

pkt. 4. Uczestnikami pracowniczych programów emerytalnych mogą być, obok pracowników, także osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na własny rachunek, wspólnicy spółek cywilnych, jawnych oraz wspólnicy spółki komandytowej odpowiadający bez ograniczenia, o ile te osoby lub spółki prowadzą programy emerytalne dla swoich pracowników, przewidujące równocześnie uczestnictwo pracodawców.

powodują, iż rozliczenia z fiskusem są skomplikowane. Coroczne zmiany zasad uniemożliwiają trwałe zapoznanie się zarówno z przepisami jak i formularzami. W połączeniu z wysokością sankcji grożącej podatnikom naruszającym (choćby nieświadomie) prawo podatkowe powoduje to, iż system ma charakter represyjny. Sankcje mają częstokroć charakter podwójnej kary za jedno przewinienie. Poza zwykłą sankcją administracyjno-podatkową (np. odsetkami za zwłokę), za cały szereg przewinień mogą zostać na podatnika nałożone kary dodatkowe. Taką karą jest np. możliwość ustalenia dodatkowego zobowiązania podatkowego za zaniżenie kwoty należnego podatku lub uzyskanie zwrotu podatku, gdy taki nie przysługuje.

W dalszym ciągu od swobodnej interpretacji urzędu zależy uznanie wiarygodności danych podawanych przez podatnika w deklaracji podatkowej. Bez uzasadnienia i jedynie na podstawie podejrzenia nierzetelności urząd skarbowy ma możliwość ustalenia wielkości zobowiązania podatkowego na innej podstawie niż deklaracja podatkowa (art. 10 ust.2 ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym.(Dz. U. 1993.11.50). Poważne zastrzeżenia budzi też kształt niektórych zapisów Ordynacji Podatkowej, która w swym założeniu miała wyjaśnić i uporządkować wiele spraw w stosunkach pomiędzy podatnikiem i aparatem skarbowym (por. 5.3.).

W 1997 roku w dalszym ciągu od decyzji Ministra Finansów uzależnione było zaliczenie określonego rodzaju działalności gospodarczej do grupy objętej uproszczoną formą opodatkowania oraz ustalanie wysokości zryczałtowanych stawek podatkowych. Dzieje się to wbrew art. 217 Konstytucji, zgodnie z którym „Nakładanie podatków, innych danin publicznych, określanie podmiotów, przedmiotów opodatkowania i stawek podatkowych, a także zasad przyznawania ulg i umorzeń oraz kategorii podmiotów zwolnionych od podatków następuje w drodze ustawy.”

W 1997 roku nie było w Polsce jasno określonych zasad udzielania pomocy publicznej. Pomoc w postaci ulg i zwolnień podatkowych, umorzeń należności wobec ZUS i Skarbu Państwa przyznawana była w sposób uznaniowy i korzystały z niej przede wszystkim duże firmy. Małe i średnie przedsiębiorstwa są szczególnie zainteresowane szybkim przyjęciem ustawy określającej zasady pomocy publicznej gdyż ich szanse rozwojowe mogą zostać wyrównywane dzięki wsparciu udzielanemu ze środków publicznych.

8.1.4. Bariery prawne

Bariery prawne w działalności MSP w 1997 roku, podobnie jak w latach poprzednich, wynikały zarówno z procesu stanowienia prawa, jak i z wykonywania prawa przez organy państwa.

Bariery wynikające ze sposobu stanowienia prawa

- niestabilność regulacji prawnych

Istotnym utrudnieniem dla przedsiębiorców jest zarówno częsta zmiana przepisów (niemożność przewidywania oraz utrudnienia w planowaniu działalności), jak i brak dostępu do jednolitych tekstów aktów prawnych. Jednolite teksty aktów, w których dokonywano zmian nie są bowiem publikowane. Częsta nowelizacja ustaw stwarza więc liczne problemy dla osób i podmiotów uczestniczących w obrocie gospodarczym. Należy też pamiętać, iż częste wprowadzanie zmian do istniejących regulacji prawnych może doprowadzić do braku zgodności pomiędzy rozwiązaniami obowiązującymi w danej dziedzinie.

- niejasność regulacji prawnych

Częste nowelizacje aktów ustawowych oraz zmiany dokonywane przez organy uprawnione do wydawania aktów wykonawczych prowadzą do nawarstwiania się zmian. Normy często stają się niejasne. Ich interpretacja wymaga angażowania specjalistów, doradców, dodatkowego personelu, co poważnie wpływa na koszty prowadzenia działalności gospodarczej.

Przepisy sformułowane są często w sposób niejasny, budzący wątpliwości i wymagający stosowania ich wykładni czy interpretacji. Rezultatem jest wzrost liczby odwołań od decyzji wydawanych przez organy administracji oraz spraw rozpoznawanych przez sądy. W połączeniu z ograniczoną wydolnością wymiaru sprawiedliwości powoduje to liczne trudności, często bardzo dolegliwe dla przedsiębiorców (szczególnie dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą lub dysponujących niewielkim kapitałem).

- *vacatio legis*

Nadal zbyt krótki okres pozostawiany jest przez prawodawcę na zapoznanie się z nowymi rozwiązaniami prawnymi. Dotyczy to głównie aktów rangi podstawowej. Często akty wchodzą w życie nawet z mocą wsteczną. Ich autorzy twierdzą, iż jest to dopuszczalne, gdyż akty te kreują wyłącznie korzystniejszy od poprzedniego stan prawny. Naszym zdaniem jest to praktyka niedopuszczalna a tłumaczenie wątpliwe. Nie sposób bowiem jednoznacznie stwierdzić, czy przepis na pozór korzystny dla wszystkich w pewnych specyficznych sytuacjach nie niesie ze sobą rozwiązań niepożądanych.

- swoboda podejmowania działalności gospodarczej

W 1997 r., podobnie jak w latach wcześniejszych, można było zaobserwować tendencję do wprowadzania administracyjnych ograniczeń podejmowania działalności gospodarczej. Przejawiała się ona we wprowadzaniu koncesji, licencji na coraz to nowe dziedziny działalności gospodarczej. Szczególnie niepokojące były próby wprowadzania kolejnych koncesji w projekcie ustawy Prawo działalności gospodarczej, mającej zastąpić pochodzącą z 1988 roku ustawę o działalności gospodarczej. Mimo iż projekt jest dopiero w fazie prac rządowych poszczególne resorty proponują zawarcie w nim coraz większej liczby ograniczeń aktywności gospodarczej.

Bariery wynikające z wykonywania prawa

W tej dziedzinie odnotować należy przede wszystkim przewlekłość postępowań sądowych w sprawach cywilnych, gospodarczych, rejestrowych. Dochodzenie roszczeń z działalności gospodarczej między przedsiębiorcami odbywa się w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, uregulowanym w kodeksie postępowania cywilnego. Postępowanie takie jest długotrwałe i bardzo kosztowne.

Koszty przeprowadzenia postępowania egzekucyjnego wobec nierzetelnego dłużnika pozostają również bardzo wysokie. Skłania to - zwłaszcza drobnych przedsiębiorców nie posiadających odpowiednich środków finansowych - do odstąpienia od dochodzenia swoich praw.

W działalności wydziałów ksiąg wieczystych sądów rejonowych w ostatnich latach notuje się systematyczną poprawę i zmniejszanie zaległości. Niemniej jednak w dużych ośrodkach (a te skupiają dużą liczbę przedsiębiorców) nadal na wpis praw do księgi wieczystej trzeba czekać ponad rok. Nie sprzyja to oczywiście pewności oraz ułatwieniu i przyspieszeniu obrotu gospodarczego. W 1997 r. w tej dziedzinie zdecydowano się na przeprowadzenie pewnych zmian, wprowadzając stanowisko referendarza – swego rodzaju pomocnika sędziego, który ma dokonywać wpisów w księgach wieczystych. Nie można jeszcze w sposób jednoznaczny ocenić, czy wpłynie to na przyspieszenie ujawniania praw w księgach wieczystych.

Z punktu widzenia interesów przedsiębiorców wymiar sprawiedliwości wymaga przede wszystkim licznych zmian organizacyjnych i proceduralnych, które wpłyną na przyspieszenie wydawania orzeczeń przez sądy.

8.2. Rekomendacje

Ubiegłoroczny *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw* zawierał listę rekomendacji dla twórców i realizatorów polityki wobec MSP. Większość z nich pozostaje nadal (w marcu 1998 r.) aktualna, niektóre wymagają uzupełnienia.

8.2.1. Konieczna jest koordynacja celów i instrumentów polityki wobec MSP w taki sposób, aby ogólne warunki funkcjonowania sektora MSP stymulowały rozwój wszystkich funkcji MSP (gospodarczych, zatrudnieniowych i restrukturyzacyjnych wobec gospodarki)

- należy wzmocnić pozycję Departamentu Rzemiosła, Małych i Średnich Przedsiębiorstw Ministerstwa Gospodarki jako koordynatora rządowej polityki wobec MSP (m.in. rozwój działań międzyresortowych)
- należy utworzyć lub wskazać instytucję pararządową ds. MSP, która realizowałaby programy wspierania instytucjonalnego i usługowego otoczenia MSP
- należy dążyć do dalszego rozwoju Sejmowej Komisji Małych i Średnich Przedsiębiorstw jako komisji dbającej o przyjazność prawa dla MSP.

8.2.2. Polityka sektorowa powinna wspierać rozwój konkurencyjności sektora MSP

- konieczne jest obniżenie podatków od osób fizycznych i prawnych z jednoczesnym uproszczeniem systemu podatkowego
- należy obniżyć składki na ubezpieczenia społeczne i inne obciążenia płac
- realizacji polityki wobec MSP powinno towarzyszyć zaangażowanie odpowiednich środków z budżetu państwa
- konieczne jest dokapitalizowanie i dalsze rozwijanie systemu poręczeń kredytowych dla MSP w celu wsparcia inwestycji finansowanych kredytami bankowymi w tym sektorze
- konieczne jest wypracowanie rozwiązań prawnych stymulujących mobilizację kapitałów z przeznaczeniem na inwestycje
- należy wspierać organizacyjnie i finansowo zamknięte fundusze inwestycyjne działające na szczeblu regionalnym
- należy stworzyć system monitorowania i oceny efektywności działań i programów na rzecz sektora MSP
- niezbędne jest wspieranie przez państwo dostępu MSP do nowych technologii, informacji i wiedzy za pomocą programów finansowanych z budżetu państwa i odpowiedniej polityki prawnej i podatkowej; realizacja programów powinna odbywać się w oparciu o sieć pozarządowych, niekomercyjnych instytucji „otoczenia” biznesu świadczących usługi doradcze, informacyjne i szkoleniowe dla MSP
- w obliczu przyszłego członkostwa Polski w Unii Europejskiej do zadań priorytetowych polityki wobec MSP powinna należeć promocja potencjału eksportowego i współpracy międzynarodowej polskich MSP, a także promocja podwykonawstwa i współpracy („sieciowania”) pomiędzy MSP.

8.2.3. Polityka traktująca MSP jako instrument zwiększania zatrudnienia i rozwoju regionalnego powinna być proefektywnościowa, skierowana na pobudzenie aktywności ekonomicznej i ściśle powiązana z ogólną polityką rozwoju sektora

- należy dążyć do dalszego zwiększania roli aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu oraz koordynacji polityki zatrudnienia w kwestiach dotyczących promocji MSP z całością polityki wobec tego sektora
- należy ściśle powiązać realizację instrumentów polityki regionalnej z promocją MSP; jest to szczególnie istotne w kontekście przygotowań Polski do absorpcji Funduszy Strukturalnych.

8.2.4. Prawo powinno zapewniać właściwe warunki dla funkcjonowania i rozwoju sektora MSP

- należy przestrzegać podstawowych zasad stanowienia i funkcjonowania prawa takich jak: stabilność, jasność, odpowiednio długi okres *vacatio legis*, nie działanie prawa wstecz, jednolita wykładnia prawa podatkowego przez urzędy skarbowe
- wszystkie akty prawne dotyczące sektora MSP powinny być przygotowywane w konsultacji ze środowiskiem przedsiębiorców
- konieczne jest jak najszybsze uchwalenie ustaw o podstawowym znaczeniu dla MSP, a zwłaszcza ustawy Prawo działalności gospodarczej, w oparciu o którą tworzone będą dalsze rozwiązania w prawie gospodarczym (m.in. kluczowe z punktu widzenia MSP rozwiązania w dziedzinie dopuszczalnej pomocy publicznej); ustawa ta powinna gwarantować jak największą swobodę prowadzenia działalności gospodarczej i ograniczać zakres ingerencji państwa w gospodarke
- należy ograniczyć liczbę istniejących i nie wprowadzać nowych administracyjnych ograniczeń podejmowania działalności gospodarczej (koncesji, licencji)
- należy przestrzegać zasady równości wobec prawa w znaczeniu równości szans przetrwania, rozwoju i możliwości sprostania przez podmioty gospodarcze wymogom stawianym przez regulacje prawne
- należy wprowadzić zmiany w regulacjach prawnych dotyczących leasingu, w celu zwiększenia atrakcyjności tego instrumentu finansowania; należy rozpocząć prace nad ustawą o leasingu
- należy doprowadzić do zmiany niekorzystnych przepisów ustawy o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa i inne osoby prawne (ustawa z 8 maja 1997 r., Dz.U. Nr. 79), dotyczących ograniczenia maksymalnej kwoty przeznaczonej na poręczenia w stosunku do sumy kapitału instytucji oferującej poręczenia

BIBLIOGRAFIA:

- Analiza dostępu...
1998 Analiza dostępu MSP do finansowania zewnętrznego w formie leasingu, PBS Consultants Poland, maszynopis.
- Biuletyn informacyjny...
1997 Biuletyn informacyjny ARiMR, grudzień 1997.
- Bąk M., Kulawczuk P.,
1998 Bankowe finansowanie małych i średnich przedsiębiorstw (raport na zlecenie PFPiRMSP), maszynopis
- Działalność gospodarcza...
1997 Działalność gospodarcza małych przedsiębiorstw w latach 1993-1995, GUS, Warszawa.
- European Economy
1997 European Economy, European Commission, July 1997.
- Gilowska Z., Płoskonka J., Prutis S., Stec M., Wysocka E.,
1997 Model ustrojowy województwa (regionu) w unitarnym państwie demokratycznym. Raport Końcowy Instytutu Spraw Publicznych, Warszawa.
- Hübner D.,
1995 Rola i zadania Ministerstwa Gospodarki, [w:] Reforma centrum gospodarczego rządu. Przesłanki, cele, kierunki, J. Monkiewicz red., Warszawa.
- Informacja...
1997 Informacja dla Naczelnej Rady Zatrudnienia o dochodach i wydatkach Funduszu Pracy w 1996 r., Krajowy Urząd Pracy, Warszawa.
- Informacja ...
1998 Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju. Rok 1997, GUS, Warszawa.
- Inwestor instytucjonalny...
1998 Inwestor instytucjonalny 1998 – wstępne wyniki badań, PBS Consultants Poland, maszynopis.
- Kiliański T., Szczucki J.,
1996 Fundusze Poręczeń Kredytowych dla małych i średnich przedsiębiorstw, Katowice.
- Lutyk A.,
1997 Działania AWRSP w zakresie aktywizacji zawodowej bezrobotnych [w:] Agropremiany, nr 1 (51).
- Narodowy Program...
1997 Narodowy Program Odbudowy i Modernizacji - Program Strategiczny Rządu, [w:] Przegląd Rządowy, nr 6-7.
- Narodowa Strategia Integracji
1997 Narodowa Strategia Integracji [w:] Monitor Integracji Europejskiej, wyd. specjalne.
- Ocena sytuacji...
1997 Ocena sytuacji społeczno-gospodarczej w roku 1997 wraz z elementami prognozy na rok 1998, RCSS, Warszawa.
- Piasecki B., Rogut A.,
1996 Mocne i słabe strony małych i średnich przedsiębiorstw produkcyjnych w Polsce w 1995 roku oraz konsekwencje dla polityki. Raport dla USAID GEMINI-PEDS Project, maszynopis.
- Polityka strukturalna...
1997 Polityka strukturalna w Polsce. Informacja Zespołu Zadaniowego ds. Polityki Strukturalnej w Polsce [w:] Przegląd rządowy nr 11.
- Polska transformacja...
1997 Polska transformacja w perspektywie integracji europejskiej, J. Hausner red., Warszawa.
- Program pomocy technicznej...
1998 Program pomocy technicznej dla instytucji poręczeń kredytowych w Polsce, Raport Wstępny, Uniconsult-Uniglob, maszynopis.
- Raport na temat stanu...
1997 Raport na temat stanu organizacji świadczących usługi dla małych i średnich przedsiębiorstw na podstawie ankiet Krajowego Systemu Usług, Studenckie Koło Naukowe Small Businessu przy SGH na zlecenie PFPiRMSP, maszynopis.
- Rykiel Z.,

- 1995 Polish Core and Periphery under Economic Transformation, [w:] Geographia Polonica, vol. 66, s. 111-124.
- Stan sektora małych i średnich...
- 1997 Stan sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Raport za lata 1995-1996, G. Gęsicka red., Warszawa.
- Strategia dla Polski
- 1994 Strategia dla Polski, Urząd Rady Ministrów, Warszawa.
- Strategia dla Polski
- 1996 Strategia dla Polski. Pakiet 2000, Urząd Rady Ministrów, Warszawa.
- Wkład małych i średnich przedsiębiorstw...
- 1997 Wkład małych i średnich przedsiębiorstw w rozwój gospodarki polskiej, L. Zienkowski red., Katowice.
- Wspieranie rozwoju regionalnego...
- 1996 Wspieranie rozwoju regionalnego przez centralne organy państwa. Raport Uzupełniający Zespołu Zadaniowego ds. Rozwoju Regionalnego w Polsce, Warszawa.
- Zarys strategii...
- 1996 Zarys strategii rozwoju regionalnego Polski. Raport końcowy, Zespół Zadaniowy ds. Rozwoju Regionalnego w Polsce, Warszawa.

SPIS UŻYWANYCH SKRÓTÓW

ARiMR	-	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
AWRSP	-	Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa
BCC	-	Business Center Club
BGK	-	Bank Gospodarstwa Krajowego
BHP	-	bezpieczeństwo i higiena pracy
BIN	-	Business Information Network
CARESABC	-	CARE Small Business Assistance Corporation
CEFTA	-	Central European Free Trade Area
DG	-	Dyrekcja Generalna Komisji Europejskiej
Dz. U.	-	Dziennik Ustaw
ECU	-	jednostka monetarna Unii Europejskiej
EXPROM	-	Program Promocji Eksportu-EXPROM
FGŚP	-	Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych
GATT	-	General Agreement on Tariffs and Trade
GUS	-	Główny Urząd Statystyczny
KERM	-	Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów
KIG	-	Krajowa Izba Gospodarcza
KSAiFRR	-	Krajowe Stowarzyszenie Agencji i Fundacji Rozwoju Regionalnego
KSU	-	Krajowy System Usług
KUP	-	Krajowy Urząd Pracy
MG	-	Ministerstwo Gospodarki
MPiPS	-	Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej
MSP	-	małe i średnie przedsiębiorstwa
NBP	-	Narodowy Bank Polski
NSI	-	Narodowa Strategia Integracji
ODR	-	Ośrodek Doradztwa Rolniczego
OECD	-	Organisation for Economic Co-operation and Development
PCBC	-	Polskie Centrum Badań i Certyfikacji
PFPiRMSP	-	Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw
PGSS	-	Polski Generalny Sondaż Społeczny
Phare	-	Poland, Hungary Assistance for Restructuring of Economy
PKB	-	produkt krajowy brutto
PRL	-	Polska Rzeczpospolita Ludowa
RAPID	-	Program Rozwoju Infrastruktury na Terenach Wiejskich
RCSS	-	Rządowe Centrum Studiów Strategicznych
REGON	-	Rejestr Podmiotów Gospodarki Narodowej
RM	-	Rada Ministrów
RP	-	Rzeczpospolita Polska
S.A.	-	spółka akcyjna
SGH	-	Szkoła Główna Handlowa
sp. z o.o.	-	spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
STEP	-	Program Rozwoju Przedsiębiorczości-STEP
STRUDER	-	Program Rozwoju Strukturalnego w Wybranych Regionach-STRUDER
TIPS	-	Technological and Trade Information Promotion System
TOR#10	-	Projekt Rozwoju Małej Przedsiębiorczości-TOR#10
UE	-	Unia Europejska
UNDP	-	United Nations Development Program
UNIDO	-	United Nations Industrial Development Organisation
USAID	-	United States Agency for International Development
VAT	-	podatek od wartości dodanej
WNP	-	Wspólnota Niepodległych Państw
WTO	-	World Trade Organisation
ZUS	-	Zakład Ubezpieczeń Społecznych